

**TRABZON ÜNİVERSİTESİ  
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ  
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI**

**ANGAJMAN KURALLARI: ULUSLARARASI HUKUK EKSENİNDE  
ASKERİ-POLİTİK DENGE ARAYIŞI**

**DOKTORA TEZİ**

**Sezai ÇAĞLAYAN**

**TRABZON  
Haziran, 2019**

**TRABZON ÜNİVERSİTESİ  
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ  
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI**

**ANGAJMAN KURALLARI: ULUSLARARASI HUKUK EKSENİNDE  
ASKERİ-POLİTİK DENGE ARAYIŞI**

**Sezai ÇAĞLAYAN**

**Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nce Doktora Ünvanı  
Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.**

**Tezin Danışmanı  
Dr. Öğr. Üyesi Yılmaz YURTSEVEN**

**TRABZON  
Haziran, 2019**

**Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü'ne**

**Bu çalışma jürimiz tarafından Kamu Hukuku Anabilim Dalında DOKTORA tezi olarak kabul edilmiştir 20/06/2019.**

**Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Yılmaz YURTSEVEN .....**

**Üye : Prof. Dr. Ender Ethem ATAY .....**

**Üye : Doç. Dr. Mehmet Hanifi BAYRAM .....**

**Üye : Doç. Dr. Mustafa TÜYSÜZ .....**

**Üye : Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÇAKIR .....**

**Onay**

**Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.**

**Prof. Dr. Bülent GÜVEN**  
**Enstitü Müdürü**

## ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Tezimin içerdiği yenilik ve sonuçları başka bir yerden almadığımı; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalardan bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yaptığımı ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi, ayrıca bu çalışmanın Trabzon Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonuca razı olduğumu bildiririm.

İmza

Sezai ÇAĞLAYAN

20/06/2019

## ÖNSÖZ

Bu tez, adından sıkça bahsedilmesine rağmen hakkında çok az bilgi sahibi olunan angajman kurallarının teorisini ve uygulamadaki durumunu incelemeye yönelik olarak hazırlanmıştır. Kavrama ilişkin Türkçe literatürdeki ilk kapsamlı hazırlık olan bu çalışma, uluslararası hukuk perspektifinden konuyu inceleyip, uygulamadaki sorunların kaynaklarını saptayarak ulusal otoritelere ve askeri birimlere faydalı bir rehber olmayı amaçlamaktadır.

Tezin yürütülmesinde ilgi ve desteğini esirgemeyen, değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Yılmaz YURTSEVEN'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Çalışmanın fikriyat aşamasında kıymetli bilgilerini benimle paylaşan Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÇAKIR'a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca, değerli yorumlarından dolayı Prof. Dr. Ender Ethem ATAY, Doç. Dr. Mehmet Hanifi BAYRAM ve Doç. Dr. Mustafa TÜYSÜZ'e teşekkürlerimi sunarım.

Gerek tez yazım sürecinde gerekse hayatımın her anında yanımda olan sevgili eşim Uzm. Dt. Ema ÇAĞLAYAN'a varlığından ve desteğinden dolayı teşekkür ve minnetimi özellikle belirtmek istiyorum. Ayrıca bu süreçte desteklerini esirgemeyen aileme, kıymetli önerilerinden dolayı sevgili arkadaşlarıma ve meslektaşlarıma teşekkür ederim.

Sezai ÇAĞLAYAN

Trabzon, 2019

## İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ .....	IV
İÇİNDEKİLER .....	V
ÖZET .....	IX
ABSTRACT .....	X
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XI
KISALTMALAR LİSTESİ .....	XII
GİRİŞ .....	1-5

## BİRİNCİ BÖLÜM

<b>1. ANGAJMAN KURALLARININ TARİHÇESİ VE TEORİK BOYUTU .....</b>	<b>6-69</b>
1.1. Angajman Kurallarının Tarihçesi .....	6
1.1.1. İlk Dönem Angajman Kuralları Örnekleri .....	6
1.1.2. Modern Angajman Kuralları Örnekleri .....	10
1.2. Angajman Kurallarının Teorik Boyutu .....	14
1.2.1. Bir Kavram Olarak Angajman Kuralları.....	14
1.2.2. Angajman Kurallarının Farklı Doktrinlerdeki Tanımlamaları .....	15
1.2.3. Angajman Kurallarının Tanımlanmasında Kullanılan Kavramların Karşılaştırılması ..	19
1.3. Angajman Kurallarının Bileşenleri .....	20
1.3.1. Hukuki Bileşen.....	22
1.3.2. Politik Bileşen .....	24
1.3.3. Askeri Bileşen .....	26
1.3.4. Angajman Kurallarının Bileşenleri Üzerine Bir Değerlendirme .....	27
1.4. Angajman Kurallarının Türleri .....	28
1.4.1. Barış Zamanı Angajman Kuralları.....	30

1.4.2. Savaş Zamanı Angajman Kuralları .....	31
1.4.3. Daimi Angajman Kuralları .....	32
1.4.4. Göreve/Harekâta/Alana Özgü Angajman Kuralları .....	34
1.4.5. Çok Uluslu Angajman Kuralları .....	35
1.4.6. Aktif Olmayan Angajman Kuralları .....	41
1.5. Angajman Kurallarının Hazırlanması ve Uygulanması .....	42
1.5.1. Angajman Kurallarının Tasarlanması .....	43
1.5.2. Angajman Kurallarının Eğitimi .....	49
1.5.3. Askeri Hukuk Müşavirinin Rolü .....	54
1.5.4. Angajman Kurallarının Yayımları .....	56
1.6. Angajman Kurallarından Dolayı Sorumluluk .....	57
1.7. Angajman Kurallarına Dair Temel İlkeler ve Bilinmesi Gerekenler .....	61
1.8. Angajman Kurallarına Dair Türkiye Cumhuriyeti'nin Tutumu .....	62
1.8.1. Angajman Kurallarının Hazırlanmasına İlişkin Tavsiyeler .....	65
1.8.2. Angajman Kurallarının Gizliliği .....	67
1.8.3. Çok Uluslu Operasyonlarda Türkiye'nin Angajman Kuralları .....	68

## İKİNCİ BÖLÜM

<b>2. ANGAJMAN KURALLARI VE ULUSLARARASI HUKUK İLİŞKİSİ.....</b>	<b>70-120</b>
2.1. Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma .....	70
2.1.1. BM Öncesi Dönemde Kuvvet Kullanma .....	70
2.1.1.1. Haklı Savaş Kuramı .....	70
2.1.1.2. Birinci Dünya Savaşı'ndan BM'nin Kuruluşuna Kadarki Dönemde Kuvvet Kullanma .....	73
2.1.2. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Dönemde Kuvvet Kullanma ve BM.....	75
2.2. Kuvvet Kullanma Yasağının İstisnai Durumları .....	77
2.2.1. Meşru Müdafaa .....	77
2.2.2. BM Kararı ile Kuvvet Kullanma .....	79
2.2.3. Kuvvet Kullanmayı Meşrulaştırmaya Yönelik Diğer Argümanlar .....	82

2.2.3.1. İnsani Müdahale .....	82
2.2.3.2. Koruma Sorumluluğu .....	84
2.3. Angajman Kuralları ve Kuvvet Kullanma .....	87
2.3.1. Meşru Müdafaa Türleri.....	87
2.3.1.1. Ulusal Meşru Müdafaa Hakkı .....	87
2.3.1.2. Birlik Meşru Müdafaa Hakkı .....	89
2.3.1.3. Bireysel Meşru Müdafaa Hakkı .....	91
2.3.2. Farklı Angajman Kuralları Doktrinlerinde Meşru Müdafaa Hakkı .....	93
2.3.2.1. Uluslararası İnsancıl Hukuk Enstitüsü'nün Meşru Müdafaa Hakkına İlişkin Yaklaşımı.....	93
2.3.2.2. NATO Angajman Kuralları Doktrininde Meşru Müdafaa Hakkı .....	94
2.3.2.3. ABD Daimi Angajman Kuralları Doktrininde Meşru Müdafaa Hakkı.....	95
2.4. Silahlı Çatışmalar Hukuku ve Angajman Kuralları .....	97
2.4.1. Silahlı Çatışmalara İlişkin Tanımlamalar .....	98
2.4.1.1. Savaş.....	98
2.4.1.2. Savaşa Varmayan Durumlar .....	99
2.4.1.3. Zararla Karşılık.....	100
2.4.1.4. Müdahale .....	102
2.4.2. Silahlı Çatışmalar Hukukunun Kaynakları .....	104
2.4.3. Silahlı Çatışmaların Türleri .....	106
2.4.3.1. Uluslararası Silahlı Çatışmalar.....	106
2.4.3.2. Uluslararası Olmayan Silahlı Çatışmalar .....	107
2.4.3.3. BM Öncülüğünde Gerçekleştirilen Silahlı Çatışmalar .....	109
2.4.3.3.1. Barışı Kurma ve Barışı Koruma Harekâtları.....	110
2.4.3.3.2. Barışı Uygulama.....	113
2.4.4. Silahlı Çatışmalardan Dolayı Sorumluluk .....	115
2.4.5. Silahlı Çatışmalar Hukuku ve Angajman Kuralları İlişkisi.....	118

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

<b>3. ANGAJMAN KURALLARININ UYGULAMA ÖRNEKLERİ .....</b>	<b>121-175</b>
3.1. Kore Savaşı ve Angajman Kuralları .....	121
3.2. Vietnam Savaşı ve Angajman Kuralları.....	124



3.3. Lübnan İç Savaşı ve Angajman Kuralları .....	128
3.4. Körfez Savaşı ve Angajman Kuralları .....	132
3.5. Somali İç Savaşı ve Angajman Kuralları .....	136
3.6. Eski Yugoslavya Barış Gücü ve Angajman Kuralları .....	138
3.7. Irak'ın İşgali ve Angajman Kuralları .....	140
3.8. Afganistan Örneğinde Angajman Kuralları .....	143
3.8.1. ISAF Dönemi Angajman Kuralı Uygulamaları .....	146
3.8.1.1. COIN Stratejisi ve Angajman Kuralları .....	148
3.8.1.2. 2011'den 2014'e ISAF Çekilme Dönemi Angajman Kuralları .....	155
3.9. Afganistan'daki Müttefik Kuvvetlerin Angajman Kuralları Örnekleri ve Meşru Müdafaa Algısındaki Farklılıklar .....	156
3.9.1. ABD .....	157
3.9.2. Birleşik Krallık .....	158
3.9.3. Almanya .....	160
3.9.4. Fransa .....	161
3.10. Afganistan'da Angajman Kurallarından Kaynaklanan Kazalar .....	163
3.10.1. Tarnak Olayı .....	163
3.10.2. Ganjal Muharebesi .....	167
3.11. NATO'nun Yeni Görevi "Kararlı Destek Misyonu" ve Bu Dönemde Uygulanan Angajman Kuralları .....	168
<b>SONUÇ .....</b>	<b>176</b>
<b>YARARLANILAN KAYNAKLAR .....</b>	<b>188</b>
<b>ÖZGEÇMİŞ .....</b>	<b>217</b>

## ÖZET

### **Angajman Kuralları: Uluslararası Hukuk Ekseninde Askeri-Politik Denge Arayışı**

Angajman kuralları askeri birliklerin, kuvvet kullanımına dair uyması gereken kurallar olarak tanımlanmaktadır. Askeri personelin güvenliği ve devletlerin stratejik milli çıkarlarından dolayı genellikle gizli tutulan angajman kuralları hukuk, politika ve askeri bileşenlerden oluşmaktadır. Ulusal hukuk sistemlerinin farklılığı, devletlerin uluslararası hukuka bakış açılarındaki farklılıklar, politik ve askeri önceliklerin çeşitliliği, özgün nitelik ve yapıda angajman kurallarının oluşmasına sebep olmaktadır. Bu farklılıklar da çok uluslu askeri koalisyonlarda önemli sorunlara yol açmaktadır. Angajman kurallarının teorik boyutunu açıklama ile başlayan bu çalışmada, askeri ve politik bileşen arasındaki öncelik sorunu, uluslararası hukuk ekseninde ele alınmıştır. Kore Savaşı'ndan Afganistan müdahalesine kadar var olan uygulama örnekleri incelendiğinde, uluslararası hukuk kuralları doğrultusunda askeri ve politik amaçları dengeleme noktasında sorun yaşandığı tespit edilmiştir. Bu çalışma angajman kurallarının hazırlanması ve icrasına yönelik olarak, ulusal makamlara rehber olacak şekilde önerilere yer vermektedir. Kaynak tarama temelli hazırlanan bu çalışmada, uluslararası andlaşmalar, angajman kuralları yönergeleri, kısmen veya tamamen yayımlanmış angajman kuralları kartları ile uluslararası hukuk yazınındaki kitap ve makalelerden faydalanılmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Angajman kuralları, ulusal hukuk, uluslararası hukuk, askeri operasyonlar, politika.

## **ABSTRACT**

### **Rules of Engagement: The Quest for Military - Political Balance in the Axis of International Law**

Rules of engagement are defined as the rules that the military units must obey in the context of use of force. Rules of engagement being generally kept confidential due to the security of military personnel and the strategic national interests of the states consist of law, policy and military components. Differences in national legal orders, differences in states' perspectives towards international law and varied political and military priorities lead to the formation of rules of engagement in distinctive qualifications and structures. These differences lead to significant problems in multinational military coalitions. In this study, which begins with explaining the theoretical dimension of rules of engagement, the question of priority between the military and the political component is discussed in international law axis. When the examples of practices from Korean war to Afghanistan intervention were examined, it was found that there was a problem in balancing military and political aims in accordance with international law. This study includes recommendations for the preparation and execution of rules of engagement as a guide to the national authorities. In this literature review based study, international treaties, rules of engagement directives, partially or fully published rules of engagement cards, books and articles from international law literature were used as sources.

**Keywords:** Rules of engagement, domestic law, International law, military operations, policy.

## ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil Nr.	Şekil Adı	Sayfa Nr.
1	Ashley Roach'ın Angajman Kuralları Bileşenleri .....	21
2	Güncel Angajman Kuralları Bileşenleri .....	21
3	Angajman Kuralları Değişim Talep Mesajı.....	45-46
4	Angajman Kuralları Değişim Onay Mesajı.....	46-47
5	Angajman Kuralları Uygulama Mesajı.....	47-48
6	Meşru Müdafaa Kartı.....	50
7	Vietnam'da ABD Hava Birliklerine Verilen Angajman Kuralı Kartı .....	51
8	Lübnan'da Askeri Birliklere Dağıtılan Angajman Kuralı Kartları .....	52
9	ABD Ordusu İçin Hazırlanmış Bir Angajman Kuralı Kartı .....	53

## KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ASIL	: Amerikan Uluslararası Hukuk Derneği
AWACS	: Havadan Erken Uyarı ve Kontrol
Bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
CENTCOM	: ABD Merkez Kuvvetler Komutanlığı
CIA	: Amerikan Merkezi İstihbarat Teşkilatı
COIN	: Direnişle Mücadele
Çev.	: Çevirmen
Ed.	: Editör
EJIL	: Avrupa Uluslararası Hukuk Dergisi
EUPOL	: AB Polis Teşkilatı
FKÖ	: Filistin Kurtuluş Örgütü
IFOR	: NATO Uygulama Gücü
ISAF	: Uluslararası Güvenlik Destek Gücü
IŞİD	: Irak ve Şam İslam Devleti
KFOR	: NATO Kosova Gücü
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
OEF	: Kalıcı Özgürlük Operasyonu
OFS	: Özgürlük Nöbeti Operasyonu
ONUC	: BM Kongo Gücü
OPLAN	: Operasyon Planı
Para.	: Paragraf
PROE	: Barış Zamanı Angajman Kuralları
PRT	: Afganistan İl İmar Timleri
ROE	: Angajman Kuralları
ROEAUTH	: Angajman Kuralları Değişim Onay Mesajı
ROEIMP	: Angajman Kuralları Uygulaması
ROEREQ	: Angajman Kuralları Değişim Talep Mesajı
RSM	: Kararlı Destek Misyonu
s.	: Sayfa

SFOR	: NATO İstikrar Gücü
SIGAR	: Afganistan'ın Yeniden İnşasından Sorumlu Genel Teftiş Kurulu
SROE	: Daimi Angajman Kuralları
SRUF	: Kuvvet Kullanımı İçin Daimi Kurallar
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
UAD	: Uluslararası Adalet Divanı
UCM	: Uluslararası Ceza Mahkemesi
UNAMA	: Birleşmiş Milletler Afganistan Yardım Misyonu
UNEF	: Birleşmiş Milletler Acil Gücü
UNGOMAP	: BM Afganistan ve Pakistan Arabuluculuk Görevi
UNITAF	: Birleşik Görev Gücü
UNOSOM	: Birleşmiş Milletler Somali Operasyonu
UNPROFOR	: Birleşmiş Milletler Koruma Gücü
UNTSO	: BM Ateşkes Gözlemci Grubu
vd.	: Ve diğerleri
WROE	: Savaş Zamanı Angajman Kuralları

## GİRİŞ

Angajman kuralları, hukuk, politika ve askeri açıdan önemli ve tartışmalı bir kavramdır. 22 Haziran 2012’de Suriye Devleti’nin bir Türk savaş uçağını düşürmesi sonucu gündeme gelen angajman kuralları, devam eden dönemde Suriye ve Rusya’ya ait hava araçlarının Türk jetleri tarafından düşürülmesiyle<sup>1</sup> toplumun herkesimince bilinen bir kavram haline gelmiştir. Türkiye kamuoyu için oldukça yeni bir kavram olan angajman kuralları, 1950 Kore Savaşı’ndan bu yana uluslararası toplum tarafından tartışılmaktadır.<sup>2</sup>

En genel tanımıyla angajman kuralları, askeri kuvvetin hangi durumda, nasıl ve ne ölçüde kullanılacağını belirleyen kurallar olarak tanımlanmaktadır. Bu tanıma koşut ve daha detaylı tanımlamalar da yapılmaktadır. Uluslararası hukukun güncelliğini koruyan ve aynı zamanda tartışmalı konularından olan kuvvet kullanma ve silahlı çatışmalar, angajman kuralları açısından önemli konulardır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan Birleşmiş Milletler (BM) sistemi ile birlikte meşru müdafaa ve BM Güvenlik Konseyi’nin yetkilendirmesi dışında silahlı kuvvet kullanımı yasaklanmıştır. 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri de silahlı çatışmaların genel kuralları ve türlerinin belirlenmesi adına önemli bir gelişme olmuştur. Bu iki önemli gelişme ekseninde şekillenen angajman kuralları, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren farklı örnekler ve düzenlemeler ekseninde uygulanmaya gelmiştir.

Her devlet kendi silahlı kuvvetleri için farklı yoğunlukta angajman kuralları belirlemektedir. Ulusal ordulardaki asker sayıları, devletlerin dış politikaları, hukuk sistemleri, jeopolitik ve jeostratejik önem ve önceliklerinin farklı olması, angajman kurallarının farklılaşmasındaki etkenler olarak sayılabilir. Ulusal angajman kuralları arasında bir takım farklılıklar bulunmasına rağmen, angajman kuralları genel olarak belirli sütunlar üzerine inşa edilmiştir. 1983’te Roach tarafından yapılan tanımlamaya göre angajman kuralları hukuk, politika, diplomasi ve operasyonel bileşenlerden oluşmaktadır.<sup>3</sup>

---

<sup>1</sup> Bkz. Makbule Ezgi Erten, “Türkiye-Suriye Sınırı Hava Sahasında Türkiye’nin Uyguladığı Angajman Kuralları”, **ERÜHFD**, 12 (1), 2017, s. 105; Ferdi Türkten, “Rus Uçağı Değişen Angajman Kuralları Çerçevesinde Düşürüldü”, Anadolu Ajansı, (27.11.2015)

<sup>2</sup> Thomas A Lineer, **Evolution of Cold War Rules of Engagement: The Soviet Combat Role in the Korean War, 1950-1953**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Army Command And General Staff Coll Fort Leavenworth Ks., 1993

<sup>3</sup> Ashley Roach, “Rules of Engagement”, **International Law Studies**, 68 (1), 1995. Roach’un 1983 tarihli makalesi herhangi bir değişiklik yapılmadan 1995’te yeniden yayımlanmıştır. Yayımlanmamış ilk versiyonuna ulaşamıyor olmasından dolayı, 1995 tarihli kopya referans olarak gösterilmiştir.

Doktrinde tartışılan ve güncellenen bu bileşenlerden diplomasi bileşeni, politika başlığı altına alınmış, askeri, politik ve hukuki bileşen genel olarak angajman kurallarının üç bileşeni olarak kabul edilmiştir. Buradan hareketle, angajman kurallarının bu üç bileşenden herhangi birinden ibaret olmadığı, bu üç bileşenin toplamı olduğu anlaşılmaktadır. Askeri ve politik bileşen genel olarak ulusal boyutta yapıları temsil ederken, hukuki bileşen hem ulusal hem de uluslararası hukuk kurallarını kapsamaktadır.

Kore Savaşı'ndan bu yana uygulanan angajman kuralları, aynı isimle anılmasalar da, daha eski dönemlerdeki savaş ve çatışmalarda uygulanmıştır. Politik merciler tarafından alınan kararın askeri komuta zinciri tarafından uygulanması ve bu uygulamaların zaman ve duruma göre değişebilmeleri, angajman kurallarının milattan önceki dönemlerde dahi var olduğunu ispatlar niteliktedir. Buradan yola çıkıldığında, angajman kurallarının uygulama örneklerinin çoğaltılabileceğinin söylenmesi yanlış olmayacaktır. Lakin kuvvet kullanımının koşul ve sınırlarının belirlenmesi noktasında, günümüz angajman kurallarına benzediğine inanılan bir örnek mevcuttur. 1775 tarihinde gerçekleşen Banker Hill Muharebesi'nde, General William Prescott'un birliklerine verdiği, "Gözlerinin aklarını görene kadar ateş etmeyin" emri,<sup>4</sup> bahsi geçen örneği teşkil etmektedir.

Modern anlamda angajman kurallarının uygulandığı ilk yer Kore Savaşı olmakla birlikte, ilk uygulayıcısı da ABD olmuştur. Sovyetler Birliği'nin ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin savaşa dâhil olmasını engellemek isteyen ABD tarafından, Kore'deki kuvvetlerin başında bulunan General McArthur'a verilen direktif, olası bir nükleer saldırıya neden olmama adına hava saldırılarının kısıtlanması yönündeki emirleri içermektedir.<sup>5</sup> Doğrudan angajman kuralları olarak nitelendirilmeyen bu direktif, içerik itibarıyla modern anlamda angajman kurallarına en yakın örneği oluşturmaktadır. Soğuk Savaşın başlamasıyla birlikte, dünyanın herhangi bir yerindeki silahlı çatışmaya müdahil olabilen ABD, angajman kurallarını belirli bir sistematığe sokarak, kuvvet kullanma araçları olarak angajman kurallarını savaş ve barış zamanına göre ikiye ayırmıştır. Zaman içerisinde tüm askeri birlikleri için tek bir daimi angajman kuralları benimseyen ABD,<sup>6</sup> bazı görevlere özgü, zaman ve durum bazlı angajman kurallarının oluşturulmasına da katkı sağlamıştır.

Uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması adına, Soğuk Savaş sürecinden itibaren günümüze kadar uygulanan BM barış misyonları ile devletler tarafından oluşturulan koalisyonlar, angajman kurallarına ilişkin uygulama örneklerinin görüldüğü yerler olmuştur. BM'nin doğrudan

---

<sup>4</sup> Philip McEvoy, "Law At The Operational Level", David Whetham (Ed.), **Ethics, Law And Military Operations**, 1. Baskı, içinde (108-134), Palgrave Macmillan, New York, 2011, s. 116

<sup>5</sup> Jeffery F Addicott, **Terrorism Law: Materials, Cases, Comments**, 6. Baskı, Lawyers & Judges Publishing Company Inc, Tucson, 2011, s. 15

<sup>6</sup> Bkz. ABD Daimi Angajman Kuralları, U.S. Chairman of the Joint Chiefs of Staff, CJCSI 3121. 01B



kendisine bağı bir askeri gücünün olmaması nedeniyle, taraf devletlerin askeri birlikleri BM misyonlarına katılmışlardır. İlgili misyonun başında yer alan komutan da, koalisyon güçlerinin uyması gereken angajman kurallarını belirlemiştir. Koalisyon komutanı tarafından angajman kurallarının belirlenmesi esnasında, BM Güvenlik Konseyi kararları, diğer uluslararası hukuk kuralları ve ilgili komutanın bağı olduğu birlik ülkesinde uygulanan ulusal mevzuat, komutanın tasarruflarının genel çerçevesini belirlemektedir. Buna ilave olarak, komutanın kendi ülkesindeki politik mercilerin dış politika tercihleri de doğrudan ilgili angajman kuralları üzerinde etkilidir. Misyon komutanı tarafından çıkartılan direktiflerle belirlenen angajman kuralları, çalışma içerisinde BM angajman kuralları olarak ifade edilmiştir. Misyon komutanı tarafından çıkartılan ve BM angajman kuralları olarak ifade edilen angajman kuralları, genellikle ilgili komutanın kendi ulusal birliklerine de uygulanabilmiştir. Angajman kurallarının ortaya çıkmasına ve doktriner olarak gelişimine katkı sağlayan ABD'nin hemen hemen her BM misyonunda yürütücü konumunda olduğu göz önünde bulundurulduğunda, ABD'nin BM angajman kurallarına etkisi de açık bir şekilde görülmektedir.

ABD'nin yanı sıra BM misyonlarına katılan diğer ülkeler ve NATO gibi uluslararası örgütler de kendi angajman kurallarını belirleyerek uygulamaya koymuştur. Operasyonlara katılan askeri birliklerin güvenliği açısından çoğunlukla gizlilik derecesine sahip olan ulusal angajman kuralları, bazı devletler tarafından kısmen yayımlanabilmekle birlikte, operasyonların üzerinden belirli bir süre geçmesiyle tamamen de yayımlanabilmektedir. Bu noktada Vietnam Savaşı, Lübnan İç Savaşı, Körfez Savaşı, Somali İç Savaşı, Yugoslavya İç Savaşı, Irak'ın İşgali ve Afganistan misyonlarına dahil olan devlet ve örgütlerin uygulamış oldukları angajman kuralları örnek olarak gösterilebilmektedir.

Bu çalışmanın temel amacı, angajman kurallarına dair teorik hususları uluslararası hukuk sistemi açısından ele almak, angajman kurallarının uygulamadaki etkinliğini ve sorunlarını ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda bir takım hedefler mevcuttur. Bunlardan birincisi, devletlerin ve uluslararası örgütlerin angajman kurallarına dair yaklaşımları arasındaki farkları belirlemek ve uygulamalarına ilişkin sınıflandırmalar yapmaktır. İkincisi, angajman kurallarına ilişkin var olan yaklaşım farklarının, çok sayıda devlet veya uluslararası örgütün dahil olduğu uluslararası operasyonlarda ne gibi olumsuzluklara neden olduğunu saptamaktır. Üçüncüsü, gerçekleştirilen askeri operasyonlarda asker ve sivil kayıpların yaşanmaması veya minimuma indirilmesi adına geçmiş uygulama örneklerini değerlendirmektir. Bu hedeflerin dışında, angajman kurallarına ilişkin ulusal ölçekli bir takım hedefler de mevcuttur. Bunların ilki, Türkçe literatürde hakkında kapsamlı bir çalışma bulunmayan angajman kurallarını, teorik yönü ve uygulamalarıyla birlikte literatüre kazandırmaktır. İkincisi ise, angajman kurallarının sistematize edilmesi ve angajman kurallarından kaynaklı sorunların tekrür etmemesi adına ulusal makamlara yardımcı olacak bir rehber ortaya koymaktır.

Yukarıdaki amaç ve hedefler doğrultusunda ele alınan bu çalışma, bir sorunsalı ve bu sorunsalın oluşumuna ilişkin bir hipotezi öne sürmektedir. Kuvvet kullanma aracı olarak tanımlanan angajman kuralları, uygulama örnekleri incelendiğinde sistematize bir şekilde gelişmemiştir. İlk uygulamasından bu yana tutarlı bir uygulama sergileyemeyen angajman kuralları, zaman zaman ciddi sorunlara neden olmuştur. Bu durum da kaçınılmaz olarak askeri operasyonların başarısızlığı ile sonuçlanmıştır. Buna göre, bu çalışmanın hipotezi şu şekilde ifade edilebilir: Askeri ve politik bileşen arasında dengenin kurulamaması, angajman kurallarının başarısız olmasının temel sebebidir. Diğer bir ifadeyle, kuvvet kullanma bağlamında uluslararası hukuk doğrultusunda hazırlanan ve uygulanan angajman kuralları, askeri ve politik bileşen arasındaki denge sorunu nedeniyle başarısızlığa neden olmaktadır. İkinci Dünya Savaşı sonrası uygulama örneklerine bakıldığında, askeri bileşenin kendi içindeki sorunların angajman kurallarını olumsuz etkilediği görülse de, temel sorun iki bileşen arasındaki denge sorunudur.

Açıklanan bu sorunsal ve bunun nedeni olarak ileri sürülen hipotezin ispatlanması adına şu araştırma soruları çalışma içinde cevaplandırılmaya çalışılacaktır. Angajman kurallarının ne olduğu ve ne derece bağlayıcı olduğu hususunda devletler ve uluslararası örgütler tarafından benimsenmiş ortak bir yaklaşım yok mudur, yoksa bunun sebebi nedir? Angajman kurallarına ilişkin yaklaşım farkı, askerler ve siviller üzerinde ne gibi olumsuz etkilere sahiptir? Angajman kurallarının askeri ve politik bileşeni arasındaki sorunun çözümünde uluslararası hukuk ne derece etkilidir?

Bu çalışmada angajman kurallarının kapsamı uluslararası hukuk ile sınırlıdır. Kuvvet kullanmaya dair kurallar, BM Güvenlik Konseyi kararları ve silahlı çatışmalar hukuku kuralları bu minvalde angajman kurallarının sınırlarını oluşturmaktadır. Özellikle kuvvet kullanımının istisnası olan meşru müdafaa, angajman kurallarının devreye girmesi ve devreden çıkması adına çok önemli bir yere sahiptir. Askeri ve politik bileşen arasındaki denge sorunu ele alınırken de bu husus göz önünde bulundurulacaktır. Lakin bu inceleme yapılırken salt bir devlete veya örgüte ait angajman kuralları veya belirli bir döneme ait angajman kuralları temel öncelik olmayacaktır. Diğer bir deyişle, sadece ABD'nin veya NATO'nun angajman kuralları veya sadece Soğuk Savaş sonrası döneme ait angajman kuralları incelenmeyecektir. Angajman kurallarının belirli bir sistematığe kavuşturulması ve yayımı hususunda belirli devlet veya örgüt uygulamalarına –burada ABD ve NATO- sıklıkla değinilse de bu çalışma, uluslararası hukuk kapsamında angajman kurallarının genel uygulamaları üzerine yoğunlaşmaktadır. Angajman kurallarının belirli bir devlet veya örgüt özelinde incelenmiyor olması, çalışma kapsamının çok geniş olduğunu düşündürse de, söz konusu kuralların çoğunlukla gizlilik derecesinde olmasından dolayı yayımlanmaması ve inceleme örneklerinin kısıtlı olması, çalışma için belirlenen kapsamın yerinde olduğunu açıklamaktadır.

Angajman kurallarına dair bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, angajman kurallarının tarihine ve teorik boyutuna yer vermektedir. Bu bölüm altında ele alınacak ilk husus, angajman kurallarının ilk uygulama örneklerinin ve modern anlamda angajman kuralları

örneklerinin incelenmesidir. Bunu takiben angajman kurallarının kavram olarak neyi ifade ettiği ele alınacaktır. Angajman kurallarının bileşenleri ve türleri birinci bölüm altında ayrıca incelenecektir. Angajman kurallarının hazırlanmasından uygulanmasına kadarki süreç ve bu süreçte etkili olan askeri hukuk müşavirinin rolü, angajman kurallarının yayımı, angajman kurallarından dolayı sorumluluk ve bu kurallara dair temel ilkeler birinci bölüm içerisinde ele alınacak diğer önemli konu başlıklarıdır. Son olarak, çalışmanın ulusal ölçekli hedeflerinin gerçekleştirilmesi adına angajman kurallarının Türkiye Cumhuriyeti'ndeki durumu ele alınacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümü, angajman kuralları ile uluslararası hukuk ilişkisi üzerine olacaktır. Bu ilişkiye değinmeden önce uluslararası hukukta kuvvet kullanımına değinilecektir. Angajman kurallarının kuvvet kullanmanın aracı olduğu düşünülürken, kuvvet kullanma ve istisnaları oldukça önemlidir. Özellikle angajman kuralları ile yakın ilişkisi olan meşru müdafaa hali ayrı bir öneme sahiptir. Bu bağlamda meşru müdafaa türleri ve belli başlı angajman kuralları doktrinlerinde meşru müdafaa yaklaşımları ele alınacaktır. İkinci bölüm altında ele alınacak diğer bir konu ise silahlı çatışmalar hukuku ile angajman kuralları ilişkisidir. Silahlı çatışmalar hukuku angajman kurallarının hukuki bileşeni açısından önemli bir dayanak noktasıdır. Silahlı çatışmalar hukuku tarafından sınıflandırılan silahlı çatışma türleri, angajman kurallarının uygulama örneklerini oluşturması açısından önemlidir. Bu noktada BM tarafından başlatılan silahlı çatışmalar ve BM'nin diğer barış misyonlarının angajman kurallarına ilişkin önemi değerlendirilecektir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, angajman kurallarının uygulama örneklerine yer verilecektir. Bu bölüm başlığı altında öncelikle modern angajman kurallarının ilk örnekleri olan Kore ve Vietnam Savaşlarında uygulanan angajman kurallarına değinilecektir. Sonra sırasıyla Lübnan İç Savaşı, Körfez Savaşı, Somali İç Savaşı, Yugoslavya İç Savaşı ve Irak'ın İşgalinde geçerli olan angajman kuralları verilecektir. Son olarak da Afganistan örneğinde angajman kuralları ele alınacaktır. Afganistan müdahalesinde uygulanan angajman kuralları diğerlerine kıyasla biraz daha kapsamlı olarak verilecektir. Bunun temel sebepleri ise, Afganistan operasyonunun diğerlerine göre hala güncelliğini koruyan bir operasyon olması ve en önemlisi angajman kurallarına ilişkin daha çok veriye ulaşabiliyor olmasıdır.

## BİRİNCİ BÖLÜM

### 1. ANGAJMAN KURALLARININ TARİHÇESİ VE TEORİK BOYUTU

#### 1.1. Angajman Kurallarının Tarihçesi

Günümüz uygulamasına en yakın örnekleri İkinci Dünya Savaşı sonrası döneme denk gelen angajman kuralları, askeri kuvvetin kullanımına dair araçlar olarak tarihin eski dönemlerinden beri var olmuşlardır. Bu nedenle, angajman kurallarının tarihçesine değinirken, öncelikle ilk uygulamalara yer verilecek olup akabinde İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde angajman kurallarının gelişimine bakılacaktır.

##### 1.1.1. İlk Dönem Angajman Kuralları Örnekleri

Savaş ve diğer silahlı çatışma türlerinin yoğunlaştığı dönemlerde gündeme gelen angajman kuralları, silahlı çatışmalar ve askeri operasyonlarla ilgili bir kavram olmakla birlikte, ilk ne zaman ve kimler tarafından oluşturulduğuna ilişkin kesin yargılara rastlamak zordur. Askeri operasyonların kendisi kadar geçmişi olduğu kabul edilen angajman kuralları, her ne kadar başından bu yana bu isimle anılmasalar da, ilk savaşlardan organize muharebelere değin kullanılan araçlar olmuşlardır.<sup>7</sup> Bu bağlamda, toprak kazanma amaçlı fetihler, iç savaşlar, bağımsızlık savaşları ve diğer türdeki muhasamalarda angajman kurallarının varlığından bahsedilebilir. Bu açıdan konu ele alındığında, angajman kurallarının Eski Yunan ve Mezopotamya'dan beri söz konusu olduğu söylenebilir.<sup>8</sup> Eski Yunan'da, savaşlarda düşmana üstünlük sağlamak amacıyla oluşturulan Falanks düzeni, o döneme ait angajman kuralına örnek teşkil etmektedir.<sup>9</sup>

---

<sup>7</sup> Geoffrey Corn vd. (Ed.), **U.S. Military Operations: Law, Policy, and Practice**, Oxford Scholarship, New York, 2015, s. 209-248

<sup>8</sup> Corn, a.g.e., s. 213

<sup>9</sup> Troy Christensen, (2012), "The Esprit de Corp of the Greek Phalanx", Teaspoon of History, <https://teaspoonofhistory.wordpress.com/2012/06/21/the-esprit-de-corp-of-the-greek-phalanx/> (11.04.2017).

Falanks Düzeni: Eski Yunan'da, zırlı piyade birliklerinin, kalkan ve mızraklar kullanarak birbirlerine kenetlenerek saflar oluşturmaları şeklinde tarif edilebilecek bir savaş yöntemidir. Bu düzene göre savaş pozisyonu alan birliklerin benimsemiş oldukları bir takım kurallar mevcuttur. Benimsenen kuralların, günümüz savaş hukuku açısından değerlendirilmesi yapıldığında, bir kısmının silahlı çatışmalara dair genel kuralları da kapsadığı görülmektedir. Tezin ikinci bölümünde, silahlı çatışmalar hukuku ile angajman kuralları arasındaki ilişkinin incelendiği kısımda da görüleceği üzere, savaş hukuku kuralları angajman kurallarının çerçeve kuralları mahiyetinde tezahür etmektedir.

Çatışma esnasında silahlı birliklere verilen direktifler olarak tanımlanan angajman kurallarının, yeni bir uygulama olmadığını gösteren bir diğer örnek, M.Ö. 202'de gerçekleşen Zama Muharebesi'nde, Roma Cumhuriyet Ordusu'nun başındaki Scipio Africanus'un uyguladığı taktiklerdir.<sup>10</sup> Africanus, savaş meydanında karşılaştığı ve askeri sayı bakımından kendisinden üstün durumda bulunan Hannibal'ı, uygulamış olduğu başarılı askeri taktiklerle mağlup etmiştir.<sup>11</sup> Hannibal'ın ordusundaki fillerin hareket kabiliyetlerinin zayıf olduğunu keşfeden ve birliklerine, filleri savaşta etkisiz hale getirme adına emir ve direktifler veren Africanus, savaşın sonucunu lehine çevirmiştir.<sup>12</sup> Görece az askeri varlık ile sonucu kendi lehine çevirmeyi başaran Africanus'un askerlerine vermiş olduğu bu direktifler, modern anlamda angajman kurallarının öncülü sayılabilecek tarzda uygulamalara örnek olabilecek mahiyettedir.

Roma Cumhuriyeti'nden Roma İmparatorluğu'na geçiş öncesi vuku bulan Roma İç Savaşı, İmparator Sezar'ın angajman kurallarına katkısı bakımından önemli bir yere sahiptir. Galya seferi sonrası Senato'nun Sezar'dan lejyonunu teslim etmesi isteği üzerine Sezar, yargılanma ve asi ilan edilme arasında tercih yapmak zorunda bırakılmıştır.<sup>13</sup> Tercihini ikinci seçenekten yana kullanan Sezar, Rubico Nehri'ni geçerek iç savaşı başlatmıştır.<sup>14</sup> Roma kuşatması öncesi lejyonlarına, Roma'nın yağmalanmaması emrini veren Sezar, Romalıların desteğini almak ve böylelikle hem politik hem de askeri başarı elde etmek istemiştir.<sup>15</sup> Sezar'ın bu yönde verdiği askeri direktifleri, angajman kurallarının antik dönemdeki örnekleri olarak kabul eden Hosang, angajman kurallarının, o dönemlerden beri kuvvet kullanmayı düzenleyen araçlar olduğunu ifade etmektedir.<sup>16</sup> Roma'ya ait bu örnekler, günümüzde kullanılan angajman kuralları kadar teferruatlı olmamakla birlikte, oluşturulmaları ve değiştirilmeleri hususunda günümüz örneklerinden farklılık göstermektedirler. Lakin genel itibarıyla düşünüldüğünde, kuvvetin nasıl kullanılacağını belirlemesi ve askeri birliklerin sevki hususunda aynı görevi yerine getirmeleri açısından günümüz örneklerine benzemektedirler. Bu nedenle bu örnekleri, modern anlamda angajman kurallarının öncülü olarak kabul etme konusunda herhangi bir sakınca yoktur.

---

<sup>10</sup> Boddens Hosang J F R, **Rules of Engagement. Rules on the Use of Force as Linchpin for the International Law of Military Operations**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Amsterdam, 2017

<sup>11</sup> James Parker, **Comparing Strategies of the 2d Punic War: Rome's Strategic Victory Over the Tactical/Operational Genius, Hannibal Barca**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, U.S. Army War College, 2001. Şimdiki ismiyle Tunus'ta gerçekleşen savaşta, Roma, Kartaca ordusunu bozguna uğratmıştır. Romalı lider Scipio Africanus, Kartaca'nın uzun bir süre Roma'ya karşı mücadele başlatamamasını sağlamıştır.

<sup>12</sup> Penn State, "Battle of Zama (202 BC)", <http://sites.psu.edu/successoftheromans/roman-campaigns/battle-of-zama-202-bc/>, (05.01.2019).

<sup>13</sup> "Caesar's Rubico Crossing", Livius, <http://www.livius.org/sources/content/plutarch/plutarchs-caesar/plutarch-on-caesars-rubico-crossing/>, 2015, (11.04.2017)

<sup>14</sup> "Caesar's Rubico Crossing", a.g.e.

<sup>15</sup> Hosang, **Rules of Engagement Rules on the Use of Force as Linchpin for the International Law of Military Operations**, a.g.e., s. 13

<sup>16</sup> Hosang, **Rules of Engagement Rules on the Use of Force as Linchpin for the International Law of Military Operations**, a.g.e., s. 14

Tarihi süreç içerisinde meydana gelen silahlı çatışmalarda, yukarıdaki tanıma benzer emir ve direktiflerin varlığı söz konusu olsa da, günümüzde uygulanan modern angajman kuralları konseptine en yakın örnekler son birkaç yüzyılın ürünü olmuştur. Amerikan Bağımsızlık savaşının<sup>17</sup> ilk dönemlerinde meydana gelen mücadelelerden biri olan, 1775 tarihli Banker Hill Muharebesi<sup>18</sup>, angajman kurallarının farklı doktrinlerde referans gösterilen önemli bir örneği olarak bilinmektedir. Bunker Hill Muharebesi'nde, Amerikan kuvvetlerinin başında bulunan General William Prescott'un, birliklerine verdiği, "Gözlerinin aklarını görene kadar ateş etmeyin" emri, angajman kuralları açısından önemlidir.<sup>19</sup> McEvoy'ya göre, General Prescott'un askerlerine vermiş olduğu bu emrin temel amacı, askeri mühimmatın iktisatlı kullanılması olsa da, komutanın bir angajman kuralı belirlemesi ve askerlerin de bu kuralın farkında olarak buna uymaları kayda değer bir durumdur.<sup>20</sup>

19. yüzyılda, angajman kurallarının uygulandığının göstergesi sayılabilecek bir diğer önemli örneğe, Amerikan iç savaşında<sup>21</sup> karşılaşılmaktadır. Güneyli ünlü komutan General Robert Lee, Pennsylvania'da geniş bir alana yayılan üç birliğine verdiği kesin talimatta, Konfederasyon Ordusu'nun kendi belirlediği yerde toplanana kadar, Kuzeyli Birlik Ordusu ile sert bir çatışmaya girilmemesi gerektiğini emretmiştir.<sup>22</sup> General Lee'nin kendi birliklerine vermiş olduğu bu direktifler,<sup>23</sup> angajman kurallarının o dönemdeki uygulamaları olarak kabul edilebilir. Özellikle General Lee'nin, kuvvet kullanımına ve savaşın diğer unsurlarına ilişkin olarak temel kabul ettiği,

---

<sup>17</sup> 18. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren (1756-63), Avrupa'da meydana gelen yediyıl savaşlarından dolayı, ekonomik olarak sıkıntılar yaşayan İngiltere, bu sıkıntılarını kurtulmak amacıyla, Kuzey Amerika'da bulunan kolonilerine uyguladığı vergileri artırarak, kolonilerin bağımsızlık mücadelesine başlamasına neden olmuştur. Bkz. Hendrik Willem Van Loon, **The Story of Mankind**, Pocket Books, Inc. New York, 1945, s. 260-266

<sup>18</sup> Library of Congress, "Battle of Bunker Hill", [http://www.loc.gov/teachers/lyrical/poems/bunker\\_hill.html](http://www.loc.gov/teachers/lyrical/poems/bunker_hill.html) (12.04.2017)

<sup>19</sup> McEvoy, a.g.e., s. 116. Emrin orijinal hali "Do not shoot until you see the white of their eyes". Bunker Hill muharebesinde, yukarıdaki emri veren komutan, angajman kurallarının babası olarak kabul edilmektedir. Bu emri veren kişinin General Prescott olduğu bilgisi literatürde sıklıkla dile getirilse de, emri veren komutanın başkası olduğu yönünde de savlar mevcuttur. Bunker Hill muharebesinde Amerikan kuvvetlerinde görevli İsrail Putnam, 1745'te Jagendorf'ta Prusya Prensi Charles ve 1757'de Prag'da Frederick'in, bu ünlü emri veren kimseler oldukları ileri sürülmektedir. Bkz. Pierrini, Jean Pual (2009), "Rules of Engagement, Status of Forces Agreements and Criminal Law :Different Approaches as to the Legal Base of the Use of Force in Military Operations and Conflicts of Jurisdiction in Respect of Foreign Friendly Fire", Stefano Manacorda ve Adan Nieto (Ed.), **Criminal Law between War and Peace: Justice and Cooperation in Criminal Matters in International Military Interventions**, içinde (123-162), Ediciones de la Universidad, Cuenca, s. 127

<sup>20</sup> McEvoy, a.g.e., s. 116

<sup>21</sup> Seçim kampanyasını köleliği kaldırma argümanı üzerine inşaa eden ve 1860 tarihinde ABD başkanı seçilen Abraham Lincoln'un komutasındaki Kuzey ile, üretimi tarım ve dolayısıyla iç gücü olarak köleliğe dayalı olan Güney arasında yaşanan savaştır. ABD'den ayrılmak isteyen onbir Güney eyaleti, Jefferson Davis'in başkanlığında Amerika Konfedere Devleti'ni kurdular. 1861'de başlayan savaş, 1865'de Kuzey'in galibiyeti ile sona erdi. Bkz. James Ford Rhodes, **History of The Civil War 1861-1865**, Dover Publications, New York, 1999

<sup>22</sup> Corn, a.g.e., s. 209-210

<sup>23</sup> James M Mcpherson, **Battle of Cry of freedom: The Civil War Era**, Oxford University Press, New York, 1988, s. 653-654

askeri disiplin, konsantrasyon ve sınırlamalar, angajman kurallarının bugünkü uygulamalarındaki temel bileşenlere karşılık gelmektedir.<sup>24</sup>

Askeri birliklere verilen ve angajman kuralları olarak nitelenebilecek katı taktiksel emirlere, 20. yüzyılın ilk yarısında, Meksika Federal Birlikleri ile asiler arasında yaşanan Naco Savaşı'nda da şahit olunmuştur.<sup>25</sup> ABD sınırında bulunan Naco şehrini ele geçirmeye çalışan asiler ile Meksika kuvvetleri arasındaki mücadele, asilerin Naco'yu ele geçirmeleri ile son bulmuştur.<sup>26</sup> Amerikan sınırını koruma ve Amerika'nın tarafsızlığını temin etme adına, Albay W. C. Brown tarafından Naco'ya sevk edilen Dokuzuncu ve Onuncu Süvari alayı, kendilerine verilen kat-i emir olan, "karşı ateş açmama" direktifine sadık kalarak, askeri disiplin çerçevesinde görevlerini yerine getirerek, savaş bakanı tarafından ödüllendirilmişlerdir.<sup>27</sup> Politik mercilerin belirlemiş olduğu direktifler doğrultusunda, askeri unsurların tasarrufta bulunmaları durumu, tanım ve muhteva itibarıyla angajman kurallarına dahil edilebilecek mahiyette önemli bir örnektir.

Angajman kurallarının, hukuk kurallarına aykırı olmamak kaydıyla, politik merciler tarafından askeri birliklere verilen emir ve direktifler olduğu göz önünde bulundurulduğunda, Türk Ordusu'nun dahil olduğu çatışmalara ilişkin örnekler de verilebilir. Birinci Dünya Savaşı'nın önemli cephelerinden Çanakkale Cephesi'nde ve Kurtuluş Savaşı'nın hayati muharebelerinden olan Sakarya Meydan Muharebesi'nde, angajman kurallarının somut örneklerine rastlamak mümkündür. Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Alman-Avusturya ittifakına dahil olan Osmanlı İmparatorluğu<sup>28</sup>, Rus Ordusuna destek için Çanakkale Boğazı'na yüklenen Fransız ve İngiliz kuvvetlerine karşı 18 Mart 1915 tarihinde önemli bir zafer kazanmıştır.<sup>29</sup> Çanakkale Savaşı'nda, 57. Alay'ın komutasını elinde bulunduran Mustafa Kemal Atatürk'ün vermiş olduğu, "*Ben size taarruz emretmiyorum ölmeyi emrediyorum. Biz ölüncüye kadar geçecek zaman içinde yerimize başka kuvvetler ve kumandanlar gelebilir*"<sup>30</sup> emrinin, gerek disiplinli bir şekilde askeri birlikler tarafından benimsenmesi, gerekse uygulamada başarılı bir örnek olarak tezahür etmesinden dolayı, angajman kuralları adına önemli bir örnek olarak kabul edilmesi önünde herhangi bir engel yoktur. TBMM başkanı ve Başkomutan olarak katıldığı Sakarya Meydan Muharebesi'nde verdiği emirde, "*Hatt-ı müdafaa yoktur; sath-ı müdafaa vardır. O sath bütün vatandır.*"<sup>31</sup> İfadelerine yer veren

---

<sup>24</sup> Corn, a.g.e., s. 210-211

<sup>25</sup> Corn, a.g.e., s. 210-211

<sup>26</sup> Brigham Young University, "Buffalo Soldiers At Huachuca: The Battle Of Naco", <http://net.lib.byu.edu/estu/wwi/comment/huachuca/HII-10.htm>, 2000, (12.04.2017)

<sup>27</sup> Brigham Young University, a.g.e.

<sup>28</sup> William H McNeill, **Dünya Tarihi**, (Çev. Alaeddin Şenel), 13. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 2008, s. 691

<sup>29</sup> Sina Akşin, **Kısa Türkiye Tarihi**, 11. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010, s. 101-103

<sup>30</sup> Suat İlhan, "Atatürk'ün Cephelerde Verdiği Dört Emir", ATAM, <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-09/ataturkun-cephelerde-verdigi-dort-emir>, 2013, (12.04.2017)

<sup>31</sup> Mustafa Kemal Atatürk, **Nutuk**, Karanfil Yayınları, İstanbul, 2009, s. 165

Atatürk, Sakarya Nehri'nin doğusunda düşman güçlerinin mukavemet gücünü kırdıklarını ve 13 Eylül 1921 günü buranın tamamıyla düşmandan arındırıldığını belirtmiştir.<sup>32</sup> Meclis başkanı olarak politik karar alma yetkisiyle donatılan Mustafa Kemal Atatürk, Başkomutanlık yetkisiyle de söz konusu politik kararın askeri uygulayıcısı olarak hareket etmiştir. Angajman kuralları açısından önemli olan askeri ve politik bileşenlerin birlikte var olması, mefhuma ilişkin hukuki bileşenin de, 5 Ağustos 1921 tarihinde çıkartılan Başkomutanlık Kanunu ile tamam olması, bahsi geçen örneklerdeki emir ve direktiflerin, angajman kurallarına örnek teşkil edebileceği yönünde güçlü bir kanı oluşturmaktadır.

### 1.1.2. Modern Angajman Kuralları Örnekleri

Açık bir şekilde angajman kuralları olarak tanımlanmamalarına rağmen, politik, askeri ve hukuki bileşenleri göz önünde bulundurulduğunda, angajman kurallarının ilk örnekleri olarak kabul edilebilecek yukarıdaki örnekler, konu itibariyle önemli bir yere sahiptir. Mefhum olarak angajman kurallarının ortaya çıkması İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki döneme rastlamaktadır. Kuvvet kullanmanın yasaklandığı bu dönemde, kuvvet vasıtasıyla dış politika belirleme hukuk dışı kabul edilirken, ABD ve SSCB gibi devletler nükleer silahlara sahip olmuşlardır.<sup>33</sup> Bu gelişmeyle birlikte bu iki devletin nükleer gücün kullanımını tetikleyici çatışmalardan kaçınma amaçlı askeri kısıtlamalara gitmeleri, angajman kurallarının gelişimine katkı sağlamıştır.<sup>34</sup> Bu noktadan sonra, angajman kurallarının tarihçesine ilişkin verilecek örnekler, doğrudan angajman kuralları olarak addedilen kurallara ilişkin olacağından, isimlendirmeye dair müphem durumlarla karşılaşılacaktır.

Angajman kurallarının modern anlamda kullanımına en yakın ifadesi, İkinci Dünya Savaşı sonrası vuku bulan Kore Savaşı<sup>35</sup> esnasında söz konusu olmuştur.<sup>36</sup> Bu kurallar, Kore Savaşı'nın devam ettiği süreçte, Amerikan hava araçlarının uçuşlarını ve hedeflerini belirlemelerine ve de

---

<sup>32</sup> Atatürk, a.g.e., s. 165

<sup>33</sup> İsmail Pamuk, "Angajman Kuralları: Tanımı, Kapsamı Ve Uygulanmasına İlişkin Bir İnceleme", **Public and Private International Law Bulletin**, 32(2), 2012, s. 110. Pamuk tarafından kaleme alınan bu eser, angajman kurallarının Türkçe literatüre kazandırılması açısından önemli bir yere sahip olmakla birlikte, çalışma içerisinde muhtelif yerlerde bu esere atıflar yapılmıştır.

<sup>34</sup> Pamuk, a.g.e., s. 110

<sup>35</sup> 1950-53 arasında gerçekleşen Kore Savaşı, kuvvet kullanmanın kat-i bir lisanla yasaklandığı BM sisteminde yaşanan ilk sıcak çatışmadır. İlk başta Güney ve Kuzey arasında iç savaş olarak başlayan çatışmalar, ABD ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin de dahil olmasıyla uluslararası bir nitelik kazanmıştır. BM Güvenlik Konseyi'nin almış olduğu 82 sayılı karar ve Genel Kurul'un almış olduğu 377 sayılı "barış için birlik" kararı doğrultusunda başlayan, uluslararası barış ve güvenliğin korunması noktasında BM tarafından yetkilendirilen ilk operasyon olması bakımından önemlidir. Bkz. Larry D Johnson, "'Uniting for Peace': Does It Still Serve Any Useful Purpose?", **American Society of International Law**, 108, 2014, s. 106-115

<sup>36</sup> Addicott, a.g.e., s. 15



bunlara sınırlama getirme amacına yönelik olmuştur.<sup>37</sup> Amerikan hava araçlarının uçuş ve hedef sınırlamalarına ilişkin General McArthur'a verilen emirler yalnız Çin'in savaşa dahlini engellemek için değil, Sovyetler Birliği'nin olası dahlini ve nükleer tehdidi engellemeye de yönelik olmuştur.<sup>38</sup> Amerikalı komutan General McArthur'a verilen emirlerin, angajman kuralları bağlamında değerlendirmesi yapıldığında, Hosang'ın belirttiği gibi,<sup>39</sup> burada uygulanan angajman kuralları, Kore Savaşı'nın tüm sürecinde uyulması gereken genel direktifler olmasından dolayı, belirli bir olaya veya duruma ilişkin olarak verilen, geçici ve taktiksel emirlerden ibaret olan klasik kurallardan ayrılarak, güncel kullanımına yakınlaşmıştır.

Kore Savaşı'na kadarki süreçte angajman kurallarına ilişkin ele alınan örnekler, yukarıda da ifade edildiği gibi doğrudan angajman kuralları lafzına atıfta bulunmayan, muhtevası gereği angajman kuralları olarak kabul edilebilecek tarzda düzenlemelerdir. Kore Savaşı'nda askeri birliklere verilen ve savaşın tüm aşamalarında geçerli olduğu kabul edilen angajman kuralları, modern anlamda angajman kurallarının öncüsü olarak kabul edilir. Bunun dışında modern anlamda angajman kurallarının ilk uygulamasına ilişkin farklı bir yaklaşım da mevcuttur. 20. yüzyıl uluslararası hukukçularından O'Connell, 1975 tarihinde ele aldığı, Kanununun Deniz Gücü Üzerindeki Etkisi (*The Influence of Law on Sea Power*) adlı eserinde, angajman kurallarının, 1960'lı yıllarda Malta'da ortaya çıkan bir kavram olduğunu ileri sürmüştür.<sup>40</sup> Phillips'in de belirttiği gibi, O'Connell, angajman kurallarının Malta'dan türemesine ilişkin herhangi bir detay vermemiştir, lakin kavramın 20. yüzyılın ilk yarısında, Rusya İç Savaşı'nda nasıl kullanıldığına dair somut örneklere değinmiştir.<sup>41</sup> Bu minvalde, 1918'de Baltık Denizi'ne gönderilen İngiliz Donanması'na verilen angajman kurallarının, "İngiliz bayrağı göstermek ve durumun dikte ettiği şekilde İngiliz politikalarını desteklemek" olduğu belirtilmiştir.<sup>42</sup> O'Connell'in ileri sürdüğü görüş ve verdiği örnekler angajman kuralları açısından önemli olmakla birlikte, kavramın Malta'dan türetildiğine ilişkin gerekçelerin verilmemiş olmasından dolayı, gerekçelendirmeleri yapılmış diğer örnekler üzerinde konuyu temellendirmek daha isabetli bir yaklaşım olarak görülmektedir.

---

<sup>37</sup> Addicott, a.g.e., s. 15. Kore Savaşı'nda, BM kuvvetlerinin başında bulunan General McArthur'un Washtinton'dan aldığı emirlerde, Amerikan uçaklarının Çin hava sahasına girmemesi gerektiği ve Yalu Nehri'nin Kuzey Kore tarafında bulunan Shuiho Barajına zarar vermemesi gerektiği açık bir şekilde belirtilmiştir. Bu emirlerin arkasında yatan sebep ise Çin'in savaşa dahil olma ihtimalini artırmama ve muhtemel bir nükleer kızışmaya neden olmamaktır. Bkz. Corn, a.g.e., s. 213-215

<sup>38</sup> Hosang, **Rules of Engagement Rules on the Use of Force as Linchpin for the International Law of Military Operations**, a.g.e. s. 16-17

<sup>39</sup> Hosang, **Rules of Engagement Rules on the Use of Force as Linchpin for the International Law of Military Operations**, a.g.e., s. 16

<sup>40</sup> Daniel Patrick O'Connell, **The Influence of Law on Sea Power**, Manchester University Press, Manchester, 1975, s. 169

<sup>41</sup> O'Connell, a.g.e., s. 169; Guy R Phillips, "Rules of Engagement: A Primer", **Army Law**, 4(5), 1993, s. 5

<sup>42</sup> O'Connell, a.g.e., s.170. 1918-1919 tarihlerinde, Baltık Denizi'ne gönderilen İngiliz donanmasına verilen bu direktiflerin amacının Rusya İç Savaşına müdahale olduğu sarihdir. 1917 tarihinde gerçekleşen Bolşevik Devrimi sonrası bağımsızlıklarını ilan etmeye başlayan Baltık devletleri olan Estonya ve Letonya'nın Rusya'dan ayrılmasını kolaylaştırmaktır. Bkz. Royal Fleet Auxiliary (t.y.), "1919 – Operation Red Trek", <http://www.historicalrfa.org/rfa-operations/939-rfa-operations> (13.04.2017)

Kavram olarak angajman kurallarının ilk kullanımına bakıldığında, ABD uygulamalarıyla karşılaşılmaktadır. Önleme ve Angajman Talimatları (*Intercept and Engagement Instructions*) olarak ilk kez 1954 tarihinde, ABD Genel Kurmay Başkanlığı tarafından telaffuz edilen angajman kuralları, 1958 tarihinde ABD Genel Kurmay Başkanlığı tarafından resmi olarak kullanılmıştır.<sup>43</sup> Kavramın resmi kullanımının yer aldığı ilk belge ise, halen yürürlükte olan JP 1-02<sup>44</sup> yayının o dönemki versiyonu olan ve halen aynı isimle anılan Askeri ve Ortak Terimler Sözlüğü olmuştur.<sup>45</sup> Angajman kurallarının, 1960 ve 1970'li yıllarda Deniz Kuvvetleri'nde sıkça uygulanmasına rağmen, genel olarak standardizasyon sorunu nedeniyle Kara Kuvvetleri'ne odaklanma hususunda eksiklikleri ortaya çıkmıştır.<sup>46</sup> Reilly'e göre, angajman kurallarının, evleiyetle deniz kuvvetleri için geliştirilmesinin sebebi, gemilerin o dönemki ağır silahlar karşısında daha zayıf bir durumda olması ve kararlı bir şekilde ilk vuruş yeteneğini geliştirecek taktiklere ihtiyaçları olmasıdır.<sup>47</sup> Bu bağlamda, ABD Deniz Kuvvetleri için standardize edilmiş ilk angajman kuralları 1981'de oluşturulmuştur.<sup>48</sup> Pasifik Güçleri Komutanı Amiral Crowe, ABD Deniz Kuvvetleri için geçerli olan angajman kurallarının, tüm Birleşik Devletler kuvvetleri için geçerli kurallar olmasını ve standartlaşmasını talep etmiş ve bunun üzerine, ABD Genel Kurmay Başkanlığı 1986 tarihinde bu öneriyi onaylamış ve 1988'den itibaren, Barış Zamanı Angajman Kuralları (*Peacetime Rules of Engagement*) olarak bilinecek olan, müşterek angajman kurallarını uygulamaya geçirmiştir.<sup>49</sup> 1994 yılına gelindiğinde, Daimi Angajman Kuralları kabul edilmiştir (*Standing Rules of Engagement*).<sup>50</sup> 2000 yılında güncellenen ve yeniden yayınlanan Daimi Angajman Kuralları, meşru müdafaa hakkına daha fazla açıklık getiren ve önem veren haliyle 2005 yılında tekrar revize edilip yayımlanmıştır.<sup>51</sup>

Kavram olarak bugünkü kullanımı ile anılması da, tarihin farklı kesitlerinde silahlı kuvvet kullanımını düzenlemek ve asker sevkini nasıl yapılacağını belirlemek için oluşturulan angajman kuralları, zaman içerisinde değişimler geçirmiştir. Yukarıda açıklanan ilk örneklerinde, belirli bir

---

<sup>43</sup> Gary D Solis, **The Law of Armed Conflict: International Humanitarian Law in War**, Cambridge University Press, Cambridge, 2010, s. 492

<sup>44</sup> Department of Defence U.S. Department of Defense, "Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms", [https://fas.org/irp/doddir/dod/jp1\\_02.pdf](https://fas.org/irp/doddir/dod/jp1_02.pdf), 2016, (13.04.2017)

<sup>45</sup> Pamuk, a.g.e., s. 111

<sup>46</sup> Trevor Findlay, **The Use Of Force In UN Peace Operations**, Oxford University Press, New York, 2002, s. 14

<sup>47</sup> Michael S Reilly, **The Rules Of Engagement In The Conduct Of Special Operations**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Naval Postgraduate School, 1996, s. 21

<sup>48</sup> Reilly, a.g.e., s. 21

<sup>49</sup> Reilly, a.g.e., s. 21

<sup>50</sup> Richard J Grunawalt, "The JCS Standing Rules of Engagement: A Judge Advocate's Primer", **A.F.L. Rev.**, 42, 1997, s. 245

<sup>51</sup> U.S. The Judge Advocate General S Legal Center & School, "Operational Law Handbook", [http://www.loc.gov/rr/frd/Military\\_Law/pdf/operational-law-handbook\\_2015.pdf](http://www.loc.gov/rr/frd/Military_Law/pdf/operational-law-handbook_2015.pdf), 2015, (07.01.2019), s. 82.; Hosang, **Rules of Engagement Rules on the Use of Force as Linchpin for the International Law of Military Operations**, s. a.g.e., s. 24. ABD Daimi Angajman Kuralları, tüm ABD kuvvetlerine uygulanmaktadır.

durumda nasıl davranılması gerektiğini belirten bu kurallar, zamanla askeri komuta merkezleri ve devletlerin ilgili bürokratik birimleri tarafından oluşturulmaya başlanmış ve belirli bir hukuki zemine dayandırılmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başlayan Soğuk Savaş dönemi ile çatışma anlayışının değişmesi, angajman kurallarının da bir takım değişimler geçirmesine neden olmuştur. Reilly'ye göre bu dönemde meydana gelen değişimin başlıca sebepleri, süper güçlerin nükleer tehditleri, gelişen teknoloji ile politika yapıcılarının sürece daha çok dahil olması ve medyanın rolüdür.<sup>52</sup> Kore Savaşı'nda ABD'nin benimsemiş olduğu kısıtlayıcı angajman kurallarının gerekçesi, Reilly'nin ileri sürdüğü birinci öncül ile açıklanmıştır. Teknolojinin gelişmesi, Reilly'nin ileri sürdüğü ikinci ve üçüncü koşullara da açıklama getirmektedir. Özellikle, CNN Etkisi (*CNN Effect*) olarak bilinen husus, askeri müdahalelerde, toplumun söz konusu operasyonları canlı olarak takip edebilmesine neden olmuş, bu da doğal olarak angajman kuralları üzerinde kısıtlayıcı etkiye sebep olmuştur.<sup>53</sup> Buradan hareketle, politik karar alıcılar ile askeri yürütücülerin, bahsi geçen sebeplerden ötürü çekişmesi veya denge arayışına girmesi, uygulamada karşılaşılabilecek durumlar olarak görünmektedir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde angajman kurallarının, gerek kavramsal değişimi gerekse kazanmış olduğu hukuki dayanaklar, farklı uygulamalara ve de tartışmalara neden olmuştur. Örneğin, ABD'nin Vietnam İç Savaşı'na dahil olması ve burada uygulamış olduğu angajman kuralları, Sovyetler ve Çin'in nükleer güç kullanma riskinden dolayı kısıtlayıcı bir şekilde uygulanmış ve bu bağlamda asker-sivil kayıplarının fazla olmasından dolayı ciddi eleştiriler almıştır.<sup>54</sup> ABD Deniz Kuvvetleri için angajman kurallarının kabul edilmesini takip eden yıllarda Lübnan İç Savaşı'na yapılan müdahalede, Beyrut'ta meydana gelen ve çok sayıda ABD askerinin kaybı ile sonuçlanan vakalar, var olan angajman kurallarının kayıpları önleyecek şekilde değiştirilmesini gerekli kılmıştır.<sup>55</sup> Somali'de, ABD komutasında oluşturulan barış gücü UNITAF ve akabinde kurulan UNOSOM II tarafından benimsenen angajman kuralları da, Beyrut'ta vuku bulan hadiselerin benzerlerinden mütevellit sınırlandırıcı bir niteliğe kavuşturulmuştur.<sup>56</sup> Angajman kurallarının hukuki zemini ve uygulama örneklerine ilişkin değişimler ve bu değişimleri gerekli

---

<sup>52</sup> Reilly, a.g.e., s. 17-18

<sup>53</sup> CNN Effect: Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, herhangi bir coğrafyada meydana gelen silahlı çatışmalar (savaş veya iç savaş), kitle iletişim araçları ile dünyanın farklı noktalarından eş zamanlı olarak öğrenilmeye başlanmıştır. Bu durum, bir yerde meydana gelen olayların başka yerde etki doğurmalarına sebebiyet vermiştir. Olayların görüntülü olarak aktarıldığı televizyon ise bunun en önemli aracı haline gelmiştir. Bu bağlamda, televizyonun devlet politikalarını etkileyebildiği, uluslararası ilişkilerin bir aktörü haline geldiği üzerinde söylemler geliştirilmiştir. İnsani krizlere müdahale, dış politikaların belirlenmesi ve değiştirilmesi ve buna benzer hususlarda etkili bir yöntem olduğu öne sürülen CNN Effect, şüphesiz, uluslararası kamuoyunun takip etmesinden dolayı angajman kuralları üzerinde de etkili sonuçlar doğurmuştur. Bkz. Eytan Gilboa, "The CNN Effect: The Search For A Communication Theory Of International Relations", **Political Communications**, 22(1), 2005, s. 18-19

<sup>54</sup> Matthew Dorschel, "The Effects Of Restrictive Rules Of Engagement On The Rolling Thunder Air Campaign", Global Security, <http://www.globalsecurity.org/military/library/report/1995/DM.htm>, 1995, (14.04.2017)

<sup>55</sup> D B Hall, "Rules Of Engagement And Non-Lethal Weapons: A Deadly Combination?", Global Security, <http://www.globalsecurity.org/military/library/report/1997/Hall.htm>, 1997, (14.04.2017)

<sup>56</sup> Hall, a.g.e.

kılan olaylar, Soğuk Savaş sürecinde ve özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılmasını takip eden dönemde yaşanan iç savaşlarda gerçekleşmiştir. Bu sebeple, burada bahsi geçen örnekler çoğaltılabilir.<sup>57</sup> Bahsi geçen örnekler ile birlikte angajman kurallarına ilişkin diğer örnekler çalışmanın üçüncü bölümünde etraflı bir şekilde ele alınacaktır.

## 1.2. Angajman Kurallarının Teorik Boyutu

### 1.2.1. Bir Kavram Olarak Angajman Kuralları

Tarihi örneklerine yukarıda değinilen angajman kurallarının, kavram olarak neyi ifade ettiğini belirlemek, kavramın muhtevası ve farklı doktrinlerde neye tekabül ettiğini anlama adına önemlidir. Cambridge Sözlüğünde, savaş durumunda çarpışan askerlere ne yapmaları ve de ne yapmamaları konusunda verilen emirler<sup>58</sup> olarak tanımlanan angajman kuralları, İngilizce'de *rules of engagement* kelime öbeği ile ifade edilmektedir. *Rules of engagement*'in yeni bir kavram olmadığını belirten Faix, bu kavramın subjektif olarak –uluslararası bir örgütün yapmış olduğu bir operasyon boyutunda veya belirli bir birlik veya devletin yapmış olduğu operasyon bağlamında-tanımlanması üzerinde durarak, bu durumun aşırı basitleştirmeden ibaret olduğu eleştirisini yapmıştır.<sup>59</sup> Klappe'nin yapmış olduğu ve genel kabul gören bir tanıma göre angajman kuralları, uluslararası barış operasyonu personeli tarafından kullanılacak gücün parametrelerini tanımlayan, hareket komutanlarına verilen emirler<sup>60</sup> olarak ifade edilmiştir.

*Rules of engagement* kelime öbeğinin ifade ettiği anlamı biraz daha yakından görmek, Türkçe'ye çevirme hususunda nasıl bir dönüşüme uğradığını anlama adına faydalı olacaktır. Terminolojik olarak 17. yüzyılın başlarında, “yasal veya ahlaki yükümlülük”<sup>61</sup> anlamında kullanılan *engagement*, İngilizce'de birden çok anlamda kullanılmakla birlikte, konuya yakın anlamı itibarıyla “biriyle kavgaya başlama hareketi veya savaşta bir periyod”a karşılık gelmektedir.<sup>62</sup> *Engagement* sözcüğün Fransızca'daki karşılığına bakıldığında, yine *engagement* ile

---

<sup>57</sup> Angajman kurallarının uygulama örnekleri ve bunlardan kaynaklı sorunlar, çalışmanın son bölümünde detaylı olarak ele alınacağından, angajman kurallarının tarihine ilişkin bu kısımda, kronolojik olayların sıralamasını bozmama adına kısaca değinilmiştir.

<sup>58</sup> Cambridge Dictionary, “Rules of Engagement”, <http://dictionary.cambridge.org/us/dictionary/english/rules-of-engagement> (17.04.2017)

<sup>59</sup> Martin Faix, “Rules Of Engagement Some Basic Questions And Current Issues”, **Czech Yearbook of International Law**, 1, 2010, s. 135

<sup>60</sup> Dieter Fleck (Ed.), **The Handbook of International Humanitarian Law**, 3. Baskı, Oxford University Press, New York, 2013, s. 631

<sup>61</sup> Oxford Dictionary, “Engagement”, <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/engagement> (17.04.2017)

<sup>62</sup> Cambridge Dictionary, “Engagement”, <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/engagement> (17.04.2017). Ayrıca kavram, İngilizce'de, evliliğe hazırlanmak, bir şey yapmak için hazırlanmak, bir şeyle ilgili, bağlı olmak anlamlarına da gelmektedir.

karşılaşılmaktadır.<sup>63</sup> *Rules of engagement* ifadesinin Fransızca'daki karşılığında ise *règles d'engagement* bulunmaktadır.<sup>64</sup> Bununla birlikte, *engagement* kelimesinin fiil hali olan *engage*, Almanca'da *engagieren*, Flemenkçe'de *engageren*, Danca'da *engagere* olarak geçmektedir.<sup>65</sup> Latince'ye bakıldığında ise *engagement* kelime öbeğine ilişkin benzer bir ifadeye rastlanamamaktadır. Türk Dil Kurumu tarafından *angajman* olarak kabul edilen kavram, Kurum'a göre *bağlantı* anlamına gelmektedir.<sup>66</sup> Pamuk'a göre, "silahlı iki grup arasındaki kısa çatışma, çarpışma" anlamına gelen *müsademe* kelimesi, İngilizce'deki *engagement* yerine kullanılabilir bir kavramdır.<sup>67</sup> Lakin kavram birliği olması açısından bu çalışma içinde angajman kuralları kullanılacaktır.

### 1.2.2. Angajman Kurallarının Farklı Doktrinlerdeki Tanımlamaları

Angajman kurallarının resmi olarak ilk kullanım yerinin, 1958 tarihli ABD Askeri ve Ortak Terimler Sözlüğü olduğu yukarıda açıklanmıştır. Bu sözlükteki tanıma göre angajman kuralları, ABD askeri kuvvetlerinin, silahlı muhasamatta düşmanla nasıl bir mücadeleye girmesi gerektiğini ve mücadeleyi nasıl sürdürmesi gerektiğini belirten, çatışmanın sınırlarını belirleyen, yetkili askeri merciiler tarafından yayımlanan kurallardır.<sup>68</sup> Angajman kurallarının, modern anlamda ilk tanımının yapıldığı doktrin olarak ABD önemli bir yere sahiptir. Kavrama ilişkin olarak, başka devletler tarafından yapılan tanımlar da mevcuttur. Lakin uluslararası silahlı çatışmalara etkin bir şekilde dahil olan BM Barış Gücü'nün uygulamış olduğu angajman kuralları ve genel itibarıyla silahlı çatışmalara dair teorik ve pratik faaliyetler yürüten örgütlerin kavrama yaklaşımını öncelikle vermek gerekmektedir.

BM Güvenlik Konseyi yetkilendirmesi ile oluşturulan barış güçlerinde, her birlik mensubunun kullanacağı kuvvetin, angajman kurallarına göre uygulanması gerektiği açıkça belirtilmektedir.<sup>69</sup> Bu doğrultuda, BM'ye göre angajman kuralları, barış gücü operasyonlarının herhangi bir durumunda, farklı seviyelerde kullanılacak kuvvetin nasıl kullanılması gerektiğini ve

---

<sup>63</sup> Collins Dictionary, "Engagement", <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english-french/engagement> (24.06.2019)

<sup>64</sup> Collins Dictionary, "Engagement", <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english-french/engagement> (24.06.2019)

<sup>65</sup> Online Etymology Dictionary, "Engage", <https://www.etymonline.com/word/engage> (24.06.2019)

<sup>66</sup> Türk Dil Kurumu, [http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com\\_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.58f4b0ebf271c7.85498423](http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.58f4b0ebf271c7.85498423) (17.04.2017)

<sup>67</sup> Pamuk, a.g.e., s. 116

<sup>68</sup> U.S. Department of Defense, "Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms", [https://fas.org/irp/doddir/dod/jp1\\_02.pdf](https://fas.org/irp/doddir/dod/jp1_02.pdf), 2016, (13.04.2017)

<sup>69</sup> U.N., "Handbook On United Nations Multi Dimensional Peacekeeping Operations", [https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/peacekeeping-handbook\\_un\\_dec2003\\_0.pdf](https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/peacekeeping-handbook_un_dec2003_0.pdf), 2003, (07.01.2019). s. 140

askeri komutanlardan alınması gereken herhangi bir yetkilendirmenin gerekliliğini belirleyen kurallardır.<sup>70</sup> Barış gücü operasyonlarında önemli roller oynayan diğer bir örgüt olan NATO'nun yapmış olduğu angajman kuralları tanımını da BM'nin tanımına koşuttur. Buna göre NATO Angajman Kuralları, bireyler dahil olmak üzere, askeri birliklere verilen, kuvvet kullanılacak durumlar veya kısıktıcı eylemlerin gerçekleştiği durumların dereceleri ve koşullarını belirleyen direktiflerdir.<sup>71</sup> MC 362/1 kodu ile belirtilen NATO Angajman Kuralları, Kuzey Atlantik Konseyi tarafından onaylanan, NATO'nun yürüttüğü veya NATO destekli yürütülen askeri operasyonlarda stratejik ve operasyonel angajman kurallarını ve NATO politikalarını özetler mahiyettedir.<sup>72</sup> NATO Angajman Kuralları, hali hazırda var olan tek çok uluslu angajman kuralları yönergisidir.<sup>73</sup> Uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında iki önemli yapı olan BM ve NATO'nun angajman kuralları, tanımı itibariyle benzer niteliktedirler.

Uluslararası insancıl hukuk, insan hakları ve uluslararası hukukun benzer alanlarına ilişkin faaliyet yürüten Uluslararası İnsancıl Hukuk Enstitüsü de angajman kurallarına ilişkin doktriner tasarruflarda bulunmuştur.<sup>74</sup> Enstitü tarafından 2009 tarihinde hazırlanan, Sanremo Angajman Kuralları El Kitabı (Bundan sonra Sanremo El Kitabı), içeriği itibariyle Enstitü'nün veya katkıda bulunan hükümetlerin görüşlerini yansıtmayan, objektif ve sadece angajman kurallarını tüm yönleriyle ele alan, erişime açık bir çalışmadır.<sup>75</sup> Sanremo El Kitabı'nda yer alan tanıma göre angajman kuralları, yetkili otoriteler tarafından yayımlanan ve amaçların gerçekleştirilmesinde askeri kuvvetlerin kullanılacağı durum ve limitlerin belirlenmesinde yardımcı olan araçlar olarak tanımlanmaktadır.<sup>76</sup> Sanremo El Kitabı'nda, angajman kurallarının ulusal askeri doktrinlerde yürütme emirleri, konuşlandırma emirleri, operasyon planları ve daimi emirler şeklinde farklı formlarda ortaya çıkabildiklerine dikkat çekilmektedir.<sup>77</sup> Hangi isimle anıldıkları hususu bir kenara bırakıldığında, angajman kuralları genel olarak kuvvet kullanma, kuvvetlerin konuşlandırılması ve

<sup>70</sup> U.N., "Handbook On United Nations Multi Dimensional Peacekeeping Operations", a.g.e., s. 57

<sup>71</sup> NATO, "Nato Legal Deskbook", <https://info.publicintelligence.net/NATO-LegalDeskbook.pdf>, 2010, (07.01.2019),s. 254. 2014 tarihli NATO Glossary of Terms and Definitions (AAP-06 2014) yayınında, angajman kurallarının 1973 tarihli bir başka tanımı da mevcuttur. Bu tanıma göre angajman kuralları, yetkili askeri otoriteler tarafından yayımlanan ve askeri güçlerin karşılaştıkları diğer güçlerle mücadeleye girişmek ve/veya mücadeleyi devam ettirmesine ilişkin durum ve sınırlamaları açıkça belirten kurallar olarak tanımlanmıştır. Cooper'e göre, NATO Angajman Kurallarına ilişkin olarak 2010 tarihli yayında verilen tanım, burada verilen eski tarihli tanımdan daha kesindir. Camilla Guldahl Cooper, "Rules Of Engagement Demystified: A Study Of The History, Development And Use Of ROEs", **Military Law and the Law of War Review**, 53(1), 2014, s. 191

<sup>72</sup> NATO Legal Deskbook, a.g.e., s. 254

<sup>73</sup> NATO Legal Deskbook, a.g.e., s. 254

<sup>74</sup> Uluslararası İnsancıl Hukuk Enstitüsü, 1970 yılında İtalya'nın Sanrome şehrinde kurulan, kar amacı gütmeyen, yukarıda bahsedilen alanlarda çalışmalar yürüten ve belirli aralıklarla uluslararası hukuk alt disiplinlerine dair eğitim programları düzenleyen bir örgüttür. Bkz. IIHL, <http://www.iihl.org/> (18.04.2017)

<sup>75</sup> International Institute of Humanitarian Law, "Sanremo Handbook On Rules Of Engagement", <http://iihl.org/wp-content/uploads/2017/11/ROE-HANDBOOK-ENGLISH.pdf>, 2009, (01.07.2019), s. i

<sup>76</sup> Sanremo Handbook on Rules of Engagement, a.g.e., s. 1

<sup>77</sup> Sanremo Handbook on Rules of Engagement, a.g.e., s. 1

belirgin bazı yeteneklerin işletilmesine ilişkin kurallar olarak bilinmektedir.<sup>78</sup> Bazı ulusal doktrinlerde askeri güçlere rehber mahiyetinde olduğu belirtilen angajman kuralları, bazılarına göre de hukuken bağlayıcı emirlerdir.<sup>79</sup> Ayrıca, Sanremo El Kitabı'na göre angajman kuralları, ne misyon/görevin belirleyicisi ne de taktiksel yönergeler olarak kullanılabilirler.<sup>80</sup> Misyon ve görev atamaları, operasyon emirleri veya diğer benzer komuta-kontrol enstrümanlarınınca gerçekleştirilmektedirler.<sup>81</sup>

Angajman kurallarının ulusal askeri doktrinlerdeki tanımlamalarına geçmeden önce, barış operasyonlarında önemli bir diğer aktör olan Avrupa Birliği'ne (AB) ait tanımı vermek yerinde olacaktır. AB Angajman Kuralları, askeri komutanlara ve birliklere (bireyler dahil) verilen, kuvvet uygulanabilecek/uygulanamayacak veya kısıktıcı olarak anlaşılacak diğer eylemlerde bulunulabilecek/bulunulamayacak durumları, koşulları, derece ve tutumları tanımlayan direktiflerdir.<sup>82</sup> Angajman kuralları, görevlerin tahsis edilmesinde veya taktiksel yönergelerin verilmesinde kullanılmazlar.<sup>83</sup> Uluslararası İnsancıl Hukuk Enstitüsü ve AB'nin hazırlamış olduğu angajman kurallarına ilişkin tanımlar karşılaştırıldığında, angajman kurallarının, görevlerin atanması veya taktiksel yönergelerin verilmesinde kullanılmayacakları belirtilmektedir.

Modern kullanımı ilk olarak ABD uygulamalarında görülen angajman kuralları, Anglosakson hukuk anlayışına tabi Birleşik Krallık, Avustralya ve Kanada tarafından da benimsenmiştir.<sup>84</sup> Birleşik Krallık tarafından yayımlanan, İngiliz savunma doktrininde yer alan tanıma göre angajman kuralları, askeri eylemlere getirilen kısıtlamaları ve izin verilen özgürlükleri tanımlamakla birlikte, kuvvet kullanmayı tasarlayan operasyon şartlarını belirtmektedir.<sup>85</sup> Kanada askeri doktrinine göre angajman kuralları, yetkili askeri otoriteler tarafından yayımlanan ve askeri güçlerin karşılaştıkları diğer güçlerle mücadeleye girişmek ve/veya mücadeleyi devam ettirmesine ilişkin durum ve sınırlamaları açıkça belirten kurallar olarak tanımlanmıştır.<sup>86</sup> Avustralya savunma doktrininde yer alan angajman kuralları, komutanların hükümet yararına, askeri amaçları yerine getirmek için uygulayacakları kuvvet kullanım durumlarını ve sınırlarını belirleyen, kuvvet kullanılmasına dair

---

<sup>78</sup> Sanremo Handbook on Rules of Engagement, a.g.e., s. 1

<sup>79</sup> Sanremo Handbook on Rules of Engagement, a.g.e., s. 1

<sup>80</sup> Sanremo Handbook on Rules of Engagement, a.g.e., s. 2

<sup>81</sup> Sanremo Handbook on Rules of Engagement, a.g.e., s. 2

<sup>82</sup> Cooper, a.g.e., s. 191-192

<sup>83</sup> Cooper, a.g.e., s. 191-192

<sup>84</sup> Pamuk, a.g.e., s. 112

<sup>85</sup> UK Ministry of Defence, "Joint Doctrine Publication 0-01 British Defence Doctrine", <http://www.defencesynergia.co.uk/wp-content/uploads/2015/05/UK-Joint-Doctrine-Pub-0-01-Nov-2011.pdf>, 2011, (18.04.2017), s. 1-24

<sup>86</sup> Canada Chief of the Defence Staff, "Canadian Forces Joint Publication: CFJP 01 Canadian Military Doctrine", [http://publications.gc.ca/collections/collection\\_2010/forces/D2-252-2009-eng.pdf](http://publications.gc.ca/collections/collection_2010/forces/D2-252-2009-eng.pdf), 2009, (18.04.2017)

yönlendirici nitelikte olan, fakat bunları yaparken komuta işlevini kısıtlayıcı veya değiştirici bir durum sergilemeyen direktiflerdir.<sup>87</sup> İngiliz doktrini, angajman kurallarına dair çok özel bir tanımlama yapmayı var olanlara benzer bir tanım yapmıştır. Kanada savunma doktrininde yer alan tanıma bakıldığında ise, NATO tanımındaki benzer olduğu görülmektedir. Son olarak, Avustralya doktrinindeki angajman kurallarına dair tanımlamanın, diğerlerine göre biraz daha detaylı olduğu görülmektedir.

Anglosakson hukuk geleneği dışında kalan ülkelerin askeri doktrinlerinde de angajman kurallarının tanımlandığı görülmektedir. Fransız Askeri Doktrini'ne göre angajman kuralları, deniz aşırı gerçekleşen belirli bir görev özelinde, meşru müdafaa hali dışında, birliklerce kuvvet kullanımının prensiplerini belirleme noktasında önemli olmakla birlikte, söz konusu görevin tamamlanmasında verilen emirlerin ayrılmaz parçalarıdır.<sup>88</sup> Bir başka NATO üyesi devlet olan Romanya ise angajman kurallarının tanımlanması aşamasında, NATO ve dolayısıyla ABD tarafından yapılan angajman kuralları tanımını olduğu gibi kendi ulusal doktrinine iktisap ettirmiştir.<sup>89</sup> Norveç ulusal yayınında angajman kuralları, yetkili otoritelerce yayımlanan, hangi durumlarda hangi askeri gücün kullanılacağını ve hangi tür ve derecede gücün ilgili durumlara uygulanacağını belirleyen direktiflerdir.<sup>90</sup>

Anglosakson hukuk geleneği veya NATO üyeliği bağlamında tanımlanan angajman kurallarının, ülke uygulamalarında benzerlik veya farklılıkları ele alındığında, temel itibarıyla kuvvet kullanma ve askeri birliklerin sevki hususuna öncelik veren tanımlamalarının yapıldığı görülmektedir.<sup>91</sup> NATO üyesi olmalarına rağmen angajman kurallarına dair gizlilik gereği tanımlama yapmayan devletler de mevcuttur. Hollanda ve Belçika bu bağlamda örnek olarak verilebilir.<sup>92</sup> Hosang'ın belirttiği gibi, angajman kurallarının oluşturulması, uygulanması ve eğitimine dair ilk örneklerin görüldüğü ABD, diğer ulusların kendi angajman kurallarını belirlemede rol model olmuştur.<sup>93</sup> Bunun dışında, bazı devletlerin olaya özgü geçici angajman kuralları benimsedikleri görülmekle birlikte, ABD dışındaki ulusların, angajman kurallarının

---

<sup>87</sup> Australian Defence Force, "Operations Series Addp 3.14 Targeting", [http://www.defence.gov.au/foi/docs/disclosures/021\\_1112\\_Document\\_ADDP\\_3\\_14\\_Targeting.pdf](http://www.defence.gov.au/foi/docs/disclosures/021_1112_Document_ADDP_3_14_Targeting.pdf), 2006, (18.04.2017)

<sup>88</sup> French Defense Ministry, "Doctrine and Experimentation, No. 128/DEF/CICDE/NP", [http://www.cicde.defense.gouv.fr/IMG/pdf/20140612\\_np\\_cicde\\_fra-jd-01a-def.pdf](http://www.cicde.defense.gouv.fr/IMG/pdf/20140612_np_cicde_fra-jd-01a-def.pdf) (19.04.2017), 2014, s. 18

<sup>89</sup> Costel Mihai, "Legal Aspects Of Elaborating The Rules Of Engagement For The Multinational Operations", *Law Annals Titu Maiorescu*, 2015, s. 135

<sup>90</sup> Cooper, a.g.e., s. 192

<sup>91</sup> NATO üyesi olarak Türkiye'nin angajman kurallarına çalışmanın 1. Bölümü'nün sonunda ayrı bir başlık altında ele alınacaktır.

<sup>92</sup> Hosang, *Rules of Engagement Rules on the Use of Force as Linchpin for the International Law of Military Operations*, a.g.e., s. 25

<sup>93</sup> Hosang, *Rules of Engagement Rules on the Use of Force as Linchpin for the International Law of Military Operations*, a.g.e., s. 24-25



gizliliğinden yana tavrı takındıkları ve genellikle üyesi oldukları organizasyonların (NATO, AB, BM) angajman kurallarını benimsedikleri görülmektedir.<sup>94</sup>

Angajman kurallarına ilişkin erişime açık olan ulusal askeri doktrinler ve uluslararası örgütlerin tasarrufları incelendiğinde, bu kuralların nitelikleri itibarıyla birer askeri emir, direktif veya rehber mahiyetinde olduklarına yönelik ifadelerle karşılaşılmıştır. Angajman kurallarının tanımlanmasına dair kullanılan bu ifadeler, hukuki olarak farklı yetki ve sorumluluklara neden olabilecek mahiyettedir. Bu açıdan, bu ifadelerin farkları ve askeri doktrinlerdeki görünüşleri ileriki başlıklarda ele alınacaktır.

### 1.2.3. Angajman Kurallarının Tanımlanmasında Kullanılan Kavramların Karşılaştırılması

Uluslararası İnsancıl Hukuk Enstitüsü tarafından yapılan ve yukarıda verilen tanıma göre angajman kuralları yürütme emirleri, konuşlandırma emirleri, operasyon planları ve daimi emirler olarak ulusal askeri doktrinlerde ortaya çıkabilmektedir.<sup>95</sup> Angajman kurallarının, her ulusal askeri doktrinde farklı bir tanımının olması, standart bir angajman kuralları tanımının yapılamaması ve de Sanremo El Kitabı'nda angajman kurallarını tanımlamak için kullanılan bu kavramların farklı özelliklere sahip olması, uygulamada bir takım sorun veya ihtilaflara neden olabilecek gibi görünmektedir. Benzer şekilde, Sanremo El Kitabı'nda, görev ve misyon atamalarında ve taktiksel talimatların oluşturulmasında, angajman kurallarının kullanılmayacağı belirtilerek, bu hususların operasyon planları veya benzer komuta kontrol enstrümanlarıyla gerçekleştirilebileceği ifade edilmektedir.

Angajman kurallarının, diğer benzer enstrümanlardan ayrılması adına ele alınması gereken en önemli kavram operasyon planlarıdır (OPLAN). Operasyon planları, operasyona dair her kavramın tamamıyla tanımlandığı, detaylı ve tamamlanmış, tüm eklerin uygulanabildiği ve konuşlandırma verilerinin bulunduğu planlardır.<sup>96</sup> Konuyla ilgili başka kavramlar olmakla birlikte, angajman kuralları ve operasyon planlarının farkının anlaşılması, konunun bütünü adına daha önemlidir. Angajman kuralları ile operasyon planları karşılaştırıldığında, angajman kurallarının, operasyona

<sup>94</sup> Hosang, **Rules of Engagement Rules on the Use of Force as Linchpin for the International Law of Military Operations**, a.g.e., s. 25. Benzer Angajman Kuralları tanımları için bkz: Andrei Demurenko ve Alexander Nikitin, "Basic Terminology And Concepts In International Peacekeeping Operations: An Analytical Review", **Center For Army Lessons Learned**, <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a435106.pdf> (07.01.2019), 1998, s. 11; Preston, Stephen (2016), "Law of War Manuel", U.S. Department of Defense, <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/DoD%20Law%20of%20War%20Manual%20-%20June%202015%20Updated%20Dec%202016.pdf?ver=2016-12-13-172036-190> (07.01.2019), s. 26

<sup>95</sup> Chairman of the Joint Chiefs of Staff Instruction'da Daimi Angajman Kuralları (Standing Rules of Engagement) tabiri ile koşut bir şekilde, Kuvvet Kullanımı İçin Daimi Kurallar (Standing Rules for the Use of force) ifadesi de kullanılmaktadır.

<sup>96</sup> U.S. Department of Defense, "Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms", a.g.e., s. 177

ilişkin daha kapsayıcı mahiyetteki operasyon planlarına ek mahiyetinde olduğu bilinmelidir. Nitekim Körfez Savaşı'nda gerçekleştirilen Çöl Fırtınası Operasyonu'na ilişkin angajman kuralları kartlarında, angajman kurallarının, operasyon planlarının bir eki olduğu, operasyon planları ile angajman kuralları kartları arasında bir uyumsuzluk olduğunda, operasyon planları lehine sorunun çözülmesi gerektiği belirtilmektedir.<sup>97</sup>

Angajman kuralları ile operasyon emirleri karşılaştırıldığında, aradaki fark bir önceki karşılaştırma kadar net değildir. Çalışmanın üçüncü bölümünde Afganistan örneğinde ISAF komutanları tarafından yayımlanan askeri direktiflerin angajman kuralları olduğu ifade edilmektedir. Bu sebeple stratejik seviyedeki komutanlarca yayımlanan operasyon emirlerinin angajman kuralları ile aynı anlamda kullanıldıkları görülmektedir.

Uluslararası Askeri ve Savaş Hukuku Topluluğu tarafından, 2006 tarihinde on yedincisi gerçekleştirilen, Barış Operasyonlarında Hukukun Üstünlüğü Uluslararası Kongresi'nde uygulanan bir ankette, angajman kurallarının ne derece bağlayıcı olduğu sorulmuştur.<sup>98</sup> Tüm NATO ülkelerinin katılım göstermediği anket sonuçlarına göre, katılımcı ülkelerin çoğu angajman kurallarının emir olduklarını belirtirken, Belçika, Hırvatistan, Yunanistan ve Letonya angajman kurallarını askeri emir olarak kabul etmediklerini belirtmişlerdir.<sup>99</sup> Angajman kurallarını “askeri emir” olarak kabul edenler, bunların “hukuken bağlayıcı” olduklarını ileri sürerken, “emir” olarak görmeyenlerin bir kısmı ise, örneğin, Yunanistan ve Letonya, nedenini belirtmemekle birlikte bu kuralları “hukuken bağlayıcı” olarak kabul etmektedirler<sup>100</sup> Bu durum, çok uluslu askeri operasyonlarda ortaya çıktığında, ülke doktrinleri arasındaki uyumsuzluktan dolayı angajman kurallarının başarısızlıklara neden olduğu görülmektedir.

### **1.3. Angajman Kurallarının Bileşenleri**

Tanımlama ve tarihi örneklerine dair bölümlerde sıklıkla ifade edildiği üzere angajman kuralları, oluşturulma ve uygulama alanlarından dolayı farklı bileşenlere sahiptir. Konuya ilişkin kaleme alınan tüm eserlerde olduğu gibi, angajman kurallarının bileşenlerini Ashley Roach'ın eserinden aktarmak yerinde olacaktır. Roach'a göre, angajman kuralları hukuk, politika, diplomasi ve operasyonel bileşenlere sahiptir.

---

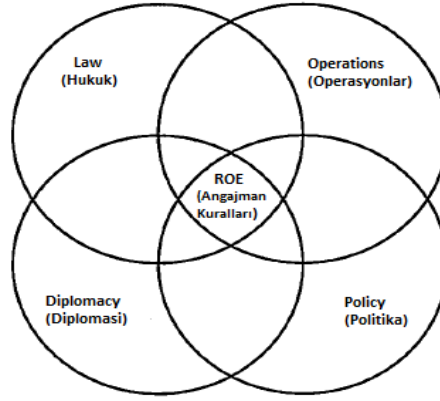
<sup>97</sup> Ronald C Arkin, **Governing Lethal Behavior in Autonomous Robots**, Taylor & Francis Group, United States, 2009, s. 87

<sup>98</sup> Cooper, a.g.e., s. 206

<sup>99</sup> Cooper, a.g.e., s. 207

<sup>100</sup> Cooper, a.g.e., s. 208

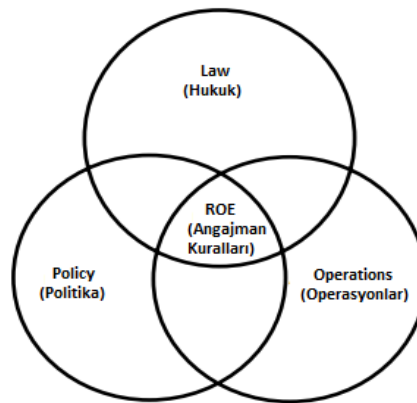
**Şekil 1: Ashley Roach'ın Angajman Kuralları Bileşenleri**



**Kaynak:** Ashley Roach, “Rules of Engagement”, *International Law Studies*, 68 (1), 1995, s. 479-490

Roach'un, 1983 tarihinde kaleme aldığı Angajman Kuralları (*Rules of Engagement*) isimli makalede yer verilen bu diyagram, angajman kurallarının bileşenlerinin veya amaçlarının şematize edilmesi bakımından önem arz etmektedir. Angajman kurallarını etkileyen çok sayıda faktörün olduğunu belirten Faix de, iç hukuk, uluslararası hukuk (temel olarak silahlı çatışmalar hukuku), operasyonel ve politik faktörleri bu bağlamda saymıştır.<sup>101</sup> Angajman kurallarının, hukuk ve politikadan fazlasına işaret ettiğini belirten Phillips, Roach'un hazırladığı diyagramı, bu alandaki önemli bir gelişme olarak kabul etmektedir.<sup>102</sup> Roach'un diyagramı hazırladığı dönem göz önünde bulundurulduğunda, alana dair ilk akademik gelişmelerden olması bakımından önemli olmakla birlikte, daha güncel ve kapsayıcı şekillerle de karşılaşılmaktadır. Bu noktada, Roach'un diyagramına koşut ve fakat daha güncel şu diyagramın sıklıkla kullanıldığı görülmektedir:

**Şekil 2: Güncel Angajman Kuralları Bileşenleri**



<sup>101</sup> Faix, a.g.e., s. 138

<sup>102</sup> Phillips, a.g.e., s. 6

**Kaynak:** Martin Faix, “Rules Of Engagement Some Basic Questions And Current Issues”, **Czech Yearbook of International Law**, 1, 2010, s. 138

Hukuk ve Askeri Operasyonlar Merkezi<sup>103</sup> (*Center for Law and Military Operations*) tarafından, angajman kurallarının oluşturulması aşamasında önemli katkıları olan askeri hukuk müşavirleri için çıkartılan yayında karşılaşılan bu şekil, Roach’un diyagramındaki politika ve diplomasi bileşenlerini aynı başlık altında toplama ve angajman kurallarının anlaşılabilirliğini kolaylaştırma adına önemlidir. Roach’un diyagramında bulunan Politika ve Diplomasi bileşenlerinin, daha genel bir ifade olan politikalar başlığı altında birleştirilebileceğini savunan Hosang, söz konusu bileşenlerin her birinin, angajman kurallarının oluşumunda en azından minimum derecede olsa etkiye sahip olduklarını belirtmektedir.<sup>104</sup> Bu bağlamda, hukuki, politik ve askeri bileşenlerin nelerden oluştuğu ve angajman kurallarının oluşumunda hangi oranda etkiye sahip oldukları, takip eden başlıklar altında incelenecektir.

### 1.3.1. Hukuki Bileşen

Uluslararası hukukun önemli ve tartışmalı konularından biri olan kuvvet kullanma, daha önce de bahsedildiği üzere, angajman kuralları tarafından düzenlenmektedir. Çalışmanın ikinci bölümünde ayrıntılı bir şekilde ele alınacak olmakla birlikte, kuvvet kullanma ve kuvvetin kullanılması esnasında uyulması gereken bir takım kurallar mevcuttur. Bu durum, angajman kurallarının, hukuki bir takım dayanaklara sahip olması gerektiği gerçeğini hatırlatmaktadır. Mihai’ye göre, angajman kurallarının farklı türde bileşenlerin kombinasyonu olması, hukuki yapılarının tartışmalı olmasına neden olmaktadır.<sup>105</sup> Askeri hukuk müşavirlerinin değerlendirmelerine ihtiyaç duymaları durumu da angajman kurallarının salt bir hukuki belge olmadığı yönünde eleştirilere neden olmaktadır.<sup>106</sup> Lakin politik ve askeri bileşenler en az hukuki bileşenler kadar etkili olsalar da, politik merciler angajman kurallarının belirlenmesi aşamasında kendi hukuklarını ihlal edecek şekilde hareket edemezler.<sup>107</sup> Benzer bir ifadeyle, politik mercilerin, askeri operasyonlarda kuvvet kullanımına izin veren irade beyanları, hukukun belirlediği sınırlar dışında kalırlarsa bağlayıcılık kazanmazlar.<sup>108</sup> Diğer taraftan, Angajman kurallarına uygun olan

---

<sup>103</sup> Center for Law and Military Operations, “Rules of Engagement Handbook for Judge Advocates”, [http://www.difesa.it/SMD/CASD/IM/ISSMI/Corsi/Corso\\_Consigliere\\_Giuridico/Documents/52952\\_roehandbook.pdf](http://www.difesa.it/SMD/CASD/IM/ISSMI/Corsi/Corso_Consigliere_Giuridico/Documents/52952_roehandbook.pdf), 2000, (21.04.2017)

<sup>104</sup> Hosang, **Rules of Engagement Rules on the Use of Force as Linchpin for the International Law of Military Operations**, a.g.e., s. 30

<sup>105</sup> Mihai, a.g.e., s. 138

<sup>106</sup> Hosang, **Rules of Engagement. Rules on the Use of Force as Linchpin for the International Law of Military Operations**, a.g.e., s. 38

<sup>107</sup> Sanremo Handbook on Rules of Engagement, a.g.e., s. 6

<sup>108</sup> Sanremo Handbook on Rules of Engagement, a.g.e., s. 6

eylemlerin hukukiliklerine dair garantinin olmadığı yönünde söylemler bulunsa da,<sup>109</sup> angajman kurallarının hukuk kurallarına düzenlenemez olmasından dolayı bu ifadelere katılmak mümkün değildir. Angajman kurallarının hukuki yapısına ilişkin farklı tartışmaların bulunmasına rağmen, politik karar alıcılar ve askeri uygulayıcıların uymak zorunda oldukları kurallar olmalarından dolayı hukuki bileşen önemlidir.

Angajman kurallarının yasal sınırlarının belirlenmesi hususunda var olan iki önemli ölçüt iç hukuk ve uluslararası hukuka uygunluktur.<sup>110</sup> Ulusal askeri doktrinlere veya uluslararası örgütlerin angajman kurallarına ilişkin yayınlara bakıldığında, kuvvet kullanma ve birliklerin sevkine ilişkin belirli usuller mevcuttur. Angajman kurallarının uluslararası hukuk bağlamındaki hukuki dayanaklarına bakıldığında ise birden fazla durum ile karşılaşmaktadır. Çok uluslu barış operasyonlarında, göreve ilişkin standartların ve parametrelerin belirlenmesi hususunda, BM Güvenlik Konseyi kararları önemli bir rol oynamaktadır.<sup>111</sup> Silahlı Çatışmalar Hukuku'nun askeri operasyonlar üzerinde ciddi etkileri olmasından dolayı,<sup>112</sup> Silahlı çatışmalar hukuku, angajman kurallarının uluslararası hukuk bağlamındaki önemli bir belirleyicisidir. Silahlı çatışmalar hukukunun tüm hükümleri angajman kurallarını etkilememekle birlikte, tüm angajman kuralları Silahlı çatışmalar hukuku hükümlerine uygun olmak zorundadır.<sup>113</sup> Silahlı çatışmalar hukukuna ilave olarak, uluslararası hukuk ve uluslararası hukukun diğer disiplinlerine ilişkin hükümler de angajman kurallarının hukuki sınırlarını belirleme konusunda önemlidir.<sup>114</sup>

Angajman kurallarının iç hukuk ve uluslararası hukuka uygun olması gerekmele birlikte, bu iki hukuk sistemi arasında bazı durumlarda uyuşmazlıklar çıkabilmektedir. NATO yönergesine göre, NATO komutasında yürütülen bir askeri operasyonda, operasyona katılan devletler, NATO çerçeve angajman kurallarına uygun olmak şartıyla kendi birliklerine kendi kurallarını uygulayabilirler, ancak bu katılımcı devletler, çerçeve angajman kurallarının kendi iç hukuklarındaki hükümlerle çelişmesi veya bu kuralların yorumlarının kendi iç hukuklarına ters düşmesi halinde söz konusu hükümlere çekince koyabilmektedirler.<sup>115</sup>

Angajman kurallarının hukukiliğine ilişkin olarak söylenebilecek bir diğer husus ise, operasyon dokümanı mahiyetindeki bu belgelerin kısa, öz ve uygulayıcılar tarafından anlaşılır

---

<sup>109</sup> Aziz Aydın, "Askeri Angajman Kuralları", **TBMM Araştırma Merkezi**, s. 35

<sup>110</sup> U.S. The Judge Advocate General S Legal Center & School, a.g.e., s. 82

<sup>111</sup> U.S. The Judge Advocate General S Legal Center & School, a.g.e., s. 82

<sup>112</sup> Corn, a.g.e., s. 222

<sup>113</sup> Corn, a.g.e., s. 222

<sup>114</sup> Mihai, a.g.e., s. 137

<sup>115</sup> NATO Legal Deskbook, s. 261

olması gerektiğidir.<sup>116</sup> Var olan tüm iç hukuk ve uluslararası hukuk hükümlerinin angajman kurallarına dahil edilememesi, mevcut hukuk kurallarının yoruma gereksinim duyması ve bu yorum için hukuk bilgisine sahip kimselere olan ihtiyaç, angajman kurallarının, kısa ve anlaşılır olmasını gerektirmektedir.<sup>117</sup> Angajman kurallarının sahada uygulamaya yönelik oluşturulduğu düşünüldüğünde, emir komuta zincirinin son halkasındaki erin dahi bu kuralları tereddütsüz bir şekilde uygulayabilmesi adına, angajman kurallarının açık ve net olması önemlidir. Çalışmanın üçüncü bölümünde görüleceği üzere, angajman kurallarının anlaşılması noktasında yaşanacak sorunlar, doğrudan angajman kurallarının başarısızlığı olarak yorumlanabileceği gibi istenmeyen durumlara da neden olabilmektedir.

### 1.3.2. Politik Bileşen

Uluslararası hukukun temel süjeleri olarak bilinen devletler,<sup>118</sup> gerek kendi iç meseleleri gerekse dış ilişkilerini düzenleme hususunda bir takım politikaları, politik karar alma mekanizmaları vasıtasıyla yerine getirirler. Politik karar alma süreç ve mekanizmalarının temel görevi, hedeflerin belirlenmesidir.<sup>119</sup> Bu hedefler arasında şüphesiz, güvenliğe dair tasarruflar da mevcuttur. Bu tasarrufların gerçekleştirilmesinde etkin olan temel karar alma mekanizmaları da hükümetlerdir. Beja'nın belirttiği üzere, hükümetlerin asli görevleri, asker ve polis güçleri vasıtasıyla, toplumun şiddetten ve diğer bağımsız toplumların istilasından korunmasıdır.<sup>120</sup> Bir ülkenin politik karar alma mekanizmaları ve askeri gücü arasındaki bu ilişki, kaçınılmaz bir şekilde, angajman kurallarının oluşturulmasında bu iki cenahın müşterek etkisi olduğunu göstermektedir.

Angajman kurallarının şekillenmesinde önemli paya sahip olan politik karar alma mekanizmaları olarak hükümetler, demokrasinin gereği olarak var olmakla birlikte, salt askeri yönetimlere kıyasla meşruiyet sahibi kurumlardır.<sup>121</sup> Toplumsal iradenin temsil edilmesi hususu dikkate alındığında politika, kimilerine göre angajman kurallarının bileşenleri arasında en önemlisi

---

<sup>116</sup> Hosang, **Rules of Engagement. Rules on the Use of Force as Linchpin for the International Law of Military Operations**, a.g.e., s. 32-33

<sup>117</sup> Hosang, **Rules of Engagement. Rules on the Use of Force as Linchpin for the International Law of Military Operations**, a.g.e., s. 33

<sup>118</sup> Shaw'a göre, uluslararası hukukun süjeleri olma bağlamında aktör sayısının giderek artmasına rağmen, devletler temel süje olarak mevcudiyetlerini korumaktadırlar. Malcolm N Shaw, **International Law**, 6. Baskı, Cambridge Press, 2008, s. 197. Devletlerin uluslararası hukukun temel süjesi olduğu gerçeği kabul edilmekle birlikte, ileriki bölümlerde de görüleceği üzere, devlet dışı aktörler olan BM, NATO ve diğer uluslararası örgütler, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında ve de silahlı kuvvet kullanımı hususunda önemli etkilere sahiptir.

<sup>119</sup> Yan Xing, "Analysis of Political Decision-Making and Its Influencing Factors", **Cross-Cultural Communication**, 11(3), 2015, s. 44

<sup>120</sup> Edsel Beja (14.07.2012), "Duties Of The Government", **Inquirer.net**

<sup>121</sup> Bkz. Howard Cincotta vd, **What is democracy?**, United States Information Agency, Washington, 1991

olarak kabul edilmektedir.<sup>122</sup> Öyle ki, politik karar alma mercilerinin belirledikleri hedeflere erişme noktasında yaşadıkları sorunlar ve karmaşıklıklar, belirli bir facianın gerçekleşmesine sebebiyet verebilmektedir.<sup>123</sup> Bu nedenlerden dolayı, angajman kurallarının belirlenmesi aşamasında askeri kuvvetler, belirlenen politik amaçlar doğrultusunda hareket etmektedirler.<sup>124</sup> Bu durum, kaçınılmaz bir şekilde sahada görevli askerin, ulusal politika ve amaçlarla bağlı olduğunu ve bu minvalde bir takım silahlar ve hedefler hususunda sınırlandırıldığını göstermektedir.<sup>125</sup> Angajman kurallarının bileşenleri arasındaki bu dengenin politik bileşen lehine bozulduğunu gösteren bu açıklamaya verilebilecek örnek, yukarıda da bahsedildiği üzere, Kore Savaşı esnasında, Washington'un ABD kuvvetlerine verdiği emirlerdir.

Angajman kurallarının politik bileşenini önemli kılan bir diğer husus ise, politik karar alma süreçlerini doğrudan etkileme kapasitesine sahip olan kamuoyunun oluşturulmasıdır. Toplumun ilgilendiren belirli bir ulusal politikaya karşı oluşturulan kamuoyu,<sup>126</sup> bu politikaların şekillenmesinde veya değiştirilmesinde önemli bir etkiye sahiptir. 11 Eylül saldırıları sonrası ABD'nin Irak'a yapmış olduğu operasyonlar,<sup>127</sup> ilk başlarda gerek ABD toplumunda gerekse uluslararası toplumda meşru görülmeyle birlikte,<sup>128</sup> takip eden süreçte yaşanan olaylar, kamuoyu desteği bağlamında sorunlarla karşılaşmıştır. 8 Mayıs 2006 tarihinde, komutan Michael D. Steele yönetiminde Irak'ta gerçekleşen bir operasyonda, Iraklı sivillere karşı öldürücü silahlı kuvvet kullanan ABD askerleri, kendi tasarruflarını angajman kurallarına dayandırmışlardır.<sup>129</sup> Iraklı sivillere karşı öldürücü kuvvet kullanan askerlerin bu durumu angajman kuralları çerçevesinde kendilerine verilen emirler olarak ifade etmelerini değerlendiren Mestroviç, ABD'nin Cenevre Sözleşmelerini ihlal edecek tarzda askeri politika geliştirmesini eleştirmiş, angajman kurallarının salt askeri olmadıklarını, birer kamu politikası olduklarını ileri sürmüştür.<sup>130</sup> Irak'taki askeri

---

<sup>122</sup> Jeffery F Addicott, **Terrorism Law: Materials, Cases, Comments**, 6. Baskı, Lawyers & Judges Publishing Company Inc, Tucson, 2011, s. 17

<sup>123</sup> Addicott, a.g.e., s. 17

<sup>124</sup> Michael Pesendorfer, "Law Of Armed Conflict And Rules Of Engagement" Jochen Rehl ve Galia Glume (Ed.), **Handbook on CSDP Missions and Operations The Common Security and Defence Policy of the European Union**, içinde (126-132), Directorate for Security Policy of the Federal Ministry of Defence and Sports of the Republic of Austria, Vienna, 2015, s. 128

<sup>125</sup> U.S. The Judge Advocate General S Legal Center & School, a.g.e., s. 81

<sup>126</sup> Kamuoyunun politik karar alma üzerindeki etkisi için bkz. Philip E. Converse, **Changing Conceptions of Public Opinion in the Political Process**, Public Opinion Quarterly, 51(2), 1987, s. 12-24

<sup>127</sup> Operasyonların BM Bağlamında meşru dayanakları olarak gösterilen Güvenlik Konseyi kararları için bkz. BM Güvenlik Konseyi (1368), 2001, BM Güvenlik Konseyi (1373), 2001

<sup>128</sup> Topal'a göre, Güvenlik Konseyi'nin 1368 ve 1373 sayılı kararlarında, Uluslararası barış ve güvenliğin tehdit edildiği belirtilmekle birlikte, bu kararlar BM Şartı'nın Otuzdokuzuncu Maddesi bağlamında alınmış olmakla birlikte, ne ABD'ye ne de NATO'ya açıkça askeri kuvvet kullanma yetkisi vermiştir. Bkz. Ahmet Hamdi Topal, **Uluslararası Hukukta Devlet Destekli Terörizme Karşı Kuvvet Kullanma**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, 2004

<sup>129</sup> Stjepan G Mestroviç, **Rules of Engagement? A Social Anatomy of An American War Crime: Operation Iron Triangle, Irak**, Algora Publishing, New York, 2008, s. 12

<sup>130</sup> Mestroviç, a.g.e., s. 12, 13, 22

başarıya rağmen, Başkan Bush'un savaşa ilişkin samimiyetinin ABD toplumu tarafından sorgulanmasının, kamuoyunun savaş karşıtlığına kaydığını belirten Mestroviç, bu olaydan hareketle angajman kurallarına ilişkin kamuoyu desteğinin azalması durumuna dikkat çekmiştir.<sup>131</sup> Bu somut olay özelinden yapılan çıkarıma göre, politik karar alma mekanizmalarının belirlenmesi aşamasında etkin olan halk desteği, angajman kurallarının oluşturulması ve uygulanması aşamalarında zayıflayabileceğinden, politik karar alma mekanizmaları, kendilerine karşı oluşabilecek kamuoyuna karşı angajman kurallarında çeşitli değişiklikler yapabilmektedir. Bu durum, angajman kurallarının belirlenmesi ve uygulanması aşamalarında, politik bileşenin askeri bileşene oranla ağır bastığını göstermektedir.

### 1.3.3. Askeri Bileşen

Askeri güç, ulusların dış politikalarını şekillendirmelerinde ekonomik ve jeopolitik güç gibi önemli argümanlardan biridir. Güçlü ordulara sahip uluslar, gerek eski dönemlerde gerekse çağımızda, uluslararası arenada söz sahibi olabilmektedirler. Örneğin, ABD askeri gücü, sahip olduğu ekipmanları, beşeri gücü ve enerjisi ile sivil yönetime, ulusal ve uluslararası boyutlarda doğrudan ve dolaylı olarak destek olmakta ve olmaya devam etmektedir.<sup>132</sup> Söz konusu bu askeri gücün kullanımı, yukarıda da belirtildiği üzere, bir takım hukuki sınırlar içinde gerçekleşebileceği gibi, askeri gücü elinde bulunduran devletin ulusal politikaları ile de koşut olmak zorundadır. Bu açıdan bakıldığında, kuvvet kullanımı ve askeri birliklerin sevki hususunda geçerli direktifler olan angajman kuralları, hukuk ve politika yanında bir de askeri bileşene sahiptir.

Ulusal ve uluslararası hukuk normlarına uygun olarak belirlenen devlet politikaları, askeri gücün kullanımı hususunda belirleyici etkiye sahiptir. Ancak Wolusky'nin belirttiği üzere, ulusal yönetim erki ile asker arasındaki bağ olarak tanımlanan angajman kuralları, günümüz askeri operasyonlardan dolayı, bu iki bileşen arasındaki gergin bir bağa dönüşmüştür.<sup>133</sup> Ulusal ve uluslararası hukuk normlarının oluşturduğu hukuki bileşen, diğer iki bileşen için çerçeve kurallar koyarken, politik ve askeri bileşen arasındaki etkileşim zaman zaman farklı noktalara kayabilmektedir. Politik ve askeri bileşen arasındaki denge arayışının, 19. yüzyıldaki yansımalarına dair çıkarımda bulunan Carl Von Clausewitz, politikanın askeri operasyonların detaylarına etki edemeyeceğini ve birliklerin sevki hususunu belirleyemeyeceğini belirterek, yalnız savaşın planlanması noktasında etkiye sahip olabileceğini ifade etmiştir.<sup>134</sup>

---

<sup>131</sup> Mestroviç, a.g.e., s. 32

<sup>132</sup> E W Coplen, "Strategic Bridge Towards Community Building: The Military's Role", Harry R Yarger (Ed.), **Short Of General War: Perspectives On The Use Of Military Power In The 21st Century**, içinde (57-74), SSI, United States, s. 57

<sup>133</sup> G Anthony Wolusky, "Combat Crime: Rules of Engagement in Military Courts-Martial", **Mil. L. & L. War Rev.** 38, 1999, s. 95

<sup>134</sup> Wolusky, a.g.e., s. 95



Karar alma mercilerinin güvenlik ve savunmaya ilişkin hazırlamış oldukları planlarda temel rol askeri bileşene aittir. Öyle ki, komutanlar hazırlanan bu ulusal politikaları, mevcut kaynaklar vasıtasıyla uygulamaya aktarmakla yükümlüdürler.<sup>135</sup> Ulusal politikaların uygulamaya aktarılmasına değinen Fimple, bu sürecin mevcut dönemde ve ileriki dönemlerde sorunsuz devam etmesi için, ilgili coğrafyanın ve buradaki yerel inanış ve kültürün de bilinmesi gerektiğine dikkat çekmiştir.<sup>136</sup> Uygulanan angajman kuralları ile elde edilmek istenen amaçlar arasında bir uyumsuzluk ortaya çıkması durumunda, angajman kurallarının değiştirilmesi komutanın sorumluluğunda olmakla birlikte, bu değişimin emir komuta zinciri içerisinde gerçekleştirilmesi de istenebilir.<sup>137</sup> Uygulamaya ilişkin sorumluluğun askeri bileşene ait olması, doğal olarak komutanların angajman kuralları vasıtasıyla, kendi komutası altındaki birlik veya askerlerin hareket serbestilerini kısıtlayabilecekleri veya genişletebilecekleri hususunda yetki sahibi olduklarını göstermektedir.<sup>138</sup> Angajman kurallarına ilişkin olarak, askeri erkin sahip olduğu bu takdir yetkisi ve akabinde gelen sorumluluk, Pamuk'un da belirttiği üzere,<sup>139</sup> başarısızlık halinde, ilk suçlanacak olan süjenin angajman kuralları ve dolayısıyla askeri bileşen olduğu gerçeğini ortaya çıkarmaktadır.

#### 1.3.4. Angajman Kurallarının Bileşenleri Üzerine Bir Değerlendirme

Yukarıda ayrıntılı olarak ele alınan hukuki, politik ve askeri bileşen, birbirlerinden ayrı mahiyetlere sahip olsalar da, angajman kuralları bağlamında aralarında önemli bağlar bulunmaktadır. İlk olarak açıklaması yapılan hukuki bileşen, angajman kurallarına ilişkin olarak iç hukuk ve uluslararası hukuk bağlamında çerçeve normları belirlemektedir. Diğer bileşenlerle karşılaştırıldığında, görece hakkında en az tartışma bulunan hukuki bileşene dair yapılabilecek eleştiriler, diğer ikisinden farklı olarak, kendi yapısına ilişkindir. Diğer bir ifade ile angajman kurallarının hukuki bileşenini oluşturan normların yapısından kaynaklanan eleştirilerdir. Örneğin, iç hukuk normları ile birlikte angajman kurallarının hukukiliğini oluşturan uluslararası hukuk, belirli bir norm ihdas etme ve bu normlar üzerinden sorumluluğun belirlenmesi noktalarında halen tartışmalıdır.<sup>140</sup> Benzer şekilde, angajman kurallarına ilişkin hukuki bileşen altında bahsi geçen, BM Güvenlik Konseyi kararı ile kuvvet kullanma<sup>141</sup> gerek daimi üyelerin veto yetkisi gerekse

---

<sup>135</sup> Addicott, a.g.e., s. 18

<sup>136</sup> Stephen M Fimple, **Rules—In a Knife Fight? A Study of Rules of Engagement**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Joint Military Operations Department. Fimple'nin bu açıklamasını haklı çıkaracak örnekler, çalışmanın üçüncü bölümünde yer alan Afganistan operasyonunda gündeme gelecektir.

<sup>137</sup> Fimple, a.g.e.

<sup>138</sup> Corn, a.g.e., s. 220-221

<sup>139</sup> Pamuk, a.g.e., s. 133

<sup>140</sup> Bkz. Elif Uzun, **Milletlerarası Hukuka Aykırı Eylemlerden Dolayı Devletin Sorumluluğu**, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2007

<sup>141</sup> Çalışmanın ikinci bölümünde ele alınacak olmakla birlikte, BM Güvenlik Konseyi yetkilendirmesi ile kuvvet kullanma ve bağlamda ortaya çıkan sorular için bkz. Bruno Simma, "NATO, The UN And The Use Of Force: Legal Aspects", **EJIL**, 10, s. 1-22

Konsej kararlarındaki ifadelerin yoruma açık olması bu noktada tartışmalı konulardır. Son olarak, Devletlerin, uluslararası hukuk normlarına çekince koymaları, angajman kurallarının hukukiliği bağlamında ele alınabilecek eleştirilerdendir.

Angajman kurallarının politik ve askeri bileşenlerine ilişkin değerlendirmeler, hukuki bileşenden farklı olarak, bu iki bileşen arasındaki denge arayışı üzerine yapılabilir. Bu iki bileşen arasındaki ilişkinin hukuki bileşenle aralarındaki ilişkiden farklı olmasının sebebi, hukuk normlarının objektif olması ve genel geçer bir yapıya sahip olmasından ileri gelmektedir. Politik bileşen içerisinde var olan politik karar alma süreçleri ve mekanizmaları, dönemsel olarak iç ve dış politikada farklılık arz edebilmektedir. Ülkelerin savunma ve güvenliklerine ilişkin politikaların doğrudan askeri bileşeni ilgilendirdiği göz önünde bulundurulduğunda, ani değişim gösteren veya müdahaleci yapıdaki politik bileşen, askeri bileşen ile ters düşebilmektedir. Askeri operasyonlarda, angajman kurallarının uygulanmasından ve dolayısıyla muhtemel bir başarısızlıktan askeri idarenin sorumluluk sahibi olduğu gerçeği dikkate alındığında, politik mercilerin, askeri birimlerin görev alanlarına yaptıkları müdahaleler, bu iki bileşen arasında sorun yaşanmasına sebebiyet vermektedir.

#### 1.4. Angajman Kurallarının Türleri

Hukuki, politik ve askeri bileşenlere sahip olan angajman kuralları, yukarıda görüldüğü üzere, üç bileşenden herhangi birine indirgenemeyen, bu üçünün toplamı olarak bilinen kurallar bütünüdür. İlk örneklerinden modern anlamda kullanımına kadar geçen süre dikkate alındığında, konuya ilişkin doktriner çalışmaların, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yapıldığı açıktır. Kuvvet kullanmaya dair önemli uygulama araçları olan angajman kurallarının, ülkelerin askeri doktrinlerinde görece yeni bir konu olarak yer alması, zaman içerisinde, isimlendirme ve gruplandırılmalarında bir takım değişikliklere gidilmesi sonucunu doğurmuştur. Çalışmanın ikinci bölümünde ayrıntılı olarak ele alınacak olmakla birlikte, uluslararası hukuk literatüründe geniş bir tartışma alanı bulan kuvvet kullanma ve meşru müdafaaya ilişkin gelişmeler ile iki kutuplu dünya düzeni olarak bilinen Soğuk Savaşın sona ermesi ve buna koşut hukuki, siyasi ve operasyonel gelişmeler, angajman kurallarının türlerine ilişkin yeniliklerin ortaya çıkmasında etkili olmuştur.<sup>142</sup>

Hangi kuvvetin hangi durumlarda ve ne düzeyde kullanılacağını belirleme noktasından, kullanılacak silahların sınırlandırılmasına değin önemli veriler içeren angajman kurallarının türlerine geçmeden önce, bu kuralların her türü ile ilişkisi olan ve angajman kurallarının türlerinin açıklanması noktasında önemli olan kavramların açıklanması elzemdir. Düşmanca hareket,

<sup>142</sup> Kuvvet kullanmanın BM Şartı'nın kabulü ile birlikte yasaklanması, soğuk savaş sonrası post Sovyet coğrafyasında yaşanan çatışmaların artması ve uluslararası toplumun bu çatışmalara müdahaleleri, insani müdahale ve koruma sorumluluğu gibi müdahale biçimlerinin ortaya çıkması, angajman kurallarının türlerinin ortaya çıkması veya form değiştirmeleri noktasında dolaylı da olsa etkili enstrümanlar olmuşlardır. Söz konusu hususlar için bkz. Alex J Bellamy, *Responsibility to Protect The Global Effort to End Mass Atrocities*, Polity Press, 2009

düşmanca niyet ve meşru müdafaa kavramları, angajman kurallarının türlerini açıklamaya geçmeden önce, evleviyetle hakkında bilgilendirme yapılması gereken önemli kavramlardır.

MC 362/1 kodlu NATO yönergesinde yapılan tanıma göre düşmanca hareket, NATO idaresindeki kuvvetlere veya atanmış kuvvetler veya personele karşı ciddi bir şekilde zarar verebilecek veya ciddi tehdit oluşturabilecek kasıtlı hareketlerdir.<sup>143</sup> NATO yönergesine benzer bir şekilde, angajman kurallarına dair oluşturulmuş bir diğer uluslararası yayın olan Sanremo El Kitabı'nda yapılan tanıma göre düşmanca hareket, bir ulusa, belirli bir kuvvete veya atanmış başka bir birlik veya mülkiyete karşı gerçekleştirilen saldırı veya başka tür bir kuvvet kullanmadır.<sup>144</sup> Bu iki önemli yayında yapılan tanımdan bir takım farklılıklar göstermekle birlikte, diğer ulus<sup>145</sup> veya örgütlerin yapmış oldukları tanımlar da mevcuttur.

NATO yönergesine göre, düşmanca hareket oluşturabilecek fiiller, NATO güçlerini kısıtlayıcı şekilde mayın döşenmesi, talimatlara aykırı bir şekilde NATO hava sahasına girme, kasıtlı olarak NATO operasyonlarını engelleme ve NATO'nun belirlediği güvenlik/girişe yasak bölgelere girme şeklinde sıralanmaktadır.<sup>146</sup>

Angajman kurallarının belirlenmesinde önemli rol oynayan kavramlardan birisi de düşmanca niyettir. NATO yönergesinde “belirlenebilir ve muhtemel tehdit” olarak ifade edilen düşmanca niyetten söz edilebilmesi için, düşmanca niyet olarak nitelenebilecek fiillerin, zarar verebilmesi için belirli bir kapasite ve hazırlığa sahip olması gerekmektedir. Bu duruma ilişkin muhtemel örnekler, silah ateşleme pozisyonu almak, uzaktan kontrol edilebilecek hedefleme yöntemlerinin konuşlandırılması ve gözlemcilerin kullanımı olarak sayılabilir.<sup>148</sup> Düşmanca hareketin açık bir şekilde silahlı kuvvet kullanımı anlamına geldiğini belirten Roach, düşmanca niyeti olası kuvvet kullanma tehdidi olarak tanımlamakta ve yeterli kanıt elde edilmesi halinde bu ikinci durumun düşmanca hareket olarak deklare edilebileceğini savunmaktadır.<sup>149</sup>

Uluslararası hukuk ve angajman kurallarının inceleneceği ikinci bölümde ayrıntılı olarak ele alınacak olmakla birlikte, angajman kurallarının türlerinin açıklanmasında gerekli olmasından dolayı burada kısaca bahsedilecek bir diğer önemli kavram ise meşru müdafadır. BM Şartı'nın 51.

---

<sup>143</sup> NATO Legal Deskbook, a.g.e., s. 255

<sup>144</sup> Sanremo Handbook on Rules of Engagement, a.g.e., s. 82

<sup>145</sup> Bkz. U.S. Chairman of the Joint Chiefs of Staff, CJCSI 3121. 01B, a.g.e., s. 89

<sup>146</sup> NATO Legal Deskbook, a.g.e., s. 255

<sup>147</sup> NATO Legal Deskbook, a.g.e., s. 255

<sup>148</sup> NATO Legal Deskbook, a.g.e., s. 255

<sup>149</sup> Roach, a.g.e., s. 483

maddesinde bahsedildiği üzere, bir devletin silahlı saldırıya maruz kalması halinde, bireysel veya kolektif bir şekilde başvurabileceği meşru müdafaa hakkı, kuvvet kullanmanın temel bir istisnasını teşkil etmekle birlikte, saldırıya uğrayan devletin de en doğal hakkı olarak bilinmektedir. Angajman kurallarının, askeri birliklerin kuvvet kullanmalarına sınırlamalar getirebilmelerine rağmen, makul ve gerekli olmaları kaidesiyle meşru müdafaa hali kapsamındaki fiillere ilişkin herhangi bir kısıtlama angajman kuralları ile belirlenemez.<sup>150</sup> Saldırı ve muhtemel bir saldırı anında bireyler ve askeri birlikler meşru müdafaa haklarını kullanabilirler.<sup>151</sup> Özetle, BM Şartı ile tanımlanan kuvvet kullanma yasağının istisnai bir durumu olan meşru müdafaa hali, angajman kurallarının kullanımını konusunda önemli bir parametredir.

#### 1.4.1. Barış Zamanı Angajman Kuralları

Angajman kurallarının tarihçesinin anlatıldığı birinci bölümde kısaca değinilen Barış Zamanı Angajman Kuralları 1986 tarihinden itibaren ABD Ordusu'nun genelinde geçerli hale gelen angajman kuralları olarak bilinmektedir.<sup>152</sup> Bu tarihe kadar, ABD Ordusu'nun kara, hava ve deniz birliklerinde ayrı ayrı kullanılan angajman kuralları mevcut olsa da, 1986 tarihinde benimsenen Barış Zamanı Angajman Kuralları (*Peacetime Rules of Engagement*), herhangi bir ayırım yapmaksızın, tüm ABD Ordusu'na uygulanmaya başlamıştır.<sup>153</sup> Bir sonraki başlık altında açıklanacak olmakla birlikte, Barış Zamanı Angajman Kuralları, Savaş Zamanı Angajman Kurallarından (*Wartime Rules of Engagement*) farklı durumlara uygulanmaktadır.

Barış Zamanı Angajman Kuralları hakkında genel olarak söylenebilecek ilk şey, askeri personel tarafından savunma amaçlı reaksiyon bağlamında kuvvet kullanımını sınırlamasıdır.<sup>154</sup> Askeri birlik personelinin kuvvet kullanabileceği durumlar, düşmanca hareket ve belirli bir düşmanca niyet teşhiri ile sınırlıdır.<sup>155</sup> Operasyon sürecinde meşru müdafaa hakkının nasıl işletileceği durumu her zaman Barış Zamanı Angajman Kuralları içinde bahsedilmese de, bu durum meşru müdafaa hakkının sınırlı olduğu şeklinde yorumlanamaz.<sup>156</sup> Meşru müdafaa hakkının

---

<sup>150</sup> UK Ministry of Defence, "Joint Doctrine Publication 0-01 British Defence Doctrine", <http://www.defencesynergia.co.uk/wp-content/uploads/2015/05/UK-Joint-Doctrine-Pub-0-01-Nov-2011.pdf>, 2011, (18.04.2017)

<sup>151</sup> Sanremo Handbook on Rules of Engagement, a.g.e., s. 4

<sup>152</sup> Richard M Perry, **Striking the Balance: Airpower Rules of Engagement in Peace Operations**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, School of Advanced Airpower Studies Air University Maxwell AFB, 1999, s. 20

<sup>153</sup> Perry, a.g.e., s. 20

<sup>154</sup> Dawn R Eflein, "A Case Study of Rules of Engagement in Joint Operations: The Air Force Shootdown of Army Helicopters in Operation PROVIDE COMFORT", **A.F.L. Rev.**, 44, 1998, s. 39

<sup>155</sup> Eflein, a.g.e., s. 39

<sup>156</sup> Eflein, a.g.e., s. 39

doğması için gerekli şartlar ortaya çıktığında angajman kuralları devreden çıkar ve meşru müdafaa orantılılık ve gereklilik ilkeleri bağlamında kullanılmaya devam edilir.<sup>157</sup>

#### 1.4.2. Savaş Zamanı Angajman Kuralları

Angajman kurallarının türlerine ilişkin bahsedilebilecek ikinci durum, Barış Zamanı Angajman Kurallarının aksine savaş zamanı geçerli olan angajman kurallarıdır. İsimlendirmeden de anlaşılacağı üzere, bu iki tür angajman kuralları uygulama dönemi bakımından birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Silahlı çatışma esnasında geçerli olan angajman kuralları, yalnızca savunma amaçlı harekete karşı askeri cevabı kısıtlamazlar, savaş zamanı angajman kuralları olarak bilinen bu kurallar, ulusal politikalar, strateji ve savaş hukuku hükümlerine uygun olarak savaş araçları ve yöntemleri üzerine de sınırlamalar getirir ve doğal olarak taktikleri de etkiler.<sup>158</sup> Belirli silahlar, hedefler ve çatışmayan kişilere karşı girişilecek müdahaleleri kısıtlayarak onları korumayı amaçlayan Savaş Zamanı Angajman Kuralları, askeri ve politik amaçların gerçekleştirilmesi hususunda önemli araçlardır.<sup>159</sup> Belirli bir görevin başarılması örneğinde olduğu gibi, saldırı amaçlı kuvvet kullanımı Savaş Zamanı Angajman Kurallarının ana temasını oluşturmaktadır.<sup>160</sup> Hedef belirleme ve silah kullanımının öncelikli konular olduğu Savaş Zamanı Angajman Kuralları, silahlı çatışmalar hukuku veya diğer bir deyişle savaş hukuku tarafından yönetilmektedir.<sup>161</sup>

Angajman kurallarının bu iki türü arasında, tanımlamaya ilişkin teorik bir sorun görünmemektedir. Savaş ve barış dönemlerinde kuvvet kullanımının, saldırı ve savunma amaçlı yapılması gerektiğine yönelik savlara sahip olan bu iki türün uygulamaya nasıl yansıdığı hususu ise tanımlamada olduğundan biraz daha karmaşıktır. Phillips'e göre, barış zamanından savaş zamanına geçişte, angajman kurallarının dönüştürülmesine ilişkin bir mekanizma bulunması gerekmektedir.<sup>162</sup> Phillips, bu dönüşüm için iki yöntem olduğunu belirtmektedir: Birincisi, barış zamanı var olan kısıtlamaların gevşetilmesi yöntemiyle, ikincisi ise ani bir düşmanlığın ortaya çıkması sonucu, kuralların acilen savaş zamanına uyarlanması şeklindedir.<sup>163</sup> ABD Ordusu'na ait 1992 tarihli operasyon el kitabı ise, barış zamanından savaş zamanına geçişte uygulanacak kurallara ilişkin üç aşamadan bahsetmektedir: Birinci aşama, muhtemel bir tehlike veya düşmanlığın bulunmadığı, "Yeşil Angajman Kuralları"; ikinci aşama, gerçekleşmesi kesin bir

---

<sup>157</sup> Pamuk, a.g.e., s. 121

<sup>158</sup> Roach, a.g.e., s. 482

<sup>159</sup> Roach, a.g.e., s. 482

<sup>160</sup> Eflein, a.g.e., s. 40; Guy R Phillips, "Rules of Engagement: A Primer", **Army Law**, 1993. PROE ve WROE arasındaki farkın ortaya konulması noktasında, PROE'nin savunmacı, WROE'nin ise saldırgan zihniyete göre tanımlandığı görülmektedir.

<sup>161</sup> Eflein, a.g.e., s. 40

<sup>162</sup> Phillips, a.g.e., s. 21

<sup>163</sup> Phillips, a.g.e., s. 21

saldırının muhtemel olduğu, teyakkuz halinde bulunulmasına rağmen hedefe angaje olunmasına yönelik bir yetkinin verilmediği “Sarı Angajman Kuralları”<sup>164</sup>; üçüncü aşama ise, bir saldırının gerçekleştiği ve komutanın konuyla ilgili yetkilendirildiği aşama olan “Kırmızı Angajman Kuralları”dır.<sup>165</sup>

### 1.4.3. Daimi Angajman Kuralları

Savaş ve barış kavramları ile bu iki duruma ilişkin diğer çatışma veya çatışmasızlık durumlarının neden olduğu karmaşıklık göz önünde bulundurulduğunda, angajman kurallarının bu iki mefhum üzerinden açıklanmaya çalışılması bizatihi sorunlara neden olabilmektedir. Savaş ve barış zamanlarına ilişkin olarak angajman kuralı tesis etmek, söz konusu durumları belirleyen belirgin parametreler olmamasından dolayı karışıklığa sebep olabilmektedir. Bu karışıklığın önlenmesi gerekliliğinden hareketle, savaş ve barış zamanı angajman kurallarına ilişkin farklılık ortadan kaldırılarak<sup>166</sup>, her iki durumda da geçerli olan, 3121.01 kodlu Daimi Angajman Kuralları (*Standing Rules of Engagement*) ABD Genel Kurmay Başkanlığı tarafından 1994 tarihinde yayınlanmış ve bir takım ilaveler yapılarak 2000 tarihinde de yenisi ile güncellenmiştir.<sup>167</sup>

1994 ve 2000 tarihli Daimi Angajman Kurallarını ilga eden yeni Daimi Angajman Kuralları Yönergesi, ABD ülkesi dışındaki tüm askeri operasyonlar ile hava ve deniz ülkesindeki savunma görevlerine uygulanmak üzere 13 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir.<sup>168</sup> 2005 tarihli yeni yönergenin içeriğine bakıldığında, Daimi Angajman Kurallarının yanı sıra, Kuvvet Kullanımına İlişkin Daimi Kuralların (*Standing Rules for the Use of Force*) da düzenlendiği görülmektedir. Aynı yönerge ile düzenlenmiş olmaları ve de ABD Ordusu için kuvvet kullanmaya ilişkin kuralları düzenliyor olmaları bakımından Daimi Angajman Kuralları ve Kuvvet Kullanımına İlişkin Daimi

---

<sup>164</sup> Sarı Angajman Kuralları olarak ifade edilen bu kuralların, orijinal metinde geçen ismi “Rules of Engagement Amber”dir. Türkçe’de kehribar anlamına gelen “Amber” tabiri, söz konusu angajman kurallarının aşamalarına ilişkin renklendirmede Sarı ile Turuncu arasında bir aşamayı ifade etmek için kullanılmıştır. Kavram kargaşası yaşanmaması adına, “Rules of Engagement Amber”, “Sarı Angajman Kuralları” olarak çevrilmiştir.

<sup>165</sup> Phillips, a.g.e., s. 21

<sup>166</sup> Eflein, a.g.e., s. 41

<sup>167</sup> W A Stafford, “How to Keep Military Personnel from Going to Jail for Doing the Right Thing: Jurisdiction, ROE& the Rules of Deadly Force”, **The Army Lawyer**, 2000, s. 3

<sup>168</sup> Operational Law Handbook, a.g.e., s. 82. 2005 tarihinde yayınlanan ABD Daimi Angajman Kuralları Yönergesi, angajman kurallarının doktrinleştirilmesi adına önemli bir belge olmakla birlikte, tamamı kamuoyuna açık değildir. ABD Askeri Birlikleri için geçerli olan bu Yönerge, EK’ler (Enclosures) ve bu EK’lerin altındaki İlavelerden (Appendix) oluşmaktadır. Enclosure A, Daimi Angajman Kuralları’na dair temel hususlara yer vermektedir. Enclosure B’den H’ye kadar olan ve belirli tip askeri operasyonlara uygulanacak angajman kurallarını belirleyen EK’ler gizlilik arz etmektedir. Enclosure I, ilave çözümlere yer vermektedir. Enclosure J, angajman kurallarının hazırlanma sürecine değinmektedir. Enclosure L’den Q’ya kadar olan kısım ise, çalışmamızın kapsamı dışında kalan ve fakat çalışma içinde kısaca değinilecek olan SRUF’lara ilişkindir. Bkz. U.S. Chairman of the Joint Chiefs of Staff, CJCSI 3121.01B, a.g.e.

Kurallarının aynı mahiyette olduğu düşünülse de aralarında bir takım farklar mevcuttur.<sup>169</sup> Bu ikisi arasındaki temel fark uygulama alanına yöneliktir. Yukarıda da bahsedildiği üzere, Daimi Angajman Kuralları ABD ülkesi dışındaki operasyonlar ile hava ve deniz ülkesindeki operasyonlara uygulanırken, Kuvvet Kullanımına İlişkin Daimi Kurallar, ABD kara ülkesi içindeki operasyonlara uygulanmaktadır.<sup>170</sup>

Ulusal Komuta Merkezleri<sup>171</sup> ile asker arasındaki bağ olarak tanımlanan ABD Daimi Angajman Kuralları<sup>172</sup> temel olarak iki amaç çerçevesinde oluşturulmuştur. Birincisi, görevin başarılmasında gerekli olan kuvvetin uygulanması için uygulama rehberi sağlamaktır.<sup>173</sup> İkincisi ise, doğal bir hak olan meşru müdafaa hakkının uygun bir şekilde kullanılmasını temin etmektir.<sup>174</sup> Daimi Angajman Kurallarının yayımı Genel Kurmay Başkanlığı'nca gerçekleştirilmekle birlikte, onay mercii Savunma Bakanlığı'dır.<sup>175</sup> Daimi Angajman Kurallarının idame edilmeleri noktasında sorumluluk sahibi birim ise J-3 kodlu birimdir.<sup>176</sup>

Genel itibarıyla Daimi Angajman Kuralları, ABD ulusunun hayatta kalması, güvenliği ve de ABD çıkarları ile uyumlu, istikrarlı bir uluslararası çevrenin idamesi için devlete askeri operasyon düzenleme yetkisi vermektedir.<sup>177</sup> ABD birlikleri için hazırlanacak tüm angajman kurallarının temeli olarak kabul edilen Daimi Angajman Kuralları, spesifik askeri operasyonlarda askeri birimlere, duruma özgü spesifik angajman kuralı yayınlanana değin rehber niteliğinde kullanılmaktadır.<sup>178</sup> ABD özelinde oluşturulan ve savaş-barış dönemi angajman kurallarını tek bir çatı altında toplama amacı taşıyan Daimi Angajman Kuralları, takip eden başlıklarda açıklanacak

---

<sup>169</sup> Sean P Henseler, "Self-Defense in the Maritime Environment under the New Standing Rules of Engagement/Standing Rules for the Use of Force (SROE/SRUF)", *Naval Law Review*, 53, 2006, s. 211

<sup>170</sup> Henseler, a.g.e., s. 211; *Operational Law Handbook* (2015), s. 82

<sup>171</sup> İngilizce National Command Authorities (NCA) olarak bilinen yapı, ABD Başkanı ve Savunma Bakanından oluşmaktadır. Bu yapı, askeri birimlerin kullanılması hususunda yetkili olan sivil yetkili mercileri ifade etmek için kullanılır. Bkz. "Overview of National Security Structure", <http://www.iwar.org.uk/military/resources/us/national-security-structure.htm> (23.05.2017)

<sup>172</sup> Paul E Jeter, "What Do Special Instructions Bring to the Rules of Engagement? Chaos or Clarity", *A.F.L. Rev.*, 2004, s. 386

<sup>173</sup> *Operational Law Handbook*, a.g.e., s. 82

<sup>174</sup> *Operational Law Handbook*, a.g.e., s. 82

<sup>175</sup> Todd C Huntley, "Balancing Self-Defense and Mission Accomplishment in International Intervention: Challenges in Drafting and Implementing Rules of Engagement", *Md. J. Int'l L.*, 2014, 29(1), s. 87; *Operational Law Handbook*, a.g.e., s. 82

<sup>176</sup> *Operational Law Handbook*, a.g.e., s. 82. J 3, Başkan'a ve Savunma Sekreteri'ne başlıca askeri danışman olarak sorumlulukları yerine getirme noktasında Genel Kurmay Başkanı'na yardımcı olur. Savaş muhafızlarına rehberlik etme ve geliştirme, Başkan, Savunma Bakanı ve mevcut operasyonlar ve planlardan sorumlu savaş muhafızları arasındaki iletişimi aktarmak, J-3'ün görevleri arasındadır. J-3'ün de aralarında bulunduğu, J-1'den J-8'e kadar olan direktörlükler, doğrudan Genel Kurmay Başkanı'na bağlıdır. J3 operations, <http://www.jcs.mil/Directorates/J3-Operations/> (23.05.2017)

<sup>177</sup> Christopher D Amore, "Rules of Engagement: Balancing the (Inherent) Right and Obligation of Self-Defense with the Prevention of Civillian Casualties", *Nat'l Sec. L. J.*, 1(1), 2013, s. 55

<sup>178</sup> Amore, a.g.e., s. 55

olan Göreve Özgü Angajman Kuralları ve Çok Uluslu Angajman Kuralları için çerçeve kurallar şeklinde tezahür etmektedir.

#### 1.4.4. Göreve/Harekâta/Alana Özgü Angajman Kuralları

Angajman kurallarının temeli olarak kabul edilen ve tüm ABD askeri birliklerine uygulanabileceği ifade edilen Daimi Angajman Kuralları, birkaç sayfadan oluşan, gizli olmayan, kuvvet kullanımına ilişkin temel politikaları belirleyen bir rehber mahiyetindedir.<sup>179</sup> Belirli askeri operasyonlara ilişkin olarak, ABD Savunma Bakanlığı tarafından Daimi Angajman Kurallarına ilave olarak, daha detaylı angajman kuralları ihdas edilebilmektedir.<sup>180</sup> Angajman kuralları, silahlı çatışmaların türüne göre şekil alabilen esnek yapıli metinlerdir.<sup>181</sup> Bu esnek yapıli angajman kuralları, krizin yoğunluğuna göre söz konusu duruma uygun hale getirilebilirler.<sup>182</sup> Diğer bir deyişle, operasyona ilişkin farklı durumlar gündeme geldiğinde, her askeri birim, angajman kurallarının, görevin başarısı için yeniden düzenlenmesi hususunda yetkilidir.<sup>183</sup>

Angajman kurallarına dair çerçeve kurallar mahiyetindeki Daimi Angajman Kurallarının bir alt grubu olarak hazırlanan Harekâta Özgü Angajman Kuralları, beklendiği üzere gizli belge mahiyetindedir ve kamuoyuna açık değildir.<sup>184</sup> Alana Özgü Angajman Kuralları olarak da bilinen bu kurallar, stratejik seviyedeki kurmay subaylar tarafından, operasyonun kriz eylem aşamasında veya başlangıç aşamasında geliştirilirler.<sup>185</sup> Alana Özgü Angajman Kuralları görevin başarısına

---

<sup>179</sup> Addicott, a.g.e., s. 16

<sup>180</sup> Addicott, a.g.e., s. 16

<sup>181</sup> Jeter, a.g.e., s. 385-386

<sup>182</sup> Jeter, a.g.e., s. 385

<sup>183</sup> Jeter, a.g.e., s. 386

<sup>184</sup> Addicott, a.g.e., s. 16

<sup>185</sup> Amore, a.g.e., s. 56. Çalışmanın bundan sonraki kısmında angajman kurallarının hazırlanma ve düzenlenmelerine ilişkin olarak dile getirilecek olan stratejik (strategic), Operasyonel (Operational) ve Taktiksel (tactical) seviyeleri kısaca açıklamak yerinde olacaktır. Stratejik Seviye (Strategic Level), savaş veya diğer türde silahçı çatışmaların sonuçlarıyla doğrudan ilişkili olan ve ulusal politikaların tanımlanması ve desteklenmesine odaklanılan seviyedir. Genellikle, modern savaşlar ve çatışmalar, operasyonel veya taktiksel seviyeden ziyade bu stratejik seviyede kazanılır veya kaybedilir. Tüm savaş ve çatışma türlerine uygulanan bu Stratejik Seviye, stratejik amaçların gerçekleştirilmesi için gerekli olan, stratejik konsept, savaşın her türü için hazırlanan ulusal güç enstrümanları ve silahlı kuvvetler için hazırlanan pratik kılavuzları içerir. ABD ulusal güvenlik stratejisinin belirlenmesinde sorumluluk NCA'ya aittir. Operasyonel Seviye (Operational Level), savaş alanında askeri kuvvetlerin görevlendirilmesi veya düşmana karşı avantaj elde etmek ve böylece büyük operasyonlar ve kampanyaların düzenlenme, organize edilmesi ve yürütmesi yoluyla stratejik amaçları elde etme ile ilgilidir. Bu seviyede komutanlara düşen görev, genel olarak kampanyanın başarısı için birliklerini düzenlemek ve genel operasyon başarısı için faydalı taktikleri kullanmaktır. Operasyonların nerede ve ne zaman yapılacağı genel amaçlara bağlı olmakla birlikte, operasyonun yapılacağı alan, söz konusu coğrafyanın neden olduğu sınırlamalar, ekonomik kültürel çevre ve askeri kaynaklar, bu bağlamda diğer önemli parametrelerdir. Taktiksel Seviye (Tactical Level), potansiyel savaş gücünün, çatışmalarda ve düşmanla temas halindeyken veya düşmana yakın iken avantaj yaratacak olan karar ve hareketlerle başarıya dönüştürüldüğü aşamadır. Taktikler, angajman takibinin detayları ile ilgilidir ve savaş alanının değişen yapısına oldukça duyarlıdır. Bkz. Maxwell AFB, "Three Levels of War", <https://www.cc.gatech.edu/~tpilsch/INTA4803TP/Articles/Three%20Levels%20of%20War=CADRE-excerpt.pdf>, 1997, (25.05.2017). Stratejik ve operasyonel seviyedeki komutanlar, stratejik amaçların gerçekleştirilmesine yönelik



bağlıdır, dolayısıyla görevin amaçlarında zaman zaman meydana gelecek değişimler, alana özgü angajman kurallarında değişiklik yapılabilmesine de izin vermektedir.<sup>186</sup> Bundan dolayı, komutanlar ve alt kademedeki personel, ABD Daimi Angajman Kurallarında belirtildiği üzere, belirlenen görevin başarısı için, operasyonun gerektirdiği değişimleri yapmak ve ilave tedbirleri almakla yükümlüdürler.<sup>187</sup>

Belirlenmiş görevlerin başarılması hususunda, genel kılavuz niteliğindeki Daimi Angajman Kurallarına ilave çözümler mevcuttur. Daimi Angajman Kuralları yönergesine göre bu ilave tedbirler iki başlık altında toplanmaktadır.<sup>188</sup> Bunlardan birincisi, Savunma Bakanlığı'nın onayını gerektiren ve bazı emirleri belirleyen tedbirlerdir.<sup>189</sup> İkincisi ise, belirli bir takım eylemler sırasında, komutanların kuvvet kullanımına kısıtlama getirebilmesini sağlayan çözümlerdir.<sup>190</sup> Başkan'a, Savunma Bakanına ve üst seviyeli komutana ait tedbirler genellikle izin verici (*permissive*) mahiyettedirler.<sup>191</sup> Başka bir deyişle, belirli bir operasyon, taktik ve silah genel olarak sınırlıdır fakat bahsi geçen bu üç mercii, belirli bir operasyona, taktik veya silaha özel olarak izin verir.<sup>192</sup> Diğer gruba giren, alt derece komutanların yetkisindeki tedbirler ise tamamen kısıtlayıcı (*restrictive*) niteliktedir.<sup>193</sup>

#### 1.4.5. Çok Uluslu Angajman Kuralları

ABD tarafından geliştirilen ve tüm ABD birliklerine uygulanan Daimi Angajman Kuralları, savaş ve barış dönemlerine dair ikircikli uygulamaya son vermesi bakımından önemli bir gelişmedir. Daimi angajman kuralları çerçevesinde hazırlanan, sahadaki başarının artırılması ve kayıpların azaltılması amacını taşıyan Harekâta Özgü Angajman Kuralları da görevin başarılması

---

olarak, uzun süreli operasyonlara odaklanırlar. Taktik seviyedeki komutanlar ise, günlük operasyonlara odaklanırlar. Bkz. Winston Williams ve Chris Ford, "Changes to Rules of Engagement Approval Levels and Civilian Casualties", Just Security, <https://www.justsecurity.org/40416/rules-engagement-approval-levels-civilian-casualties/>, 2017, (25.05.2017)

<sup>186</sup> Amore, a.g.e., s. 57

<sup>187</sup> Amore, a.g.e., s. 57

<sup>188</sup> U.S. Chairman of the Joint Chiefs of Staff, CJCSI 3121.01B, a.g.e., s. 2

<sup>189</sup> U.S. Chairman of the Joint Chiefs of Staff, CJCSI 3121.01B, a.g.e., s. 2

<sup>190</sup> U.S. Chairman of the Joint Chiefs of Staff, CJCSI 3121.01B, a.g.e., s. 2

<sup>191</sup> Operational Law Handbook, a.g.e., s. 84

<sup>192</sup> Operational Law Handbook, a.g.e., s. 84

<sup>193</sup> Operational Law Handbook, a.g.e., s. 84. Kısıtlayıcı ve İzin Verici Angajman Kuralları arasındaki fark, kuvvet kullanılmasının yasaklandığı durumların sayılmasına dayanmaktadır. Şöyle ki; belirli bir operasyon için geçerli olan angajman kuralları, operasyonda izin verilen eylemleri tek tek sayamaz, bunun yerine sadece izin verilmeyen durumlar sayılır. Sadece kuvvet kullanılmasına ilişkin yasakların sayıldığı bu durum, kısıtlayıcı (*restrictive*) angajman kuralları olarak bilinir. Kısıtlayıcı angajman kuralları savaş tipi bir harekâta geçerli olmaktadır. Barışı destekleme operasyonlarında olduğu gibi, savaş dışı operasyonlarda ise kuvvet kullanılmasının gerekli olduğu özel durumlarda kuvvet kullanılmasına izin verildiği belirtilir ve bu da izin verici (*permissive*) angajman kuralları olarak bilinir. Bkz. Pamuk, a.g.e., s. 137; Scott Clancy, "Rules of Engagement: An Architecture for the Battlespace of Today Ex New Horizons", **Canadian Forces College**, 2004, s. 18

ve göreve dahil olan personelin güvenliği için elzem metinlerdir. Silahlı kuvvet kullanımına ilişkin tarafların sayı ve nitelik bakımından ciddi artış gösterdiği muhasamatlar göz önünde bulundurulduğunda ise daha kapsamlı ve evrensel bir düzenlemenin varlığına ihtiyaç duyulmaktadır.

Angajman kurallarının standartlaştırılmasına ilişkin olarak uluslararası bir andlaşma hazırlanması fikri, uluslararası insancıl hukuk temel ilkelerinin somutlaştırılması ve çatışma durumlarında daha uyumlu kurallar bütünü oluşturma adına kendisine taraftar bulmuştur.<sup>194</sup> Hazırlanacak bu tarz bir uluslararası angajman kuralları andlaşmasının, yalnız insani müdahale durumlarına uygulanabileceğini belirten Watson, söz konusu düzenlemenin, yalnız insani müdahale için yapılmasına dair gerekliliğin iki temel sebebi olduğunu belirtmiştir.<sup>195</sup> Birincisi, ahlaki ve hukuki zorunluluklardan dolayı insani müdahalenin daha ciddi düzenlemelere ihtiyaç duyması, ikincisi, kuramsal olarak bu tarz bir sözleşmenin her türlü silahlı muhasamata uygulanması önünde herhangi bir engel görünmese de insani müdahalelerde, devletlerin daha sıkı düzenlemelere ihtiyaç duymalarıdır. Watson, bu tarz bir sözleşmenin model olarak kabul edebileceği angajman kuralları düzenlemesi olarak da, ABD'nin 1994 ve 2000 tarihli Daimi Angajman Kurallarını göstermektedir.<sup>196</sup> Lakin operasyonlara katılan devletlerin kendi askeri manevra kabiliyetlerini sınırlamak istememeleri, operasyona özgü angajman kurallarının daha efektif olacağına yönelik inanış ve sözleşmenin yorumlanmasına ilişkin olası farklılıkların yaratacağı uygulama sorunu, bu tarz bir sözleşmenin yapılmasına karşı geliştirilen savlardır.<sup>197</sup>

Angajman kurallarının standartlaştırılmasına dair gerekliliği dile getirilen andlaşmaya örnek teşkil edebilecek gelişme, 1998 tarihinde BM tarafından, BM Angajman Kurallarının Geliştirilmesine Dair Direktif olarak gösterilebilir.<sup>198</sup> BM Angajman kuralları modelinin, giderek Amerikanlaştığını belirten Findlay, kalabalık mekânların kontrolünün yeterli olmadığını ve angajman kurallarının ortak eğitiminin bulunmadığına dikkat çekerek, BM angajman kuralları modelini eleştirmiştir.<sup>199</sup> BM modeline eleştiri getiren Findlay,<sup>200</sup> üzerinde uzlaşmış bir angajman kuralının, ortak çabanın sağlanması adına çok uluslu operasyonlarda işe yarayacağını da ayrıca belirtmektedir.

---

<sup>194</sup> Hugh Stanton Watson, "Armed Conflict and Humanitarian Intervention International Standard Rules of Engagement", *Austl. Int'l L. J.*, 2000, s. 175

<sup>195</sup> Watson, a.g.e., s. 175

<sup>196</sup> Watson, a.g.e., s. 175

<sup>197</sup> Watson, a.g.e., s. 177

<sup>198</sup> Watson, a.g.e., s. 178. Watson'a göre bu direktif, Barışı Koruma operasyonlarının planlanması ve asiste edilmesi noktasında büyük öneme sahiptir.

<sup>199</sup> Findlay, a.g.e., s. 370

<sup>200</sup> Findlay, a.g.e., s. 369

BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın, BM'nin sorunlarına ilişkin hazırlatmış olduğu raporlarda da, standartlaştırılmış angajman kurallarının önemine yer verilmektedir. Annan'ın talebine cevaben hazırlanan raporlardan olan ve Brahimi Raporu (*Brahimi Report*)<sup>201</sup> olarak bilinen raporda, operasyon yetkilendirmesinin açık bir şekilde yapılmasına, yeterli askeri kuvvetin bulundurulmasına ve dirençli bir angajman kurallarının var olması gerektiğine değinilmektedir.<sup>202</sup>

Standartlaştırılmış bir angajman kuralları modeline olan ihtiyaç, tam anlamıyla uygulamadaki eksikliklerin neticesinde ortaya çıkmıştır. Örneğin, BM Güvenlik Konseyi'nin kararı ile Somali'ye gönderilen UNITAF ve UNISOM II'nin uygulamalarını gözlemleyen operasyon sorumlusu General Zinni'ye göre, bölgede görevli her bir birlik kendi angajman kurallarını uygulamaya çalışmış, çatışma başladığında da durum daha vahim bir hale gelmiştir.<sup>203</sup> BM tarafından hazırlanan bu tarz standart bir model, standart operasyon prosedürlerinin BM Güvenlik Konseyi kararı ile oluşturulmasına imkân tanısa da, BM'ye taraf devletler, söz konusu standart angajman kurallarının benimsenmesi ve geliştirilmesi hususunda isteksiz davranmaktadırlar.<sup>204</sup>

Standart angajman kurallarının, BM taraf devletlerince isteksizce karşılanmasının bir takım içsel sebepleri mevcuttur. Fussnecker'e göre bu isteksizliğin temelde iki sebebi bulunmaktadır: Birincisi, operasyonun hukuki sınıflandırması aşamasında farklı yorumların yapılması, ikincisi uluslararası insancıl hukukun askeri operasyonlara uygulanabilirliği.<sup>205</sup> Mihai ise standart angajman kurallarının yanı sıra diğer çok uluslu angajman kurallarına karşı koyulan çekinceleri dört başlık altında toplamıştır:<sup>206</sup> Birincisi, devletlerin kendi iç hukuklarına göre angajman kurallarını sınırlandırmak istemeleri; ikincisi, uluslararası hukuk normlarının devletler tarafından farklı farklı uygulanması; üçüncüsü, BM Güvenlik Konseyi tarafından NATO'ya verilen görev emrinin devletlerce farklı yorumlanması; dördüncüsü, devletlerin çatışma coğrafyasından veya çatışmada kullanılacak olan araçlardan/silahlardan dolayı bir takım sınırlamalar koymaları.

Angajman kurallarının standartlaştırılması ve özellikle bunun BM eliyle yapılması, operasyona katılan devletlerin angajman kurallarına ve bileşenlerine ilişkin yaklaşımlarının farklı olmasından dolayı pek mümkün görünmemektedir. Nitekim Findlay'ın belirttiği üzere, 1998'de BM tarafından başlatılan bu süreç, bahsi geçen sebeplerden dolayı uzamıştır.<sup>207</sup> Çok uluslu bir

---

<sup>201</sup> U.N., "Report Of The Panel On United Nations Peace Operations", [http://www.un.org/en/events/pastevents/pdfs/Brahimi\\_Report\\_Exec\\_Summary.pdf](http://www.un.org/en/events/pastevents/pdfs/Brahimi_Report_Exec_Summary.pdf), 2000, (07.01.2019)

<sup>202</sup> William J Durch vd., **The Brahimi Raport and the Future of UN Operations**, Stimson Center, Washinton., s. 21-23

<sup>203</sup> Simon Chesterman, "The Use of Force in UN Peace Operations", **New York University**, 2004, s. 17

<sup>204</sup> Chesterman, a.g.e., s. 17

<sup>205</sup> Jerrod Fussnecker, "The Effects of International Human Rights Law on the Legal Interoperability of Multinational Military Operations", **Army Law**, 2014, s. 7

<sup>206</sup> Mihai, a.g.e., s. 143

<sup>207</sup> Findlay, a.g.e., s. 347-350

operasyonda, operasyona katılan devletlerin kendi angajman kurallarını sınırlamasız uygulamaya çalışması, hiç şüphesiz, operasyonun türüne bakılmaksızın başarısızlığa neden olacaktır. Bu nedenle, Watson'un ileri sürdüğü tarzda bir angajman kuralları sözleşmesinin hayata geçmesi mümkün görünmese de, her çok uluslu operasyonda operasyona özgü olarak çerçeve bir çok uluslu angajman kuralının belirlenmesi gerekmektedir. Bu noktada, BM dahil olmak üzere, NATO, Afrika Birliği ve AB'nin kontrolü altında girişilecek operasyonlarda, çerçeve bir angajman kuralının hazırlanması<sup>208</sup> önemli bir gerekliliktir.

Çatışma türlerinin, araçlarının ve de en önemlisi çatışmanın taraflarının çeşitlendiği bir dönemde gerçekleşen askeri operasyonlar, yukarıda bahsi geçen çok uluslu angajman kurallarına duyulan gereksinimi artırmaktadır. Modern askeri operasyonlarda, uluslararası desteğin alınması, barış ve güvenliğin sağlanması ve meşruiyet katsayısının artırılması adına, çok uluslu angajman kuralları tercih edilmektedir.<sup>209</sup> Çok uluslu bir askeri operasyonda, belirli bir görevin icrası için atanan bir ulusal birliğin, kuvvet kullanma noktasında kendi hükümeti tarafından kısıtlanması, çok uluslu operasyonun başarısına gölge düşürmektedir.<sup>210</sup> Hükümetler çok uluslu bir operasyona aleni veya gizli bir takım şerhler koyulabilmektedir.<sup>211</sup> Örneğin, Afganistan'da görev yapan çok uluslu askeri güç içerisinde aleni olarak belirtilen ulusal şerhler genellikle birliklerin kullanımında coğrafi sınırlamalara yöneliktir.<sup>212</sup> Savunmadan ziyade saldırı amaçlı gerçekleştirilen çok uluslu operasyonlarda ulusal şerhler daha sık gündeme gelebilmektedir.<sup>213</sup> Aleni olan şerhler, çokuluslu birlik komutanı tarafından açıklandıkları anda öğrenilebilmekte iken, ilan edilmemiş gizli şerhler, komutan tarafından, görevin icra aşamasına kadar öğrenilmeyebilmektedir.<sup>214</sup> Her iki durumda da, çok uluslu birliğin operasyon başarısı zarar görse de, ilan edilmemiş şerhler diğerlerine oranla operasyonun sonuçlanmasına ciddi bir şekilde ket vurabilmektedir.

İç hukuk ve uluslararası hukukun farklı yorumundan kaynaklı sorunlar, çokuluslu operasyonlar için hazırlanan angajman kuralları için de geçerlidir. Düşmanca hareket, düşmanca niyet, meşru müdafaa, yakın tehdit gibi kavramların farklı yorumlanmaları bu bağlamda sayılabilecek durumlardır.<sup>215</sup> Çok uluslu askeri operasyonlarda karşılaşılan bir diğer sorun ise çokuluslu birlik komutanıyla ilgilidir. Çokuluslu birlik komutanı, operasyona katılan tüm birlikleri bağlayıcı emir verme yetisine sahip kimse olarak alt kademedeki komutanlara ilgili emirler verirler,

---

<sup>208</sup> Sanremo Handbook on Rules of Engagement, a.g.e., s. 10

<sup>209</sup> Winston S Williams, "Multinational Rules of Engagement: Caveats and Frictions", **Army Law**, 2013, s. 24

<sup>210</sup> Williams, a.g.e., s. 24

<sup>211</sup> Williams, a.g.e., s. 25

<sup>212</sup> Williams, a.g.e., s. 25

<sup>213</sup> Williams, a.g.e., s. 25

<sup>214</sup> Williams, a.g.e., s. 24

<sup>215</sup> Williams, a.g.e., s. 26

lakin alt kademe komutanlar, kendi ulusal mevzuatlarını göz önünde bulundurarak bu emirleri uyguladıkları için, operasyon başarısı olumsuz yönde etkilenmektedir.<sup>216</sup>

Çokuluslu angajman kurallarının uygulamadaki örneklerine bakıldığında, NATO angajman kuralları ile karşılaşılmaktadır. Kuzey Atlantik Andlaşması'nın 9. maddesi gereği kurulan Kuzey Atlantik Konseyi, NATO'nun en yüksek karar alma organı olarak görev yapmaktadır. Konsey tarafından 2003'de onaylanan NATO Angajman Kuralları Yönergesi, NATO komutasında gerçekleşen operasyonlarda uyulacak kurallar olan, stratejik ve operasyonel seviyede angajman kurallarını içermektedir.<sup>217</sup> Uzun yıllar gizli tutulan bu kuralların erişilebilir olmasının faydalı olacağı açık bir şekilde kabul edilmiştir.<sup>218</sup> Birleşik ve karma askeri operasyonlar için rehber ve yönlendirici olarak kullanılan NATO angajman kuralları, var olan tek çokuluslu angajman kuralları olması bakımından önemlidir.<sup>219</sup> Bir katalog mahiyetindeki NATO angajman kuralları, kara, hava ve deniz angajman kurallarını gruplandırır ve birleştirebilir.<sup>220</sup> Mevcut tek çok uluslu angajman kuralları olarak NATO angajman kuralları, barış harekâtından krizlere ve imkân dahilinde çatışmalara göre düzenlenmiştir.<sup>221</sup> NATO angajman kurallarının uygulanmasından her üye devlet ayrıca sorumlu olduğu gibi, devletler kendi angajman kurallarını da benimseyebilirler ancak bu durum iki farklı angajman kuralı arasında çelişkiye, dolayısıyla da şerhlere neden olmaktadır.<sup>222</sup> Blank, bu tarz bir uyuşmazlığın çözümünü, angajman kurallarının hukuki yorumu ve uygulanmasında görmektedir.<sup>223</sup> Uluslararası İnsancıl Hukuk Enstitüsü ise,<sup>224</sup> çok uluslu bir operasyonda, çerçeve angajman kuralları ile ulusal angajman kuralları arasında çıkabilecek uyuşmazlığın tek ve en rasyonel çözüm yolu olarak müzakereyi göstermektedir.

Angajman kurallarının uygulamasına ilişkin detaylı tartışmanın yapılacağı üçüncü bölümde bahsedilecek olmakla birlikte, NATO, özellikle Soğuk Savaş sonrasında, barışı destekleme faaliyetlerine etkin bir şekilde dahil olmuştur.<sup>225</sup> Bosna Hersek (IFOR/SFOR), Kosova (KFOR), Makedonya, Afganistan (ISAF), Aden Körfezi ve Libya'daki görevleri, NATO'nun dahil olduğu çok uluslu askeri operasyonların önemlileri arasında yer almaktadır.<sup>226</sup> Gerek bu operasyonlar

---

<sup>216</sup> Fussnecker, a.g.e., s. 9; Peter Rowe, **The Impact of Human Rights Law on Armed Forces**, Cambridge University Press, Cambridge, 2006, s. 226

<sup>217</sup> NATO Legal Deskbook, a.g.e., s. 254

<sup>218</sup> NATO Legal Deskbook, a.g.e., s. 254

<sup>219</sup> NATO Legal Deskbook, a.g.e., s. 255

<sup>220</sup> NATO Legal Deskbook, a.g.e., s. 255

<sup>221</sup> NATO Legal Deskbook, a.g.e., s. 255

<sup>222</sup> NATO Legal Deskbook, a.g.e., s. 261

<sup>223</sup> Blank, a.g.e., s. 408

<sup>224</sup> Sanremo Handbook on Rules of Engagement, a.g.e., s. 2

<sup>225</sup> Güngör Şahin, **Küresel Güvenlik ve NATO: Teori-Aktör-Tehdit-Risk**, Detay Yayıncılık, Ankara, 2016, s. 197

<sup>226</sup> Şahin, a.g.e., s. 197-207

gerekse NATO'nun dahil olduğu diğer operasyonlarda uygulanan angajman kuralları, çokuluslu angajman kurallarının önemli örneklerini teşkil etmektedir.

Çokuluslu angajman kurallarının uygulama örnekleri, AB tarafından gerçekleştirilen operasyonlarda da görülmektedir. Soğuk Savaş'ın sonlanmasını takip eden süreçte, üye devletlerin güvenlik ve savunma alanlarına ilişkin düşünceleri bulunsa da, Almanya ve Fransa'nın oluşturduğu Avrupalılar ile İngiltere ve İtalya'nın oluşturduğu Atlantikçi grup arasında görüş farklılıkları ortaya çıkmıştır.<sup>227</sup> Öncelikle 1992 Maastricht Andlaşması'yla, akabinde de 1999'de Washington'da düzenlenen NATO zirvesiyle uzlaşma sağlanmaya çalışılmış ve AB'nin NATO ile askeri ittifak imkânları artırılmıştır.<sup>228</sup> Bu bağlamda, AB, başta Afrika Kıtası ve Balkanlar olmak üzere, onu aşkın askeri operasyona katılım gösterirken, bunlardan bir kısmı halen devam etmektedir.<sup>229</sup>

AB'nin çokuluslu askeri operasyonlara katılım göstermesi, bu operasyonlarda kuvvet kullanmaya ilişkin hangi kuralların benimseneceği sorusunu da gündeme getirmiştir. AB tarafından yapılan angajman kuralı tanımlaması, NATO'nun yapmış olduğu tanıma göre farklılık göstermekte ve kuvvet kullanmada tetikleyici hususlar üzerinde daha çok durulmaktadır.<sup>230</sup> AB'nin, harekâta özgü angajman kurallarını tanımlamak için operasyonel planlama sürecinde kullanılacak birtakım yasaklamaları ve yetkileri içeren kendi külliyatı mevcuttur.<sup>231</sup> AB angajman kurallarının politik onay mercii AB Konseyi'dir.<sup>232</sup> AB Konseyi, operasyon planına ilave olarak, operasyonun başlatılmasına ilişkin olarak angajman kuralları da dahil olmak üzere bağımsız kararlar alabilir.<sup>233</sup> AB Konseyi altındaki birim olan, Siyasi ve Güvenlik Komitesi, AB Andlaşması'nın 38. maddesinde belirtildiği üzere, kararlar alma konusunda yetkilendirilmiş bir birim olarak, angajman kurallarına dair karar alma konusunda yetkilidir.<sup>234</sup> Öncelikli olarak Siyasi ve Güvenlik Komitesi'ne ardından da AB Konseyi'ne onay için gönderilen operasyon planlama dokümanları gizlilik derecesine sahip belgelerdir.<sup>235</sup>

<sup>227</sup> Cenk Özgen, "Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası'nda İlk Çatlak: Libya Krizi", **OÜSOBİAD**,15, 2016, s. 145

<sup>228</sup> Özgen, a.g.e., s. 145; Şahin, a.g.e., s. 138

<sup>229</sup> Ümit Çelik, "Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı ve Avrupa Birliği Askeri Operasyonları", **EUROPOLİTİKA**, <http://www.europolitika.com/?p=934>, 2017, (08.01.2019), s. 3. AB operasyonları için bkz. E.U., "EU in the World" [https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/area/geo\\_en](https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/area/geo_en) (22.12.2018)

<sup>230</sup> Jean Pual Pierrini, *Rules of Engagement, Status of Forces Agreements and Criminal Law: Different Approaches as to the Legal Base of the Use of Force in Military Operations and Conflicts of Jurisdiction in Respect of Foreign Friendly Fire*, (ed) Stefano Manacorda, Adan Nieto, *Criminal Law between War and Peace: Justice and Cooperation in Criminal Matters in International Military Interventions*, Ediciones de la Universidad, Cuenca, 2009, s. 132

<sup>231</sup> Pierrini, a.g.e., s. 132

<sup>232</sup> Pierrini, a.g.e., s. 132

<sup>233</sup> Frederik Naert, "The Application of Human Rights and International Humanitarian Law in Drafting EU Missions' Mandates and Rules of Engagement", **Institute for International Law**, 151, 2011, s. 5

<sup>234</sup> Naert, a.g.e., s. 5

<sup>235</sup> Naert, a.g.e., s. 9

Angajman kurallarının birden fazla ulusu ilgilendirdiği uygulamalar Afrika Birliği bünyesinde gerçekleştirilen operasyon ve misyonlarda da geçerlidir. 2001 tarihinde kabul edilen anlaşmayla, Afrika Birliği'ne dönüşen, Afrika Birliği Örgütü, kıtada yaşanan iç çatışmaları engellemekte başarısız olunca, dönüşüm kaçınılmaz olmuştur.<sup>236</sup> Kabul edilen yeni anlaşmayla, üye ülkelerin iç işlerine karışılmasının önü açılmış olmakla birlikte, bu tarz bir müdahalenin mümkün olabilmesi için üye devletlerde, savaş suçu, insanlığa karşı suç veya soykırım suçunun vuku bulması şartı aranmaktadır.<sup>237</sup> Devlet ve Hükümet Başkanları Asamblesi tarafından yetkilendirilen<sup>238</sup> müdahale, kaçınılmaz olarak bir takım angajman kurallarının belirlenmesini gerekli kılmaktadır. Afrika Birliği'nin angajman kurallarına ilişkin evleviyetle bakılması gereken kaynaklarından olan Muhtıra'ya<sup>239</sup> göre, Afrika Birliği barış operasyonlarının gerçekleştirilmesinde yetkili organ olan, Barış ve Güvenlik Konseyi'ne destek olan Afrika Birliği Komisyonu<sup>240</sup>, angajman kurallarının belirlenmesinde önemli alt mekanizmalara sahiptir. Bahsi geçen barışı destekleme operasyonlarının hukuki dayanakları ise Afrika Birliği Anlaşması, görevin statüsü anlaşması ve angajman kurallarıdır.<sup>241</sup> Komisyon'un alt birimi olarak faaliyet gösteren, Barış Destekleme Operasyonları Birimi de angajman kurallarının geliştirildiği birim olarak görev yapmaktadır.<sup>242</sup> Afrika Birliği'nin, barışı destekleme ve iç çatışmaları engelleme adına oluşturmuş olduğu, Burundi, Sudan, Somali ve Komor adalarındaki<sup>243</sup> misyonları ve bunların benimsemiş oldukları angajman kuralları bulunmaktadır.

#### 1.4.6. Aktif Olmayan Angajman Kuralları

Angajman kurallarının türleri arasında son olarak değinilebilecek olan tür, Aktif Olmayan Angajman Kuralları'dır (*Dormant ROE*). MC 362/1 kodlu belgede yer alan bu tür angajman kuralları, onaylanmış olan ve fakat yalnızca MC 362/1 kodlu yönergede belirtilen belirli olasılıkların ortaya çıkması halinde aktive edilebilen angajman kurallarıdır.<sup>244</sup> Çalışmanın buraya kadar olan kısmında bahsi geçen diğer angajman kuralları türleriyle ilgili olarak, literatürde konuya farklı açılardan yaklaşan çalışmalar bulunmasına rağmen, Aktif Olmayan Angajman Kurallarına

<sup>236</sup> Berat Lale Akkutay, "Afrika Birliği'nin Askeri Önlemlere Başvurma Hakkı", *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(4), 2016, s. 22

<sup>237</sup> Akkutay, a.g.e., s. 23

<sup>238</sup> Akkutay, a.g.e., s. 23

<sup>239</sup> Bkz. African Union, "African Union Mandating Process For Peace Support Operations", [http://eeas.europa.eu/archives/docs/csdp/capabilities/eu-support-african-capabilities/documents/aide\\_memoire\\_en.pdf](http://eeas.europa.eu/archives/docs/csdp/capabilities/eu-support-african-capabilities/documents/aide_memoire_en.pdf), 2010, (08.01.2019)

<sup>240</sup> African Union a.g.e., s. 2

<sup>241</sup> African Union a.g.e., s. 5-6

<sup>242</sup> African Union a.g.e., s. 13

<sup>243</sup> Akkutay, "Afrika Birliği'nin Askeri Önlemlere Başvurma Hakkı", a.g.e., s. 24

<sup>244</sup> NATO Legal Deskbook, a.g.e., s. 256

dair akademik çalışmalar oldukça sınırlıdır. Angajman kurallarının bir türü olarak Aktif Olmayan Angajman Kurallarına çalışmada yer veren Hosang, bu tür angajman kurallarının aktive edilmesi için gerekli olan tetikleyici durum veya olayların neler olduğunun, herhangi bir şüpheye yer vermeyecek şekilde, açık bir şekilde tanımlanması gerektiğini belirtmiştir.<sup>245</sup> A ülkesinin B ülkesini istila etmesi durumunu, Aktif Olmayan Angajman Kurallarının aktive edilmesi için bir örnek olarak veren Hosang, söz konusu eylem olan istilanın, angajman kurallarının aktivasyonu için yeterli olmayacağını, istilanın varlığını gösteren spesifik eylem ve coğrafi konuşlanmanın iyi bir şekilde tanımlanması gerektiğini öne sürmektedir.<sup>246</sup> Diğer angajman kuralları gibi yetkili otoritelerce onaylanmış olan Aktif Olmayan Angajman Kuralları, aktivasyonu gerekli kılacak bir ihtimalin ortaya çıkması halinde, angajman kurallarının uygulayıcısı konumundaki komutan tarafından aktive edilir ve bu durum üst kademedeki komutanlara iletilir.<sup>247</sup> Üst kademe komutanın bilgilendirilmesi, politik mercilerin gerekli önlemleri alması için elzemdir.<sup>248</sup>

MC 362/1 kodlu NATO yönergesinde yer alan Aktif Olmayan Angajman Kuralları, yönergenin terimler ve tanımlamalar başlığı altında bulunmaktadır.<sup>249</sup> Muhtevasına yukarıda değinilen düşmanca hareketin ne tür eylemleri içerdiğini açıklayan bu bölüm başlığı altında yer verilen Aktif Olmayan Angajman Kuralları, açık bir şekilde bahsedilmemiş olsa da, düşmanca hareket kapsamına giren eylemler vasıtasıyla aktif hale getirilebilirler. NATO kuvvetlerine karşı mayın dösenmesi, NATO hava sahasına ilişkin kuralların ihlali, NATO operasyonlarının kasıtlı olarak engellenmesi, NATO tarafından ilan edilen güvenlik bölgelerinin ihlalleri ve buna benzer olan ve fakat yönergede sayılmayan fiili durumlar düşmanca hareket anlamına gelmekle birlikte,<sup>250</sup> öyle görünüyor ki, Aktif Olmayan Angajman Kurallarının aktif hale getirilmesi için de tetikleyici durumlar olarak kabul edilmektedir.

### 1.5. Angajman Kurallarının Hazırlanması ve Uygulanması

Ulusal angajman kurallarının niteliğine ilişkin olarak farklı yaklaşımların benimsemesi, bir uluslararası örgüt bünyesinde hazırlanan çokuluslu angajman kurallarına devletlerce çekince konulmasına neden olmuştur. Angajman kurallarına ilişkin bu farklı yaklaşım ve uygulamalar hiç şüphesiz, bu kuralların hukuki mahiyetlerini de doğrudan etkilemiştir. Buna koşut olarak, angajman

---

<sup>245</sup> Hosang, **Rules of Engagement. Rules on the Use of Force as Linchpin for the International Law of Military Operations**, a.g.e., s. 54-55

<sup>246</sup> Hosang, **Rules of Engagement. Rules on the Use of Force as Linchpin for the International Law of Military Operations**, a.g.e., s. 54

<sup>247</sup> Hosang, **Rules of Engagement. Rules on the Use of Force as Linchpin for the International Law of Military Operations**, a.g.e., s. 54

<sup>248</sup> Hosang, **Rules of Engagement. Rules on the Use of Force as Linchpin for the International Law of Military Operations**, a.g.e., s. 55

<sup>249</sup> NATO Legal Deskbook, a.g.e., s. 256

<sup>250</sup> NATO Legal Deskbook, a.g.e., s. 255



kurallarının hazırlanışına ilişkin yeknesak bir uygulama ortaya konamamıştır. Çalışmanın bu bölümünde, her bir devlet veya örgüt özelinde angajman kuralları hazırlanışı ele alınmayacak olup, genel itibariyle uygulamasına en çok rastlanan örnekler üzerinde durulacaktır. Angajman kurallarına dair hazırlanmış bir rehber mahiyetindeki Sanremo El Kitabı ile NATO yönergesi, bu bölümün temel iki parametresi olacaktır. Bir takım farklılıklar bulunmakla birlikte, genel itibariyle angajman kurallarının hazırlanmasında ne gibi bir sürecin izlendiği ve hangi aktörlerin bu sürece dahil oldukları incelenecektir.

Angajman kuralları mahiyetleri gereği her seviyedeki askeri birim ve personel tarafından bilinmesi gereken kurallardır. Angajman kurallarının hazırlanma aşamasına doğrudan katılım gösteren üst seviyeli komutanların ve birimlerin angajman kuralları hakkındaki bilgi ve farkındalıklarının yeterli olmasına rağmen, binbaşı veya albay gibi orta seviyeli rütbelerin altında bulunan askeri personelin angajman kuralları hakkında sahip olduğu bilgi yeterli değildir.<sup>251</sup> Askeri operasyonlara doğrudan katılım gösteren taktiksel seviyedeki komutanlar ve hatta er seviyesindeki askerlerin, angajman kuralları hakkında bilgi sahibi olmaması ise hayati sorunlara neden olabilecek mahiyettedir. Bu sebeple, angajman kurallarının askeriye içerisindeki eğitimi ve bu eğitim sürecinde kullanılan araçlar önemli bir yer tutmaktadır. Angajman kurallarının tasarlanmasını takip eden başlık altında angajman kurallarının eğitimi ve bu eğitim sürecinde kullanılan araçlar olan angajman kuralları kartları açıklanacaktır. Angajman kurallarının tasarlanması ve eğitimi ile ilgili önemli bir role sahip olan askeri hukuk müşavirinin etkinliği ise son olarak ele alınacaktır.

### 1.5.1. Angajman Kurallarının Tasarlanması

Sanremo El Kitabı'na göre angajman kuralları bir dizi yasak, kısıtlama ve izinden meydana gelmektedir.<sup>252</sup> Kısıtlayıcı bir yaklaşımı benimseyen bu modele göre, meşru müdafaa hakkı saklı kalmakla birlikte, şayet bir eylem veya hareket angajman kuralları içerisinde belirtilmemişse, komutanlar bu belirli eylemi gerçekleştirme konusunda yetkili değildir.<sup>253</sup> Angajman kuralları içerisinde yer alan belirli bir eylemin yanında “belirt” (*specify*) ifadesi yer alıyorsa, söz konusu eylemin belirli parametrelere bağlı olarak gerçekleştirilmesi gerektiği anlamına gelmektedir.<sup>254</sup> Bu tarz spesifik angajman kurallarının aktive edilmesi için de belirli bir yetki düzeyi aranabilmektedir.<sup>255</sup> Angajman kurallarının uygulanmasından sorumlu komutanlar, angajman kuralı olarak belirlenen bir eylemin kullanımı hususunda kısıtlamaya gitmekte yetkili olmakla birlikte,

---

<sup>251</sup> Bleda R Kurtarcan, “Silahlı Çatışmaların Düzenlenmesinde Hukuk ve Siyasetin Kesişim Noktası “Angajman Kuralları” Hakkında Kısa Bir Kılavuz”, *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10 (127), 2015, s. 1

<sup>252</sup> Sanremo Handbook on Rules of Engagement, a.g.e., s. 6

<sup>253</sup> Sanremo Handbook on Rules of Engagement, a.g.e., s. 6

<sup>254</sup> Sanremo Handbook on Rules of Engagement, a.g.e., s. 7

<sup>255</sup> Sanremo Handbook on Rules of Engagement, a.g.e., s. 7

yetkinin genişletilmesi hususunda bir tasarrufta bulunamazlar.<sup>256</sup> Hangi seviyede olduğuna bakılmaksızın tüm komutanlar, angajman kurallarının uygulanması noktasında emin olamadıkları durumlarda, bu kuralların açıklanmasını ve hatta değiştirilmesini isteyebilmektedirler.<sup>257</sup> Angajman kurallarında değişiklik yapılmasına ilişkin bu süreç, değişim isteği (ROEREQ), onay (ROEAUTH) ve uygulama (ROEIMP) aşamalarından oluşmaktadır.<sup>258</sup> Bu süreç, NATO'nun gerçekleştirdiği operasyonlarda geçerli olan angajman kuralları için de aynı aşamalardan oluşmakla birlikte,<sup>259</sup> bu sürecin üç aşamasına ilişkin örneklere aşağıdaki şekillerde yer verilecektir.

Daha önce belirtildiği üzere angajman kuralları operasyon planlarının bir ekidir ve bu ek düzenli olarak incelenerek, herhangi bir şaibeye yer bırakmayacak şekilde açık olmalıdır.<sup>260</sup> Sanremo El Kitabı'nda belirtilen bu hususa paralel bir şekilde, NATO yönergesi de, angajman kurallarının açık ve anlaşılır bir dille kaleme alınmasının gerekliliği üzerinde durmaktadır.<sup>261</sup> İki sistem arasındaki bu temel benzerlik noktası, sadece bu iki sistem arasındaki ortak nokta olmayıp, hazırlanmış veya hazırlanacak olan tüm örgüt veya devlet angajman kurallarının temel felsefesini teşkil etmelidir.

Angajman kurallarının planlama sürecine ilişkin olarak birkaç teknik husustan bahsedilebilir. Sanremo El Kitabı'nda belirtildiği üzere, kuvvet kullanımını düzenleyen kurallar bütünü olarak angajman kurallarının, özel bir birim tarafından hazırlanması gerekmektedir.<sup>262</sup> Bu birim, operasyon personeli, hukuki danışman, politika danışmanları ile kara, hava ve deniz alanına ilişkin özel yetenekleri bulunan personelden oluşmalıdır.<sup>263</sup> Bu tarz bir birimce hazırlanan angajman kurallarının, taktiksel ve operasyonel seviyedeki komutanlarca belirli aralıklarla kontrol edilerek, etkili bir şekilde uygulanması sağlanır.<sup>264</sup>

Gerekli görülmesi halinde ise, yukarıda da bahsedildiği üzere istek, onay ve uygulama aşamaları takip edilerek süreç yürütülür. Angajman kurallarının hazırlanması için oluşturulan birimde yer alan askeri hukuk müşavirinin rolü, angajman kurallarının hukuki niteliğinin devlet ve örgüt uygulamalarında farklılık göstermesinden dolayı, aşağıda ayrı bir başlık altında ele alınacaktır.

---

<sup>256</sup> Sanremo Handbook on Rules of Engagement, a.g.e., s. 7

<sup>257</sup> Sanremo Handbook on Rules of Engagement, a.g.e., s. 7

<sup>258</sup> Sanremo Handbook on Rules of Engagement, a.g.e., s. 10-11

<sup>259</sup> NATO Legal Deskbook, a.g.e., s. 255

<sup>260</sup> Sanremo Handbook on Rules of Engagement, a.g.e., s. 7

<sup>261</sup> NATO Legal Deskbook, a.g.e., s. 261

<sup>262</sup> Sanremo Handbook on Rules of Engagement, a.g.e., s. 10

<sup>263</sup> Sanremo Handbook on Rules of Engagement, a.g.e., s. 10

<sup>264</sup> Sanremo Handbook on Rules of Engagement, a.g.e., s. 10

Sanremo El Kitabı'nda angajman kurallarının ortaya çıkmasına ilişkin süreç özetlendiğinde şu sıranın takip edildiği görülür:<sup>265</sup> Görevin analiz edilmesi; operasyon emrinde yer alan bildirimlere göre görevleri tanımlamak; mevcut angajman kurallarını tanımlamak; angajman kurallarını oluşturmak; görevle karşılaştırılarak angajman kurallarının geçerli hale getirilmesi ve son olarak onayın alınması. Bu aşamalardan biri olan “yeni angajman kurallarının hazırlanması” hususunda ise şu sıra takip edilir:<sup>266</sup> Zorunlu kuralların belirlenmesi; kara, hava ve denizle ilgili çevreye dair spesifik kuralların belirlenmesi; spesifik olarak görev tipine özgü kuralların belirlenmesi; kalan kuralların gözden geçirilmesi; kuralların taslağının oluşturulması; gerekli görülmesi halinde yedek kuralların belirlenmesi ve uygulama aşamasına kadar saklı kalmaları için aktif olmayan angajman kurallarının belirlenmesi.

NATO Yönergesi de angajman kurallarının hazırlanması aşamasında dikkat edilmesi gereken hususlara yer vermektedir.<sup>267</sup> Öncelikli olarak NATO yönergesine uygunluğa dikkat edilmelidir; angajman kuralları strateji aktarımı için kullanılacak bir araç olmayıp, bu aktarım operasyon planı tarafından gerçekleştirilmelidir; angajman kuralları savaş hukukuna ilişkin kapsamlı tartışmalar için uygun değildir; angajman kuralları kuvvet kullanma konusunda yalnız sınırları belirler, taktik belirlemez; angajman kuralları güvenliğe ilişkin kısıtlamalarla ilgilenmemelidir; ulusal farklılıklar ve dolayısıyla çekincelere yer verilmek kaydıyla askeri personelin söz konusu çekincelerden haberdar olması sağlanır.

Her iki sistem de angajman kurallarının oluşturulmasına ilişkin benzer süreçlere sahiptirler. Yeni bir angajman kuralının oluşturulmasının öncesinde ve sonrasında hangi süreçlerin yer alması gerektiği iki sistemde de bir takım farklılıklar içerse de, angajman kurallarının değiştirilmesi için gerekli olan, istek, onay ve uygulama aşamaları aynıdır. Bu aşamaların daha somut bir şekilde anlaşılmasında aşağıda verilen şekiller önemli bir rol oynamaktadır.

### **Şekil 3: Angajman Kuralları Değişim Talep Mesajı (ROEREQ)**

İstikrar Operasyonu Komutanından  
Çokuluslu Kuvvetler Komutanına  
Bilgi (Uygun Bilgi Muhatapları)  
Konu Angajman Kuralları Değişim Talebi (ROEREQ)/Seri no/İstikrar Operasyonu  
Referans/A/ Çokuluslu Angajman Kuralları Kitapçığı

<sup>265</sup> Bkz. Sanremo Handbook on Rules of Engagement, a.g.e., s. 28-29

<sup>266</sup> Bkz. Sanremo Handbook on Rules of Engagement, a.g.e., s. 28-29

<sup>267</sup> Bkz. NATO Legal Deskbook, a.g.e., s. 258-259

### Şekil 3'ün devamı

1. Arka Plan/Açıklama: BRAVO savaş gemileri, Kuvvet birimlerini taciz etmek suretiyle ALPHA ile ilgili operasyonları kesintiye uğratmaktadır. BRAVO, BM Güvenlik Konseyi'nin XXX sayılı kararını ihlal ederek, kendi karasularında kaçakçılık operasyonlarının yapılmasına izin veriyor.
2. Talep edilen yeni angajman kuralları:  
**20 D** Ölümcül kuvvete kadar ve ölümcül kuvvet dahil olmak üzere, izin verilen görevin icrasına müdahale eden kuvvetlere karşı kullanılmak üzere kuvvet kullanma izni.  
**50 F** Kaçakçılık operasyonlarını engellemek için BRAVO'nun karasularına girme izni.
2. Önceki kurallardan iptal edilenler: Hiçbiri
3. Önceki kurallardan yürürlükte bulunanlar:  
**10 C** Bireysel meşru müdafaa halinde, ölümcül kuvvete kadar ve ölümcül kuvvet dahil olmak üzere kuvvet kullanımına izin verilmiştir.  
**11 C** İstikrar Operasyonu birlikleri için, birlik meşru müdafaası söz konusu olması halinde ölümcül kuvvete kadar ve ölümcül kuvvet dahil olmak üzere kuvvet kullanımına izin verilmiştir.
4. İlave notlar: Denizde müdahale operasyonunun (MIO) etkinliğini kolaylaştırmak için 20 D ve 50 F kodlu angajman kurallarının onayını isteyiniz.

**Kaynak:** International Institute of Humanitarian Law, **Sanremo Handbook On Rules Of Engagement**, 2009, s. 67

Angajman kuralları değişim talebi alt seviyedeki bir askeri birimden bir üst seviyedeki birime iletilmiştir. Mevcut durum özetlenerek düşman güçlerin ihlal ettiği yasal dayanak hakkında bilgi verilmiştir.

### Şekil 4: Angajman Kuralları Değişim Onay Mesajı (ROEAUTH)

Çokuluslu Kuvvetler Komutanından

İstikrar Operasyonu Komutanına

Bilgi (Uygun Bilgi Muhatapları)

Konu ROEAUTH Seri no/İstikrar Operasyonu

Referans/A/ İstikrar Operasyonu Komutanı ROEREQ Seri no

1. Arka plan/Açıklamalar: BRAVO'nun MIO operasyonuna yapmış olduğu müdahaleyi bertaraf etmek için yeni angajman kuralları talep edildi. 20 D kodlu kural yetkilendirildi. 50 F kodlu kural yetkilendirilmedi.
2. Yetkilendirilen yeni kural:

#### Şekil 4'ün devamı

**20 D** Ölümcül kuvvete kadar ve ölümcül kuvvet dahil olmak üzere, izin verilen görevin icrasına müdahale eden kuvvetlere karşı kullanılmak üzere kuvvet kullanma izni.

3. Önceki kurallardan iptal edilenler: Hiçbiri

4. Önceki kurallardan yürürlükte bulunanlar:

**10 C** Bireysel meşru müdafaa halinde, ölümcül kuvvete kadar ve ölümcül kuvvet dahil olmak üzere kuvvet kullanımına izin verilmiştir.

**11 C** İstikrar Operasyonu birlikleri için, birlik meşru müdafaası söz konusu olması halinde ölümcül kuvvete kadar ve ölümcül kuvvet dahil olmak üzere kuvvet kullanımına izin verilmiştir.

...

5. İlave notlar:

**50 F** (Kaçakçılık operasyonlarını engellemek için BRAVO'nun karasularına girme izni.), BM Genel Sekreteri'nce yürütülen diplomatik eylemin devam etmesinden dolayı şu anda yetkilendirilmemiştir.

**Kaynak:** International Institute of Humanitarian Law, **Sanremo Handbook On Rules Of Engagement**, 2009, s. 68

Üst askeri birimden alt birime yapılan açıklamada, talep edilen angajman kuralları değişimi kısmen kabul edilmiştir. Örnekte görüldüğü üzere, açık bir şekilde uluslararası hukuk ihlali sayılabilecek bir durum olan "Karasularına girme talebi" üst birim tarafından geri çevrilmiştir.

#### Şekil 5: Angajman Kuralları Uygulama Mesajı (ROEIMP)

İstikrar Operasyonu Komutanından

Birleşik Görev Gücü İstikrar Operasyonuna

Bilgi: (Uygun Bilgi Muhatapları)

Konu: ROEAUTH Seri no/İstikrar Operasyonu

Referans/A/ İstikrar Operasyonu Komutanı Seri no

Referans /B/ Çokuluslu Görev Gücü ROEAUTH Seri no

1. Arka plan/Açıklamalar: BRAVO'nun MIO operasyonlarına müdahalesine karşı koyma adına yeni angajman kuralları talep edildi. 20 D kodlu angajman kuralları yetkilendirildi. 50 F kodlu angajman kuralı yetkilendirilmedi.

2. Yetkilendirilen yeni kural:

### Şekil 5'in devamı

**20 D** Ölümcül kuvvete kadar ve ölümcül kuvvet dahil olmak üzere, izin verilen görevin icrasına müdahale eden kuvvetlere karşı kullanılmak üzere kuvvet kullanma izni.

3. Önceki kurallardan iptal edilenler: Hiçbiri

4. Önceki kurallardan yürürlükte bulunanlar:

**10 C** Bireysel meşru müdafaa halinde, ölümcül kuvvete kadar ve ölümcül kuvvet dahil olmak üzere kuvvet kullanımına izin verilmiştir.

**11 C** İstikrar Operasyonu birlikleri için, birlik meşru müdafaası söz konusu olması halinde ölümcül kuvvete kadar ve ölümcül kuvvet dahil olmak üzere kuvvet kullanımına izin verilmiştir.

...

5. İlave notlar:

**50 F** (Kaçakçılık operasyonlarını engellemek için BRAVO'nun karasularına girme izni.), BM Genel Sekreteri'nce yürütülen diplomatik eylemin devam etmesinden dolayı şu anda yetkilendirilmemiştir.

**Kaynak:** International Institute of Humanitarian Law, **Sanremo Handbook On Rules Of Engagement**, 2009, s. 69

Üst birim tarafından yetkilendirilen alt askeri birim, güncellenen angajman kurallarını ilgili diğer alt birimlerle paylaşıyor. Talep, onay ve uygulama aşamalarına bakıldığında, meşru müdafaaya ilişkin ifadelerle karşılaşılmaktadır. Meşru müdafaaya üst birimin yetkilendirmesine bağlı olmayan, angajman kuralları ile kısıtlanamayan bir durum olmakla birlikte hatırlatma ve bilgi amaçlı olarak angajman kuralları kartlarında yer almaktadır.

Operasyon sürecinde yeni bir angajman kuralına ihtiyaç duyulması halinde gerekli olan bu üç aşama, genel olarak angajman kurallarının planlama sürecinin önemli bir parçasını teşkil etmektedir. Sanremo El Kitabı'na göre, angajman kurallarının planlanmasına dair bu süreç, Harekâta ve Göreve Özgü Angajman Kuralları planlaması için de geçerlidir.<sup>268</sup> Çevreye ilişkin planlama süreçlerine bakıldığında, kara, deniz, hava, uzay ve siber uzay angajman kurallarının planlamasının olduğu görülmektedir.<sup>269</sup> Göreve özgü planlamada ise, barış operasyonları, sivillerin tahliyesine ilişkin operasyonlar, insani yardım/afet yardımı, sivil otoriteye yardım ve denizde engelleme operasyonlarının planlamasına dair planlama süreci bulunmaktadır.<sup>270</sup>

<sup>268</sup> Sanremo Handbook on Rules of Engagement, a.g.e., s. 12

<sup>269</sup> Sanremo Handbook on Rules of Engagement, a.g.e., s. 12-16

<sup>270</sup> Sanremo Handbook on Rules of Engagement, a.g.e., s. 17-21

### 1.5.2. Angajman Kurallarının Eğitimi

Angajman kuralları, askerlerin ne zaman, nasıl ve nerede kuvvet kullanmalarına yönelik rehber mahiyetinde olmalarından dolayı önemli araçlardır.<sup>271</sup> Teorik olarak olumlu bir fonksiyona sahip görünen angajman kuralları, uygulamada da aynı olumlu etkiyi verebilecek şekilde hazırlanmalıdır. Bu bağlamda, tutarlı angajman kuralları, alt seviyedeki askerlerin dahi anlayabileceği şekilde yazılı olmalıdır.<sup>272</sup> Subay ve astsubay seviyesindeki askerlerin angajman kurallarının uygulayıcısı olduğu düşünüldüğünde, bu kuralların oldukça basit ve anlaşılabilir olması da elzemdir.<sup>273</sup> Kâğıt üzerinde hazırlanan bu kuralların uygulamada etkili sonuçlar verebilmesi, hiç şüphesiz belirli bir eğitim sürecini gerekli kılmaktadır. Bu nedenle, angajman kurallarının eğitiminin zorunluluğu üzerine doktrinde görüş birliği mevcuttur.<sup>274</sup>

Angajman kurallarının doğru bir şekilde anlaşılması ve takip edilebilmesi için gerekli olan eğitim, farklı rütbe, pozisyon ve göreve göre verilmelidir.<sup>275</sup> Eğitimin ne zaman ve kim tarafından verilmesi gerektiğinin evleviyetle belirlenmesi gerektiğini belirten Varga, operasyona dahil olacak askeri birimlerin ilgili alanlara konuşlandırılmasından evvel eğitimin verilmesinin faydalı olacağını, lakin operasyon esnasında yeni angajman kurallarının kabul edilmesinin mümkün olmasından dolayı da periyodik olarak bu eğitimin tekrarlanması gerektiğini vurgulamıştır.<sup>276</sup> Çalışmanın üçüncü bölümünde ayrıntılı olarak görüleceği üzere, angajman kurallarının tam olarak anlaşılabilmesi, özellikle hava araçlarının kullanıldığı operasyonlarda ciddi kazalara neden olabilmektedir.<sup>277</sup>

MC 362/1 kodlu yönergeye göre, angajman kurallarının anlaşılabilmesi ve doğru uygulanması için angajman kurallarının eğitiminin dışında, angajman kuralları kartları da etkili

---

<sup>271</sup> Addicott, a.g.e., s. 20

<sup>272</sup> Addicott, a.g.e., s. 20

<sup>273</sup> Addicott, a.g.e., s. 20

<sup>274</sup> Williams, a.g.e. s. 27; C Peter Dungan, "Rules of Engagement and Fratricide Prevention: Lessons From the Tarnak Farms Incident", *UCLA J. Int'l L. & Foreign Aff.*, 9, 2014, s. 311.; Kurtarcan a.g.e., s. 6; Cooper a.g.e., s. 216. NATO angajman kuralları yönergesi ve Sanremo angajman kuralları kitapçığı, angajman kurallarının eğitimi konusunda önemli kaynaklar olarak gösterilmektedir.

<sup>275</sup> Attila Ferenc Varga, "Rules of Engagement vis-à-vis International Humanitarian Law", *AARMS*, 11(1), 2012, s. 8

<sup>276</sup> Varga, a.g.e., s. 9. Angajman kurallarının üç bileşeninden biri olan hukuki bileşenin temel parametrelerinden olan uluslararası hukuk ve dolayısıyla da uluslararası insancıl hukuk, askeri personelin kullanımına ilişkin gerek yazılı gerekse teamül kurallarını içinde barındırmaktadır. Angajman kuralları ile insancıl hukuk normaları arasındaki ilişkiyi inceleyen Varga, angajman kuralları eğitimi öncesinde, askeri personelin insancıl hukuka ilişkin bir eğitime tabi tutulması gerektiğine dikkat çekmektedir. Varga'nın üzerinde durduğu bu husus, NATO tarafından da önemli görülmüş olup, *NATO Standardizasyon Anlaşması'nda* (STANAG) ifade edilmiştir. NATO tarafından hazırlanan STANAG, NATO üyelerinin müşterek hareketinin önemine değinen bir NATO belgesidir. Bkz. NATO, "Standardization", [https://www.nato.int/cps/sk/natohq/topics\\_69269.htm](https://www.nato.int/cps/sk/natohq/topics_69269.htm) (14.07.2017)

<sup>277</sup> Eflin, a.g.e., s. 63

araçlardır.<sup>278</sup> Angajman kurallarına dair ön eğitimin verilmemesi halinde, Göreve Özgü Angajman Kurallarını özetleyen ve operasyona özgü temel prensiplere yer veren bu kartların askeri personele yardımcı olmada çok fazla etkin olamayacağı hususu da yönergede belirtilmektedir.<sup>279</sup> Sanremo El Kitabı'na göre, asker kartları olarak da isimlendirilen angajman kuralları kartları, meşru müdafaa, barış operasyonları ve silahlı çatışma durumlarına ilişkin bilgiler içermektedir.<sup>280</sup> Operasyon sürecinde yukarıda bahsi geçen bu üç duruma (meşru müdafaa, barış operasyonları ve silahlı çatışma) ilişkin komutlar, kartlar vasıtasıyla askerlere iletilmektedir. Kartların muhtevasına ilişkin ilk örnek, Sanremo El Kitabı'nda yer alan meşru müdafaa katıdır. Akabinde, gerçek operasyonlarda kullanılan kartlara yer verilecektir.<sup>281</sup>

### Şekil 6: Meşru Müdafaa Kartı

#### **Angajman Kurallarındaki Hiçbir şey Sizin Meşru Müdafaa Hakkı Bağlamında Hareket Etmenizi Engellemez**

##### **Meşru Müdafaa Halinde Kuvvet Kullanma**

1. Sadece *meşru müdafaa* halinde kuvvet kullanma hakkına sahipsiniz.
2. Aşağıda sıralananlara karşı, doğrudan düşmanca hareket veya düşmanca niyet gerçekleştirilmesi durumunda, ölümcül kuvvete kadar ve ölümcül kuvvet içeren eylemde bulunabilirsiniz:
  - Siz
  - Biriminizdeki üyeler
  - (BELİRT diğer bireyler) (Not: Angajman Kuralları Grup 10-19'a bakınız)
3. Zaman ve koşulların izin vermesi halinde, meşru müdafaa durumunda ateş açmadan önce uyarı yapılmalıdır.
4. Bağırarak uyaracaksınız: (BELİRT örneğin "DUR YOKSA ATEŞ EDECEĞİM").

##### **Kuvvet Kullanma**

5. Eğer ateş etmek zorunda kalırsanız, şunları yapmalısınız:
  - Sadece istenen hedefe ateş etveya
  - Hedefi etkisizleştirmek için yeterli olan kuvvetten fazlasını kullanmaveya
  - Hedefinizden başka kimseye zarar vermemek için makul önlemleri alın

<sup>278</sup> NATO Legal Deskbook, a.g.e., s. 262

<sup>279</sup> NATO Legal Deskbook, a.g.e., s. 262

<sup>280</sup> Sanremo Handbook on Rules of Engagement, a.g.e., s. 71

<sup>281</sup> Sanremo Handbook on Rules of Engagement, a.g.e., s. 72

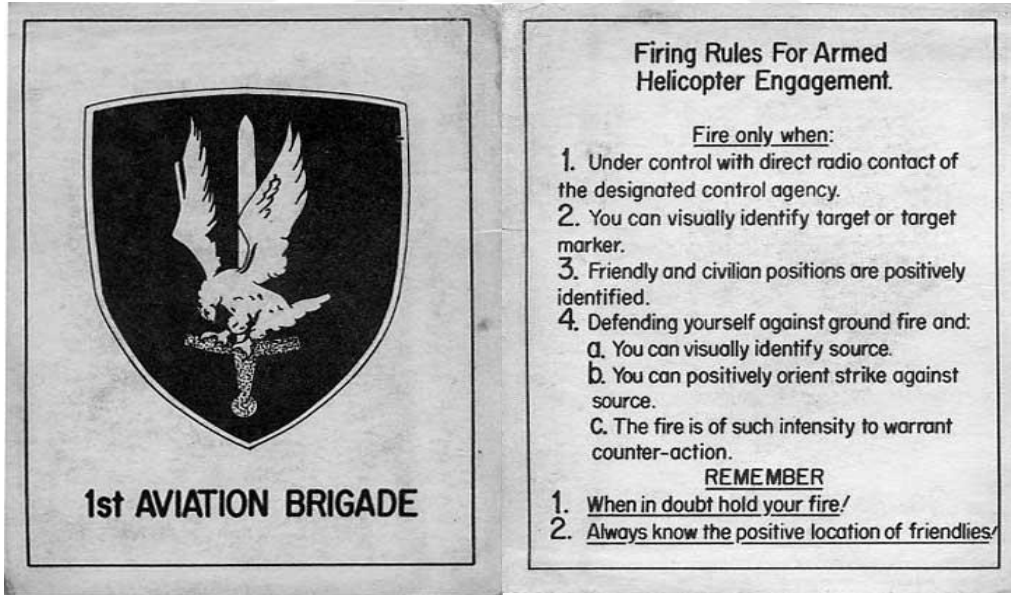


**Kaynak:** International Institute of Humanitarian Law, **Sanremo Handbook On Rules Of Engagement**, 2009, s. 72

Meşru müdafaa kartlarındaki birinci öncülde genel olarak meşru müdafaa hakkının varlığına yer verilmiştir. İkinci öncül ise meşru müdafaa hakkının hangi durumlarda devreye gireceğine yönelik bilgi vermektedir. Devletlerin hukuk sistemlerinin farklı olması buradaki ikinci öncülü doğrudan etkilemektedir. İkinci öncülün hazırlanış biçimi doğal olarak kendisinden sonra gelen öncüllerdeki açıklama ve örnekleri etkileyecektir.

Daha önce değinildiği üzere Sanremo El Kitabı, angajman kurallarının sistematize edilmesi adına objektif bir şekilde hazırlanmış, kaynak içerisindeki örnekler de eğitim amaçlı olarak verilmiştir. Bununla birlikte, gerçek operasyonlarda askeri birliklere verilen angajman kuralları kartları da konunun daha iyi anlaşılması adına bakılması gereken önemli kaynaklardır. Aşağıda verilen angajman kuralları kartları bunlara örnek teşkil etmektedir.

**Şekil 7: Vietnam'da ABD Hava Birliklerine Verilen Angajman Kuralı Kartları**

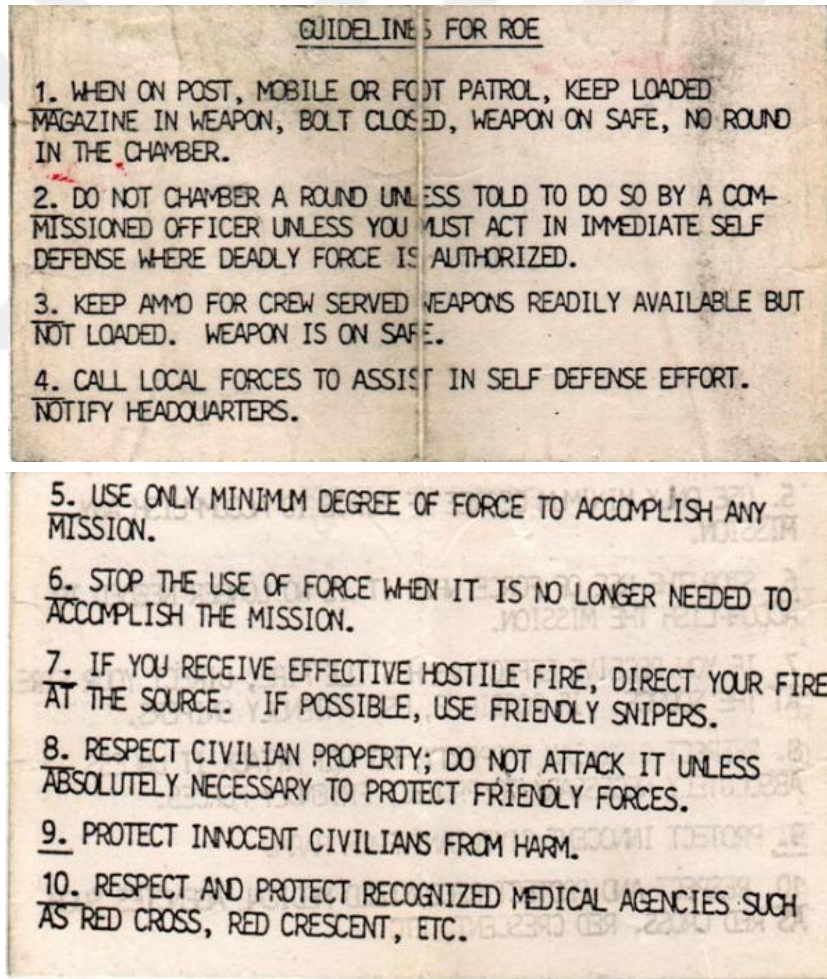


**Kaynak:** Rules of Engagement, <http://www.118ahc.org/StoriesPage10.htm> (25.06.2019)

Şekil 7’te verilen angajman kuralı kartı, Vietnam Savaşı’nda silahlı helikopterler için hazırlanmış angajman kurallarını ihtiva etmektedir. Kartın başlığı doğrudan bir angajman kuralları şeklinde olmasa da, bu açık bir angajman kuralı kartıdır. Bu angajman kuralı kartında yer alan kısa uyarılar, helikopter pilotlarının uçuş süresince uyması gereken kuralları özetlemektedir. Angajman kurallarının bileşenlerinin incelendiği bölümde ifade edildiği üzere angajman kuralları hukuki, askeri veya politik bileşenden birine indirgenemeyen, bu üçünün toplamı olan kurallardır. Burada

hukuki bileşenin oynadığı role bakıldığında ise angajman kurallarının genelde uluslararası hukuk özelde ise silahlı çatışmalar hukuku hükümlerine aykırı olamayacağı bilinmektedir. Bu bilgiler ışığında şekil 7’de yer alan angajman kuralları incelendiğinde, 1 ve 2 nolu öncüllerin doğrudan bir hukuk normunu referans aldığını söylemek güçtür. Lakin 3. öncülde yer alan angajman kuralına bakıldığında, bu kuralın silahlı çatışmalar hukuku ile doğrudan örtüştüğü görülmektedir. 12 Ağustos 1949 tarihli Savaş Sırasında Sivillerin Korunmasına Dair Cenevre Sözleşmesi’nde üzerine durulan ve önemli bir *jus in bello* hükmü olan sivil-savaşan ayrımının yapılması ilkesi, 3. Öncülde yer alan angajman kuralında teyit edilmiştir. Hatırlatmalar kısmında yer alan, “şüphe halinde ateş etme” angajman kuralı da, askeri hedef dışında sivil unsurların korunması adına verilmiş olup, sivil-savaşan ayrımının yapılması ve askeri gereklilik ilkelerine uygundur.

**Şekil 8: Lübnan’da Askeri Birliklere Dağıtılan Angajman Kuralı Kartları**



**Kaynak:** Civilization Fanatics Center, “Are peacekeeping laws the same as they when we were in Beirut?”, <https://forums.civfanatics.com/threads/are-peacekeeping-laws-the-same-as-they-were-in-beirut.100142/> (25.06.2019)

Şekilde 8'te yer alan angajman kuralları kartı da konuya ilişkin önemli örneklerden biridir. Bu karttaki angajman kurallarına bakıldığında, silahlı çatışmalar hukuku ilkelerini doğrudan yansıtan ifadelerle karşılaşılmaktadır. 5 ve 6. Öncüllerdeki angajman kuralları askeri gereklilik ilkesinin bir yansıması mahiyetindedir. Bununla birlikte, 8. Öncülde yer alan angajman kuralı ise sivil yapılara karşı saygılı olunmasına ilişkin silahlı çatışmalar hukuku ilkeleri ile örtüşmektedir. Benzer şekilde, 10. Öncüldeki angajman kuralı, Savaş Sırasında Sivillerin Korunmasına Dair Cenevre Sözleşmesi'nin 18. Maddesinde yer alan sivil hastanelere saldırılmasının yasaklanmasına ilişkin hükümler ile örtüşmektedir. 4. Öncülde meşru müdafaaaya ilişkin ifadeler bulunmakla birlikte, meşru müdafaaanın ne zaman ve nasıl kullanılması gerektiğine yönelik açık ifadelerden kaçınılmıştır. Nitekim meşru müdafaa doğal bir haktır ve somut olaya göre, gereklilik ve orantılılık ilkelerine uygun bir şekilde kullanılır. Bu öncülde meşru müdafaa halinde yerel güçlerin desteğinin istenmesi, BM Şartı 51. Maddede yer alan kolektif meşru müdafaa hükümlerine uygundur.

**Şekil 9: ABD Ordusu İçin Hazırlanmış Bir Angajman Kuralı Kartı**

<b>RULES OF ENGAGEMENT</b>	
<b>ALL ENEMY MILITARY PERSONNEL AND VEHICLES TRANSPORTING THE ENEMY OR THEIR SUPPLIES MAY BE ENGAGED SUBJECT TO THE FOLLOWING RESTRICTIONS:</b>	
<b>A.</b>	<b>WHEN POSSIBLE, THE ENEMY WILL BE WARNED FIRST AND ASKED TO SURRENDER.</b>
<b>B.</b>	<b>ARMED FORCE IS THE LAST RESORT.</b>
<b>C.</b>	<b>ARMED CIVILIANS WILL BE ENGAGED ONLY IN SELF-DEFENSE.</b>
<b>D.</b>	<b>CIVILIAN AIRCRAFT WILL NOT BE ENGAGED WITHOUT APPROVAL FROM DIVISION LEVEL EXCEPT IN SELF-DEFENSE.</b>
<b>E.</b>	<b>CIVILIANS SHOULD NOT BE HARMED UNLESS DOING SO IS NECESSARY TO SAVE U.S. LIVES, IF POSSIBLE, CIVILIANS SHOULD BE EVACUATED BEFORE ANY U.S. ATTACK.</b>
<b>F.</b>	<b>IF CIVILIANS ARE IN THE AREA, ARTILLERY, MORTARS, ARMED HELICOPTERS, AC-130S, TUBE-LAUNCHED OR ROCKET-LAUNCHED WEAPONS, AND TANK MAIN GUNS SHOULD NOT BE USED AGAINST KNOWN OR SUSPECTED TARGETS WITHOUT THE PERMISSION OF A GROUND MANEUVER COMMANDER, LTC OR HIGHER.</b>
<b>G.</b>	<b>IF CIVILIANS ARE IN THE AREA, ALL AIR ATTACKS MUST BE CONTROLLED BY A FAC OR FO.</b>
<b>H.</b>	<b>IF CIVILIANS ARE IN THE AREA, CLOSE AIR SUPPORT, WHITE PHOSPHORUS WEAPONS AND INCENDIARY WEAPONS ARE PROHIBITED WITHOUT APPROVAL FROM DIVISION LEVEL.</b>
<b>I.</b>	<b>IF CIVILIANS ARE IN THE AREA, INFANTRY SHOOTS ONLY AT KNOWN ENEMY LOCATIONS.</b>
<b>J.</b>	<b>PUBLIC WORKS SUCH AS POWER STATIONS, WATER TREATMENT PLANTS, DAMS, AND OTHER UTILITIES MAY NOT BE ENGAGED WITHOUT APPROVAL FROM DIVISION LEVEL.</b>
<b>K.</b>	<b>HOSPITALS, CHURCHES, SHRINES, SCHOOLS, MUSEUMS, AND OTHER HISTORICAL OR CULTURAL SITES WILL BE ENGAGED ONLY IN SELF-DEFENSE AGAINST FIRE FROM THESE LOCATIONS.</b>
<b>L.</b>	<b>ALL INDIRECT FIRE AND AIR ATTACKS MUST BE OBSERVED.</b>
<b>M.</b>	<b>PILOTS MUST BE BRIEFED FOR EACH MISSION AS TO THE LOCATION OF CIVILIANS AND FRIENDLY FORCES.</b>

**Kaynak:** Global Security, “Appendix C The Infantry Battalion In Low-Intensity Conflict”,  
<https://www.globalsecurity.org/military/library/policy/army/fm/7-20/Appc.htm> (25.06.2019)

Konuya ilişkin ele alınacak olan bu son örnekte, askerlere dağıtılan kartlar doğrudan angajman kuralı kartları olarak isimlendirilmiştir. Başlıktan sonra gelen açıklama, düşman askerlerine ve bu askerlerin teçhizatlarını taşıyan araçlara karşı müdahalede bulunulmasına ilişkin kısıtlamaları sıralamaktadır. Bu açıklama aynı zamanda angajman kurallarının tanımı ile de örtüşmektedir. Yukarıdaki örneklere benzer şekilde *jus in bello* hükümlerine uygun angajman kuralları mevcuttur. Kuvvetin son çare olarak kullanılmasını öngören B öncülünde, sivillerin korunması ve ayırım gözetilmesine ilişkin ilkeler ise kartlarda yer alan çoğu angajman kuralında belirtilmiştir. C ve D öncülünde ise sivillere ve sivil unsurlara silahlı müdahalenin sadece meşru müdafaa halinde kısıtlanamayacağına yer verilmiştir. Diğer bir ifade ile meşru müdafaa hali dışında sivil hedeflere angaje olunması yasaktır. Daha önce ifade edildiği gibi, her ne kadar meşru müdafaa angajman kuralları kartında yer almış olsa da, söz konusu duruma ilişkin sınırlamanın önceden belirlenemeyecek olması, orantılılık ve gereklilik ölçüsünde kuvvetin kullanılabilmesi gerçeğine koşut bir durum burada görülmektedir.

### 1.5.3. Askeri Hukuk Müşavirinin Rolü

Angajman kurallarının hazırlanması ve bu kurallara dair eğitimin verilmesi, askeri kuvvetin etkin bir şekilde kullanılması adına oldukça önemlidir. Önceki başlıklar altında sıklıkla dile getirilen bu süreç, askeri personelin doğrudan dahil olduğu bir süreç olsa da, angajman kurallarının hukuki bir bileşeninin bulunması, bu süreç içerisinde hukukçu kimselerin yer almasını da gerekli kılmaktadır. Hazırlık ve eğitim aşamalarına ilişkin olarak, askeri hukuk müşavirinin katkıları bu bağlamda olumlu bir gelişmedir. Askeri hukuk müşavirleri, angajman kurallarının hazırlanması esnasında, bu kuralların mevcut uluslararası hukuk normlarına, özellikle de kuvvet kullanımını ve silahlı çatışmalarla ilgili olanlara ve angajman kurallarının politik bileşenince verilen emirlere uygun olup olmadığını incelemekle görevlidir.<sup>282</sup>

Askeri hukuk müşavirinin angajman kurallarına katkısı bağlamında bir konsensüsün bulunmasına rağmen, söz konusu katkının derecesi ve mahiyeti hususunda farklı yaklaşımlarla karşılaşılabilir. Williams’a göre, askeri hukuk müşavirleri, gerek askeri personelin konuşlandırılmasının öncesinde gerekse görev sahasına ilişkin planlamada etkin bir şekilde rol almalıdırlar.<sup>283</sup> Farklı türde operasyonlar için hazırlanabildiği yukarıda belirtilen angajman kurallarının belirli türlerinde, örneğin kontrgerilla harekâtlarında, görevli komutların askeri hukuk müşaviri desteği ile angajman kuralları eğitimini sürdürmesinin yerinde olacağı

---

<sup>282</sup> Kurtdarcan, a.g.e., s. 6

<sup>283</sup> Williams, a.g.e., s. 28

savunulmaktadır.<sup>284</sup> ABD angajman kurallarının hazırlanması aşamasında askeri hukuk müşavirlerinin önemine işaret eden Hoeye de, söz konusu katkının azımsanamayacak düzeyde olduğunu hatırlatmaktadır.<sup>285</sup> Lohr ve Gallota da, angajman kuralları dahil olmak üzere operasyona ilişkin tüm plan, politika ve direktiflerin, savaş hukukuna uygunluğunun denetlenmesi hususunda askeri hukuk müşavirinin önemli bir rolünün olduğunu kabul etmektedir.<sup>286</sup>

Askeri hukuk müşavirinin angajman kurallarının hazırlanması ve eğitimi aşamasındaki katkısını inkâr etmemekle birlikte, operasyona ilişkin profesyonel bilgiye sahip olmalarından dolayı, askeri personel ile askeri hukuk müşavirinin angajman kuralları eğitimi birlikte vermelerinin yerinde olacağını savunanlar da mevcuttur.<sup>287</sup> Angajman kurallarının geliştirilmesi meselesinin, askeri personel, planlayıcılar ve de askeri hukuk müşavirlerinin ortak çabası olduğunu belirten Lorenz, askeri hukuk müşavirinin komutanlara tavsiyeler verebileceğini ve fakat asla yasa koyucu gibi davranmamaları gerektiğini savunmaktadır.<sup>288</sup> Diğer taraftan, asker sayısının fazla olmasının angajman kuralları eğitimine olumsuz etki ettiğini düşünenler, eğitim hususunda temel görevin askeri hukuk müşavirine ait olması gerektiğini belirterek, öncelikle askeri hukuk müşavirlerinin kıdemli astsubayları ve bölük komutanlarını eğitmesi gerektiğini ve bunların da kendi emirleri altındaki askerleri eğitmesi gerektiğini savunmaktadırlar.<sup>289</sup>

Askeri hukuk müşavirleri, en temel ifadesi ile angajman kurallarının hukuki bileşeninin sınırlarını açıklayan ve yorumlayan bir kişi olarak, olası ihlallerin önüne geçilmesi noktasında önemli bir görev icra etmektedir. Bağlayıcı bir enstrüman olma hususunda farklı ulus ve örgüt uygulamaları bulunan angajman kuralları, bulunduğu sisteme göre askeri hukuk müşavirinin işlevini de etkileyebilmektedir.

---

<sup>284</sup> Winston S Williams, "Training The Rules Of Engagement For The Counterinsurgency Fight", **Army Lawyer**, 2012, s. 42

<sup>285</sup> Howard H Hoeye, "Rules of Engagement Also a Matter of Doctrine", *Army Law*, <https://www.thefreelibrary.com/ROE+...+also+a+matter+of+doctrine.-a090926490>, 2002, (08.01.2019). Ayrıca Bkz. Richard P DiMeglio, "Training Army Judge Advocates To Advise Commanders As Operational Law Attorneys", **Boston College Law Review**, 54(3), 2013

<sup>286</sup> Michael F Lohr ve Steve Gallotta, "Legal Support in War: The Role of Military Lawyers", *Chicago Journal Of International Law*, 4(2), 2003, s. 465, 471. Askeri hukuk müşavirinin angajman kurallarına katkısı yadsınamaz bir gerçekliğe sahip olmakla birlikte, bazı uluslarca hazırlanan yardımcı operasyon kaynakları, bu konuyla ilgili önemli rehber mahiyetindedir. Örneğin, ABD Ordusu, Hukuk ve Askeri İşlemler Merkezi tarafından hazırlanan, "Askeri Hukuk Müşavirleri için Angajman Kuralları" rehberine göre, görev analizi aşamasından emrin hazırlanması aşamasına kadarki her safhada, askeri hukuk müşaviri etkin bir şekilde rol almaktadır. Bkz. Center for Law and Military Operations, "Rules of Engagement Handbook for Judge Advocates", [http://www.difesa.it/SMD/CASD/IM/ISSMI/Corsi/Corso\\_Consigliere\\_Giuridico/Documents/52952\\_roehandbook.pdf](http://www.difesa.it/SMD/CASD/IM/ISSMI/Corsi/Corso_Consigliere_Giuridico/Documents/52952_roehandbook.pdf), 2000, (21.04.2017)

<sup>287</sup> Varga, a.g.e., s. 9

<sup>288</sup> F M Lorenz, "Rules of Engagement in Somalia: Were They Effective?", **Naval L. Rev.**, 42, 1995, s. 73

<sup>289</sup> Williams, "Training The Rules Of Engagement For The Counterinsurgency Fight", a.g.e., s. 46

#### 1.5.4. Angajman Kurallarının Yayımı

Çalışmanın başından itibaren angajman kuralları ile ilgili olarak ifade edilen önemli konulardan biri de bu kuralların gizli olmalarıdır. Devletlerin ve uluslararası örgütlerin uygulamalarına bakıldığında da bu durum açık bir şekilde görülebilmektedir. Lakin angajman kurallarının hangi devlet veya örgüt tarafından gizli belge olarak nitelendirildiği, hangi olay veya zamana göre yayımının yasak veya serbest olduğu hususunda belirli parametrelerin varlığından bahsetmek oldukça güçtür. Angajman kurallarının yayımı konusunda farklı uygulamalar benimsenmektedir. Örneğin, Türkiye'nin angajman kuralları gizlilik derecesine sahip iken,<sup>290</sup> ABD'nin gerek daimi angajman kuralları gerekse bazı operasyonlara özgü angajman kuralları kısmen veya üzerinden belirli bir süre geçtikten sonra tamamen yayımlanabilmektedir.<sup>291</sup> Hatta öyle ki, genel itibarıyla angajman kurallarını yayımlama yönünde tasarrufta bulunan NATO, Afganistan ve Libya misyonu için benimsemiş olduğu angajman kurallarının yayımı hususunda ikircikli bir tutum sergilemektedir.<sup>292</sup>

Devlet ve örgüt uygulamaları dikkate alındığında, angajman kurallarının yayımı konusunda iki zıt görüş mevcuttur. Bunlardan birincisi, angajman kurallarının yayımına karşı çıkarken, diğeri yayımı desteklemektedir. Konuya ilişkin olarak var olan geleneksel bir inanişaya göre, angajman kurallarının yayımlanması, askeri personelin güvenliğini tehlikeye atabileceğinden dolayı yayım mümkün değildir.<sup>293</sup> Avustralya, Kanada ve Birleşik Krallık bu görüşü savunan ülkeler arasında yer almaktadırlar.<sup>294</sup> İkinci görüşe göre ise, angajman kurallarının yayımı fayda sağlar mahiyettedir. Gerçekleştirilecek bir operasyon için hazırlanan operasyon planının veya buna benzer şekilde operasyona ilişkin detaylı bir belgenin yayımının farklı bir durum olduğunu belirten Rowe, angajman kurallarının yayımının operasyon planı kadar detaylı bir belge olmadığını ve dolayısıyla yayımlanmasının, düşman kuvvetler karşısında bir olumsuzluk oluşturmayacağını savunmaktadır.<sup>295</sup> Askerlere dağıtılan kartlarda yer alan angajman kurallarının, devletlerin uluslararası yükümlülüklerini teyit ettiğini, söz konusu yükümlülüklerin de hali hazırda ilgili devletlerin onayladıkları uluslararası andlaşmalarda yer aldığını ve dolayısıyla gizli bir durum olmadığını belirten Rowe, 1991 tarihli Çöl Fırtınası Harekâtında yayımlanan angajman kurallarının, Cenevre Sözleşmelerinin özeti mahiyetinde olduğunu ve bu konuda iyi bir örnek teşkil ettiğini belirtmiştir.<sup>296</sup> Rowe'nin öne sürdüğü savların haklılık payı olmasına rağmen, angajman

---

<sup>290</sup> Ayhan Sorgucu, **Hava ve Uzay Hukuku**, 3. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2015, s. 170

<sup>291</sup> Bkz. U.S. Chairman of the Joint Chiefs of Staff, CJCSI 3121. 01B, a.g.e.

<sup>292</sup> Amore, a.g.e.; Corn, a.g.e., s. 246

<sup>293</sup> Rowe, a.g.e., s. 330

<sup>294</sup> Rowe, a.g.e., s. 330

<sup>295</sup> Rowe, a.g.e., s. 331

<sup>296</sup> Rowe, a.g.e., s. 331

kurallarının, bir devlet veya örgütün tarafı olduğu anlaşmaları özetleyen metinler olduğunu söylemek tam olarak doğru değildir. Bu şekilde yapılacak bir tanımlama, sürece dahil olan askeri ve politik bileşenin tasarruflarını göz ardı etme anlamına gelmektedir.

Hali hazırda rütbeli olmayan askerlerin dahi hakkında çok fazla bilgi sahibi olmadıkları angajman kuralları,<sup>297</sup> bu sınıftaki askeri personelle birlikte, sivil nüfus içinde de bir takım tehlikeler arz edebilmektedir. Çalışmanın son bölümünde ele alınacak olmakla birlikte, Afganistan'daki ISAF misyonunu için geçerli olan angajman kurallarının sebep olduğu kazalar, bu kuralların bir kısmının yayımlanmasını zorunlu kılmıştır.<sup>298</sup>

Düşman karşısında dezavantajlı olmama adına devletler ve örgütlerce yayımı yapılmayan angajman kuralları,<sup>299</sup> çalışmanın üçüncü bölümde görüleceği üzere, başta sivil halk olmak üzere, alt rütbeli askeri personel için tehlikeli olabilmektedir.

## **1.6. Angajman Kurallarından Dolayı Sorumluluk**

Angajman kurallarının ihlali ve bu ihlalden dolayı sorumluluk hususu önemli bir konudur. Ulusal hukuklar ve uluslararası hukuk bağlamında söz konusu ihlallerin mahiyetlerinin ve de bu ihlallere karşı uygulanacak olan yaptırımların niteliği konusunda farklı yaklaşımlar mevcuttur. Angajman kurallarının hukuki bileşeninin ele alındığı bölümde de kısaca değinildiği üzere, devletler angajman kurallarına farklı anlamlar yüklemekte ve buna göre angajman kurallarının hukuki niteliklerini belirlemektedirler. Hatırlanacağı üzere, Uluslararası Askeri ve Savaş Hukuku Topluluğu tarafından, 2006 tarihinde angajman kuralları üzerine gerçekleştirilmiş olan bir araştırmada, devletlerin angajman kurallarına ilişkin yaklaşımları ortaya konulmuştur.<sup>300</sup> Buna göre, çoğu ülke angajman kurallarını “askeri emir” olarak kabul ederken, bazıları ise angajman kurallarını “askeri emir” olarak kabul etmemektedir.<sup>301</sup> Angajman kurallarını “askeri emir” olarak kabul edenler, bu kuralların hukuken bağlayıcı olduğunu ve bunun hukuki temelini ceza kanunları veya disiplin kanunları olduğunu belirtmektedir.<sup>302</sup> Bu durumda angajman kurallarını “askeri emir” olarak görmeyen ulusların, bu kurallara herhangi bir hukuki nitelik tanımayacağı beklentisine karşılık, Yunanistan ve Letonya gibi devletler, angajman kurallarını “askeri emir” olarak görmeseler de bu kuralların hukuken bağlayıcı olduklarını savunmaktadırlar.<sup>303</sup> Angajman

---

<sup>297</sup> Kurtarcan, a.g.e., s. 1

<sup>298</sup> Amore, a.g.e., s. 67

<sup>299</sup> Faix, a.g.e., s. 134

<sup>300</sup> Cooper, a.g.e., s. 206

<sup>301</sup> Cooper, a.g.e., s. 207

<sup>302</sup> Cooper, a.g.e., s. 207-208

<sup>303</sup> Cooper, a.g.e., s. 208

kurallarının hukuki statüsüne ilişkin mevcut uluslararası bir anlaşmanın olmaması da, bunların hukuki statülerine ilişkin tartışmanın, devletlerin iç hukuklarına bırakılmasını gerekli kılmaktadır.<sup>304</sup>

Devletler nezdinde farklı nitelikleri olduğu görülen ve farklı isimlerle anılabilen angajman kurallarının, bu isimlendirmeler çerçevesinde karşılaştırarak hukuki niteliği üzerine değerlendirmelerde bulunanlar da mevcuttur. Örneğin, angajman kurallarının “taktiksel direktif”lere göre önemli olduğunu savunanlar, “taktiksel direktif”lerin idari cezalara neden olabileceğini, angajman kuralları ihlallerinin ise cezai bağlamda bir suç olduğunu belirtmektedirler.<sup>305</sup> Hukuki niteliğinin ne olduğu hususunda mevcut olan bu farklılıklar da, angajman kurallarının ihlali nedeniyle ortaya çıkacak sorumluluk türünün ne olduğuna ilişkin diğer soruları gündeme getirmektedir. Bu bağlamda, angajman kurallarının ihlali belirli bir sorumluluğu gerekli kılarsa da, sorumluluğun cezai mi yoksa disiplin sorumluluğu mu olduğu konusu net değildir.<sup>306</sup> Bu durum ülkelerin iç hukuklarına göre değişkenlik gösterebilmektedir.

Silahlı çatışmalar hukuku ile angajman kuralları arasındaki ilişkinin incelendiği ikinci bölümde de görüleceği üzere, angajman kuralları doğrudan silahlı çatışmalar hukukunu teşkil etmemektedir. Diğer bir ifade ile silahlı çatışmalar hukuk kurallarının ihlali cezai yargılamaya neden olurken, angajman kurallarının ihlalinin cezai yargılama konusu olup olamaması durumu tamamıyla devletlerin iç hukuklarına göre değişiklik göstermektedir.<sup>307</sup> Örneğin, ABD uygulamasında bu tarz ihlaller askeri mahkemelerde yargılamayı gerekli kılmaktadır.<sup>308</sup> Üçüncü bölüm örneklerinde görüleceği üzere, idari ve cezai müeyyideler de angajman kurallarının ihlali gerekçesi ile ilgili kişilere verilebilmektedir.

Operasyona göre değişiklik gösterebilen angajman kuralları, uluslararası hukuk bağlamında bir yükümlülük getirmekten ziyade genel operasyon standartlarını belirlemek içindir.<sup>309</sup> Bu sebeplerden dolayı, yeknesak bir uygulamaya sahip olmayan angajman kurallarının ihlal edilmesi karşısında bu ihlalleri cezalandıracak uluslararası bir mekanizma ve hukuki bir yaptırım yoktur.<sup>310</sup> Angajman kurallarının uluslararası hukuk bağlamında yaptırım ile neticelendirilebileceği

---

<sup>304</sup> Cooper, a.g.e., s. 239

<sup>305</sup> Addicott, a.g.e., s. 21. Bu durum, açık bir şekilde devletlerin iç hukuk uygulamalarının farklılığından kaynaklanmaktadır. Angajman kurallarının taktiksel direktif veya emir olarak nitelendirilmeleri de şüphesiz bu durumun doğal sonucudur. Addicott’un belirttiği olduğu bu durumda, angajman kuralları ihlalinin cezayı gerektiren bir suç olarak tanımlanması da, ABD Askeri Ceza Kanunu ile ilgilidir.

<sup>306</sup> Mihai, a.g.e., s. 144

<sup>307</sup> Varga, a.g.e., s. 5

<sup>308</sup> Bkz. G Anthony Wolusky, “Combat Crime: Rules of Engagement in Military Courts-Martial”, *Mil. L. & L. War Rev.*, 38, 2017, s. 93-106

<sup>309</sup> Cooper, a.g.e., s. 203

<sup>310</sup> Cooper, a.g.e., s. 205



tek durum, bir angajman kuralının ihlalinin aynı zamanda bir uluslararası yükümlülüğün ihlali olması veya Roma Statüsü'nde ve UCM'nin yargı yetkisinde bulunan bir suçun işlenmesine sebebiyet vermesidir.<sup>311</sup> Bir angajman kurallarının ihlal edilmesinin, uluslararası bir yargı merciinin kapsamına girebilmesi için söz konusu ihlale neden olan eylemin aynı zamanda uluslararası bir suçu ortaya çıkaran bir eylem olması gerekmektedir.

Gerçekleştirilen bir eylemin hem bir angajman kuralını ihlal etmesi hem de cezai sorumluluğa neden olan bir suçu ortaya çıkarması durumu, yukarıda da ifade edildiği üzere mümkün olabilmektedir. Örneğin, bir asker angajman kurallarına aykırı bir şekilde bir başka kimseyi öldürürse, tek bir eylem ile hem angajman kurallarını hem de ilgili ceza yasalarını ihlal etmiş olacaktır.<sup>312</sup> Bir eylem ile iki farklı ihlalin gerçekleştirilebilmesi durumuna karşın, sadece angajman kurallarının ihlaline neden olabilecek ve “angajman kuralları suçu” olarak tanımlanabilecek durumlar da mevcuttur.<sup>313</sup> Fakat sadece angajman kuralı suçuna neden olan eylemin cezai soruşturmasının önünde de bir takım yasal engeller bulunmaktadır: Bunlardan ilki, *suçta ve cezada kanunilik ilkesi* gereği, cezai soruşturmasının yapılabilmesi için angajman kurallarına dair bir yasal statünün bulunması gerekliliği ve suçun nasıl sınıflandırılacağıdır.<sup>314</sup> İkinci sorun ise, çoğu ceza hukuku sisteminde yer alan suçun maddi unsuru ile bilme ve isteme faktörünü parametre kabul eden manevi unsurun varlığı ile angajman kuralı suçu ile bu unsurlar arasındaki ilişkidir.<sup>315</sup> Bahsi geçen bu yasal zorluklar, angajman kurallarından dolayı cezai sorumluluğun doğması konusunda, ulusal ve uluslararası hukuk sistemlerinin karşılaştığı ortak bir zorluktur.

Angajman kuralı ihlali gerekçesiyle askerlere cezai veya disiplin soruşturmasının yapılması hususu önündeki temel engelin, devletlerin angajman kurallarına yüklediği anlamların farklı olması gerçeğini teyit eden Fournier, NATO üzerinden yapmış olduğu örneklemede duruma açıklık

---

<sup>311</sup> Cooper, a.g.e., s. 205

<sup>312</sup> Hosang, **Rules of Engagement. Rules on the Use of Force as Linchpin for the International Law of Military Operations**, a.g.e., s. 330

<sup>313</sup> Hosang, **Rules of Engagement. Rules on the Use of Force as Linchpin for the International Law of Military Operations**, a.g.e., s. 330

<sup>314</sup> Hosang, **Rules of Engagement. Rules on the Use of Force as Linchpin for the International Law of Military Operations**, a.g.e., s. 330. Angajman kurallarının hukuki statüsün nasıl bir yapıya sahip olduğu önceki bölümlerde sıklıkla dile getirilmiştir. Bazı devletlerce emir olarak kabul edilen kurallar, bazılarınca da direktif veya rehber mahiyetinde kabul edilmektedir. Lakin bu kuralların bir kısmı yayınlansa da göreve özgü angajman kurallarının gizlilik arz ettiği bilinmektedir. Oluşturulma sürecinde yasama gücünün incelemesine tabi olmadığı Hosang tarafından hatırlatılan angajman kuralları, bu özelliğinden dolayı hukukilik bağlamında sorunlu görülmektedir. Benzer şekilde, angajman kuralları, ceza yasalarının sahip olmak zorunda olduğu ve hukuk devleti ilkesinin de temel gerekleri olan “açıklık” ve “bilinebilirlik” ilkeleri bakımında da şaibelidir. Angajman kurallarının yasal statü olarak değerlendirilmelerinin önündeki diğer önemli bir sorun ise bu kuralların herhangi bir cezai müeyyide içermemeleridir.

<sup>315</sup> Hosang, **Rules of Engagement. Rules on the Use of Force as Linchpin for the International Law of Military Operations**, a.g.e., s. 330

getirmeye çalışmıştır.<sup>316</sup> Angajman kuralları ve kuvvetlerin statüsü anlaşmalarının (SOFA)<sup>317</sup> NATO'nun sınır dışı operasyonları için iki önemli unsur olduğunu belirten Fournier, angajman kuralları ihlallerine ilişkin cezai yargılamasının NATO'ya üye devletlerin iç hukuklarına bırakıldığını, SOFA'ların ise bu süreç içinde gönderen ve kabul eden devlet arasında, cezai yargılama hususunda mutabakata varma anlamında olumlu katkısının olduğunu savunmaktadır.<sup>318</sup> Angajman kuralı ihlali çerçevesinde askerlerin cezai sorumluluktan nasıl korunacaklarına yönelik genel tavsiyelerde bulunan Stafford da Fournier'e benzer şekilde SOFA'ların önemine değinmiştir.<sup>319</sup> Stafford'a göre, cezai yargılama üzerine yapılabilecek uluslararası sözleşmeler, SOFA örneğinde olduğu gibi sınır dışı operasyonlarda görevli askerleri cezai yargılamadan koruyacaktır.<sup>320</sup> Angajman kuralları doğrultusunda gerçekleştirilecek eylemlerin resmi görev olarak kabul edilmesi, angajman kuralları kaynaklı bir sorunda cezai yargılama hakkının gönderen devlette olduğu, NATO SOFA Andlaşması'nın 7. maddesinde de teyit edilmiştir.<sup>321</sup>

Angajman kurallarına devletler tarafından yüklenen anlamların farklı olması, şüphesiz bu kuralların hukuki statülerini de etkilemiştir. Yasal zeminleri net ve açık olmayan, duruma göre değişebilen normlara sahip olan kurallar bütünü üzerinden cezai yargılama yapmak da hukuk mantığı açısından sorunludur. Yukarıdaki ülke uygulamalarında da görüleceği gibi, angajman kuralları ihlali nedeniyle disiplin veya ceza yargılaması yapma ortak bir örneği barındırmamakla birlikte tamamıyla devlet uygulamalarına veya devletlerin kendi aralarında yaptıkları andlaşmalara bağlıdır. Lakin gerek çokuluslu operasyonlarda gerekse bir ülkenin tek başına gerçekleştirdiği operasyonlarda, angajman kurallarının ihlalinin soruşturulmasında yetkili devlet, söz konusu askeri birliğin bağlı bulunduğu devlettir.<sup>322</sup> Buna karşın, angajman kurallarını ihlal eden bir askeri personelin bu ihlal sonucu başka bir ülkenin askeri personeline veya sivil vatandaşına zarar gelmesi durumunda, zarara uğrayan personel veya sivilin bağlı olduğu devlette soruşturma açma yetkisine sahiptir.

---

<sup>316</sup> Sylvain Fournier, "NATO Military Interventions Abroad: How ROE Are Adopted and Jurisdictional Rights Negotiated", Stefano Manacorda ve Adan Nieto (Ed.), **Criminal Law Between War And Peace: Justice And Cooperation In Criminal Matters In International Military Interventions**, içinde (113-122), Ediciones de la Universidad, Cuenca, 2009

<sup>317</sup> Global Security, "Status-of-Forces Agreement [SOFA]", <https://www.globalsecurity.org/military/facility/sofa.htm>, 2012, (01.08.2017)

<sup>318</sup> Fournier, a.g.e., s. 113-122

<sup>319</sup> W A Stafford, "How to Keep Military Personnel from Going to Jail for Doing the Right Thing: Jurisdiction, ROE& the Rules of Deadly Force", **The Army Lawyer**, 2000

<sup>320</sup> Stafford, a.g.e., s. 7-8

<sup>321</sup> Kuzey Atlantik Antlaşmasına Taraf Devletlerarasında Kuvvetlerin Statüsüne dair Sözleşme, Stafford, a.g.e., s. 8. Yazar'a göre SOFA'lar, egemen bağımsızlığı ile kabul eden devlet yargılama yetkisinin tamamen devri arasında bir yerde bulunmaktadır.

<sup>322</sup> Pamuk, a.g.e., s. 136

Angajman kurallarının ülkesel güvenliğe ilişkin belgeler olduğu ve bu nedenle gizlilik derecesine sahip oldukları göz önünde bulundurulduğunda, bu kuralları halen gizli tutan ülkelerin angajman kuralları, bu kuralların ihlali ve bu ihlallerden dolayı sorumluluk hususlarında yorum yapmak afakî olacaktır.

### **1.7. Angajman Kurallarına Dair Temel İlkeler ve Bilinmesi Gerekenler**

Angajman kuralları bir askeri operasyonda askeri kuvvetin konuşlandırılmasına ve kuvvetin nasıl uygulanacağına yönelik kurallar bütünüdür. Yukarıdaki başlıklar altında angajman kurallarına dair ele alınan teorik hususlar dikkate alındığında, bir takım ilkelerin ve bilinmesi gereken temel hususların olduğu görülmektedir. Bu hususlar, belirli bir devlet veya örgüt uygulamasının çıkarımı olmamakla birlikte, belirli bir dönemde ve operasyonda geçerli olan angajman kuralları ile ilgili de değildir. Kısaca üzerinde durulacak bu hususlar, genel itibariyle angajman kuralları hakkında bilinmesi gerekenler olup, her devlet/örgüt uygulaması ve operasyon için geçerlidir.

Angajman kurallarına dair bilinmesi gereken ilk husus, angajman kurallarının uygulanacağı askeri personele, ilgili askeri görevin amacının iyi bir şekilde anlatılması gerekliliğidir.<sup>323</sup> Emir komuta zinciri içerisinde, tüm askeri personelin angajman kuralları hakkında bilgi sahibi olması görevin başarısına olumlu katkı sağlayacağı gibi, angajman kurallarının uygulanması da kolaylaşacaktır. Angajman kurallarının geçerli olduğu askeri operasyonun kime karşı yapılacağı ve düşmanın kim olduğunun belirlenmesi de önemli bir husustur.<sup>324</sup> Düşmanın veya tehdidin belirlenmesi, başta belirtilen askeri görevin anlaşılması adına ve dolayısıyla da angajman kurallarının etkili bir şekilde işletilebilmesi adına önemlidir.

Angajman kurallarına dair ikinci önemli nokta, karmaşık bir komuta ilişkisinin angajman kurallarının uygulanmasını zorlaştıracığıdır.<sup>325</sup> Bu nedenle, angajman kurallarına göre hareket eden askeri personel içinde stratejik seviyeden taktiksel seviyeye kadar olan komuta ilişkisi açık ve anlaşılır olmalıdır.

Üçüncü olarak, angajman kuralları askeri operasyonun gerektirdiği ölçüde revize edilmelidir.<sup>326</sup> Belirli bir hedefe karşı girişilen askeri operasyonlarda geçerli olan angajman kuralları, görevin başından sonuna kadar değiştirilmemesi gereken metinler değildir. Angajman kuralları, tehdit ve hedef değişiminde veya ilave çözümlerin gerekli olduğu zamanlarda gerekli usuller dairesinde değiştirilebilmelidir.

---

<sup>323</sup> Huntley, a.g.e., s. 102

<sup>324</sup> Huntley, a.g.e., s. 107

<sup>325</sup> Lorenz, a.g.e., s. 72

<sup>326</sup> Huntley, a.g.e., s. 116

Son olarak, askeri personel angajman kuralları hakkında sistematik bir şekilde eğitime tabi tutulmalıdır.<sup>327</sup> Detayları yukarıda açıklanan eğitimin sistematik bir şekilde verilmesi, çalışmanın son bölümünde açıklanacağı üzere, angajman kurallarının uygulamasından kaynaklı kaza ve zayıfları önleyecektir.

### 1.8. Angajman Kurallarına Dair Türkiye Cumhuriyeti'nin Tutumu

Çalışmanın en başında ifade edildiği üzere, angajman kuralları kavramı Türkiye gündemine Haziran 2012'de, Suriye'nin Türk jetini vurmasının ardından girmiştir. Olay sonrası Türk yetkililer tarafından yapılan açıklamada angajman kurallarının değiştirildiği belirtilmiştir.<sup>328</sup> Sorgucu'nun ifade ettiği üzere, Türk Silahlı Kuvvetleri'ne ait MY228-3(a) kodlu milli Angajman Kuralları Yönergesi, Mart 2013 tarihli Başbakanlık Genelgesince belirlenen yeni Yönerge ile değiştirilmiştir.<sup>329</sup> Bahsi geçen Milli Angajman Kuralları Yönergesi'nin gizlilik derecesine sahip olmasından dolayı hakkında bilgi sahibi olunamamaktadır. Lakin Sorgucu'nun, eski ve yeni Angajman Kuralları Yönergelerinden yapmış olduğu çıkarımda, angajman kurallarını, askeri bir tehdidin, askeri birliklerce nasıl ele alınacağına açıklama getiren kurallar olarak tanımlamaktadır.<sup>330</sup> Kasım 2015'te Suriye-Türkiye sınırında sınırimızı ihlal eden Rus Savaş uçağının Türk jetleri tarafından düşürülmesi üzerine angajman kuralları tekrar gündeme gelmiştir.<sup>331</sup> Türk öğretisi için görece yeni olan ve basın yayın organlarında üzerinde sıkça durulan kavrama dair Türkçe öğretisi önemli boşluklar içermektedir.

Türkiye Cumhuriyeti yetkili makamlarınca 2012'den itibaren değiştirildiği ifade edilen angajman kuralları, gizlilik derecesine sahip olmalarından mütevellit yayımlanamamaktadır. Dolayısıyla kavrama dair Türk hukuk sisteminde var olduğu bilinen tek pozitif hukuk normu 2013 tarihli Başbakanlık Genelgesi'dir. Çıkartıldığı dönem itibariyle incelemesi yapıldığında, 2013 tarihli Milli Angajman Kuralları Yönergesi, Başbakanlık Genelgesi ile düzenlenmesinden dolayı bir idari işlem mahiyetindedir. Dönem itibariyle Anayasa'da belirtilen idari düzenleyici işlemlere bakıldığında ise kanun hükmünde kararname, tüzük ve yönetmelik ile karşılaşılmaktadır.<sup>332</sup> Genelgeler ise Anayasada yer almayan, idarenin adsız işlemleri olarak bilinen grupta yer almaktadır.<sup>333</sup> Gözler ve Kaplan'a göre, Anayasanın belirlediği şartların diğerlerine göre az

---

<sup>327</sup> Dungan, a.g.e., s. 309

<sup>328</sup> Meliha Benli Altunışık, "The Inflexibility of Turkey's Policy in Syria", **IEMed. Mediterranean Yearbook** 2016, s. 42

<sup>329</sup> Sorgucu, a.g.e., s. 170

<sup>330</sup> Sorgucu, a.g.e., s. 170

<sup>331</sup> ORSAM, "Düşürülen Rus Savaş Uçağı, Angajman Kuralları ve Uluslararası Hukuk", <https://orsam.org.tr/tr/dusurulen-rus-savas-ucagi-angajman-kurallari-ve-uluslararasi-hukuk/> (25.06.2019)

<sup>332</sup> Kemal Gözler, Gürsel Kaplan, **Kısa İdare Hukuku**, 9. Baskı, Ekin Yayıncılık, Bursa, 2015, s. 137

<sup>333</sup> Gözler ve Kaplan, a.g.e., s. 137

olmasından dolayı, idarenin adsız düzenleyici işlemlerinin, yönetmeliklerle aynı hukuki rejime tabi olmasının önünde bir engel yoktur.<sup>334</sup> Bu bağlamda 2013 tarihli Başbakanlık Genelgesi ile oluşturulan Milli Angajman Kuralları Yönergesi'ni yönetmelik hükmünde görmek yanlış olmayacaktır.

16 Nisan 2017 tarihli referandum ile Anayasada değişiklik yapılmış, 24 Haziran 2018 tarihli Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili Genel Seçimleri ile Türkiye, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçmiştir.<sup>335</sup> Yeni sistemle birlikte yürütmenin bir kanadı olan başbakanlık ve hükümet kaldırılmış, yetkiler yürütmenin diğer kanadı olan Cumhurbaşkanına devredilmiştir.<sup>336</sup> Buna göre Başbakanlık Genelgesi ile düzenlenen Milli Angajman Kuralları'nın yeni sistemde farklı bir şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.

Milli Angajman Kuralları Yönergesi bir kenara bırakıldığında, konuya ilişkin son dönemde yeni pozitif hukuk normlarının Türk hukuk sistemine dâhil edildiği görülmektedir. 21 Ocak 2017 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan, Sahil Güvenlik Komutanlığı Teşkilat, Görev ve Yetkileri Yönetmeliği,<sup>337</sup> angajman kurallarının açıkça yer aldığı bir hukuki belge olmasından dolayı önemli bir yere sahiptir. Yönetmeliğin Birinci Kısım, 3. Maddesinde yer alan "Tanımlar" başlığı altında angajman kurallarının tanımı yer almaktadır. Bu maddeye göre angajman kuralları, "*Gerginliğin kontrol altında tutulması maksadıyla belirli bir bölgede belirli ülke unsurlarına karşı birlik komutanına verilen yetkilerin artırılması veya kısıtlanmasını içeren düzenlemeler*" şeklinde tanımlanmıştır. Yönetmeliğin Üçüncü Kısım, İkinci Bölümündeki "*Deniz güvenliği ve deniz emniyetine ilişkin görevler*" başlığının altında yer alan madde 12, 1(d)'de angajman kuralları ifadesine tekrar yer verilmiştir. Buna göre, "*Yabancı askeri gemilerin ve devlet gemilerinin faaliyetlerini izlemek, gözetlemek, yabancı ülkelere ait askeri gemiler ve devlet gemileri tarafından Türk Bayraklı gemilere yapılan tacizler ile milli menfaatler aleyhine yapılan ihlallere angajman kuralları çerçevesinde müdahale etmek*" ifadelerine yer verilmiştir. 12. maddenin 3. fıkrasında angajman kurallarının hazırlanmasına ilişkin şu hükme yer verilmektedir: "*Sahil Güvenlik Deniz Angajman Kuralları, Başbakanlık Milli Angajman Kuralları Direktifi içerisinde ayrı bir bölüm olarak veya ayrı bir direktif olarak Bakanlık tarafından hazırlanır.*" Burada Sahil Güvenlik Deniz Angajman Kurallarının hazırlanmasında yetkili bakanlık olarak tanımlanan bakanlık ise, madde 3'te belirtildiği üzere İçişleri Bakanlığı'dır. Haziran 2019 itibarıyla, Mevzuat Bilgi Sistemi üzerinden yapılan arama neticesinde yukarıda ismi geçen yönetmelik dışında angajman kurallarını içeren başka bir hukuki metne rastlanmamıştır.

<sup>334</sup> Gözler ve Kaplan, a.g.e., s. 138

<sup>335</sup> Menaf Turan, "Türkiye'nin Yeni Yönetim Düzeni: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi", **Social Sciences Research Journal**, 7(3), 2018, s. 43

<sup>336</sup> Turan, a.g.e., s. 53

<sup>337</sup> Yönetlik için bkz. <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.20169743.pdf> (26.06.2019)

Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın ilgili yönetmeliğindeki angajman kuralları tanımlamasına bakıldığında, görev alanı gereği deniz birliklerine ilişkin bir tanımlama yapılmıştır. Tanımda yer alan ifadeye göre angajman kuralları, birlik komutanına verilen yetkilerin kısıtlanması veya artırılmasına ilişkin düzenlemelerdir. NATO tarafından yapılan tanıma bakıldığında,<sup>338</sup> açık bir şekilde kısıtlama veya genişlemeden bahsedilmezken Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın tanımına bakıldığında spesifik olarak yetki kısıtlanması veya genişlemesi ifadesine yer verilmiştir. Dolayısıyla Yönetmelik hükümlerinde angajman kurallarına dair daha özel bir tanımlamanın yapıldığı görülmektedir. AB tarafından yapılan angajman kuralı tanımlaması ile karşılaştırıldığında ise Yönetmelikteki tanımın AB tarafından yapılan tanıma göre daha az kapsayıcı olduğu yorumu yapılabilir.

Yönetmeliğin madde 12/3 hükmünde belirtildiği üzere, angajman kurallarının hazırlanmasında İçişleri Bakanlığı yetkilidir. İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan bu direktif diğer ülke ve örgüt uygulamalarıyla karşılaştırıldığında, doğrudan politik bir bileşen tarafından hazırlanmasından dolayı, angajman kurallarının türleri dikkate alındığında,<sup>339</sup> “Daimi Angajman Kuralları” gibi bir görüntü çizmektedir. Bu savı destekleyici ifadeler, yönetmeliğin aynı madde metninde yer almaktadır. Buna göre, İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan angajman kuralları, bağımsız bir direktif olarak veya Milli Angajman Kuralları Yönergesi'nin ayrı bir bölümü olarak hazırlanabilir. Birinci ihtimal doğrultusunda angajman kuralları bağımsız bir direktif olarak hazırlanırsa, hazırlayan birimin İçişleri Bakanlığı yani bir politik bileşen olmasından dolayı bu direktifin bir “Daimi Angajman Kuralı” gibi yorumlanması yüksek bir ihtimaldir. Başbakanlık Genelgesi ile yayımlanan Milli Angajman Kuralları Yönergesi'nin tür olarak “Daimi Angajman Kuralı” benzeri olduğu dikkate alındığında, ortaya iki farklı “Daimi Angajman Kuralı” çıkacaktır. Bu durum, Milli Savunma Bakanlığı tarafından alınabilecek benzer tasarruflar için de aynı sonucun doğmasına sebebiyet verecektir.

Yönetmeliğin ilgili maddesindeki ikinci ihtimale göre, İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan angajman kuralları, Milli Angajman Kurallarının ayrı bir bölümü olarak hazırlanabilir. Angajman kurallarının hazırlanması noktasında devlet ve örgüt uygulamaları göz önünde bulundurulduğunda, bu ihtimalin daha uygun olduğu söylenebilir. Türk hukuk sistemi açısından bu durumun izahı şu şekilde yapılabilir. 2013 tarihli Milli Angajman Kuralları Yönergesi Başbakanlık Genelgesi ile hazırlanmıştır. 2017 tarihli anayasa değişikliği ile getirilen Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi ile başbakanlık makamının kaldırılarak Cumhurbaşkanının yürütmeden tek başına sorumlu olduğu Anayasanın 104. Maddesinde açıkça belirtilmiştir. Buradan yapılacak çıkarıma göre, Milli Angajman Kuralları Yönergesi'nin hazırlanması noktasında bundan sonra yetkili tek kişi Cumhurbaşkanı olacaktır. Anayasanın 104. Maddesinde Cumhurbaşkanıya tanınan

<sup>338</sup> Bkz. “1.2.2. Angajman Kurallarının Farklı Doktrinlerdeki Tanımlamaları” başlıklı kısım.

<sup>339</sup> Bkz. “1.4. Angajman Kurallarının Türleri” başlıklı bölüm.

yetkililerden biri de bakanları atayarak görevlerine son vermektir. Cumhurbaşkanının, angajman kurallarının hazırlanması noktasında politik bileşenin en yetkili ismi olduğu konusunda bir şüphe yoktur. Nitekim başkanlık sisteminin benimsendiği ABD’de, angajman kuralı uygulamaları da bunu açıkça göstermektedir. Bu sebeple, Cumhurbaşkanı tarafından belirlenen Milli Angajman Kuralları Yönergesi’nin bakanlıklar tarafından çıkartılan angajman kurallarını kapsamaması gerekmektedir. Diğer bir ifade ile İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan angajman kurallarının, Milli Angajman Kuralları Yönergesi’nin bir bölümü olarak düzenlenmesi yerinde olacaktır.

### **1.8.1. Angajman Kurallarının Hazırlanmasına İlişkin Tavsiyeler**

Angajman kuralları adına önemli bir literatür oluşturan ABD öğretisi, sahip olduğu teorik geçmişin yanı sıra çalışmanın 3. bölümünde görüleceği üzere, Kore ve Vietnam Savaşları’nda edindiği tecrübeler nedeniyle önemli bir yere sahiptir. Nitekim ilk olarak hava, kara ve deniz birlikleri için ayrı angajman kuralları belirleyen ABD, daha sonra bu üç birlik için angajman kurallarını birleştirerek savaş ve barış zamanına göre yeni bir sınıflandırmaya gitmiştir. Son olarakta Daimi Angajman Kuralları ile angajman kuralları adına bir normlar hiyerarşisi oluşturmuştur.

Angajman kurallarına ilişkin diğer devlet uygulamalarına bakıldığında da çoğunlukla bu deneyimden faydalandığı görülmektedir. Bu nedenle, Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) için geçerli olan angajman kurallarının revize edilmesi aşamasında, her birimin birbirinden kopuk veya farklı ölçülerde angajman kuralları hazırlamasından ziyade, Milli Angajman Kuralları Yönergesi’ne bağlı bir şekilde çalışma yürütmeleri tavsiye edilebilir. Cumhurbaşkanınca hazırlanabilecek olan Milli Angajman Kurallarının, kara, hava ve deniz birliklerinin tamamı için geçerli olacak şekilde, savaş ve barış hallerinde, düşmanca niyet ve düşmanca hareketi tanımlayacak şekilde genel bazı hükümleri kapsamaması, uygulamada silahlı kuvvetlere önemli yararlar sağlayabilecektir. ABD, NATO ve AB uygulamalarında görüldüğü üzere, angajman kurallarına dair hazırlanan temel bir metin (burada Daimi Angajman Kuralları kastedilmektedir), silahlı birliklerin hareket kabiliyetini artıracak gibi, birliklerin tehlike karşısında korunmasına da imkân sağlayacaktır. Güney sınırımızda yaşanan olumsuz gelişmeler ve bunların Türkiye’ye etkileri düşünüldüğünde bu bir bakıma gerekliliktir. Örneğin, yabancı bir devlete ait savaş uçağının Türkiye sınırında düşmanca niyet anlamına gelen hareketler sergilemesi veya benzer bir durumun kara sınırında vuku bulması ihtimal dâhilindedir. Nitekim 2012 ve sonrasındaki uçak krizleri bunun en önemli örnekleridir. Bu süreçte, angajman kurallarının değiştirilmesi için en üst politik bileşen olan Cumhurbaşkanının angajman kurallarının değiştirilmesine dair tasarrufta bulunmasını beklemeden, var olan Daimi Angajman Kuralları ve buna bağlı spesifik kara veya hava angajman kuralları ile hareket etmesi askeri bileşenin işini kolaylaştıracağı gibi kayıpları da azaltacaktır. Benzer şekilde, askeri birliklerin ve birlik komutanlarının, hangi eylemlerin düşmanca niyet hangilerinin düşmanca hareket olduğuna yönelik bilgi sahibi olmaları da oldukça önemlidir.

Angajman kurallarının hazırlanması noktasında politik bileşen olarak Cumhurbaşkanını ve ilgili bakanları, askeri bileşen olarak TSK'yı ve hukuki bileşen olarak ulusal ve uluslararası hukuku eksen kabul etmek yerinde olacaktır. Politik bileşen açısından değerlendirme yapıldığında en yetkili ismin Cumhurbaşkanının olduğu su götürmez bir gerçektir. Nitekim Anayasanın 104. Maddesine göre Cumhurbaşkanı Silahlı Kuvvetlerin kullanılmasına karar verir. 17. maddede yer alan hükme göre, Cumhurbaşkanı Silahlı Kuvvetlerin yurt savunmasına hazırlanması hususunda TBMM'ye karşı sorumludur. Aynı maddede yer alan başka bir hükme göre Cumhurbaşkanı tarafından atanan Genelkurmay Başkanı, savaş zamanında Cumhurbaşkanı adına Silahlı Kuvvetlerin Başkomutanlık görevini ifa eder. Bunun dışında milli güvenliğe ilişkin konularda önemli bir yeri olan ve Anayasanın 118. maddesinde yer alan Milli Güvenlik Kurulu'nun (MGK) angajman kurallarının hazırlanması aşamasında devreye girmesi gerektiği düşünülebilir. Lakin bu durum ilgili madde hükmüne göre MGK, Devletin milli güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması ile ilgili Cumhurbaşkanına tavsiyelerde bulunur. Angajman kurallarının niteliklerine ilişkin kısımda ele alındığı üzere,<sup>340</sup> angajman kuralları operasyon planları kadar genel ve kapsayıcı belgeler olmamakla birlikte oldukça esnek olması gereken ve askere hareket kabiliyeti sağlaması gereken kurallar içermelidir. Bu açıdan düşünüldüğünde, milli güvenliğe ilişkin genel siyasetin belirlenmesi aşamasında önemli bir yeri olan MGK'nın, angajman kuralları gibi teknik bir konuda devreye sokulması, MGK'nın işleyişini yavaşlatabileceği gibi, angajman kurallarının esnekliğine de ket vurabilir.

Yukarıda belirtildiği üzere ABD, NATO ve AB örneklerinin incelenmesi ulusal angajman kurallarımız açısından önemlidir. Örneğin, NATO'da Kuzey Atlantik Konseyi'nden başlayarak Askeri Komite'ye doğru<sup>341</sup> veya AB'de olduğu gibi AB Konseyi'nden Politika ve Güvenlik Komitesine doğru<sup>342</sup> olacak şekilde angajman kuralları yetkilendirmesinin belirli bir sistematığe bağlanması önem arz etmektedir. Gizlilik derecesine sahip olmasından dolayı hakkında bilgi sahibi olunamasa da, angajman kurallarının Türkiye uygulamasında belirli bir sistematik muhakkak mevcuttur. Lakin burada üzerinde durulan temel husus, bu sistematığın bulunmasına koşut bir şekilde bunu uygulayacak askeri birimlerin bu sistematiğe haberdar olmalarıdır. Çalışmanın üçüncü bölümünde görüleceği üzere, stratejik, operasyonel veya taktiksel seviyedeki askeri birliklerin angajman kurallarına dair eksik veya güncel olmayan bilgilere sahip olmaları istenmeyen durumlara neden olabilmektedir. Bu durumda kaçınılmaz bir şekilde, düzenli angajman kuralı eğitimlerini gerekli kılmaktadır.<sup>343</sup>

<sup>340</sup> Bkz. "1.2.3. Angajman Kurallarının Tanımlanmasında Kullanılan Kavramların Karşılaştırılması" başlıklı bölüm.

<sup>341</sup> NATO, "Description of Acquisition Part 1 Bidding Instructions RFP-ACT-SACT-16-46", <file:///C:/Users/Cglyn/Desktop/rfp016046.pdf> (27.06.2019), s. B-64

<sup>342</sup> Naert, a.g.e., s. 7-9

<sup>343</sup> Bkz. "1.5.2. Angajman Kurallarının Eğitimi" başlıklı bölüm.



Angajman kurallarının Türkiye uygulamasında önemli olan üçüncü bir husus ise hukuki bileşendir. Angajman kurallarının hukuki sınırını belirlemesi açısından ulusal ve uluslararası hukuk önemli parametrelerdir. Dolayısıyla öncelikle tarafı olduğumuz BM Şartı ve diğer çift taraflı ve çok taraflı uluslararası andlaşmalara uygun olacak şekilde angajman kurallarının belirlenmesi önemlidir. Özellikle BM Şartı'nın 51. maddesinde yer alan ve devreye girmesi durumunda angajman kurallarını devreden çıkaran meşru müdafaa hali, angajman kurallarının hazırlanması noktasında dikkat edilmesi gereken hassas bir konudur. Ayrıca, meşru müdafaa ve angajman kuralları arasındaki ilişkinin askeri bileşene aktarılması da hayati bir konudur. Diğer taraftan angajman kurallarının Anayasa ve kanunlarla çelişen ifadeler içermemesi konusunda dikkatli olunması gerekmektedir.

### 1.8.2. Angajman Kurallarının Gizliliği

Angajman kuralları, birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de gizlilik derecesine sahiptir. Bu durumun temel sebebi angajman kurallarının ulusal güvenliğe ilişkin önemli araçlar olmalarıdır. Bu durum, egemen devletlerin kendi ülkeleri ve halkını koruma gerekliliğinden ileri gelen ve hiçbir şekilde eleştirilemeyecek bir durumdur. Lakin devlet ülkesinin ve halkının korunması adına gizlenen angajman kurallarının, gerek o devletin askerine gerekse uluslararası operasyonlarda sivil kimselere zarar vermesi de kabul edilebilir bir durum değildir. Bu nedenle ulusal güvenlik ile asker-sivil kayıpları arasında bir denge kurulması gerekmektedir.

Angajman kurallarının yayımına ilişkin iki farklı görüş bulunmaktadır. Ulusal güvenliğin temel öncelik olduğunu savunanlar ve bu sebeple angajman kurallarının gizli kalmasını savunanlar birinci grubu oluştururken,<sup>344</sup> sivillerin korunmasını önceliklerinden dolayı angajman kurallarının yayımlanmasını savunanlar ise ikinci grubu temsil etmektedirler.<sup>345</sup> Daha önce ifade edildiği üzere, angajman kurallarının yayımı veya gizliliğine ilişkin yeknesak bir uygulama olmamakla birlikte, devletlerin farklı zaman dilimlerinde farklı yaklaşımları benimsedikleri de bilinmektedir.<sup>346</sup> Angajman kurallarının yayımına taraflar olanların açıklamalarına bakıldığında, bir devletin angajman kurallarının o devletin tarafı olduğu uluslararası andlaşmaları özetler mahiyette olduğu ileri sürülmektedir. Lakin uluslararası hukukun iç hukuka aktarılması hususunda tam anlamıyla *monist*<sup>347</sup> olmayan bir devlet olarak Türkiye göz önünde bulundurulduğunda, bu genel çıkarıma katılmak mümkün değildir.

---

<sup>344</sup> Rowe, a.g.e., s. 330

<sup>345</sup> Rowe, a.g.e., s. 331

<sup>346</sup> Bkz. "1.5.4. Angajman Kurallarının Yayımı" başlıklı bölüm.

<sup>347</sup> Konuya ilişkin olarak bkz. T.C. Anayasası madde 90.

İçinde bulunduğumuz coğrafi konum ve komşu ülkelerde yaşanan silahlı çatışmalar dikkate alındığında, ulusal güvenlik amaçlı olarak Türk angajman kurallarının gizli tutulmasında yadırganacak bir durum yoktur. 11 Eylül saldırıları sonrası terörizme karşı savaş mottosunun gelişmesi ve devlet dışı aktörlere karşı kuvvet kullanımı gibi durumların gündeme geldiği düşünüldüğünde<sup>348</sup>, Suriye sınırlarında Türkiye'ye karşı gerçekleştirilen saldırılar karşısında Türkiye'nin doğrudan meşru müdafaa hakkını kullanması da devletin en doğal hakkıdır. Daha önce ifade edildiği üzere, meşru müdafaa halinde angajman kurallarına göre değil, gereklilik ve orantılılık ilkelerine göre hareket edilmektedir. Bunun da, Türkiye'ye hareket alanı kazandırabileceğinden şüphe yoktur. Lakin içeriği gizli kalmak kaydıyla, Milli Angajman Kurallarına göre angajman kurallarının tam olarak neyi ifade ettiği, ilgili kuralların değişim prosedürü, bu kurallara ek olarak çıkartılabilecek ilave angajman kuralları veya Alana Özgü Angajman Kurallarının oluşturulma ve değiştirilme prosedürü hakkında bilgi vermek, ulusal güvenliğe karşı bir tehdit oluşturmayacağı gibi, angajman kuralları hakkında bilgi sahibi olamayan askeri birimlerin de bilinçlenmesi noktasında yardımcı olabilecek mahiyettedir. Son olarak, angajman kurallarının askeri bileşen tarafından tam olarak anlaşılabilmesi, askeri kayıpların ve kazaların önlenmesi adına angajman kuralları eğitiminin gizlilik bağlamında değerlendirilmemesi gerekmektedir.

### 1.8.3. Çok Uluslu Operasyonlarda Türkiye'nin Angajman Kuralları

Bir BM üyesi olarak Türkiye Cumhuriyeti, Güvenlik Konseyi'nin uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasına ilişkin oluşturmuş olduğu barış operasyonlarına katılım göstermektedir.<sup>349</sup> Bu bağlamda, 1950 tarihinde Kore Savaşı ile başlayan barış operasyonları destek görevleri, halen devam eden Afganistan misyonlarına değin sürmektedir.<sup>350</sup> Türk askerinin barış operasyonlarına katılmasına ilişkin yasal dayanak, yukarıda da ifade edildiği üzere Anayasa'nın 117. Maddesinde yer almaktadır. Konuya dair güncel örneklere bakıldığında ise Afganistan'daki Türk birliklerinin görev süresinin 2 yıl daha uzatılmasına ilişkin Cumhurbaşkanlığı Tezkeresi'nin TBMM tarafından kabul edilmesi görülmektedir.<sup>351</sup>

Türk askerinin doğrudan silahlı mücadeleye girmedeği çok uluslu operasyonlar,<sup>352</sup> angajman kuralları açısından ciddi sorunlara neden olmamaktadır. Diğer taraftan, NATO üyesi olarak

<sup>348</sup> Johannes Thimm, "From Exception to Normalcy The United States and the War on Terrorism", **German Institute for International and Security Affairs**, 2018, s. 5

<sup>349</sup> Ayrıntı için bkz. Genelkurmay Başkanlığı, "Türkiye'nin Barışı Destekleme Harekâtına Katkıları", <https://www.tsk.tr/Sayfalar?viewName=BarisiDestekleme> (27.06.2019)

<sup>350</sup> Genelkurmay Başkanlığı, a.g.e.

<sup>351</sup> Bkz. TRT Haber (25.12.2018), "Türk askeri 2 yıl daha Afganistan'da", <https://www.trthaber.com/haber/gundem/turk-askeri-2-yil-daha-afganistanda-398925.html> (27.06.2019)

<sup>352</sup> Bu noktada Afganistan misyonu örnek verilebilir. Bkz. Genelkurmay Başkanlığı, a.g.e.

Türkiye'nin başka ülkede gerçekleşen bir operasyonda aktif olarak görev alması durumunda NATO yönergesinde bahsedildiği üzere ulusal angajman kurallarının NATO angajman kuralları ile çelişmesi durumunda ulusal şerhler konabilmektedir.<sup>353</sup> Bu sebeple, Milli Angajman Kuralları ile veya bu kurallara uygun olacak şekilde Genel Kurmay Başkanlığı veya kuvvet komutanlıkları tarafından çıkartılabilecek angajman kurallarının NATO angajman kuralları ile çelişmesi halinde çekince konulması gereklidir. Türkiye'nin uluslararası hukuk açısından bir sorumluluk altına girmemesi adına bu elzem bir konudur. Benzer şekilde, Türk iç hukukuna aykırı olmasından dolayı NATO angajman kurallarına şerh konulması da mümkündür. Bu da, angajman kurallarının uygulanmasından sorumlu askeri birlik komutanının ve birlik mensuplarının iç hukukta korunması açısından önem arz etmektedir.

---

<sup>353</sup> Bu durum gerek Türkiye için gerekse diğer NATO üyeleri için geçerlidir. Bkz. Williams, a.g.e., s. 25

## İKİNCİ BÖLÜM

### 2. ANGAJMAN KURALLARI VE ULUSLARARASI HUKUK İLİŞKİSİ

#### 2.1. Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma

Devletler tarafından kuvvet kullanımı tarihin her çağında farklı formlar ve isimlerle anılmıştır. Uluslararası hukuk disiplininin gelişimiyle birlikte bu durum belirli kurallar üzerine oturtulmaya çalışılmıştır. Bu noktada, kuvvet kullanımı konusunda milat kabul edilen bazı gelişmeler olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrası kurulan BM bu dönüm noktalarının en önemlisidir. Bu sebeple, uluslararası hukukta kuvvet kullanmayı, BM öncesi ve BM sonrası kuvvet kullanımı şeklinde iki genel başlık altında toplamak yerinde olacaktır.

##### 2.1.1. BM Öncesi Dönemde Kuvvet Kullanma

###### 2.1.1.1. Haklı Savaş Kuramı

Gerek andlaşmalar gerekse teamül hukuku tarafından ciddi kısıtlamalara tabii olan kuvvet kullanma, uluslararası hukukun önemli konularından biridir. Kuvvet kullanma kapsamında yer alan savaşın bir takım kurallara bağlı olması gerekliliği, genel geçer bir tanımla yapılamasa da, “haklı savaş” kavramının ortaya çıkmasını sağlamıştır.<sup>354</sup> Çok sayıda tanıma sahip olmakla birlikte, genel olarak haklı savaş kavramı, savaşların nasıl ve neden yapılması gerektiğine ilişkin gerekçelendirmelerle ilgilenmektedir.<sup>355</sup> Bu gerekçelendirmeler teorik veya tarihsel gerçeklere dayanılarak yapılabilmektedir.<sup>356</sup> Kavramın, zaman, coğrafya, devletlerin güç durumu veya ekonomisine bağlı olarak farklı şekillerde tanımlanabileceği aşağıda açıklanmaya çalışılacaktır.

Antik Roma döneminde, Roma’ya verilen zararın, -eski hale getirme, askeri birliklerin geri çekilmesi vb. yöntemlerle- giderilmesine yönelik talebin karşı tarafa iletilmesi, muhasamata

---

<sup>354</sup> Mehmet Dalar, “Uluslararası Hukukta “Haklı Savaş” Doktrini: Bir Problemin Analizi”, **Muhafazakar Düşünce**, 4(15), 2008, s. 230

<sup>355</sup> Alexander Moseley, “Just War Theory”, **IEP**, <https://www.iep.utm.edu/justwar/> (07.10.2017)

<sup>356</sup> Moseley, a.g.e., s. 2

başlanmadan önce yerine getirilmesi gereken birinci koşul olarak kabul edilmiştir.<sup>357</sup> İkinci koşul olarak da resmi bir savaş ilanının yapılmasının gerekliliği kabul edilmiştir.<sup>358</sup> Haklı savaş kavramının desteklendiği bir diğer uygulama alanı da Hıristiyanlık öğretisidir. Hıristiyanlık öğretisine göre iki tür savaş mevcuttur, bunlardan ilki, inancın temel amaç veya değerleri için gerekli olan ve katılım sağlamanın pozitif bir yükümlülük olduğu “kutsal savaş”, ikincisi ise, sınırlı bir şekilde izin verilen haklı savaştır.<sup>359</sup> Öğretiye göre, her kutsal savaş otomatik olarak bir haklı savaş kabul edilmekle birlikte, her haklı savaş bir kutsal savaş değildir.<sup>360</sup> Bu iki uygulama alanından çıkan sonuç, haklı savaş kuramına göre savaşın başlatılabilmesi için belirli bir takım sebep ve koşulların var olması gerektiğidir.

Haklı savaş kuramının genel itibariyle iki normatif öncül üzerine temellendirildiği görülmektedir.<sup>361</sup> Birincisi, bir savaşı başlatmanın gerekçelendirmesine ilişkin olan *jus ad bellum*, ikincisi ise, savaş içerisinde geçerli olan *jus in bello*'dur.<sup>362</sup> *Jus ad bellum* doğrultusunda haklı savaşın söz konusu olabilmesi için gerekli olan şartların neler olduğuna bakıldığında, savaş için haklı bir sebebin olması, meşru bir otoritenin bulunması, orantılı olarak kuvvet kullanılması, iyi niyet çerçevesinde kuvvet kullanma ve kuvvetin son çare olarak kullanılması görülmektedir.<sup>363</sup> Bu şartların dışında, sebepsiz yere gerçekleştirilen bir saldırı savaşının haklı olamayacağı da geniş bir kabul görmektedir.<sup>364</sup> *Jus in bello* ilkesine göre de, savaşta asker sivil ayrımının yapılmaması, savaşın haklılığına gölge düşürmektedir.<sup>365</sup> Lakin haklı savaş kuramının, savaşın başlatılabilmesi için gerekli sebeplerin haklılığı üzerinde yoğunlaşması, konunun doğrudan *jus ad bellum* ile ilgili olduğunu göstermektedir.

Hıristiyanlık öğretisinden etkilenen haklı savaş kuramı, Ortaçağ'dan günümüze kadar erişmeyi başarmış ve bu süreç içerisinde birçok düşünce insanı tarafından yorumlanmıştır. M.S. 4. yüzyıldan itibaren, Hıristiyanlık dininin haklı savaşa bakış açısını belirlemesi adına önemli bir isim olan St. Augustine, kötüyü bertaraf etme adına bazı savaşların gerekli olduğunu ve dinsel savaşların daima haklı bir nedeninin bulunduğunu belirtmiştir.<sup>366</sup> Haklı savaş kuramının 13.

---

<sup>357</sup> Yoram Dinstein, **War Aggression and Self-Defence**, 3. Baskı, Cambridge University Press, Cambridge, 2001, s. 59

<sup>358</sup> Dinstein, a.g.e., s. 59

<sup>359</sup> Keith Gomes, “An Intellectual Genealogy of the Just War: A Survey of Christian Political Thought on the Justification of Warfare”, **Small Wars Journal**, <https://smallwarsjournal.com/blog/journal/docs-temp/80-gomes.pdf> (08.01.2019)

<sup>360</sup> Gomes, a.g.e.

<sup>361</sup> Thom Brooks (Ed.), **Just War Theory**, Brill Yayıncılık, Hollanda, 2013, s. 1

<sup>362</sup> Brooks, a.g.e., s. 1-2

<sup>363</sup> Fulya A Ereker, “İlkçağlardan Günümüze Haklı Savaş Kuramı”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, 1(3), 2014, s. 2

<sup>364</sup> Ereker, a.g.e., s. 2-3

<sup>365</sup> Ereker, a.g.e., s. 3

<sup>366</sup> John Mark Mattox, **Saint Augustine and the Theory of Just War**, Continuum Yayınları, Londra; John Langan S J, “The Elements of St. Augustine’s Just War Theory”, **The Journal of Religious Ethics**, 12(1), 1984

yüzyıldaki temsilcilerinden Thomas Aquinas, haklı savaşa dair Hıristiyan öğretisini belirli bir sistematiğe oturtmuştur.<sup>367</sup> Kurama siyasal bir boyut katan Thomas Aquinas'tan<sup>368</sup> yaklaşık 200 yıl sonra yaşamış olan Vitoria, devletlere karşı yapılan her yanlışın savaş sebebi olmayacağını belirtmiş, benzer bir söyleme sahip Suarez de, zarar gören devletin öncelikle haklı sebebin var olmasından mütevellit bir onarım talebinde bulunması gerektiğini savunmuştur.<sup>369</sup>

Uzun bir süre dini argümanlarla desteklenen haklı savaş kuramı, modern devlet anlayışının Avrupa'da belirmeye başlamasıyla birlikte bir takım değişikliklere uğramış, savaş için gerekli olan haklı gerekçeler devlet egemenliğine dayandırılmaya başlamıştır.<sup>370</sup> Rönesans ve Reform gibi 15. ve 16. yüzyılın önemli gelişmeleri, savaşın haklı gerekçelerinin aranması noktasında teolojik argümanları arka plana itmiştir.<sup>371</sup> Savaş gerekçelerinin devlet egemenliğine dayandırılması hususunda önemli argümanlara sahip olanların başında, uluslararası hukuk açısından önemli bir isim olan Hugo Grotius gelmektedir. Devlete karşı yapılan yanlışların savaş sebebi olabileceğini belirten Grotius, Hıristiyan teolojisi bağlamında kuramı ele alanlardan farklı olarak, savaşı haklı kılan eylemlerin listesinin uzun olduğunu ifade ederek, duruma egemenlik perspektifinden yaklaşmıştır.<sup>372</sup>

Hıristiyanlık öğretilerine dayandırılan haklı savaş kuramı, yukarıda da görüldüğü üzere, Avrupa'da modern devletin ortaya çıkması ile birlikte değişime uğrayarak, devlet egemenliği temelinde gerekçelendirilmiştir. 19. yüzyıldan itibaren, Birinci Dünya Savaşı'na kadarki süreçte pozitif hukuk bağlamında savaşa dair gelişmeler yaşanmıştır. 19. yüzyıl ile birlikte, savaşa ilişkin var olan örf adet kuralları yerini yazılı andlaşmalara bırakmıştır.<sup>373</sup> 1899 ve 1907 tarihli Lahey Sözleşmeleri bu konuda önemli örnekler olarak kabul edilmektedir.<sup>374</sup> La Haye tipi sözleşmelere olarak da anılan bu iki sözleşme, genel itibariyle *jus ad bellum*'a ilişkin olarak, silahlı çatışmaların yönetilmesine, tarafsızlık statüsünün muhtevasına ve işgal durumuna ilişkin hükümler içermektedir.<sup>375</sup> Bu sözleşmeler, uluslararası ihtilafların öncelikle barışçı çözüm yolları ile giderilmesine odaklanan, silahlı çatışmaya girişilmeden önce barışçı girişimlerin yapılmasını

---

<sup>367</sup> Arthur Nussbaum, "Just War: A Legal Concept?", *Michigan Law Review*, 42(3), 1943, s. 456

<sup>368</sup> Ereker, a.g.e., s. 11

<sup>369</sup> Yücel Acer ve İbrahim Kaya, *Uluslararası Hukuk Temel Ders Kitabı*, 7. Baskı, Seçkin Kitabevi, Ankara, 2016, s. 324

<sup>370</sup> Acer ve Kaya, a.g.e., s. 324

<sup>371</sup> Ereker, a.g.e., s. 22

<sup>372</sup> Stanford Encyclopedia of Philosophy, "Hugo Grotius", <https://plato.stanford.edu/entries/grotius/#JusWarDoc>, 2005, (07.10.2017)

<sup>373</sup> J G Starke, *Introduction to International Law*, 10. Baskı, Butterworths, London, 1989, s. 552

<sup>374</sup> Starke, a.g.e., s. 552

<sup>375</sup> Yasin Aslan, *Savaş Hukuku ve Angajman Kuralları*, Bilge Yayınevi, Ankara, 2016, s. 31-32

öngören, fakat nihayetinde savaşı kat-i bir suretle yasaklayamayan yasal düzenlemelerdir.<sup>376</sup> Bunlara rağmen, savaş dahil olmak üzere silahlı kuvveti içine alan kuvvet kullanmayı tamamen yasaklayıcı gelişmelere temel hazırlamakla birlikte, takip eden başlık altında Birinci Dünya Savaşı sonrası meydana gelen yasal düzenlemeler için faydalı bir girizgâh olmuşlardır.

### 2.1.1.2. Birinci Dünya Savaşı'ndan BM'nin Kuruluşuna Kadarki Dönemde Kuvvet Kullanma

Birinci Dünya Savaşı öncesi egemenlik temelli var olan savaşa başvurma hakkı, uluslararası toplumun bu anlayıştan zarar görmesine neden olmuştur. Birinci Dünya Savaş öncesi *jus ad bellum*'un düzenlenmesi konusundaki yavaş süreç, savaşın yıkıcı etkisi sonucu devletlerce yeniden hızlandırılmaya çalışılmıştır.<sup>377</sup> Bu amaç doğrultusunda, 28 Haziran 1919'da Versay Sarayı'nda imzalanan ve 10 Ocak 1920'da yürürlüğe giren Milletler Cemiyeti Misakı ile Milletler Cemiyeti kurulmuştur.<sup>378</sup> Scott ve diğerlerine göre Milletler Cemiyeti, devletlerin savaşa başvurma haklarını egemenlik hakları gördükleri dönem ile kendi aralarındaki ilişkilerde kuvvete başvurma hakkının genel bir yasağa tabii tutulduğu modern dönem arasındaki bir orta dönemi temsil etmektedir.<sup>379</sup>

Milletler Cemiyeti Misakı ile savaş tam anlamıyla yasadışı ilan edilmemiş, Misak'a taraf devletlerden birinin diğer bir taraf devlet ile ihtilafa düşmesi halinde taraflara birkaç öneri sunulmuştur.<sup>380</sup> Misak'ın 12. ile 17. maddeleri arasındaki bölüm, o dönemki tanımı itibariyle savaşa başvurmaya ilişkindir. İlgili madde hükümlerinin detayına girmeden konuya bakıldığında, ihtilaf devletlerin doğrudan savaşa girmekten ziyade konuyu bir hakeme veya Milletler Cemiyeti Konseyi'ne götürebilecekleri görülmektedir. Bu yolun tercih edilmesi halinde taraflar, ilgili hakem veya Konsey kararını takip eden 3 ay içerisinde savaşa başvuramayacaklardır (madde 12). Konsey oybirliği ile karar alırsa, taraflar savaşa başvurmamayı yükümlülük telakki edeceklerdir (madde 15). Konsey'in oybirliği ile karar alamadığı durumlarda üyeler kendi belirledikleri yöntemlerle sorunu çözme yoluna gidebileceklerdir (madde 15). Konseye sunulan bir iddia da, ihtilafa konu olayın bir üye devletin içişleri ile ilgili olduğu Konsey'ce onaylanırsa, Konsey herhangi bir çözüm önermeyecektir (madde 15). Milletler Cemiyeti Misakı'nın kuvvet kullanmaya ilişkin hükümleri göz önünde bulundurulduğunda, Misak'ın kuvvet kullanma konusunda geciktirici bir etkiye sahip

---

<sup>376</sup> Acer ve Kaya, a.g.e., s. 325

<sup>377</sup> Anthony Clark Arend ve Robert J Beck, **International Law the Use of Force**, Routledge, Newyork, 1993, s. 4. Lakin tüm uluslararası toplumu kapsayıcı mahiyette bir hukuki düzenin, diğer bir ifade ile uluslararası hukukun, Hart'ın da ifade ettiği üzere, ne denli bağlayıcı olacağı tartışmaya açık bir konu olmuştur. Bkz. H L A Hart, **The Concept of Law**, 3. Baskı, Clarendon Law Series, Oxford University Press, New York, 2012, s. 216

<sup>378</sup> Scott, Shirley vd, **International Law and the Use of Force: A Documentary and Reference Guide**, Greenwood Publishing, Oxford, 2010, s. 29

<sup>379</sup> Scott vd. a.g.e., s. 29

<sup>380</sup> Scott vd. a.g.e., s. 35

olduğu, fakat kuvvet kullanmayı tam anlamıyla yasaklamadığı görülebilmektedir. Bu da, Milletler Cemiyeti'nin kuvvet kullanma konusunda, kendisinden önceki dönem ile sonraki dönem arasında tam bir orta dönem olduğuna yönelik savı haklı çıkarmaktadır.

Bu dönemde, Milletler Cemiyeti Misakı sonrasında kuvvet kullanmaya ilişkin başka düzenlemeler yapılmıştır. Bir uluslararası hukuk düzenlemesi olarak Belçika, Almanya, İngiltere, Fransa ve İtalya arasında akdedilen 1925 tarihli Ren Misakı bunlardan birisidir.<sup>381</sup> Buna ilave olarak, 1924 tarihli Zürih Protokolü ve 1925 tarihli Lokarno Andlaşması<sup>382</sup> savaşı yasaklamaya dair belgeler olarak bilinmektedirler. Söz konusu düzenlemeler, savaşın yasaklanmasına katkı sağlama amacını gütmekle birlikte, kapsamı itibari ile Milletler Cemiyeti Misakı ve BM Şartı kadar geniş olamamıştır.

BM Şartı'nın kabulü öncesinde kuvvet kullanmaya dair düzenlemeler içeren önemli diğer bir belge de Briand-Kellog Paktı'dır. Amerika ve Fransa'nın girişimiyle 1928 tarihinde imzalanan, Paris Paktı olarak da isimlendirilen Pakt,<sup>383</sup> kuvvet kullanma konusunda Milletler Cemiyeti Misakı'na göre daha kesin ifadelere yer vererek, savaşı kat-i bir lisanla yasaklamıştır.<sup>384</sup> İlk başlarda ABD ve Fransa başta olmak üzere, İngiltere, Almanya, İtalya, Japonya, Polonya, Belçika ve Çekoslovakya arasında imzalanan Pakt, takip eden dönemlerde bağımsızlığına kavuşan devletlerce de kabul edilmiştir.<sup>385</sup> Halen yürürlükte olan ve Türkiye'nin de ilk dönem katılımcıları arasında yer aldığı Pakt,<sup>386</sup> 3 maddeden oluşmaktadır. Pakt'ın 1. maddesi, taraf devletlerin savaşı ulusal politikanın bir aracı olarak kullanmalarını yasaklamaktadır. 2. maddede, uyuşmazlıkların çözümünde barışçı yollar dışında kalan çözüm yollarına başvurulmayacağı teyit edilmiştir. Savaşın yasaklanması bağlamında olumlu gelişmelerin yer aldığı Pakt, ileriki bölümde ele alınacak olan, savaşa varmayan kuvvet kullanma yöntemleri konusunda herhangi bir düzenleme yapmamıştır.<sup>387</sup> Pakt'ta dikkat çeken bir diğer olumsuzluk ise, kuvvet kullanma yasağının temel istisnası olarak meşru müdafaa hakkının gösterilmiş olmasına rağmen, hakkın içeriği ve hangi şartlar altında bu hakka başvurulacağına değinilmemesidir.<sup>388</sup>

---

<sup>381</sup> Hüseyin Pazarcı, **Uluslararası Hukuk**, 14. Baskı, Turhankitabevi, Ankara, 2015, s. 517

<sup>382</sup> İlyas Doğan, **Devletler Hukuku**, 2. Baskı, Astana Yayınları, Ankara, 2013, s. 133

<sup>383</sup> J L Brierly, "International Law and Resort to Armed Force", Tarcisio Gazzini ve Nicholas Tsagourias (Ed.), **The Use of Force in International Law**, içinde (308-319), Routledge, New York, 2012

<sup>384</sup> Serdar Örnek, **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı 1991 ve 2003 Irak Harekatları**, Seçkin Kitabevi, Ankara, 2013, s. 34-35

<sup>385</sup> Örnek, **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı 1991 ve 2003 Irak Harekatları**, a.g.e., s. 35

<sup>386</sup> Enver Bozkurt, **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma**, 3. Baskı, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2007, s. 11

<sup>387</sup> Örnek, **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı 1991 ve 2003 Irak Harekatları**, a.g.e., s. 35

<sup>388</sup> Örnek, **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı 1991 ve 2003 Irak Harekatları**, a.g.e., s. 35



## 2.1.2. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Dönemde Kuvvet Kullanma ve BM

İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla etkisini yitiren Milletler Cemiyeti, savaş sonrasında yerini BM'ye bırakmıştır. Bu savaş ile birlikte, savaşların kazanan tarafı dahil olmak üzere hiç kimseye fayda sağlamadığı fikri üzerinde uzlaşmış ve BM sistemi bu bağlamda oluşturulmuştur.<sup>389</sup> 1945 tarihinde kurulan ve günümüz itibarıyla 193 üyesi bulunan BM,<sup>390</sup> örgüt andlaşmasının 1. maddesinde belirtildiği üzere temel amaç olarak, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını şiar edinmiştir. Kuvvet kullanma konusunda selefi Milletler Cemiyeti misakı ile kıyaslandığında daha kapsamlı ve sistematik bir tutumu benimsemiştir. Buna göre, BM Şartı'nın 2. maddesinin 4. fıkrası, üye devletlerin uluslararası ilişkilerinde kuvvete başvurmalarını kesin bir şekilde yasaklamıştır.<sup>391</sup>

BM Şartı'nın 2. maddesinin 4. fıkrası ile birlikte kuvvet kullanma yasağı, sadece bir andlaşma hükmü olmasının ötesinde bir anlam kazanmıştır. Kuvvet kullanma yasağı, uluslararası teamül hukukunda özel bir kategori olan *jus cogens* kurallardan biri olarak kabul görmektedir.<sup>392</sup> Uluslararası hukuk terminolojisinde emredici buyruk kurallar olarak bilinen *jus cogens*,<sup>393</sup> bazıları tarafından doğal hukuk görüşüne dayandırılan kurallar olarak görülmekle birlikte,<sup>394</sup> bazı yazarlarca da teamül hukukunun bir formu olarak kabul edilmektedir.<sup>395</sup> Kuvvet kullanma yasağının bir *jus cogens* kuralı olduğu düşünüldüğünde, bir takım istisnaları olmakla birlikte, bu kurala aykırı hukuki edimler, örneğin bir anlaşma akdedilmesi mümkün değildir.<sup>396</sup> Benzer şekilde, uluslararası andlaşmalar hukukunda devletlerin belirli bir andlaşmaya ısrarlı muhalif (*persistent objector*) olmaları, *jus cogens* kuralları söz konusu olduğunda istisna teşkil etmektedir.<sup>397</sup> Bu da göstermektedir ki, kuvvet kullanma yasağı, uluslararası hukukun temel kaynakları arasında yer alan andlaşmalar ve teamüller açısından ciddi bir öneme sahiptir.

<sup>389</sup> Cenap Çakmak, **Uluslararası Hukuk Giriş, Teori ve Uygulama Bir Uluslararası İlişkiler Yaklaşımı**, Ekin Yayıncılık, Bursa, 2014, s. 184

<sup>390</sup> U.N., "Overview", <http://www.un.org/en/sections/about-un/overview/> (09.10.2017)

<sup>391</sup> Bkz. BM Şartı md. 2/4

<sup>392</sup> Sondre Torp Helmersen, "The Prohibition of The Use of Force As Jus Cogens Explaining Apparent Derogations", **Netherlands International Law Review**, 61(2), 2014

<sup>393</sup> Anne Lagerwall, "Jus Cogens", **Oxford Bibliographies**, <http://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199796953/obo-9780199796953-0124.xml>, 2017, (12.10.2017)

<sup>394</sup> A Mark Weisburd, "The Emptiness of The Concept of Jus Cogens, As illustrated By The War in Bosnia-Herzegovina", **Michigan Journal of International Law**, 17(1), 1995, s. 19

<sup>395</sup> Helmersen, a.g.e., s. 170. Teamül Hukuku için ayrıca bkz. Emre Öktem, **Uluslararası Teamül Hukuku**, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2013. Uluslararası hukuk bağlamında bir teamülden söz edilebilmesi için maddi ve manevi (psikolojik) unsurun varlığı aranmaktadır. Madde unsur, devletlerin davranışları olarak isimlendirilebilirken, manevi veya psikolojik unsur ise, devlet davranışlarının hukuki sonuç doğurmalarına olan inanç olarak kısaca özetlenebilir.

<sup>396</sup> Helmersen, a.g.e., s. 171

<sup>397</sup> Holning Lau, "Rethinking the Persistent Objector Doctrine in International Human Rights Law", **Chicago Journal of International Law**, 6(1), 2005, s. 498

Kuvvet kullanma yasağının teyit edilmesi hususunda, uluslararası hukukun diğer kaynaklarının da önemli katkılarından söz edilebilir. 1986 tarihli Uluslararası Adalet Divanı'nın (UAD) *Nikaragua Davası*,<sup>398</sup> kuvvet kullanma yasağı açısından temel kabul edilen gelişmelerden biridir. BM Güvenlik Konseyi'nin 5 daimi üyesinden biri olan ABD'nin, uluslararası hukukun temel yasaklarından birini ihlal ettiğine karar verilmesi ile birlikte, bu yasağın gelişmiş-gelişmekte olan devlet ayrımı yapılmaksızın herkes için bağlayıcı olduğu teyit edilmiştir. Ayrıca, bir uluslararası andlaşma olarak BM Şartı'nda yer alan ve aynı zamanda bir teamül kuralı olan kuvvet kullanma yasağının, uluslararası hukukun yardımcı kaynaklarından biri olan yargısal içtihatlarca da doğrulandığı açık bir şekilde görülmüştür.

BM Şartı, kuvvet kullanma yasağının işletilmesinden sorumlu BM organlarına yer vermektedir. Şart'ın IV. bölüm başlığı altında düzenlenen BM Genel Kurulu, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması konusunda BM Güvenlik Konseyi ve üye devletlere tavsiye kararlar verme, uluslararası hukuka ilişkin kodifikasyon çalışmalarının yapılmasını teşvik etmek ve ileride görüleceği üzere BM Güvenlik Konseyi'nin etkisiz kalması durumunda "Barış İçin Birlik" kararı alma konusunda etkin bir organ olup, bu organa ilişkin hükümler dolayısıyla kuvvet kullanma yasağının teyidi kapsamında sayılabilmektedir. Genel Kurul'un yanında, BM'nin yürütme organı niteliğinde olan ve 15 geçici, 5 daimi üyesi bulunan BM Güvenlik Konseyi'nin<sup>399</sup> düzenlendiği V. bölüm de kuvvet kullanma yasağı kapsamında değerlendirilebilmektedir. Bunlara ilave olarak, BM Şartı'nın çoğu hükmü doğrudan kuvvet kullanma yasağı ifadesini içermese de, bu yasağın ihlal edilmemesini sağlama, mevcut bir ihlale karşı başlatılabilecek barışçı ve zorlama yöntemlerini ve de bu faaliyetlerin hangi aktörlerce gerçekleştirilebileceğini konu edinmektedir.

Kuvvet kullanma konusunda yetkili BM organlarını düzenleyen Şart hükümleri yanında, bu organların kuvvet kullanma konusundaki tasarrufları da önemli bir yere sahiptir. Uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasından sorumlu temel organ olan Güvenlik Konseyi'nin tasarrufları ayrı bir başlık altında incelenecektir. Genel Kurul'un kuvvet kullanma yasağına dair uluslararası hukuka kazandırdıkları da azımsanamayacak niteliktedir. Genel Kurul'un 1970 tarihinde çıkarttığı 2625 (XXV) sayılı, Dostça İlişkiler ve İşbirliğine İlişkin Uluslararası Hukuk İlkeleri Konusundaki

---

<sup>398</sup> Uluslararası Adalet Divanı, *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua, Nicaragua v. USA*, ICJ Reports 1986. Davanın özeti ve önemi: Davaya konu olay 1979 tarihinde, sağ görüşlü *Somoza Hükümeti*'nin sol görüşlü *Sandinistalar* tarafından bir ayaklanma ile iktidardan uzaklaştırılması ardından, ABD Başkanı Reagan'un Nikaragua'ya yönelik tutumu sonucu yaşananlarla ilgilidir. Somoza Hükümeti'nin iktidardan uzaklaşmasını müteakiben harekete geçen başkan Reagan, Nikaragua'ya yapılan ekonomik yardımları kesmiş, gerekçe olarak da yeni hükümet tarafından El Salvador'daki ABD taraftarı hükümete karşı ayaklanan gerillalara gelen Rus desteği için Nikaragua limanlarının kullandırılmasını göstermiştir. Ayrıca, ABD Nikaragua'da meydana gelen iktidar değişikliği ardından yeni iktidara muhalif gerillalara destek vermiş, Nikaragua limanlarına saldırmıştır. Nikaragua tarafından UAD önüne getirilen davada, Nikaragua, ABD'nin kuvvet kullanma yasağını ihlal ettiğini iddia etmiştir. 1986 tarihli Divan kararında, ABD'nin kuvvet kullanma yasağına ilişkin kuralı ihlal ettiğine, üçe karşı on iki oyla karar verilmiştir. Bkz. Yusuf Aksar, **Temel Metinler ve Davalarla Uluslararası Hukuk**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017, s. 44, 473, 486

<sup>399</sup> Cengiz Başak, **Uluslararası Örgütler**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2010, s. 132

Bildirge bunlardan birini teşkil etmektedir. Bildirgeye göre, saldırı savaşı uluslararası hukuk açısından sorumluluk doğuran bir hareket olmakla birlikte barışa karşı işlenmiş bir suç olarak da kabul edilmektedir.<sup>400</sup> Benzer şekilde, 1974 tarih ve 3314 (XXIX) sayılı Saldırının Tanımı Kararı'nda da, bir önceki karardaki tanıma koşut bir şekilde, saldırı savaşını yasaklayıcı hükümler yer almaktadır.<sup>401</sup>

## 2.2. Kuvvet Kullanma Yasağının İstisnai Durumları

BM Şartı'nın kabulü ile birlikte, devletlerin uluslararası ilişkilerinde kuvvet kullanması veya kuvvet tehdidinde bulunması yasaklanmışsa da, bu yasağın bir takım istisnaları bulunmaktadır. BM Şartı'nın 51. maddesinde yerini bulan meşru müdafaa hali, kuvvet kullanmanın temel istisnasını teşkil etmektedir.<sup>402</sup> Şart'ın VII. bölümünde Güvenlik Konseyi'ne tanınan, uluslararası barış ve güvenliğin tehlikeye girmesi durumunda kuvvet kullanma yetkisi, yasağın ikinci istisnasını teşkil etmektedir. Bunlarla birlikte, Güvenlik Konseyi'nin faaliyetlerine geçmeden önce istisnai olarak kuvvet kullanma yetkisinin 5 daimi üyeye verilmesi ve İkinci Dünya Savaşındaki düşman devletlere karşı kuvvet kullanılması, kuvvet kullanmanın diğer istisnalarını oluştursa da bugün itibarıyla ilk iki istisnanın geçerli olduğu açıktır.<sup>403</sup> Meşru müdafaa ve Güvenlik Konseyi kararı ile kuvvet kullanma takip eden başlıklar altında ele alınacak olup, diğer iki istisnaya değinilmeyecektir.

### 2.2.1. Meşru Müdafaa

Uluslararası hukuktaki tanımı itibari ile meşru müdafaa, hukuka aykırı bir biçimde kuvvet kullanmaya maruz kalan devlet tarafından ani ve doğal olarak sahip olunan tepki gösterme hakkı olarak tanımlanmaktadır.<sup>404</sup> Uluslararası teamül hukukunca da kabul gören bu hakkın pratikteki uygulaması, 1837 tarihli ABD ve İngiltere arasındaki *Carolina Davası*'na kadar geri götürülebilmektedir.<sup>405</sup> Bireysel veya kolektif olarak kullanılabilen meşru müdafaa hakkı, BM Şartı ile garanti altına alınmıştır. Madde metninde belirtildiği üzere meşru müdafaa'nın söz konusu olabilmesi için öncelikle bir silahlı saldırının varlığı gerekmektedir. Madde hükmü açık olmakla birlikte, silahlı saldırının ne olduğuna ilişkin üzerinde anlaşılmalı bir tanım bulunmamaktadır. 1986 tarihli *Nikaragua Davası*'nda, silahlı saldırının tanımına ilişkin parametrelere yer verilmiştir.

<sup>400</sup> Bkz. BM Genel Kurulu, 2625 (XXV)

<sup>401</sup> Bkz. BM Genel Kurulu, 3314 (XXIX)

<sup>402</sup> Madde metni için bkz: BM Şartı 51. Madde.

<sup>403</sup> Bkz. Bozkurt, **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma**, a.g.e., s. 20

<sup>404</sup> Pazarcı, a.g.e., s. 520

<sup>405</sup> Greenwood, Christopher, "Self-Defence", Oxford Public International Law, <http://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e401>, 2011, (22.11.2017)

Divan'a göre, bir devletin düzenli birliklerinin gerçekleştirmiş olduğu eylemlerle birlikte, bir devlet yararına faaliyet gösteren veya bu devlet tarafından gönderilen düzenli olmayan birliklerin eylemleri de silahlı saldırı tanımına dahil olabilir.<sup>406</sup> Lakin burada Divan'ın dikkat çektiği bir diğer husus ise, düzenli askeri birlikler dışındaki bir gruba silah veya lojistik destek sağlamak bir devletin iç veya dış işlerine müdahale veya kuvvet kullanma tehdidi şeklinde yorumlanmasına karşın bu hareket doğrudan silahlı saldırı anlamına gelmemektedir.<sup>407</sup>

Madde metninde yer alan unsurlardan biri de saldırıya uğrayan devletin içinde bulunduğu durumu Güvenlik Konseyi'ne bildirmesi gerektiğidir. 51. maddede geçen bu hüküm, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasından sorumlu organ olan Güvenlik Konseyi'ne konuya ilişkin tedbir alma hakkı tanısa da, meşru müdafaanın saldırıya uğrayan devletçe kullanılabilmesi için ilke olarak Güvenlik Konseyi'nin kararına ihtiyacı yoktur.<sup>408</sup> 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'de gerçekleşen terör saldırılarından sonra meşru müdafaaya ilişkin bu unsur üzerine farklı söylemler geliştirilmiştir. Saldırıların sonrasında Güvenlik Konseyi tarafından çıkartılan 1368 ve 1373 sayılı kararlarda, terörist saldırıların uluslararası barış ve güvenliğe tehdit oluşturduğunun tespiti yapılmıştır.<sup>409</sup> Eylemlerin El-kaide ve Usame Bin Ladin tarafından gerçekleştirildiğini belirten ABD ve İngiltere ise yaklaşık 1 ay gibi bir süre sonra Afganistan'ı bombalamaya başlamıştır.<sup>410</sup> Yapılan askeri müdahalenin hukuki dayanağı olarak yukarıda bahsi geçen Güvenlik Konseyi kararları gösterilmiştir.<sup>411</sup> Lakin Güvenlik Konseyi'nin almış olduğu bu kararlar uluslararası barış ve güvenliğin tehdit edildiğini tespit etseler de kuvvet kullanmaya ilişkin açık bir izne yer vermemişlerdir.<sup>412</sup> 11 Eylül saldırılarını bir "silahlı saldırı" olarak değerlendiren ABD, başlatmış olduğu askeri operasyonları meşru müdafa olarak tanımlamıştır.<sup>413</sup> Lakin operasyonların hem meşru müdafa hakkına dayanarak başlatılması hem de Güvenlik Konseyi'nin kararlarının hukuki dayanak olarak gösterilmesi birbirleriyle çelişen durumlardır. Zira ortada bir meşru müdafa hakkı varsa, yukarıda da ifade edildiği gibi, Güvenlik Konseyi'nin herhangi bir kararına gerek yoktur, bu hak hali hazırda saldırıya uğrayan devlete tanınan doğal bir haktır.

---

<sup>406</sup> Uluslararası Adalet Divanı, *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua, Nicaragua v. USA*, ICJ Reports 1986, a.g.e., para. 195

<sup>407</sup> Uluslararası Adalet Divanı, *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua, Nicaragua v. USA*, ICJ Reports 1986, a.g.e., para. 195

<sup>408</sup> Pazarcı, a.g.e., s. 520

<sup>409</sup> Bkz. BM Güvenlik Konseyi, 1368 (2001); BM Güvenlik Konseyi, 1373 (2001)

<sup>410</sup> Naim Demirel, *BM Güvenlik Konseyi ve Uluslararası Barış ve Güvenliğin Korunması*, Derin Yayınları, İstanbul, 2015, s. 349-350

<sup>411</sup> Demirel, a.g.e., s. 350

<sup>412</sup> Topal, *Uluslararası Hukukta Devlet Destekli Terörizme Karşı Kuvvet Kullanma*, a.g.e., s. 268

<sup>413</sup> Doğan, a.g.e., s. 169

11 Eylül saldırıları sonrasında gerçekleştirilen askeri operasyonlarla meşru müdafaaaya ilişkin ortaya çıkan diğer bir konu ise önleyici meşru müdafaa iddiasıdır. 20 Eylül 2001 tarihinde yayımlanan “Ulusal Güvenlik Stratejisi”<sup>414</sup> veya diğer adıyla “Bush Doktrini” olarak bilinen yeni söyleme göre, meşru müdafaa için gerekli olan silahlı saldırının varlığına gerek duyulmayarak, henüz vuku bulmamış fakat vuku bulması muhtemel saldırılara karşı da önleyici kuvvet kullanma meşru kabul edilmiştir.<sup>415</sup> Uluslararası teamül hukukunda var olan ve BM Şartı ile de yazılı hale getirilen meşru müdafaa hakkının bu denli manipüle edilmesi, Şart’ın dar ve geniş yorumlanması hususunda tartışmaları başlatmıştır.<sup>416</sup>

Meşru müdafaa hakkının unsurlarına ilişkin söylenebilecek son husus ise hakkın kullanımında “gereklilik” ve “orantılılık” ilkelerine dikkat edilmesi gerektiğidir.<sup>417</sup> BM Şartı’nın 51. maddesinde yer almayan bu iki ilke, *Nikaragua Davası*’nda teyit edilmiş ve uluslararası teamül hukukunun bir parçası haline gelmiştir.<sup>418</sup> Gereklilik ilkesi, saldırının önlenmesi için kuvvet kullanmaktan başka bir çarenin kalmamasını ifade eder.<sup>419</sup> *Jud ad bellum* ve *Jus in bello* bağlamında önemli bir ilke olan orantılılık ilkesi ise, meşru müdafaa hakkını kullanan devletin, söz konusu silahlı saldırıyı sona erdirebilecek oranda kuvvet kullanmasını ifade etmektedir.<sup>420</sup>

### 2.2.2. BM Kararı ile Kuvvet Kullanma

Uluslararası hukuk sistemi içerisinde önemli bir yeri olan ve BM’nin özel yetkili organı olarak tanımlanabilen Güvenlik Konseyi,<sup>421</sup> Şart’ın V. bölümünde düzenlenmiştir. 24. maddede belirtildiği üzere Konsey, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında temel sorumlu organdır. Kuvvet kullanma yasağının istisnası bağlamında Konsey’in yetkileri VII. bölüm altında sayılmıştır. 39 ile 51 maddeleri arasını kapsayan VII. bölüm, Konsey kararıyla kuvvet kullanmanın hangi usul ve esaslar dairesinde gerçekleştirileceğini belirtmekle birlikte, bu bölüm altında alınan önlemler sadece BM Şartı’na taraf devletlere karşı değil, taraf olmayanlara karşı da uygulanabilmektedir.<sup>422</sup>

---

<sup>414</sup> Doğan, a.g.e., s. 165

<sup>415</sup> Bülent Sarper Ağır, “Bush Doktrini: Küresel Bir Hegemonik İstikrar Arayışı mı?”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 3(12), 2007, s. 85

<sup>416</sup> BM Şartı’nın dar yorumlanması gerektiğini savunanlar, meşru müdafaa için silahlı saldırının varlığının somut bir şart olarak kabul ederken, Şart’ı geniş yorumlayanlar ise ABD tarafından geliştirilen önleyici meşru müdafaaaya sıcak bakmaktadırlar. Bkz. Leo Van Den Hole “Anticipatory Self-Defence Under International Law”, *American University International Law Review*, 19(1), 2003, s. 69-106

<sup>417</sup> Pazarcı, a.g.e., s. 524

<sup>418</sup> Pazarcı, a.g.e., s. 524

<sup>419</sup> Nicholas Tsagourias, “Necessity and the Use of Force: A Special Regime”, I F Dekker ve E Hey (Ed.), *Netherlands Yearbook of International Law*, içinde 11-44, Asser Press, Lahey, 2010

<sup>420</sup> Bkz. David Kretzmer, “The Inherent Right to Self-Defence and Proportionality in Jus Ad Bellum”, *The European Journal of International Law*, 24(1), s. 235-282

<sup>421</sup> Erdem Denk, *Uluslararası Örgütler Hukuku Birleşmiş Milletler Sistemi*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2015, s. 173

<sup>422</sup> Örnek, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı 1991 ve 2003 Irak Harekatları*, a.g.e., s. 55

Madde 39'a bakıldığında, Konsey'in, "barışın tehdit edildiğini, bozulduğunu ya da bir saldırı eylemi olduğunu" saptamakla yetkili olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda Konsey barışın korunması veya tekrar kurulması, madde 41 ve 42 altındaki önlemlerden hangilerinin alınması gerektiği hususunda tavsiyelerde bulunur.

Madde 41'de Konsey, silahlı kuvvet kullanımı dışında hangi önlemlerin alınacağını belirler ve örgüt üyelerini bu kararları uygulamaya çağırabilir. Buna göre, 41. maddeye dayanarak diplomatik ve ekonomik yaptırımların alınması mümkün olabilmektedir. Madde metninde belirtilen "ekonomik ilişkilerin ve demiryolu, deniz, hava, posta, telgraf, radyo ve diğer iletişim ve ulaştırma araçlarının tümüyle ya da bir bölümüyle kesintiye uğratılması" önlemler başta olmak üzere, buna benzer bir dizi diplomatik ve ekonomik tedbir alınabilmektedir.<sup>423</sup>

Konsey'in kuvvet kullanmaya dair yetkilendirildiği madde olan 42. maddeye göre, "Güvenlik Konseyi, 41. maddede öngörülen önlemlerin yetersiz kalması halinde ya da kaldığı kanısına varırsa, uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için, hava, deniz ya da kara kuvvetleri aracılığıyla, gerekli saydığı her türlü girişimde bulunabilir. Bu girişimler, gösterileri, ablukayı ve BM üyelerinin hava, deniz ya da kara kuvvetlerince yapılacak başka operasyonları içerebilir." Madde 42'nin uygulanabilmesi için, madde 43 ve 47'deki gereksinimlerin tamamlanamadığını ileri süren Bozkurt, BM emrinde milli kuvvetlerin hangi şartlar altında görevlendirileceği hususunda açık bir düzenleme yapılmadığını dolayısıyla da BM'ye bağlı silahlı kuvvet oluşturma düşüncesinin hayata geçirilemediğini savunmaktadır.<sup>424</sup> Bu sebeplerden dolayı yarım asırlık süre zarfında *ad hoc* yöntemlerle Konsey nezdinde kuvvet kullanılması gerçekleştirilmiştir.<sup>425</sup>

BM yetkilendirmesi ile kuvvet kullanımı uygulamada sık rastlanan bir durum olmasa da konuya ilişkin örnekler mevcuttur. 1950 tarihinde Kuzey Kore ve 1990'da Irak'a karşı kuvvet kullanma yetkilendirmesi konu açısından iki önemli örneği teşkil etmekle birlikte, Konsey yetkilendirmesine ilişkin başka örneklere de rastlanmaktadır. 1950'de Kuzey Kore'nin Güney Kore'ye askeri müdahale gerçekleştirmesi üzerine, Güvenlik Konseyi bir takım kararlar almıştır.<sup>426</sup> Konsey tarafından alınan 82 sayılı kararda, Kuzey Kore'nin bu eyleminin uluslararası barış ve güvenliğin ihlali olduğu belirtilmiştir.<sup>427</sup> Aynı yıl içerisinde alınan 83 ve 84 sayılı kararlarda da söz konusu ihlalin gerçekleştirildiği teyit edilmiştir.<sup>428</sup> Konsey 84 sayılı kararında, ABD önderliğinde

<sup>423</sup> Bkz. Bozkurt, **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma**, a.g.e., s. 32-35

<sup>424</sup> Bozkurt vd, **Devletler Hukuku**, 8. Baskı, Yetkin Yayınları, 2015, s. 328-329

<sup>425</sup> Bozkurt vd., **Devletler Hukuku**, a.g.e., s. 328

<sup>426</sup> Şeref Ünal, **Devletler Hukukuna Giriş**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2003, s.180

<sup>427</sup> BM Güvenlik Konseyi, 82, 1950, para. 1

<sup>428</sup> BM Güvenlik Konseyi, 83, 1950; BM Güvenlik Konseyi, 84, 1950

Birleşik Kumanda Gücü oluşturulmasını ve üye devletlerin bu güce gerekli yardımı yapmaları konusunda gerekli izinleri vermeleri gerektiğini belirtmiştir.<sup>429</sup> ABD önderliğinde başlatılan bu askeri girişim, Kuzey Kore'nin işgale son vermesi ile sonuçlanmıştır.<sup>430</sup>

Güvenlik Konseyi kararı ile kuvvet kullanımının ikinci önemli örneği ise, Irak'ın Kuveyt'i işgali üzerine vuku bulmuştur. 1990'da Irak askeri güçlerinin Kuveyt'i işgal etmesini müteakiben devreye giren Güvenlik Konseyi, işgalin sona erdirilmesine yönelik bir dizi karar almıştır. Bu kararların ilki olan 660 sayılı kararda, bir an önce işgale son verilmesi gerektiği belirtilmiştir.<sup>431</sup> Aynı tarihli 678 sayılı kararda ise Konsey, Kuveyt ile işbirliği içinde kuvvet kullanılmasına izin vermiştir.<sup>432</sup> Sonuç itibariyle, gerçekleştirilen operasyonlar ile Irak Kuveyt'ten çıkartılmışsa da, bu operasyonların BM yetkilendirmesi ile mi yoksa meşru müdafaa bağlamında mı yapıldığı hususu tartışmalı bir konu olarak kalmıştır.<sup>433</sup>

Konsey'in BM Şartı'nın VII. bölümü bağlamında kuvvet kullanmaya yetki verdiği bir başka örnek ise, 1966 tarih ve 221 sayılı kararıyla söz konusu olmuştur. Kararda, tek taraflı olarak bağımsızlığını ilan eden Güney Rodezya'nın, BM üyesi bir devlet tarafından tanınmaması gerektiği belirtilmiş, ekonomik ambargoların, gerektiği takdirde kuvvet kullanımı ile gerçekleştirilebilmesi için İngiltere'ye yetki verilmiştir.<sup>434</sup> Kararda açık bir şekilde, gerektiğinde kuvvet kullanmaya başvurabileceğine yer verilmişse de, ambargonun uygulanması sürecinde kuvvet kullanımına gerek duyulmamıştır.<sup>435</sup> 1992 tarihli ve 794 sayılı başka bir Konsey kararında,<sup>436</sup> Somali İç Savaşının uluslararası barış ve güvenliği ihlal eden ciddi bir trajedi olduğu belirtilmiş ve insani yardım operasyonlarının başarılı olabilmesi için üye devletlerin gerektiğinde kuvvet kullanabileceği ifade edilmiştir.<sup>437</sup> Bunlara ilave olarak, Bosna ve Haiti'de yaşanan çatışmalara ilişkin olarak Konsey tarafından alınan kararların, kuvvet kullanmaya izin verici mahiyette olduğu da ileri sürülmektedir.<sup>438</sup>

Uluslararası barış ve güvenliğin korunması hususunda asıl yetkili organ Güvenlik Konseyi olmakla birlikte, BM Şartı'nın 12. maddesi gereği, Güvenlik Konseyi'nin belirli bir uyuşmazlığı

---

<sup>429</sup> BM Güvenlik Konseyi, 84, 1950, para. 2-6

<sup>430</sup> Ünal, a.g.e., s. 180

<sup>431</sup> BM Güvenlik Konseyi, 660, 1990

<sup>432</sup> Ünal, a.g.e., s. 181

<sup>433</sup> Ünal, a.g.e., s. 181. Ayrıca bkz. Alex J Bellamy, "Feature — Legality Of The Use Of Force Against Iraq, International Law And The War With Iraq", **Melbourne Journal of International Law**, 4(2), 2003, s. 1-24

<sup>434</sup> BM Güvenlik Konseyi, 221, 1966

<sup>435</sup> Ünal, a.g.e., s. 181

<sup>436</sup> BM Güvenlik Konseyi, 794, 1992

<sup>437</sup> Bozkurt vd., **Devletler Hukuku**, a.g.e., s. 333

<sup>438</sup> Ünal, a.g.e., s. 182

çözmede başarılı olamaması durumunda, Genel Kurul tavsiye karar verme yetkisine sahiptir. 1950’de Kuzey Kore’nin Güney Kore’yi işgal etmesi olayında, Güvenlik Konseyi’nin SSCB’nin muhalefeti nedeniyle karar alamamasını müteakiben, ABD’nin teklifi ile Genel Kurul’un almış olduğu, 377 (V) sayılı Barış İçin Birlik (*Uniting for Peace*) kararı,<sup>439</sup> barış ve güvenliğin sağlanması hususunda, Genel Kurul’un kuvvet kullanma dahil olmak üzere tavsiye karar alabileceğinin önemli bir kanıtı olmuştur.<sup>440</sup> BM Şartı’nın 12. maddesinde Genel Kurul’a tanınan bu yetkinin yorumu konusunda doktrinde fikir birliği sağlanmamış olsa da,<sup>441</sup> Güvenlik Konseyi’nin veto engeli nedeniyle Genel Kurul’un, Suriye krizi gibi, günümüzde vukuu bulan olaylarda aktif rol oynayabileceği ileri sürülmektedir.<sup>442</sup>

### 2.2.3. Kuvvet Kullanmayı Meşrulaştırmaya Yönelik Diğer Argümanlar

#### 2.2.3.1. İnsani Müdahale

Uluslararası hukuk sisteminde bir devletin başka bir devlete meşru müdafaa hali dışında kuvvet kullanma suretiyle müdahale etmesi, BM Şartı’nın 2. maddesi altında, gerek kuvvet kullanma yasağı gerekse iç işlerine karışmamaya ilişkin hükümler ile yasaklanmıştır. Detayları yukarıda açıklanan kuvvet kullanma yasağı ve istisnaları dışında, devlet veya devletlerin gerçekleştirmiş oldukları müdahaleler, hukukiliği yanında, farklı etik ve moral gerekçelendirmeler üzerinden de açıklanmaya çalışılmıştır.<sup>443</sup> Bu gerekçelendirmelerin başında, hiç şüphesiz insani müdahale tartışmaları gelmektedir. İnsani müdahale, bir devlet veya bir grup devlet tarafından, başka bir devletin sınırları içerisinde, o devletin izni olmadan gerçekleştirilen ve müdahaleye maruz kalan devletin vatandaşlarını, söz konusu devletin uyguladığı ağır insan hakları ihlallerinden korumayı amaçlayan, kuvvet kullanma veya tehdidini içeren eylemler olarak tanımlanabilir.<sup>444</sup> Güvenlik Konseyi’nin önündeki veto engelleri ve Genel Kurul’un, 1950 Kore olayı dışında etkin bir şekilde barış için birlik kararı çıkartmaması, var olan ağır insan hakları ihlallerini engelleme hususunda insani müdahale tartışmalarının başlamasına sebep olmuştur. Lakin açık hükümlerine

<sup>439</sup> BM Genel Kurul, 377 (V) A, 1950

<sup>440</sup> Michael Ramsden, “Uniting For Peace” In The Age Of International Justice”, **The Yale Journal of International Law Online**, 42, 2016, s. 4

<sup>441</sup> B N Goswami, “The Commonwealth and the "Uniting for Peace" Resolution: a Study of the Legal Stand of Some Commonwealth Countries”, **International Studies**, 3(4), 1961.; Larry D Johnson, “Uniting for Peace”: Does It Still Serve Any Useful Purpose?, **American Society of International Law**, 108, 2014, s. 106-115; Andrew J Carswell, “Unblocking the UN Security Council: The Uniting for Peace Resolution”, **Journal of Conflict & Security Law**, 18(3), s. 453-480

<sup>442</sup> Bkz. Ahmet Hamdi Topal, “Uluslararası Barış Ve Güvenliğin Sürdürülmesi Kapsamında Barış İçin Birlik Kararı’nın Uygulanabilirliği”, **TAAD**, 5(19), 2014, s. 101,126

<sup>443</sup> Mortimer N S Sellers, “Intervention under International Law”, **Maryland Journal of International Law**, 29(1), 2014, s. 1

<sup>444</sup> Jeff L Holzgrefe, “The Context for Humanitarian Intervention”, Jeff L Holzgrefe ve Robert O Keohane (Ed.), **Humanitarian Intervention Ethical, Legal, and Political Dilemmas**, içinde (13-14), Cambridge University Press, Cambridge, 2003, s. 18



rağmen, farklı yorumlamaların yapıldığı BM Şartı göz önünde bulundurulduğunda, henüz belirli bir hukuk normu haline gelmeyen insani müdahalenin kötüye kullanılma tehlikesi de mevcuttur. Bu sebeple, gelişmekte olan devletlerin çoğu insani müdahale kavramını, devlet egemenliğini aşındıran bir girişim olarak görmektedirler.<sup>445</sup>

Uluslararası hukuk ve ilişkiler doktrininde, yasallığı ve dayanakları hususunda çok farklı tartışmalar olan insani müdahale uygulamalarının, eski çağlara kadar geri götürülebileceği ifade edilmektedir.<sup>446</sup> İnsani müdahalenin dayanaklarına bakıldığında, uluslararası teamül hukukunun bu tarz müdahalelere belirli şartlar altında izin verdiği savunulmuştur.<sup>447</sup> Lakin 1971’de Hindistan’ın Doğu Pakistan’a (Bangladeş), 1978’de Tanzanya’nın Uganda’ya, 1979’da Vietnam’ın Kamboçya’ya ve Hindistan’ın Tamil’e yaptığı müdahalelerde görüldüğü üzere, insani müdahaleye ilişkin devlet uygulamalarında, üzerinde karar kılınmış bir ortak örnek yoktur.<sup>448</sup> Bu örneklerin yanı sıra, Batı kaynaklarında üzerinde durulmasa da, Aksar’ın ifadesiyle, 1974 tarihinde Türkiye tarafından gerçekleştirilen Kıbrıs Barış Harekâtı da, insani müdahalenin örneklerinden biri sayılabilir.<sup>449</sup>

Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte, insani müdahale tartışmaları da yeni bir boyut kazanmıştır. Soğuk Savaş sonrası döneminin, tartışmasız bir şekilde savaş ve çatışmalara tanıklık etmesi, büyük savaşlardan ziyade iç savaşların artış gösterdiği bir dönem olması,<sup>450</sup> bu savı destekler mahiyettedir. Bu dönemde, Balkanlarda ve Ruanda’da meydana gelen trajediler sonrasında, uluslararası toplum, meydana gelen bu ağır insan hakları ihlallerine nasıl müdahale edileceği hususunu ciddi bir şekilde tartışmaya başlamıştır.<sup>451</sup> 1999’da NATO’nun Kosova’da gerçekleştirmiş olduğu müdahale ise, gerekliliği üzerinde durulan insani müdahale tartışmalarının farklı bir boyutta ele alınmasını gündeme getirmiştir. NATO kuvvetleri tarafından 1999’da Kosovalı Arnavutların, Sırp güçlerine karşı korunması için gerçekleştirilen hava harekâtları, BM tarihinde bir örgütün ilk defa olarak Güvenlik Konseyi yetkilendirmesi olmadan, tamamıyla insani temelli bir müdahale gerçekleştirmesinin örneğini teşkil etmektedir.<sup>452</sup> NATO’nun gerçekleştirdiği

---

<sup>445</sup> Matthew C Waxman, **Intervention to Stop Genocide and Mass Atrocities International Norms and U.S. Policy**, Council on Foreign Relations Press, New York, 2009, s. 9

<sup>446</sup> Francis Kofi Abiew, **The Evolution Of The Doctrine And Practice Of Humanitarian İntervention**, Kluwer Law International, Lahey, 1999, s. 11

<sup>447</sup> Abiew, a.g.e., s. 61

<sup>448</sup> Abiew, a.g.e., s. 71

<sup>449</sup> Aksar, **Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk**, a.g.e., s. 127

<sup>450</sup> Chuka Enuka, “Post-Cold War Conflicts: Imperative for Armed Humanitarian Intervention”, **Global Journal of Human Social Science Interdisciplinary**, 12(9), 2012, s. 19

<sup>451</sup> U.N., “Background Information on the Responsibility to Protect”, <http://www.un.org/en/preventgenocide/rwanda/about/bgresponsibility.shtml> (30.11.2017)

<sup>452</sup> Nicholas J Wheeler, “Unilateral Humanitarian Intervention and International Law”, **British International Studies Association Annual Conference**, 105(2), 2000, s. 201

bu müdahaleye yönelik uluslararası toplumun tepkisi iki farklı şekilde tezahür etmiştir.<sup>453</sup> Bazılarına göre bu müdahale, Güvenlik Konseyi'nin önündeki veto engelinden dolayı işlemeyen sisteme işlerlik kazandırmış, moral gerekçelendirmeler hukukiliğin önüne geçmiştir.<sup>454</sup> Rusya ve Çin başta olmak üzere diğer bir gruba göre ise, NATO'nun müdahalesi, hukuka aykırı olmakla birlikte uluslararası sisteme ciddi zararlar vermiştir.<sup>455</sup> Müdahale sonrasında, UAD nezdinde Yugoslavya tarafından, NATO üyesi devletler aleyhine açılan, Kuvvet Kullanmanın Hukukiliği (*Legality of the Use of Force*) Davası'nda Divan, müdahalenin gerçekleştiği dönemde Yugoslavya adında bir devlet olmadığını gerekçe göstererek yetkisizlik kararı vermiştir.<sup>456</sup> Divan'ın kararını eleştiren Aksar'a göre,<sup>457</sup> şayet Divan, insani müdahalenin varlığını kabul ederek, hangi koşullar altında müdahalenin gerçekleşebileceğini belirlemiş olsaydı, uluslararası hukuk açısından büyük bir kazanım olabilirdi.

### 2.2.3.2. Koruma Sorumluluğu

NATO'nun Kosova'da gerçekleştirdiği müdahalenin ciddi tartışmaları başlatmasını takip eden yıllarda, insani müdahale benzeri çözümler bulunmaya çalışılmıştır. BM Genel Sekreteri Kofi Annan, BM'nin temel misyonu olan uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması noktasında sorunlar yaşandığına değinerek, devletin sahip olduğu egemenliği, vatandaşlarını koruma adına kullanması gerektiğini belirtmiş ve egemenlik algısının değiştiğine dikkat çekmiştir.<sup>458</sup> Kanada Hükümeti desteğiyle kurulan, Devlet Egemenliği ve Müdahale Uluslararası Komisyonu tarafından yayımlanan 2001 tarihli bir raporda, ağır insan hakları ihlallerinin önüne geçmede insani müdahale konseptinin etkin olamadığını, müdahaleden ziyade koruma sorumluluğu üzerinde durulması gerektiği belirtilmiştir.<sup>459</sup> Raporda, koruma sorumluluğunun, “önleme sorumluluğu”, “tepki verme sorumluluğu” ve “yeniden inşa sorumluluğu” şeklinde üç sütun üzerine kurulduğu belirtilmiştir.<sup>460</sup> Rapora koşut bir şekilde, koruma sorumluluğu konsepti BM nezdinde farklı platformda da gündeme getirilmiştir.<sup>461</sup> Bu platformlardan en önemlisi hiç şüphesiz, Eylül 2005 tarihinde gerçekleştirilen BM Dünya Zirvesi olmuştur. Zirve'nin sonuç bildirgesinde koruma sorumluluğuna

---

<sup>453</sup> Wheeler, a.g.e., s. 201

<sup>454</sup> Wheeler, a.g.e., s. 201

<sup>455</sup> Wheeler, a.g.e., s. 201. Ayrıca Bkz. John J Merriam, “Kosovo and the Law of Humanitarian Intervention”, *Case Western Reserve Journal of International Law*, 33(1), 2001, s. 111-154

<sup>456</sup> Aksar, *Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk*, a.g.e., s. 128

<sup>457</sup> Aksar, *Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk*, a.g.e., s. 128-129

<sup>458</sup> BM Genel Kurul, SG/SM/7136 GA/9596

<sup>459</sup> International Commission On Intervention And State Sovereignty, *The Responsibility To Protect*, International Development Research Centre, Ottawa, 2001

<sup>460</sup> International Commission On Intervention And State Sovereignty, a.g.e., s. 19, 29, 39

<sup>461</sup> Marco Odello, “Commentary On The United Nations' High-Level Panel On Threats, Challenges And Change”, *Journal of Conflict & Security Law*, 10(2), 2005, 231-262; BM Genel Kurulu, A/59/2005/Add.3

yer verilmiş olup, bu yeni konseptin tanımına ve hangi koşullarda sorumluluğun hasıl olduğuna değinilmiştir. Buna göre koruma sorumluluğu, her bir devletin kendi vatandaşlarını savaş suçları, soykırım ve insanlığa karşı suç teşkil eden eylemlere karşı koruma hususunda pozitif ve negatif yükümlülükleri bulunduğunu ifade ederken, bu sorumluluğunun yerine getirilemediği takdirde, BM vasıtasıyla uluslararası toplumun harekete geçmesinin mümkün olduğu anlayışı üzerinde temellendirilmiştir.<sup>462</sup>

İnsani müdahale tartışmalarına yeni bir yaklaşım getiren koruma sorumluluğu konsepti, yukarıda bahsi geçen gelişmelere rağmen, herhangi bir bağlayıcı hukuk metninde yer almamış ve bir norm haline gelememiştir.<sup>463</sup> Ercan'a göre, konseptin uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması noktasında etkin bir yol olabilmesi için hukuki düzenlemelere ihtiyacı vardır.<sup>464</sup> Bu noktadan bakıldığında, hukuki bağlamda koruma sorumluluğunun insani müdahaleden farklı bir yere sahip olduğunu söylemek güçtür. Nitekim bu iki konseptin aynı amaca hizmet ettiğini savunanlar olduğu gibi,<sup>465</sup> koruma sorumluluğunu, işlemeyen BM sistemine alternatif bir çıkış yolu olan insani müdahaleyi ortadan kaldırmaya çalışan bir girişim olarak tanımlayanlar da vardır.<sup>466</sup>

Koruma sorumluluğu ilk defa olarak 2006 tarihli, Silahlı Çatışmalarda Sivillerin Korunmasına ilişkin 1674 sayılı Güvenlik Konseyi kararında dile getirilmiştir.<sup>467</sup> Karar metninde, 2005 tarihli BM Zirvesi Sonuç Bildirgesi'nin, koruma sorumluluğuna ilişkin olan 138 ve 139. Maddelerine atıf yapılmıştır.<sup>468</sup> Buna koşut bir şekilde, Libya İç Savaşı<sup>469</sup> ve Fildişi Sahilleri'ndeki<sup>470</sup> çatışmalara dair alınan Konsey kararlarında da koruma sorumluluğuna değinilmiştir. Arap Baharı'nın Libya'ya sıçraması üzerine, Güvenlik Konseyi tarafından alınan 1973 sayılı karar akabinde, Libya'ya gerçekleştirilen müdahaleler ve sonuçları, söz konusu doktrinin ciddi şekilde eleştiri almasına sebebiyet vermiştir. Sivillerin korunması önceliği ile başlayan NATO operasyonları, sonuç olarak rejim değişikliğine sebebiyet vermiştir.<sup>471</sup> İç savaşın

---

<sup>462</sup> BM Genel Kurulu, A/59/2005/Add.3, a.g.e., madde 138, 139

<sup>463</sup> Füsün Arsava, "Egemenlik ve Koruma Sorumluluğu", *Gazi Üniversitesi HFD*, 15(1), 2011

<sup>464</sup> Pınar Gözen Ercan, "İkinci On Yılına Girerken Koruma Sorumluluğunu Yeniden Düşünmek: Lex Ferenda Olarak R2P", *Hacettepe HFD*, 5(2), 2015

<sup>465</sup> Halil Rahman Başaran, "Identifying the Responsibility to Protect", *The Fletcher Forum of World Affairs*, 38(1), 2014

<sup>466</sup> Aksar, *Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk*, a.g.e., s. 129-133

<sup>467</sup> BM Güvenlik Konseyi, 1674, 2006

<sup>468</sup> BM Güvenlik Konseyi, 1674, 2006, para. 4

<sup>469</sup> BM Güvenlik Konseyi, 1973, 2011

<sup>470</sup> BM Güvenlik Konseyi, 1975, 2011

<sup>471</sup> Emine Yavaşgel ve Veli Polat, "Ortadoğu'da Leviathan'a Karşı Sivil Devrimler", Hasret Çomak ve Caner Sancaktar (Ed.), *Ortadoğu Analizi İki Kutuplu Sistem Sonrası Ortadoğu ve Arap Baharı, içinde (59-98)*, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2014

bitirilmesi amacıyla yönelik olarak kullanılmaya çalışılan koruma sorumluluğu konsepti, Libya müdahalesinin istenmeyen şekilde sonuçlanması üzerine sorgulanmıştır.

2011’de BM Genel Kurulu’nun 66. açılış töreninde, açılış konuşmasını gerçekleştiren Brezilya devlet başkanı Dilma Rousseff, koruma sorumluluğu konseptinin eksikliklerine değinerek, konseptin yeni bir girişim ile onarılması gerektiğini ifade etmiştir.<sup>472</sup> Bu bağlamda, Koruma Öncelikli Sorumluluk (*Responsibility While Protecting*) isimli yeni bir kavrama değinen Rousseff, bu kavramın koruma sorumluluğuna alternatif olmadığını, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması hususunda bu iki kavramın birlikte uygulanması gerektiğini belirtmiştir.<sup>473</sup> Bu konuşmanın gerçekleştirilmesinden kısa bir süre sonra, Brezilya’nın BM daimi temsilcisi tarafından, Genel Sekreter’e iletmek üzere Güvenlik Konseyi toplantısında sunulan bir mektupta,<sup>474</sup> Koruma Öncelikli Sorumluluk kavramının temel unsurlarına yer verilmiştir. Libya müdahalesinin bir eleştirisi mahiyetindeki bu yeni kavram ile<sup>475</sup> koruma öncelikli bir yol izlenmesinin gerekliliği üzerinde durulmuş, koruma sorumluluğu için geçerli olan üç sütunun ciddi bir kronolojik sıralamaya göre uygulanması gerektiği belirtilmiş ve kuvvet kullanma adına aceleci kararların alınmaması gerektiği ifade edilmiştir.<sup>476</sup>

Koruma Öncelikli Sorumluluk kavramı, yükselen bir güç olarak Brezilya ve müttefikleri tarafından desteklenmekle birlikte, koruma sorumluluğu bağlamında müdahaleci bir tavra sahip Batı tarafından eleştirilen bir kavram olmuştur.<sup>477</sup> Uluslararası hukuk ve ilişkiler literatüründe de kendisine yer edinen bu yeni kavram, bazıları tarafından olumlu bir girişim olarak görülse de,<sup>478</sup> Batı literatüründe kavramın, koruma sorumluluğunu ve insani amaçlı müdahaleleri engellemeye çalışan bir girişim olduğu ve sivil kayıpları daha da artırabileceği üzerinde durulmuştur.<sup>479</sup> Koruma

---

<sup>472</sup> Dilma Rousseff, “Brazil”, U.N., <https://gadebate.un.org/en/66/brazil>, 2011, (04.12.2017)

<sup>473</sup> Sezai Çağlayan “Koruma Sorumluluğunun Bir Eleştirisi: “Koruma Öncelikli Sorumluluk””, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, 6(12), 2018, s. 335-360

<sup>474</sup> BM A/66/551-S/2011/701

<sup>475</sup> James Pattison, ““The Ethics of “Responsibility While Protecting”: Brazil, the Responsibility to Protect, and Guidelines for Humanitarian Intervention””, **Human Rights & Human Welfare**, 71, 2013, s. 1-26; Kai Michael Kenkel, “Brazil and the Responsibility While Protecting Initiative”, Oxford Research Group, <https://www.oxfordresearchgroup.org.uk/Blog/brazil-and-the-responsibility-while-protecting-initiative>, 2016, (04.12.2017)

<sup>476</sup> BM A/66/551-S/2011/701; Alex J Bellamy, “The Three Pillars of the Responsibility to Protect”, **Pensamiento Propio**, 41, 2015, s. 52

<sup>477</sup> Paula Wajcikiewicz Almeida, “From Non-indifference to Responsibility While Protecting: Brazil’s Diplomacy and the Search for Global Norms”, **Global Powers and Africa Programme Occasional Paper**, 138, <http://saiia.org.za/research/from-non-indifference-to-responsibility-while-protecting-brazils-diplomacy-and-the-search-for-global-norms/>, 2013, (08.01.2019), s. 12

<sup>478</sup> Francis M Deng, “The Responsibility While Protecting (RwP) Talking Points for Remarks”, [http://www.responsibilitytoprotect.org/FD%20statement%20on%20Brazil%20initiative.%2021\\_2\\_12.pdf](http://www.responsibilitytoprotect.org/FD%20statement%20on%20Brazil%20initiative.%2021_2_12.pdf), 2017, (14.11.2017)

<sup>479</sup> Matias Spektor, “Humanitarian Intervention Brazilian Style?”, **Americas Quarterly**, 2012, s. 54-59.; Thomas Wright ““Brazil Hosts Workshop on “Responsibility While Protecting””, <http://foreignpolicy.com/2012/08/29/brazil-hosts->

Öncelikli Sorumluluk kavramı kısa sürede popüler hale gelse de, Brezilya ve müttefiklerinin BM geçici üyeliklerinin sona ermesi, Brezilya'nın önemli müttefiklerinin kavrama yeterli desteği vermemeleri<sup>480</sup> ve de en önemlisi Brezilya içinde ciddi kurumsal bir destekten mahrum olunması, kavramın daimi olamamasına sebebiyet vermiştir.<sup>481</sup>

### 2.3. Angajman Kuralları ve Kuvvet Kullanma

Ulusal angajman kuralları ve çok uluslu operasyonlarda geçerli olan angajman kuralları, kuvvet kullanımına ilişkin farklı parametreleri benimsemiş olmakla birlikte, meşru müdafaa, görevin icrası, düşmanca hareket ve düşmanca niyet, genel olarak angajman kurallarında bulunan ortak unsurlardır. Uluslararası hukukta kuvvet kullanma bağlamında angajman kurallarının ele alınacağı bu kısımda, temel itibariyle bu iki konunun omurgası olarak kabul edilebilecek meşru müdafaa unsuru üzerine yoğunlaşılacaktır. Bunun temel sebebi meşru müdafaa'nın hem kuvvet kullanma hem de angajman kuralları için çok önemli olmasıdır. Meşru müdafaa kuvvet kullanma yasağına istisna oluşturmakla birlikte, angajman kurallarının devreye girip, devreden çıkması noktasında bir anahtar görevi görmektedir. İlk olarak, angajman kuralları doktrini açısından meşru müdafaa'nın türleri ve bunların arasındaki benzerlikler ve farklılıklar ele alınacaktır. Daha sonra, meşru müdafaa ve kuvvet kullanma, farklı angajman kuralları doktrinleri özelinde incelenecektir.

#### 2.3.1. Meşru Müdafaa Türleri

##### 2.3.1.1. Ulusal Meşru Müdafaa Hakkı

Angajman kurallarının teorik boyutunun ele alındığı birinci bölümde de sıklıkla karşılaşılan meşru müdafaa hakkı, angajman kurallarının ne zaman devreye girip ne zaman devreden çıkacağını belirlemesi adına oldukça önemlidir. Yukarıda ifade edildiği gibi, meşru müdafaa hakkı angajman kuralları tarafından sınırlandırılabilen veya angajman kuralları tarafından düzenlenebilen bir hak değildir.<sup>482</sup> Meşru müdafaa kapsamında kuvvet kullanma, angajman kuralları ile düzenlenebilen bir husus değil ise, meşru müdafaa'nın bizatihi kendisinin de bir angajman kuralı olduğunu söylemek olanaklı değildir. Bu noktada, meşru müdafaa durumunda kuvvet kullanmaya dair kuralların

---

[workshop-on-responsibility-while-protecting/](http://workshop-on-responsibility-while-protecting/), 2012, (14.11.2017). ; Jennifer Welsh, "Brazil's "Responsibility While Protecting" Proposal: A Canadian Perspective", **Canadian Centre For The Responsibility To Protect**, <http://ccr2p.org/publications-3/>, 2013, (08.01.2019)

<sup>480</sup> Oliver Stuenkel, "BRICS and the "Responsibility while protecting" Concept", **The Hindu**, <http://www.postwesternworld.com/2012/03/11/the-hindu-brics-and-the-%E2%80%98responsibility-while-protecting%E2%80%99-concept/>, 2012, (16.11.2017)

<sup>481</sup> Cristina G Stefan, "On non-Western norm Shapers: Brazil and the Responsibility While Protecting", **European Journal of International Security**, 2(1), 2017, s. 88-110

<sup>482</sup> Pamuk, a.g.e., s. 115

“defansif angajman kuralları” olduğu yönündeki savlara<sup>483</sup> katılmak mümkün değildir. Çünkü meşru müdafaa bağlamında kuvvet kullanma, angajman kurallarına ve dolayısıyla bu kuralların uygulanmasında yetkili mercilerin tasarruflarına bağlı olmayan, yukarıda da ifade edildiği gibi orantılılık ve gereklilik prensiplerine göre icra edilen bir haktır. Dolayısıyla meşru müdafaa halinde kullanılacak kuvvetin tür ve şiddetini önceden kestirmek mümkün olmayacağından, bu süreçte gerçekleştirilecek eylemlere, her ne şekilde olursa olsun angajman kuralı demek doğru değildir. Özetle, meşru müdafaa bir angajman kuralı değildir, meşru müdafaa meşru müdafadır!

BM sisteminde kuvvet kullanımının iki istisnasından biri olarak kabul edilen meşru müdafaa hakkının, tam olarak kime ait olduğu sorgulandığında, verilecek cevap, meşru müdafaa'nın hangi ölçekte kullanılan bir hak olduğunu da açıklar mahiyette olacaktır. Öncelikle bilinmesi gereken temel husus, hangi düzeyde olursa olsun, meşru müdafaa hakkının doğal bir hak olduğudur.<sup>484</sup> Meşru müdafaa'nın doğal hukuk öğretisine dayanan doğal bir hak olduğunun kabulü, gerek BM Şartı 51. maddedeki hükümlerden gerekse devletlerin ceza kodlarındaki hükümlerden anlaşılmaktadır. Lakin meşru müdafaa hakkının angajman kuralları ile olan ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda, angajman kuralları yazınında meşru müdafaa'nın kullanımına dair bir takım sınıflandırmalar yapılmıştır.

Uluslararası hukuk açısından meşru müdafaa hakkı denildiğinde, ilk olarak devletin kullanabileceği ulusal meşru müdafaa hakkı akla gelmektedir. Nitekim sadece devletleri muhatap olarak hazırlanan BM Şartı'nın 51. maddesinde yer alan meşru müdafaa hakkı, ulusal meşru müdafaa hakkını ifade etmektedir. Uluslararası hukukta ulusal meşru müdafaa hakkının iki yasal dayanağı mevcuttur:<sup>485</sup> Birincisi, yukarıda ifade edilen BM Şartı madde 51, ikincisi de uluslararası teamül hukukudur. Gill'e göre, bu iki kaynağın meşru müdafaa hakkının ölçüt ve koşullarını tamamıyla içerecek bir şekilde tamamlayıcı olarak kullanılması gerekmektedir.<sup>486</sup> Devletlerin ülkeleri içinde veya dışında sahip olduğu meşru müdafaa hakkının kullanımını sırasında söz konusu devlet hükümetinin yetkilendirmesine ihtiyaç duyulmaktadır.<sup>487</sup> Hakkın kapsamına bakıldığında ise, devletin korunması, devletin vatandaşlarının korunması, devletin ülkesinin, mülk ve varlıklarının korunması koruma kapsamına dahil olmaktadır.<sup>488</sup> Silahlı bir saldırının varlığı

---

<sup>483</sup> Kurtarcan, a.g.e., s. 3

<sup>484</sup> Bkz. David B Kopel, “The Natural Right Of Self-Defense: Heller’s Lesson For The World”, *Syracuse Law Review*, 59(30), 2008, s. 999-1016

<sup>485</sup> Terry D Gill, “Legal Basis of the Right of Self-Defence under the UN Charter and under Customary International Law”, Terry D Gill ve Dieter Fleck (Ed.), *The Handbook of the International Law of Military Operations*, içinde (187-198), Oxford University Press, New York, 2010, s. 188

<sup>486</sup> Gill, Legal Basis of the Right of Self-Defence a.g.e., s. 188-189

<sup>487</sup> Blaise Cathcart, “Application of Force and Rules of Engagement in Self-Defence Operations”, içinde (201-212), Terry D. Gill ve Dieter Fleck (Ed.), *The Handbook of the International Law of Military Operations*, Oxford University Press, New York, 2010, s. 201

<sup>488</sup> Cathcart, a.g.e., s. 201

durumunda, devletlerin kolektif olarak kuvvet kullanmasına izin veren meşru müdafaa hakkı da ulusal meşru müdafaa hakkı olarak bilinmektedir.<sup>489</sup>

Uluslararası hukukta meşru müdafaa hakkının, devlete ait bir hak olarak kullanıldığına yönelik önemli örnekler mevcuttur. Kuvvet kullanma yasağının istisnaları başlığı altında da yer verilen 1837 tarihli *Carolina Olayı*, devletler tarafından kullanılan meşru müdafaa hakkının önemli göstergelerinden biridir.<sup>490</sup> Bu olay özelinde, meşru müdafaa hakkına dair ileri sürülen parametreler olan gereklilik, orantılılık ve saldırının vuku bulması, günümüzde de devletlerin meşru müdafaa bağlamında kuvvet kullanırken dikkate aldıkları kıstaslardır. Bununla birlikte, meşru müdafaa hakkının devletlerce kullanılmasına yönelik, güncel ve dahi tartışmaya açık olan önleyici meşru müdafaa yaklaşımı da,<sup>491</sup> bu bağlamda verilebilecek örnekler arasında yer almaktadır. ABD'deki 11 Eylül saldırıları sonrasında benimsenen bu yaklaşım, devletlerin meşru müdafaa kapsamında kuvvet kullanmalarını esneten bir gelişme olmuştur. Detayına burada girilmeyecek olan bu örnek, meşru müdafaa'nın devletler tarafından kullanılabilen, güncel bir hak olduğunu hatırlatmaktadır.

Özetle, angajman kuralları ile sıkı bir bağı olan meşru müdafaa hakkı, uluslararası hukuk bağlamında devletlerce kullanılan bir hak olmuştur. Lakin meşru müdafaa hakkının devletlerce kullanılabilir olması veya devletlerce kullanılan bir meşru müdafaa türünün bulunması, devletler dışındaki başka uluslararası hukuk veya iç hukuk sükülerinin bu haktan mahrum oldukları anlamına gelmemektedir. Takip eden başlık altında, askeri birliklerin sahip oldukları meşru müdafaa hakkına, bu hakkın ulusal meşru müdafaa ile olan ilişkisine ve de angajman kuralları ile olan ilişkisine yer verilecektir.

### 2.3.1.2. Birlik Meşru Müdafaa Hakkı

Angajman kuralları ile meşru müdafaa hakkının kesiştiği noktadaki önemli konulardan biri de birlik meşru müdafaa hakkıdır. Özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında, ABD tarafından geliştirilen önleyici meşru müdafaa ve devlet dışı aktörlere karşı meşru müdafaa hakkının kullanılması, uluslararası hukuk literatüründe üzerinde çokça durulan bir konu olagelmıştır.<sup>492</sup>

---

<sup>489</sup> Cathcart, a.g.e., s. 201

<sup>490</sup> Acer ve Kaya, a.g.e., s. 341. Carolina Olayı, 1837 tarihinde ABD'ye ait bir geminin, İngiltere'den bağımsızlığını kazanmak isteyen Kanada'ya yardım ederken, İngiltere tarafından batırılması hadisesidir. Erzak ve mühimmat taşıyan gemiye yapılan müdahale, ABD tarafından protesto edilirken, İngiltere gerçekleştirdiği bu müdahaleyi meşru müdafaa hakkına dayandırmıştır. ABD Dışişleri Bakanı Webster tarafından 1841'de meşru müdafaa ile ilişkin yapılan açıklama, halen meşru müdafaa'nın unsurları açısından önemli kabul edilmektedir. Webster'e göre, söz konusu müdahalenin meşru müdafaa olabilmesi ve hukuka uygun olması için, gereklilik, orantılılık, vukuu muhakkak olması gerekmektedir. Birlikte, devlet dışı aktörlerce gerçekleştirilen silahlı saldırılara karşı da meşru müdafaa hakkı kullanılabilir.

<sup>491</sup> W Michael Reisman ve Andrea Armstrong, "The Past and Future of the Claim of Preemptive Self-Defense", **Faculty Scholarship Series**, 957, 2006, s. 525-550

<sup>492</sup> Charles P IV Trumbull, "The Basis of Unit Self Defense and Implications for the Use of Force", **Duke Journal of Comparative & International Law**, 23, 2012, s. 121

Buna karşılık, angajman kuralları ve meşru müdafaa hakkının uygulanmasına ilişkin sorunların ortaya çıkmasında gündeme gelen birlik meşru müdafaa hakkı ise üzerinde çok fazla durulmayan konulardan biri olmuştur.<sup>493</sup> Özü itibariyle, birlik meşru müdafaa hakkı, komutanlara, bireysel olarak askerlere, denizci veya havacılar, birliğini veya kendilerini koruma amacıyla kendiliğinden ve belirli bir seviyeye kadar tanınan bir haktır.<sup>494</sup> Bu nedenle, birlik meşru müdafaa hakkı, tüm uluslararası askeri kodlar ve angajman kuralları için vazgeçilmez bir unsurdur.<sup>495</sup>

Ulusal meşru müdafaa hakkında olduğu gibi birlik meşru müdafaa hakkının da hukuki dayanakları mevcuttur. Lakin bu noktada doktrin ikiye bölünmüş durumdadır. Bazı yazarlara göre, birlik meşru müdafaa hakkı, ulusal meşru müdafaa hakkından kaynaklanmaktadır.<sup>496</sup> Diğerlerine göre ise birlik meşru müdafaa hakkı, uluslararası teamül hukuku içerisinde, devletlerin eylem ve söylemlerinin bir sonucu olarak mevcuttur.<sup>497</sup>

Birlik meşru müdafaa hakkını ulusal meşru müdafaa hakkına dayandıranların başında Dinstein ve Hosang gelmektedir. Bu iki ünlü ismin savunduğu argüman, konuya ilişkin olarak literatürde en çok taraftar bulan görüş olmuştur.<sup>498</sup> Dinstein'e göre tüm meşru müdafaalar ulusal meşru müdafaadır ve birlik meşru müdafaa hakkı da bir ulusal meşru müdafaa hakkı olmakla birlikte, bu iki hak arasında niteliksel bir fark bulunmayıp sadece niceliksel bir fark mevcuttur.<sup>499</sup> Buradan hareketle, devletler tarafından uygulanan ulusal meşru müdafaa hakkının, askeri yapı içerisinde üst rütbeli bir general/amiral veya düşük rütbeli bir komutan tarafından icra edilmesinin hiçbir farklılığı bulunmamaktadır.<sup>500</sup> Benzer şekilde, birlik meşru müdafaa hakkının ulusal meşru müdafaa hakkına dayandığını savunan Hosang, bu iki tür müdafaa hakkı arasındaki farkı, Dinstein'de olduğu gibi, niceliksel farklarla açıklamaktadır.<sup>501</sup> Hosang'a göre ulusal meşru müdafaa hakkı stratejik seviyede bir hak iken, birlik meşru müdafaası taktiksel seviyedeki bir haktır.<sup>502</sup>

---

<sup>493</sup> Trumbull, a.g.e., s. 122

<sup>494</sup> Dale Stephens, "Rules of Engagement and the Concept of Unit Self Defense", **Naval Law Review**, 45, 1998, s. 126

<sup>495</sup> Trumbull, a.g.e., s. 123

<sup>496</sup> Hans F R Boddens, "Force Protection, Unit Self-Defence and Personal Self-Defence: Their Relationship to Rules of Engagement", içinde (), Terry D. Gill ve Dieter Fleck (Ed.), **The Handbook of the International Law of Military Operations**, Oxford University Press, New York. s. 482; Dinstein, a.g.e., s. 192-193

<sup>497</sup> Stephens, a.g.e., s. 127

<sup>498</sup> Trumbull, a.g.e., s. 126

<sup>499</sup> Dinstein, a.g.e., s. 193

<sup>500</sup> Dinstein, a.g.e., s. 193

<sup>501</sup> Hosang, "Force Protection, Unit Self-Defence and Personal Self-Defence: Their Relationship to Rules of Engagement", a.g.e., s. 476

<sup>502</sup> Hosang, "Force Protection, Unit Self-Defence and Personal Self-Defence: Their Relationship to Rules of Engagement", a.g.e., s. 476; Stephens, a.g.e., s. 127



Birlik meşru müdafaa hakkının ulusal meşru müdafaa hakkından ayrı bir şekilde, bizatihi kendi dayanakları ile mevcut olduğunu savunanlar da vardır. Birlik meşru müdafaa hakkının bağımsız bir hak olduğunu savunanların başında gelen Stephens, bu hakkı teamül hukukuna dayandırmaktadır.<sup>503</sup> Yazara göre birlik meşru müdafaa hakkı, uluslararası teamül hukukuna dayanan bir hak olmakla birlikte, *Carolina Olayı* ile belirlenen meşru müdafaa ölçüt ve koşullarıyla bağlı olup onları aşacak mahiyette tezahür edemez.<sup>504</sup> Birlik meşru müdafaa hakkının, devlet uygulamalarına dayandığını ileri süren yazar, askeri rehber olmaları bakımından angajman kurallarını ortak bir devlet uygulaması olarak kabul ederek, bu ortak uygulamaların, *opinio juris*'in kanıtı olduğunu savunmaktadır.<sup>505</sup>

Birlik meşru müdafaa hakkının ulusal meşru müdafaadan bağımsız olduğuna yönelik başka argümanlar da mevcuttur. Trumbull bunları şu şekilde sıralamıştır:<sup>506</sup> İki hak kategorisi farklı düzeylerde uygulanan haklardır. Ulusal meşru müdafaa hakkının uygulaması, hükümet düzeyinde bir yetkilendirme gerektirirken, birlik meşru müdafaa hakkı birlik komutanlarınca uygulanan bir haktır. BM Barışı Koruma operasyonlarına katılan ulusal birlikler, birlik meşru müdafaa hakkını kullanırlar. BM bir devlet olmadığı için bu tür operasyonlarda ulusal meşru müdafaa hakkının uygulanması da mümkün değildir. Son olarak, birlik meşru müdafaa hakkı, devlet veya devlet dışı aktörlerden gelen her türlü saldırıya karşı kullanılabilirken, ulusal meşru müdafaa hakkı, kaynakları göz önünde bulundurulduğunda, devlet dışı aktörlere karşı kullanmada açık bir şekilde düzenlenmemiştir.

### 2.3.1.3. Bireysel Meşru Müdafaa Hakkı

Ulusal ve birlik meşru müdafaa haklarına koşut bir şekilde bireyler de, yukarıda ifade edildiği gibi, doğal hukuktan kaynaklı olarak meşru müdafaa haklarına sahiptirler. Bireysel meşru müdafaa hakkı, askerlere dağıtılan ve birinci bölümde detaylıca açıklanan angajman kuralları kartlarında açık bir şekilde belirtilmektedir.<sup>507</sup> 1994 tarihinde imzaya açılan ve 1999'da yürürlüğe giren, Birleşmiş Milletler ve İlişkili Personelin Güvenliğine Dair Sözleşme'nin 21. maddesi de,<sup>508</sup> bireysel meşru müdafaaya yer vermektedir. Bununla birlikte, bireysel meşru müdafaa hakkı her ulusun ceza kodlarında, cezayı ortadan kaldıran haller arasında yerini almıştır.

---

<sup>503</sup> Stephens, a.g.e., s. 127

<sup>504</sup> Stephens, a.g.e., s. 127

<sup>505</sup> Stephens, a.g.e., s. 130

<sup>506</sup> Trumbull, a.g.e., s. 128-130

<sup>507</sup> Frits Kalshoven vd., "Some Reflections on Self-Defence as an Element in Rules of Engagement, M Matthee vd. (Ed.) **Armed Conflict and International Law: In Search of the Human Face**, içinde (97-113), T.M.C. Asser Press, The Hague, 2013, s. 106

<sup>508</sup> U.N., "Convention on the Safety of United Nations and Associated Personnel", [https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg\\_no=XVIII-8&chapter=18&clang=\\_en#EndDec1994](https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XVIII-8&chapter=18&clang=_en#EndDec1994), (14.12.2017)

Ulusal meşru müdafaa hakkı ile birlik meşru müdafaa hakkı arasındaki hiyerarşik ilişkiye dair iddialar, bireysel meşru müdafaa hakkı için de geçerlidir. Tüm meşru müdafaa haklarının ulusal meşru müdafaaaya dayandığını kabul eden bir görüş olduğu yukarıda ifade edilmiştir. Bu durum, bireysel meşru müdafaa hakkının da ulusal meşru müdafaa hakkına dayandığı sonucunu çıkarmaktadır. Birlik meşru müdafaa hakkını ulusal meşru müdafaaadan bağımsız bir hak olarak gören ve bu hakkı uluslararası teamül hukukuna dayandıranlar, aynı söylemi bireysel meşru müdafaa hakkı için ileri sürmemiştir. Örneğin Stephens, birlik meşru müdafaa hakkını bağımsız kabul ederken, bireysel meşru müdafaa hakkının, birlik meşru müdafaa hakkının bir alt kümesi olduğunu savunmaktadır.<sup>509</sup> Birlik meşru müdafaa hakkını bağımsız kabul eden diğer bir isim olan Trumbull,<sup>510</sup> bireysel meşru müdafaa hakkını, bir önceki söyleminden farklı bir şekilde, birlik meşru müdafaa hakkı ile benzer kabul etmektedir. Buna göre, üçüncü kişilerin korunması ile gereklilik ve orantılılık ilkelerinin mevcudiyeti göz önünde bulundurulduğunda, birlik meşru müdafaa hakkı ve bireysel meşru müdafaa hakkı birbirlerine yakınlaşmaktadır. Benzer şekilde, belirli bir askeri birlik altında hareket eden askerlerin bireysel meşru müdafaa haklarının olduğunu savunan Henseler, bu bağlamda bireysel meşru müdafaa hakkını, birlik meşru müdafaa hakkının bir alt kümesi olarak tanımlamaktadır.<sup>511</sup>

Yukarıdaki açıklamalar göstermektedir ki, ulusal meşru müdafaa hakkı ile birlik meşru müdafaa arasındaki ilişkiye dair ikilem, bireysel meşru müdafaa ve birlik meşru müdafaa için geçerli değildir. Yaygın görüş, bireysel meşru müdafaaanın birlik meşru müdafaa hakkının bir alt kümesi olduğuna yöneliktir. Buradan hareketle, doğal hukuk ve haklı savaş doktrinini temel almalarından dolayı, ulusal meşru müdafaa ve bireysel meşru müdafaa hakkının da ortak hukuki dayanaklara sahip olduğu söylenebilmektedir.<sup>512</sup> Üç meşru müdafaa türü için söylenebilecek en genel ortak özellik ise, üçünün de her tipteki askeri operasyonda tüm komutan ve askerler tarafından bilinmesi ve anlaşılması gereken durumlar olması gerektiğidir.<sup>513</sup> Angajman kuralları kapsamında ele alınan meşru müdafaa hakkı, yukarıda da ifade edildiği üzere doğal bir haktır. Bu hakkın üç farklı türüne ilişkin sınıflandırma, hakkında kullanım düzeyi ile ilgilidir.

---

<sup>509</sup> Stephens, a.g.e., s. 130

<sup>510</sup> Trumbull, a.g.e., s. 146-147

<sup>511</sup> Sean P Henseler, "Self-Defense in the Maritime Environment under the New Standing Rules of Engagement/Standing Rules for the Use of Force (SROE/SRUF)", *Naval Law Review*, 53, s. 215

<sup>512</sup> Gill, a.g.e., s. 187-188

<sup>513</sup> Cathcart, a.g.e., s. 207

## 2.3.2. Farklı Angajman Kuralları Doktrinlerinde Meşru Müdafaa Hakkı

### 2.3.2.1. Uluslararası İnsancıl Hukuk Enstitüsü'nün Meşru Müdafaa Hakkına İlişkin Yaklaşımı

Angajman kurallarının sistematize edilmesi ve anlaşılması adına Uluslararası İnsancıl Hukuk Enstitüsü tarafından çıkartılan Sanremo El Kitabı, angajman kurallarının teorik olarak incelendiği bölümde, ciddi bir şekilde referans gösterilen bir kaynak olmuştur. Angajman kurallarının, kuvvet kullanma ve meşru müdafaa hakkı ile iç içe kavramlar olmasından dolayı, Sanremo El Kitabındaki meşru müdafaa yaklaşımı burada ele alınacaktır.

Sanremo El Kitabı'na göre meşru müdafaa hakkı, uluslararası hukuk ve ulusal hukuklar tarafından tanınan, silahlı bir saldırı veya olası bir saldırıya karşı kullanılan bir haktır.<sup>514</sup> Ulusal hukuklar arasındaki farklılıkların, birlik ve bireysel meşru müdafaa haklarının kullanımında farklı uygulamalara neden olduğunu belirten kaynak, bu hakkın angajman kurallarıyla düzenlenmediğine, bazı uluslar için ise düşmanca hareket ve düşmanca niyet içeren eylemlerin meşru müdafaadan ziyade görevin icrası ile ilgili olduğu gerçeğini hatırlatmaktadır.<sup>515</sup> Bu noktadan hareketle, bu kaynağın, tüm ulusların faydalanabilmesi adına genel bir kapsamda hazırlandığı ifade edilmiştir.<sup>516</sup> Buna göre kaynakta bahsi geçen meşru müdafaa halleri: Bireysel meşru müdafaa, birlik meşru müdafaası, diğer kişilerin korunması ve ulusal meşru müdafaa şeklinde kategorize edilmiştir. Kaynakta, birlik meşru müdafaasına ilişkin olarak, bazı devletlerin bu hakkı hem hak hem de sorumluluk olarak kabul ettiğine, bazılarının ise bu hakkı sadece hak olarak gördüğüne yer verilmiştir.<sup>517</sup> Bireysel meşru müdafaaya dair bazı ulus uygulamalarında komutanların bireysel meşru müdafaa hakkını kısıtlama yetkisi olduğu da belirtilmiştir.<sup>518</sup> Meşru müdafaa türleri başlığı altında yer alan tüm meşru müdafaa haklarına yer veriyor olması, Sanremo El Kitabı'nın genel ve kapsayıcı bir anlayışla kaleme alındığını göstermektedir. Diğer taraftan, birlik ve bireysel meşru müdafaa haklarına ayrı ayrı yer vererek, Dinstein ve Hosang'ın iddia ettiği gibi, ulusal meşru müdafaa anlayışının diğer tüm meşru müdafaa haklarını kapsadığı yönündeki savlara da objektif bir şekilde uzak durmuştur.

---

<sup>514</sup> Sanremo Handbook on Rules of Engagement, a.g.e., s. 3

<sup>515</sup> Sanremo Handbook on Rules of Engagement, a.g.e., s. 3

<sup>516</sup> Sanremo Handbook on Rules of Engagement, a.g.e., s. 3

<sup>517</sup> Sanremo Handbook on Rules of Engagement, a.g.e., s. 3

<sup>518</sup> Sanremo Handbook on Rules of Engagement, a.g.e., s. 3

### 2.3.2.2. NATO Angajman Kuralları Doktrinde Meşru Müdafaa Hakkı

MC 362/1 kodlu NATO Yönergesi, meşru müdafaa hakkını, angajman kurallarının hazırlanması, yorumlanması ve uygulanması aşamasında önemli bir parametre olarak kabul etmiştir.<sup>519</sup> Yönergeye göre, askeri birlikler ve birliklere mensup bireyler doğal meşru müdafaa hakkına sahiptir.<sup>520</sup> Meşru müdafaa hakkının angajman kuralları tarafından sınırlandırılmayacağı, birlik ve bireylerin bu hakkın kullanımında ulusal hukuklara göre hareket edebileceği Yönergede açıkça belirtilmiştir.<sup>521</sup> Bu hakkın kullanımı noktasında ölümcül kuvvet dahil olmak üzere, kuvvet kullanmanın, somut olay özelinde gereklilik ve orantılılık prensipleri doğrultusunda gerçekleştirilmesi gerektiği ayrıca belirtilmiştir.<sup>522</sup>

NATO yönergesi, angajman kuralı eklerinin hazırlanması aşamasında dikkat edilmesi gereken hususlara yer vermektedir. Bu bağlamda, meşru müdafaaaya ilişkin iki önemli durumdan da bahsedilmektedir. Bunlardan birincisi, ulusal hukukların farklılık göstermesinden dolayı, meşru müdafaa durumunda kuvvet kullanımının nerede biteceği, angajman kurallarının nerede başlayacağına dair sürekli bir tutarlılığın olmayışdır.<sup>523</sup> Bir önceki paragrafta belirtildiği üzere, meşru müdafaa kapsamının belirlenmesi hususunda ulusal hukukların göz önünde bulundurulması bu tutarsızlığın temel sebebidir. Bu tarz bir uyumsuzluğun vukuu bulması halinde Yönerge, angajman kurallarının meşru müdafaa hakkını sınırlandırıcı bir şekilde yorumlanmaması gerektiğini ifade etmektedir.<sup>524</sup>

İkinci önemli husus ise, Genişletilmiş Meşru Müdafaa veya Dost Güçlerin Korunması (*Extended Self-Defence/Protection of Friendly Forces*) başlığı altında bir açıklamanın varlığıdır.<sup>525</sup> Buna göre, ulusal otoritelerin izin vermesi halinde, NATO önderliğindeki kuvvetler, civardaki saldırıya maruz kalan dost güçleri koruma adına kuvvet kullanabileceklerdir. Hosang, NATO yönergesinde yer alan bu genişletilmiş meşru müdafaa tanımının, NATO andlaşmasının 5. maddesine dayanılarak geliştirilen bir durum olduğunu, sadece NATO yetkilendirmesi altındaki kuvvetler tarafından başvurulabileceğini belirtmiştir.<sup>526</sup> Bu sebepten dolayı, meşru müdafaa hakkının spesifik bir versiyonunu oluşturan bu genişletilmiş meşru müdafaa konsepti, NATO

<sup>519</sup> NATO Legal Deskbook, a.g.e., s. 256

<sup>520</sup> NATO Legal Deskbook, a.g.e., s. 256

<sup>521</sup> NATO Legal Deskbook, a.g.e., s. 256

<sup>522</sup> NATO Legal Deskbook, a.g.e., s. 256

<sup>523</sup> NATO Legal Deskbook, a.g.e., s. 259

<sup>524</sup> NATO Legal Deskbook, a.g.e., s. 259

<sup>525</sup> NATO Legal Deskbook, a.g.e., s. 259

<sup>526</sup> Hosang, "Force Protection, Unit Self-Defence and Personal Self-Defence: Their Relationship to Rules of Engagement", a.g.e., s. 482

yetkilendirmesinin olmadığı başka herhangi bir operasyonda kullanılmayan, emsalsiz bir örnektir.<sup>527</sup>

NATO Yönergesi kapsamında meşru müdafaa hakkına bakıldığında, temel olarak birlik ve bireysel meşru müdafaa haklarına yer verilmiştir. NATO'nun niteliği itibarıyla bir örgüt olmasından dolayı, birlik ve bireysel meşru müdafaa dışında ayrı bir ulusal meşru müdafaa bahsedilmemektedir. Yukarıda belirtildiği ve de çalışmanın son bölümünde detaylı bir şekilde görüleceği üzere, NATO operasyonlarında, operasyona katılan ulusal askeri birlikler, meşru müdafaa hakkına başvurmaları esnasında kendi iç hukuklarını dikkate almaktadırlar. Bu ulusal birliklerin bağlı olduğu devletlerin, meşru müdafaa hakkına yaklaşımları arasında farklar olmakla birlikte, bu durum NATO Angajman Kuralları Yönergesine doğrudan yansıtılmamıştır. Yönergede, meşru müdafaa hakkının uygulanmasının iç hukuka göre gerçekleştirileceğine dair var olan genel hüküm bir takım sorunlara neden olmaktadır. NATO Yönergesinin meşru müdafaa ile ilgili fark arz eden yönü, şüphesiz, genişletilmiş meşru müdafaa konseptine yer vermesidir. Bunun temel sebebi de, NATO operasyonlarında birden çok devlet birliklerinin katılması ve bu birliklerin bağlı oldukları iç hukuk kurallarının farklılık göstermesidir.

### **2.3.2.3. ABD Daimi Angajman Kuralları Doktrininde Meşru Müdafaa Hakkı**

Angajman kurallarının gizli tutulmaları, devletlerin meşru müdafaa haklarına ilişkin yaklaşımlarını belirleme noktasında işleri zorlaştırmaktadır. Lakin ABD tarafından çıkartılan ve belirli periyotlarla güncellenen angajman kuralları kısmen yayımlanmaktadır. Devlet uygulamalarında ender karşılaşılan bu durum, angajman kuralları doktrinine katkı sağlamakla birlikte, genellikle çok uluslu operasyonların yürütücüsü pozisyonundaki ABD'nin konuya ilişkin yaklaşımını belirleme adına da önemli bir gelişmedir. 11 Eylül saldırıları sonrasında benimsenen önleyici meşru müdafaa yaklaşımında da açık bir şekilde görülebileceği üzere,<sup>528</sup> ABD'nin meşru müdafaa ve kuvvet kullanmaya ilişkin tavrı, uluslararası hukuk ve ilişkiler doktrininde gündem maddesi olmaya devam etmektedir.

ABD tarafından uygulanan 2000 tarihli Daimi Angajman Kuralları Yönergesi 11 Eylül olayları sonrasında yetersiz bulunarak 2005 tarihinde revize edilmiştir.<sup>529</sup> 1994 ve 2000 tarihli eski Yönergeleri ile 2005 tarihli bu yeni Yönerge arasında, meşru müdafaa hakkına ilişkin bir takım farklar bulunmaktadır. Yukarıda da ifade edildiği üzere, ABD'nin çok uluslu operasyonlardaki

---

<sup>527</sup> Hosang, "Force Protection, Unit Self-Defence and Personal Self-Defence: Their Relationship to Rules of Engagement", a.g.e., s. 482

<sup>528</sup> Bkz. Sanjay Gupta, "The Doctrine of Pre-emptive Strike: Application and Implications During the Administration of President George W. Bush", *International Political Science Review*, 29(2), 2008, s. 181-196

<sup>529</sup> Henseler, a.g.e., s. 212

etkinliği göz önünde bulundurulduğunda, üç yönerge altında meşru müdafaa hakkının nasıl bir yaklaşıma sahip olduğunu belirlemek önem arz etmektedir. Bu nedenle, 2005 tarihli Yönergeden başlanarak, geriye doğru 2000 ve 1994 tarihli ABD Angajman Kuralları Yönergeleri, meşru müdafaa hakkına ilişkin düzenlemeleri dikkate alınarak sırayla incelenecektir.

2005 tarihli ABD Angajman Kuralları Yönergesine göre üç tür meşru müdafaa hakkı mevcuttur.<sup>530</sup> Bunlar sırasıyla, Temel Meşru Müdafaa Hakkı (*Inherent Right of Self-Defense*), Ulusal Meşru Müdafaa (*National Self-Defense*) ve Kolektif Meşru Müdafaa (*Collective Self-Defense*).<sup>531</sup> Bununla birlikte yönergede, hak ve yükümlülük olarak meşru müdafaa arasında ayrıma gidilmiş, görev icrası için kuvvet kullanımı konusunda sınırlamaya gidilebileceğine ve fakat bu durumun hiçbir şekilde komutanların hak ve yükümlülük olarak meşru müdafaalarına etki etmeyeceğine değinilmiştir.<sup>532</sup>

2005 tarihli ABD Angajman Kuralları Yönergesi, BM Şartı'nın 51. maddesinde yer alan hükümler çerçevesinde ulusal meşru müdafaa temelinde hazırlanmıştır.<sup>533</sup> Yönergeye göre birlik meşru müdafaa hakkı ve bireysel meşru müdafaa hakkı ulusal meşru müdafaa hakkının birer alt kümeleri şeklinde tezahür etmektedir.<sup>534</sup> Nitekim bir önceki paragraftaki meşru müdafaaya ilişkin verilen sıralama ve sınıflandırmada, ABD'nin birlik ve bireysel meşru müdafaa hakkını bağımsız birer hak olarak tanımadığı, temel hakkın ulusal meşru müdafaa hakkı olduğu belirtilmiştir. Yönergede yer alan diğer önemli bir husus ise, düşmanca hareket ve düşmanca niyet kavramlarının, meşru müdafaa hakkının tanımında yer almasıdır.<sup>535</sup> Çoğu NATO üyesine göre düşmanca hareket ve düşmanca niyet kavramları meşru müdafaanın ötesinde, ofansif bir güce karşı kuvvet kullanmayla ilgilidir.<sup>536</sup> Bu sebeple, önleyici meşru müdafaa anlayışına koşut bir şekilde, ABD'nin angajman kuralları bağlamında meşru müdafaa tanımı, Avrupalı ortaklarınınkinden oldukça geniştir.

2005 tarihli Yönergeden önce yürürlükte bulunan, 2000 tarihli Yönerge, meşru müdafaa hakkına ilişkin bir takım farklılıklar içermektedir. Bu Yönergeye göre meşru müdafaa hakkı, ulusal meşru müdafaa, kolektif meşru müdafaa, birlik meşru müdafaası ve bireysel meşru müdafaa olarak

---

<sup>530</sup> U.S. Chairman of the Joint Chiefs of Staff, CJCSI 3121.01B, a.g.e.

<sup>531</sup> U.S. Chairman of the Joint Chiefs of Staff, CJCSI 3121.01B, a.g.e.

<sup>532</sup> U.S. Chairman of the Joint Chiefs of Staff, CJCSI 3121.01B, a.g.e.

<sup>533</sup> Juan Cole, "US Military Rules of Engagement and Iraq War", **Informent Comment**, <https://www.juancole.com/2005/08/us-military-rules-of-engagement-and.html>, 2005, (14.12.2017)

<sup>534</sup> E L Gaston, "Reconceptualizing Individual or Unit Self-Defense as a Combatant Privilege", **Harvard National Security Journal**, 8, 2017, s. 296

<sup>535</sup> Gaston, "Reconceptualizing Individual or Unit Self-Defense as a Combatant Privilege", a.g.e., s. 306

<sup>536</sup> Gaston, "Reconceptualizing Individual or Unit Self-Defense as a Combatant Privilege", a.g.e., s. 306

dört farklı kategoriye ayrılmıştır.<sup>537</sup> Burada bulunan birlik ve bireysel meşru müdafaa hakkı, 2005 tarihli Yönergede bulunan, Temel Meşru Müdafaa Hakkı içerisinde birleştirilmiştir.<sup>538</sup> İki Yönergedeki meşru müdafaaya ilişkin farklar, yönergeler arasındaki amaç farklarından kaynaklanmaktadır. Şöyle ki, 2000 tarihli Yönerge, “görevin icrası ve temel hak ve yükümlülük olarak meşru müdafaa için kuvvet kullanmaya dair uygulama rehberi” olarak tanımlanırken, 2005 tarihli Yönerge, “görevin icrası ve meşru müdafaanın ifası için kuvvet kullanmaya dair uygulama rehberi” şeklinde bir tanımlamaya gitmiştir.<sup>539</sup>

1994 tarihli Yönerge de meşru müdafaa hakkına ilişkin önemli düzenlemeler içermektedir. 2005 ve 2000 tarihli Yönergelerde olduğu gibi, 1994 tarihli yönergede de meşru müdafaa hakkı, BM Şartı'nın 51. maddesinde yer alan ulusal meşru müdafaa hakkına dayanmaktadır.<sup>540</sup> Bu bakımdan 1994 tarihli Yönergenin, kendisinden sonrakilerden farklılık göstermediği söylenebilir. Lakin birlik meşru müdafaa hakkı ve bireysel meşru müdafaa hakkı konusunda üç yönerge arasında tutarlılık bulunduğunu söylemek doğru olmaz. 1994 tarihli Yönerge, birlik meşru müdafaa hakkına geniş bir şekilde yer vermiştir.<sup>541</sup> Yönerge ayrıca, birlik meşru müdafaasının hem bir hak hem de bir sorumluluk olduğunu ifade ederken, bireysel meşru müdafaayı ise birlik meşru müdafaasının bir alt kümesi olarak görmüştür.<sup>542</sup>

Üçüncü bölümdeki somut olaylarda daha net görülecek olmakla birlikte, ABD'nin angajman kuralları ve de meşru müdafaa hakkına yönelik tutum değişimi önem arz etmektedir. Bu üç Yönerge içerisinde meşru müdafaa hakkına ve türlerine dair farklılıklar gözlemlense de genel olarak, ABD'nin ulusal meşru müdafaa temelli bir meşru müdafaa anlayışına sahip olduğu görülmektedir.

#### **2.4. Silahlı Çatışmalar Hukuku ve Angajman Kuralları**

BM sisteminin devletler tarafından kuvvet kullanımının yasaklanması üzerine temellendirilmesine rağmen devlet dışı aktörlerce kuvvet kullanımı sıklıkla karşılaşılan bir durum olagelmıştır. Bu kuvvet kullanma durumları, uluslararası ve uluslararası olmayan çatışmalar şeklinde tezahür etmektedir. Niteliği ve türü her ne olursa olsun, uluslararası hukuk, mevzubahis silahlı çatışmaların düzenlenmesine ilişkin bir takım kurallara sahiptir.

---

<sup>537</sup> Amore, a.g.e., s. 48

<sup>538</sup> Amore, a.g.e., s. 49

<sup>539</sup> Amore, a.g.e., s. 50

<sup>540</sup> Stephens, a.g.e., s. 126

<sup>541</sup> Stephens, a.g.e., s. 127

<sup>542</sup> Stephens, a.g.e., s. 130, 143

Uluslararası hukuk sisteminin belirlediği kurallara göre veya bu kurallara aykırı olarak başlayan silahlı çatışmalarda devletlerin nasıl davranması gerektiği, silahlı çatışmalar hukuku tarafından belirlenmektedir.<sup>543</sup> Kuvvet kullanmanın geleneksel formu olarak savaşı düzenleyen savaş hukuku ve silahlı çatışmalar hukuku insancıl hukuk olarak da telaffuz edilmektedir.<sup>544</sup> Silahlı çatışmalarda sivillerin ve çatışmalara katılmayan kimselerin korunmasını amaçlayan insancıl hukuk, Tütüncü'ye göre, silahlı çatışmalar hukuku ile eş anlama gelmektedir.<sup>545</sup> Acer ve Kaya ise, uluslararası insancıl hukuku, silahlı çatışma içinde ve dışında kalan kişilerin korunmasına dair kurallar olarak tanımlamaktadırlar.<sup>546</sup> Silahlı çatışmalarla angajman kurallarının ilişkisinin ele alınacağı bu kısımda, insancıl hukuk ile silahlı çatışmalar hukuku arasındaki terminolojik tartışmalara girilmeden, silahlı çatışmalar hukuku terimi kullanılacaktır.

#### **2.4.1. Silahlı Çatışmalara İlişkin Tanımlamalar**

##### **2.4.1.1. Savaş**

Silahlı çatışmalara ilişkin olarak tarihsel süreç içerisinde en çok karşılaşılan mefhum, hiç şüphesiz savaş kavramı olmuştur. Herkesçe kabul edilmiş ortak bir tanımlama yapılamamış olan savaş kavramı, gerek bilimsel eserlerde gerekse askeri kuvvete ilişkin ulusal ve uluslararası dokümanlarda, siyasi gruplar arasında belirli bir süre zarfında vuku bulan ve belirli bir yoğunluğa ulaşan çatışma hali olarak tanımlanmıştır.<sup>547</sup> 1912 tarihli Sürekli Hakemlik Mahkemesi'nin *Osmanlı Zarar Giderim Davası*'nda, savaşın "uluslararası bir olay" şeklinde tanımlandığını belirten Pazarcı, bu tanımlamadan mütevellit savaşın yalnız devletlerarasında gerçekleşen bir çatışma olduğunu savunmaktadır.<sup>548</sup> Haklı savaş doktrinine gönderme yapan Sur ise, savaşın 19. yüzyıla değin, egemen devletlerin doğal haklarından biri olarak tanımlandığına dikkat çekmiştir.<sup>549</sup>

Doktrininde devletlerarası muhasamat şeklinde kabul edilen savaş durumunun varlığına ve niteliğine ilişkin birkaç husus mevcuttur. Öncelikle, bir muhasamatın savaş olarak kabul edilmesi için gerekli iki koşul vardır: Bunlardan birincisi, çatışmanın devletlerarasında gerçekleşiyor olması, ikinci ise, taraflardan en az birinin çatışmaya savaş niyetiyle katılıyor olmasıdır.<sup>550</sup> 1907 tarihli La

---

<sup>543</sup> Acer ve Kaya, a.g.e., s. 351

<sup>544</sup> Ayne Nur Tütüncü, **İnsancıl Hukuka Giriş**, 2. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2012, s. 1

<sup>545</sup> Tütüncü, a.g.e., s. 1

<sup>546</sup> Acer ve Kaya, a.g.e., s. 351

<sup>547</sup> Ali Bilgin Varlık, "Savaşı Tanımlamak: Terminolojik Bir Yaklaşım", **Avrasya Terim Dergisi**, 1(2), 2013, s. 116

<sup>548</sup> Pazarcı, a.g.e., s. 538

<sup>549</sup> Melda Sur, **Uluslararası Hukukun Esasları**, 7. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2013, s. 276

<sup>550</sup> Pazarcı, a.g.e., s. 538



Haye Sözleşmeleri hükümlerine göre, savaşın başlaması için savaş ilanına gereksinim duyulmaktadır.<sup>551</sup> Lakin uygulamada resmi bir şekilde savaş ilanı yapılmaksızın başlayan savaşlar da mevcuttur.<sup>552</sup> Öğretide kabul edilen yaygın görüşe göre, devletlerarasında vukuu bulan savaş, başından itibaren hukuki bir durum yaratır.<sup>553</sup> Bu noktada, savaşan tarafların uyması gereken kurallarla birlikte, savaşın tarafı olmayan devletlerin uyması gereken tarafsızlık kuralları, bu hukuki durum kapsamında yer almaktadır.<sup>554</sup>

BM sistemi ile kuvvet kullanma olarak isimlendirilen savaş hali devletlerarasında gerçekleşen bir durum olmakla birlikte, silahlı çatışmaya ilişkin tanımlanması gereken önemli hususlardan birini teşkil etmektedir. Savaşa nazaran görece daha düşük yoğunlukta olan ve savaşa varmayan çatışmalar şeklinde isimlendirilen ilgili çatışma türleri takip eden başlık altında ele alınacaktır.

#### 2.4.1.2. Savaşa Varmayan Durumlar

Bir devletin başka bir devlete karşı savaş niyeti ile hareket etmesi şüphesiz savaş kavramı ile açıklanırken, savaş niyeti olmayan durumlarda devletlerin bu tarz fiili durumlarını açıklayacak başka kavramlar mevcuttur. Belirli bir derece kuvvet kullanımını da içerebilen bu uygulamalar, doğrudan bir silahlı çatışma olmasa da, savaşa varmayan durumlar olarak uygulamada sıklıkla karşılaşılmaktadır. Uluslararası hukukta karşı önlemler olarak da bilinen bu uygulamalar, temel itibarıyla, hukuka aykırı bir fiile maruz kalan devlet tarafından, söz konusu hukuka aykırı fiili gerçekleştiren devlete karşı gerçekleştirilen faaliyetler olarak tanımlanırlar.<sup>555</sup> Devletlerin sorumluluğu sonucu ortaya çıkan karşı önlemler, zarar gören devletin genel menfaatlerinin korunmasına yönelik uygulanan ve cezalandırmadan ziyade zararın tazminine ilişkin eylemlerdir.<sup>556</sup> Savaş dışı bu uygulamalara doğrudan devletlerce başvurulmasının temel sebebi de, uluslararası hukukta yaptırım uygulayacak bir üst mekanizmanın eksikliğidir.<sup>557</sup> Lakin BM sisteminde kuvvet kullanma yasağının mutlak olduğu göz önünde bulundurulduğunda, kuvvet içeren karşı önlemlerin uluslararası hukuka aykırı olduğu yönünde savlar mevcutken, merkezi bir üst mekanizmanın olmayışından dolayı bu uygulamaları uluslararası hukuka uygun kabul edenler de vardır.<sup>558</sup> Bu uygulamaların hukuka uygun kabul edilebilmesi için belirli şartların bulunduğunu ileri sürenler de

---

<sup>551</sup> Sur, a.g.e., s. 276

<sup>552</sup> Bkz. Sur, a.g.e., s. 276

<sup>553</sup> Varlık, a.g.e., s. 118

<sup>554</sup> Varlık, a.g.e., s. 118

<sup>555</sup> Denis Alland, "Countermeasures of General Interest", *EJIL*, 13, 2002, s. 1226

<sup>556</sup> Alland, a.g.e. s. 1227

<sup>557</sup> Funda Keskin, *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler*, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları 20, Ankara, s. 82

<sup>558</sup> Yusuf Eren, "Uluslararası Hukukta Savaşa Varmayan Kuvvet Kullanma Yolları", *İnönü Üniversitesi HFD*, 3(2), 2012, s. 233

mevcuttur. Fitzgerald'a göre,<sup>559</sup> karşı önlemlerin hukuka uygun olması için öncelikle, karşı önleme başvuran devletin uluslararası hukuka aykırı bir eyleme maruz kalması gerekmektedir. İkinci olarak, karşı önleme girişmeden önce, hukuka aykırı eyleme maruz kalan devlet karşı taraftan iyi niyet içinde müzakere talep etmelidir. Karşı önlemin maruz kalınan hukuka aykırı eylemin yarattığı zararlar orantılı olması, karşı önlemin amacının karşı tarafın yükümlülüklerine uymasını teşvik etmeye yönelik olması ve karşı önlemin geri çekilebilir olması diğer şartlar arasında yer almaktadır.

Bu doğrultuda, savaş dışında kalan ve belirli bir derece silahlı kuvvet kullanımını da içerebilen karşı önlemler olan zararlar karşılık ve müdahale gibi savaşa varmayan durumlar, sırasıyla ele alınacaktır. Karşı önlemler arasında kabul edilen diğer bir uygulama olan misilleme burada ele alınmayacaktır. Misilleme, uluslararası hukuka aykırı olmayan bir devlet eylemine karşı, bu eylemden dolayı çıkarı zarar gören başka bir devletin aynı şekilde, uluslararası hukuka aykırı olmayacak şekilde cevap vermesidir.<sup>560</sup> Misillemeyi teşkil eden devlet eyleminin kuvvet kullanma içermemesinden dolayı, bir çatışma durumundan da bahsedilemez.

#### 2.4.1.3. Zararlar Karşılık

Tanım itibarıyla doktrinde ciddi tartışmalara neden olmayan zararlar karşılık, uluslararası hukuka aykırı bir devlet eyleminden zarar gören bir devletin hukuka aykırı yöntemlerle kendisine zarar veren devlete karşı faaliyette bulunması olarak tanımlanabilmektedir.<sup>561</sup> Diğer bir ifade ile A devletinin gerçekleştirmiş olduğu uluslararası hukuka aykırı eylemden zarar gören B devletinin, uluslararası hukuka aykırı başka bir eylemle A devletine cevap vermesi durumudur. Zararlar karşılık eylemi kapsamında iki tarafın eylemi de uluslararası hukuka aykırıdır. Lakin ikinci devletin – burada B devleti- eylemi, birinci devletin – A devletinin- eyleminden dolayı meşruiyet kazanmaktadır. Burada ikinci devletin yani B devletinin, uluslararası hukuka aykırı olarak almış olduğu önlemler, uluslararası hukuk sisteminde bir teamül kuralı haline gelmiş olmakla birlikte, uluslararası hukuk tarafından kat-i bir lisanla yasaklanmış olan ve *jus cogens* olarak da bilinen kurallar bütününe aykırılık teşkil edemez.<sup>562</sup>

Uluslararası hukuk sisteminde meydana gelen gelişmeler neticesinde, devletlerle birlikte uluslararası örgütler de birer süje olarak kabul edilmektedirler. Bu gelişmeler, zararlar karşılık önlemlerinde de bir takım değişimlere sebep olmuştur. Devletlerarasındaki bu karşı önlem

---

<sup>559</sup> Eliza Fitzgerald, "Helping States Help Themselves: Rethinking The Doctrine Of Countermeasures Are Countermeasures An Effective Means Of Resolving Disputes Between States?", *Macquarie Law Journal*, 16, 2016, s. 69-70. Ayrıca bkz. James Crawford, "Counter-Measures as Interim Measures", *EJIL*, 5, 1994, s. 66-68

<sup>560</sup> Eren, a.g.e., s. 234

<sup>561</sup> Selcen Erdal, "Uluslararası Hukukta Karşı Önlemler ve Akçakale'de Yaşananlar", *Selçuk Üniversitesi HFD*, 22(1), 2014, s. 14

<sup>562</sup> Erdal, a.g.e., s. 15

yöntemine uluslararası örgütler de dahil olmuştur. Şöyle ki, zararlar karşılık uluslararası hukuk süjeslerinden herhangi birinin diğerine yönelik gerçekleştirmiş olduğu haksız fiilleri sonucunda işletilen bir karşı önlem olarak tanımlanmaktadır.<sup>563</sup> Mevzubahis bu karşı önlem yöntemi hem devletler hem de uluslararası örgütler tarafından, savaş ve barış zamanlarında işletilebilen bir uygulamadır.<sup>564</sup>

Zararla karşılık önemi, kuvvet kullanma eylemini içermeyen misillemeden ve kuvvet kullanma içeren meşru müdafaadan farklı bir mahiyette tezahür etmektedir. Yukarıda açıklandığı üzere misillemede, her iki uluslararası hukuk süjesinin eylemleri uluslararası hukuk nezdinde bir haksız fiile neden olmamaktadır. Misillemede hukuka aykırılık söz konusu olmamakla birlikte, dostça algılanmayan bir durum bulunmaktadır. Buna göre, diplomatik ilişkilerin kesilmesi veya askıya alınması, ekonomik desteğin kesilmesi ve benzeri dostça sayılmayan uygulamalar misilleme olarak kabul edilmektedir.<sup>565</sup> Zararla karşılık öneminde ise her iki uluslararası hukuk süjesinin eylemi de uluslararası hukuka aykırıdır, lakin zararlar karşılık eylemini gerçekleştiren ikinci süjenin hukuka aykırı eylemi, birinci süjenin eyleminin hukuka aykırılığından mütevellit meşru hale gelmektedir.

Zararla karşılık önemleri, kuvvet kullanmanın temel istisnası olarak kabul edilen meşru müdafaadan farklıdır. Meşru müdafaaya, defaatle tanımlandığı üzere, BM Şartı'nın 51. maddesi uyarınca, silahlı saldırıya maruz kalan devletlerin, Güvenlik Konseyi olaya müdahale edinceye kadar, bireysel veya kolektif olarak kullanabildiği bir haktır. Burada önemli olan husus, var olan bir silahlı saldırıyı önlemeye yönelik olarak kuvvet kullanılmasıdır ve saldırıya cevaben olmasından mütevellit derhal kullanılan bir haktır. Zararla karşılık önemlerine ise, bir uluslararası hukuk süjesine karşı uluslararası hukuka aykırı bir şekilde eylemde bulunan bir diğer uluslararası hukuk süjesinin sorumluluğunu kabul etmemesi durumunda başvurulmaktadır.<sup>566</sup> Uygulama sürelerine ilişkin bu farka ilave olarak meşru müdafaaya ve zararlar karşılık önemleri arasında başka farklar da mevcuttur. Zararla karşılık önemleri herhangi bir menfaatin ihlali halinde başvurulabilen bir yöntem iken meşru müdafaaya bir saldırı sonucunda başvurulur.<sup>567</sup> Zararla karşılık önemlerinin amacı cezalandırmak iken meşru müdafaanın temel amacı savunmadır.<sup>568</sup> Son olarak, zararlar karşılık önemlerine başvuran taraf, zararının tazminine ilişkin talepte bulunmuş ve talebi

---

<sup>563</sup> Süleyman Dost ve Zehra Korkmaz, "Savaşa Varmayan Zorlama Yolu Olarak Zararla Karşılık ve Bazı Uygulamalar", **Süleyman Demirel Üniversitesi HFD**, 5(2), 2015, s. 117

<sup>564</sup> Dost ve Korkmaz a.g.e., s. 117

<sup>565</sup> Dost ve Korkmaz a.g.e., s. 119

<sup>566</sup> Eren, a.g.e., s. 246

<sup>567</sup> Dost ve Korkmaz, a.g.e., s. 119

<sup>568</sup> Dost ve Korkmaz, a.g.e., s. 119

reddedilmiş olmalıdır, lakin meşru müdafaada bu tarz bir talep şartı söz konusu değildir.<sup>569</sup> Görüldüğü üzere, zararlar karşılık önlemlerine başvurulabilmesi için bir takım şartların mevcudiyetine bakılmaktadır. Öğretide bu şartların neler olduğuna ilişkin benzer açıklamalar yapılmakla birlikte, bu şartların belirlenmesinde, Almanya ile Portekiz arasındaki *Naulilaa Olayı*'na ilişkin, 1928 tarihli hakem kararı önemli bir rol oynamaktadır.<sup>570</sup>

Zararla karşılık yöntemleri, kuvvet kullanmayı içeren veya içermeyen eylemlerden oluşabilmektedir. Kuvvet kullanma yasağının mutlaklığı göz önünde bulundurulduğunda, bu konuya ilişkin tartışmalar bulunmakla birlikte, her iki duruma özgü uygulama örnekleri de mevcuttur. Kuvvet kullanma içermeyen örnekler, yukarıda bahsi geçen diplomatik ve ekonomik önlemler olabilmektedir. 1931'de Japonya ile Çin arasında gerçekleşen boykot hadisesi<sup>571</sup> kuvvet kullanmayı içermeyen zararlar karşılık önlemlerine örnek teşkil etmektedir. Kuvvet kullanmanın mevzu bahis olduğu zararlar karşılık önlemleri arasında, ambargo, barış içinde abluka, boykot, bombardıman ve barış içinde işgal sayılabilir.<sup>572</sup>

#### 2.4.1.4. Müdahale

Genel bir tanım itibariyle müdahale, bir devlet tarafından başka bir devletin iç veya dış işlerine karışılması olarak tanımlanmaktadır.<sup>573</sup> Uluslararası hukukta müdahale veya karışma durumlarının en aşırı formu, hiç şüphesiz, kuvvet kullanma yöntemiyle karışmadır.<sup>574</sup> Nitekim devletler tarafından kuvvet kullanımını açık bir şekilde yasaklayan BM Şartı'nın 2. maddesi, müdahaleye ilişkin hükümler de içermektedir. İlgili maddenin 7. fıkrasında müdahale yasaklanmıştır.<sup>575</sup> BM Şartı'na koşut bir şekilde, 1965 tarih ve 2131 sayılı Devletlerin İç İşlerine Karışmanın Yasaklanması ve Bağımsızlık ve Egemenliklerin Korunması Bildiri ile kuvvet

<sup>569</sup> Dost ve Korkmaz, a.g.e., s. 120

<sup>570</sup> Zararla karşılık önleminin genel olarak tanımı ve şartlarının belirlenmesi adına önemli olan Naulila Olayı, 1914'ün Ekim ayında, Almanya ve Portekiz arasında vuku bulmuştur. Almanya'nın Portekiz'le savaş halinde olmadığı bir dönemde yaşanan hadisede, Almanya'nın Güney Batı Afrika sömürgesinden bir Alman görevli ve iki memur, Angola'daki Naulila'da Portekiz sınır güvenlikleri tarafından öldürülmüşlerdir. Bunun dışında iki Alman görevli de yaralanarak ele geçirilmiştir. Bunun üzerine Güney Batı Afrika'nın Alman valisinin emriyle, zararlar karşılık önlemi olarak, Portekiz'e ait topraklardaki mevzi ve karakollara baskın düzenlenmiştir. Bunun üzerine, Portekiz, Almanya tarafından gerçekleştirilen bu zararlar karşılık önlemlerinin gayri meşru olduğunu iddia etmiştir. Daha sonra kurulan özel bir hakem heyeti olayı incelemiş ve kararını vermiştir. Hakem heyeti, hadisenin, Alman görevlilerinin Portekizce konuşmaması üzerine Portekizli askeri yetkilinin tehlike içinde olduklarına kanaat getirmesi üzerine vukuu bulduğuna karar vermişlerdir. Bir yanlış anlaşılardan kaynaklı başlayan hadisede, hakem heyeti, Almanya tarafından gerçekleştirilen zararlar karşılık eylemlerinin orantılılık prensibine aykırı olduğunu belirtmiştir. Bkz. Hans Kelsen, **Principles of International Law**, The Lawbook Exchange, LTD. Clark, New Jersey, 2003, s. 24

<sup>571</sup> Dost ve Korkmaz, a.g.e., s. 135

<sup>572</sup> Eren, a.g.e., s. 240

<sup>573</sup> Philip Kunig, "Intervention, Prohibition of", **Oxford Public International Law**, 2008, s. 2-15

<sup>574</sup> Mortimer N S Sellers, "Intervention under International Law", **Maryland Journal of International Law**, 29(1), 2014, s. 7

<sup>575</sup> Bkz. BM Şartı 2/7

kullanma kısmında bahsi geçen, 1970 tarihli Dostça İlişkiler Bildirisi, müdahaleye ilişkin yasaklamalar getirmiştir.

Devletlerin iç ve dış işlerine ilişkin müdahale farklı formlarda karşılaşılan durumlar olagelmıştır. Kuvvet kısmında bahsi geçen insani müdahale ve takip eden dönemde ortaya çıkan koruma sorumluluğu konsepti, müdahalenin farklı formlarına örnek teşkil etmektedir. Müdahalenin çeşitlerine dair bu tür farklı formlar olabileceği gibi, müdahalenin haklılığını savunun bir takım argümanlar da mevcuttur.

Birincisi, bir devletin yurtdışındaki vatandaşını korumaya yönelik müdahalesi örnek olarak gösterilebilir.<sup>576</sup> Özellikle 1945 öncesi dönemde devletlerin sıklıkla başvurduğu yöntemlerden biri olan, yurtdışındaki vatandaşların korunmasına yönelik müdahale, BM Şartı'nın kabulü ile sınırlanan bir örnek olmuştur.<sup>577</sup> BM sisteminde bu müdahale yönteminin varlığını öne sürenler, BM'nin etkin olmadığı üzerinden argüman geliştirerek, müdahale için bir takım şartların varlığının gerekliliği üzerinde durmuşlardır.<sup>578</sup> Buna göre, devletin yurtdışındaki vatandaşlarının tehlike altında bulunması, vatandaşların bulunduğu ülke devletinin koruma konusunda yetersiz veya isteksiz olması, müdahale için belirlenen şartlar olarak tespit edilmiştir. 1989 tarihinde ABD'nin Panamaya yaptığı müdahale<sup>579</sup> ve daha güncel olarak 2014'te Rusya'nın Kırım'daki vatandaşlarının korunması gerekçesiyle müdahalede bulunması<sup>580</sup> bu müdahale formuna örnek olarak gösterilebilir.

Müdahalenin ikinci formu, devam eden iç çatışmalara karışmadır.<sup>581</sup> Muhtevasına silahlı çatışmaların türleri başlığı altında değinilecek olmakla birlikte, uygulanan uluslararası hukukta iç çatışmalar, self-determinasyon hakkına yönelik olanlar ve bunun dışında kalanlar olmak üzere iki gruba ayrılırlar.<sup>582</sup> Bu doğrultuda self-determinasyon hakkı dışında kalan iç çatışmaların devletlerin iç işleri ile ilgili olduğu ve karışmanın olmaması gerektiği görüşü hakim iken, self-determinasyon hakkını kullanan halk kitlelerine iç çatışma durumunda yardım amaçlı karışma, doğrudan söz

---

<sup>576</sup> Fatih Tosun, "Uluslararası Hukuk'ta "Kuvvet Kullanma ve Karışma" Kavramlarının Değişen Anlamı", **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, 9, s. 111

<sup>577</sup> Keskin, a.g.e., s. 108

<sup>578</sup> Keskin, a.g.e., s. 108

<sup>579</sup> Keskin, a.g.e., s. 108

<sup>580</sup> Ahmet Hamdi Topal, "Kırım İşgali ve Uluslararası Hukuk Krizi", Akif Emre (Ed.), **Kırım Krizini Nasıl Okumalı?**, içinde (29-31), DÜBAM, İstanbul; Sezai Çağlayan ve Muharrem Doğan, "Avrasya'dan Ortadoğu'ya Rus Dış Politikasının Hukuki Meşruiyeti", Turgay Düğen ve Sayavuş Qasimov (Ed.), **IV. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu Bildiri Kitabı**, 4, Niğde, s. 875-882

<sup>581</sup> Keskin, a.g.e., s. 111

<sup>582</sup> Keskin, a.g.e., s. 111

konusu devletin iç meselesi olmaktan çıkıp, uluslararası hukuku ilgilendiren bir konu haline gelmektedir.<sup>583</sup>

Üçüncü olarak, müdahale edilen devleti yöneten hükümetin çağrısı ile veya daha önceden yapılan bir andlaşma ile müdahale durumu mümkün olabilmektedir.<sup>584</sup> Tarihi bir geçmişi bulunan davetle müdahale konsepti, Uluslararası Hukuk Komisyonu tarafından hazırlanan 2001 tarihli Devletlerin Uluslararası Sorumluluğuna İlişkin Taslak Maddelerin 21. maddesinde de yer alan rıza kavramına dayanmaktadır. Buna göre, müdahale edilen devletin önceden rızasının alınmış olması, hukuka aykırılık durumunu bertaraf etmektedir. Uluslararası andlaşmalar hukuku açısından da geçerli olan rıza, gerçekleştirilen eylemlere meşruiyet ve yasallık kazandırmaktadır. Lakin bir iç çatışma durumunda, rıza gösterecek devletin varlığı ve onu temsil eden yapıların mevcudiyeti de tartışmalı durumlar olarak ortaya çıkmaktadır.<sup>585</sup> Rusya'nın Esad rejiminin daveti ile Suriye'deki iç çatışmalara dahil olması bu duruma verilebilecek en güncel örneklerden birini oluşturmaktadır.<sup>586</sup>

#### 2.4.2. Silahlı Çatışmalar Hukukunun Kaynakları

Kapsam ve nitelikleri farklı olmakla birlikte, silahlı çatışmaların tamamı belirli bir kurallar bütününe tabidir. Uluslararası hukukun kaynakları olarak bilinen andlaşmalar, teamüller ve diğer kaynaklar, silahlı çatışmalara uygulanacak kuralların belirlenmesi hususunda ilk başvuru kaynaklarıdır. Silahlı çatışmalar hukuku açısından uluslararası hukuk kaynakları göz önünde bulundurulduğunda, 21. yüzyılın ortalarına kadar teamüllerin geniş yer tuttuğu görülmektedir.<sup>587</sup> Lakin silahlı çatışmalar hukuku kuralları mevzu bahis olduğunda, Lahey ve Cenevre Hukuku olarak iki farklı kurallar bütünü ile karşılaşılmaktadır.<sup>588</sup> Bölümün başında kısaca değinilen 19. yüzyılın ürünleri olan bu iki hukuk dalı, silahlı çatışmalara ilişkin farklı süreçleri düzenleyen ve fakat mahiyeti itibarıyla birbirlerine yakın olan iki daldır.<sup>589</sup> Farklı sözleşme türlerini temsil etmelerinden mütevellit farklı olan bu alanlardan Lahey Hukuku, silahlı çatışmaların *jus ad bellum* kısmını düzenlerken, Cenevre Hukuku ise *jus in bello* ile ilgili kuralları ihtiva etmektedir.<sup>590</sup> Diğer bir ifade ile Lahey Hukuku, silahlı çatışmalara başlama aşamasında silahlı kuvvet kullanacak

---

<sup>583</sup> Eren, a.g.e., s. 254

<sup>584</sup> Keskin, a.g.e., s. 121

<sup>585</sup> Şahin Eray Kırdım, "Uluslararası Hukukta Davet ile Müdahale Örneği: Rusya'nın Suriye'ye Askeri Müdahalesi", **Akdeniz Üniversitesi SBE Dergisi**, 1, 2017, s. 179-191

<sup>586</sup> Kırdım, a.g.e. ; Fatma Taşdemir ve Adem Özer, "Kuvvet Kullanma Hukuku Açısından Fırat Kalkanı Operasyonu", **Akademik Hassasiyetler**, 4(7), 2017, s. 66

<sup>587</sup> Aksar, **Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk**, a.g.e., s. 138

<sup>588</sup> Hasan Serdar Hoş, **Haklı Savaş ve İnsancıl Hukuk**, 1. Baskı, 12 Levha Yayıncılık, İstanbul, 2013, s. 92

<sup>589</sup> Hoş, a.g.e., s. 92

<sup>590</sup> Hoş, a.g.e., s. 92

devletin veya devletlerin uymaları gereken kuralları belirlerken, Cenevre Hukuku silahlı çatışmalar başladıktan sonra uyulması gereken kuralların neler olduklarını belirlemektedir.

Lahey hukuku olarak bilinen birinci alan Lahey tipi sözleşmelerin bulunduğu alandır. Hollanda hükümetince takip edilen, savaşın yürütülmesi esnasındaki kurallar ile savaşta kullanılacak olan silah ve yöntemlerin neler olduğunu belirleyen Lahey sözleşmeleri bu alanda yer alan sözleşmelerdir.<sup>591</sup> 1899 tarihli Lahey Sözleşmeleri toplamda dört sözleşmeden ve üç bildirgeden oluşan, savaş hukukunun temel kurallarının belirlenmeye çalışıldığı sözleşmelerdir.<sup>592</sup> İkinci Lahey Sözleşmeleri olarak bilinen sözleşmeler, güncel silahlı çatışmalar hukuku sisteminde yer alan en kapsamlı düzenlemeler olarak bilinir.<sup>593</sup>

Cenevre hukuku olarak adlandırılan ikinci alanda ise, İsviçre hükümeti takibinde Uluslararası Kızılhaç Komitesi tarafından Cenevre’de hazırlanan ve silahlı çatışmalarda çatışma dışında kalan kimselerin korunmasına yönelik önlemleri içeren düzenlemeler yer almaktadır.<sup>594</sup> Cenevre hukukunun oluşumu, İkinci Dünya Savaşı sonrasında atılan adımlar neticesinde gerçekleşmiştir. 1949 tarihinde Cenevre’de imza edilen dört sözleşme ile<sup>595</sup> *jus in bello* kapsamında savaş sürecinde uygulanacak olan kurallar belirlenmiştir. Bu sözleşmelerle yapılmak istenen, genel olarak silahlı çatışmalar esnasında sivillerin korunması için devletlerin uymaları gereken mutlak kuralların icra edilmesidir.<sup>596</sup> Cenevre hukuku bu nokta itibarıyla Lahey hukukundan ayrılarak, mütekabiliyet prensibinden ziyade her devletin uyması gereken objektif kuralların uygulanmasını amaçlamıştır.<sup>597</sup>

*Jus ad bellum* ve *jus in bello*’ya dair kuralları belirleyen Lahey ve Cenevre sözleşmeleri, genel itibarıyla silahlı çatışmaların kodifiye edilmesi konusunda önemli bir yer işgal etmektedir. Yukarıda da ifade edildiği üzere bu sözleşmeler, 19. yüzyıl öncesi teamül niteliğindeki savaş hukuku kurallarını yazılı hale getirmesi ve küçük-büyük, güçlü-güçsüz ayrımı yapmaksızın tüm devletlerin uyması gereken kuralları koymaları açısından önemlidir. Genel itibarıyla uluslararası hukukun kaynaklarını teşkil eden andlaşmalar ve teamül kuralları, görüldüğü üzere, silahlı çatışmalar hukuku açısından da temel kaynak mahiyetindedir. Lakin uluslararası hukuktaki süjelerin sayısındaki artış, silahlı çatışmaların türlerindeki farklılıklar ve devletlerin çıkar

---

<sup>591</sup> Murat Başer, **İnsancıl Hukuk Yeni Savaşlar, Yapısal Sorunlar ve Korunmayan İnsan Hakları**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2014, s. 52

<sup>592</sup> Bkz. Başer, a.g.e., s. 52

<sup>593</sup> Aksar, **Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk**, a.g.e., s. 138; Aslan, a.g.e., s. 24

<sup>594</sup> Başer, a.g.e., s. 52

<sup>595</sup> Bu dört sözleşmeye ilave olarak, 1977 tarihinde kabul edilen iki ek protokolle de uluslararası ve uluslararası olmayan silahlı çatışmaların mağdurlarının korunması amaçlanmıştır. Bkz. Hüsnü Öndül, “İnsancıl Hukuka Giriş”, <http://www.ihd.org.tr/insancil-hukuka-g/>, 2008, (28.01.2018)

<sup>596</sup> Hoş, a.g.e., s. 93

<sup>597</sup> Hoş, a.g.e., s. 93

çatışmaları nedeniyle bazı kuralların andlaşma veya teamül haline getirilememesi gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, bahsi geçen bu kaynakların silahlı çatışmaları düzenlemede eksik kalabilme ihtimallerini hatırlatmaktadır. Bu noktada, uluslararası hukukun diğer kaynaklarından olan hukuk genel ilkeleri, olası bir kural boşluğunda devreye girmektedir.

### **2.4.3. Silahlı Çatışmaların Türleri**

#### **2.4.3.1. Uluslararası Silahlı Çatışmalar**

Silahlı çatışmaların birinci türü olarak kabul edilen uluslararası silahlı çatışmalar, örneğine en sık rastlanan silahlı çatışma türü olmuştur. Uluslararası silahlı çatışma terimi devletlerarasında vuku bulan silahlı çatışmalar için kullanılmaktadır.<sup>598</sup> 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerinin 1977 tarihli I nolu Protokolü, uluslararası silahlı çatışmaların mağdurlarının korunmasına yönelik hükümler içermektedir. Herhangi bir devletin sömürgesi altında bulunanların başlattıkları bağımsızlık mücadeleleri, yabancı bir devletin işgaline karşı veya ırkçı bir rejime karşı girişilen mücadeleler uluslararası silahlı çatışmalar kategorisine dahil olmaktadır.<sup>599</sup> Uluslararası silahlı çatışmaların genel itibariyle devletlerarasında geçen bir silahlı çatışma türü olduğu yönünde bir kabul olmakla birlikte, literatürde farklı görüşler de bulunmaktadır. Pazarcı'ya göre,<sup>600</sup> uluslararası silahlı çatışmalar, devletlerarası silahlı çatışmalar ve uluslararasılaşmış silahlı çatışmalar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Devletlerarası silahlı çatışmalar, yukarıda açıklanan savaş ve savaşa varmayan silahlı çatışmalar olarak tanımlanmaktadır. Uluslararasılaşmış silahlı çatışmalar ise, bir devletin hükümetine karşı çatışanlara savaşan statüsü verilmesiyle ortaya çıkan çatışmalar ve iç çatışmalara yabancı devletlerin de katıldığı silahlı çatışmalar olarak tanımlanır.<sup>601</sup>

Uluslararası silahlı çatışmalar, devletlerin taraf oldukları çatışmalar olmalarından mütevellit, uluslararası olmayan silahlı çatışmalara oranla kuralların belirlenmesinde görece daha açık bir silahlı çatışma türüdür. Lakin takip eden başlık altında ele alınacak olan uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmaların özellikleri ve tarafları, belirlenmesi kolay olmayan durumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Hatta Pazarcı tarafından uluslararasılaşmış silahlı çatışma olarak tanımlanan durumun bir önceki hali olan iç çatışma/iç savaş hali ve bu iki durum arasındaki geçiş, doktrinde üzerinde çokça durulan lakin her yeni olay özelinde farklı bir boyutu ortaya çıkan bir durum olagelmektedir.

---

<sup>598</sup> Sur, a.g.e., s. 287

<sup>599</sup> Sur, a.g.e., s. 287

<sup>600</sup> Pazarcı, a.g.e., s. 537-543

<sup>601</sup> Pazarcı, a.g.e., s. 537-543



### 2.4.3.2. Uluslararası Olmayan Silahlı Çatışmalar

Uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalar silahlı çatışmalar hukuku literatüründe yer alan ikinci tür silahlı çatışma olarak kabul edilmektedir. Uluslararası olmayan silahlı çatışmalar, çatışmaya katılan aktörlerin niteliklerinden mütevellit uluslararası silahlı çatışmalardan ayrılmaktadırlar. Genel itibariyle, tek bir devletin sınırları içerisinde gerçekleşen ve bu devlet dışında başka herhangi bir devletin düzenli birliklerinin çatışmaya müdahale etmediği silahlı çatışmalar uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalar olarak isimlendirilir.<sup>602</sup> Bir devletin ülkesi içerisinde meydana gelen iç karışıklıklar ile ayaklanma, ara sıra meydana gelen şiddet eylemleri ve benzeri türdeki gerginlikler uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalar kategorisine girmemektedir.<sup>603</sup> Uluslararası silahlı çatışmalarda iki veya daha fazla devlet çatışan aktör olarak bulunurken, uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalarda sadece bir devlet yer almaktadır. Uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalar, ülkesinde çatışma yaşanan devletin düzenli birlikleri ile silahlı muhalif gruplar arasında vuku bulabilmekle birlikte, birbirleriyle çatışan farklı grupların varlığı halinde de uluslararası olmayan silahlı çatışma durumu söz konusu olabilmektedir.<sup>604</sup>

Uluslararası silahlı çatışmalarda olduğu gibi uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalarda da uyulması gereken bir takım kurallar mevcuttur. Silahlı çatışmaların *jus in bello* kısmını düzenleyen Cenevre hukuku olarak bilinen Cenevre Sözleşmeleri bu bağlamda birincil kaynak olarak karşımıza çıkmaktadır. 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerinin tamamında yer alan ortak 3. madde, uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalar ile ilgili hükümler içermektedir.<sup>605</sup> Bununla birlikte, 1977 tarihli II nolu ek Protokol de önemli bir belgedir.<sup>606</sup> Uluslararası teamül hukuku ve silahlı çatışmalar hukuku hükümlerinin yetersiz kaldığı durumlarda boşluk doldurucu olarak insan hakları hukuku, uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmaların kaynakları olarak kabul edilmektedir. Burada insan hakları hukukunun, uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalara kaynak olması durumu, uluslararası silahlı çatışmalar ile arasındaki farklardan birini oluşturmaktadır.<sup>607</sup>

---

<sup>602</sup> Michael N Schmitt vd., **The Manual on the Law of NonInternational Armed Conflict With Commentary**, International Institute of Humanitarian Law, 2006, Sanremo, s. 2

<sup>603</sup> Schmitt, **The Manual on the Law**, a.g.e., s. 2

<sup>604</sup> Tütüncü, a.g.e., s. 56

<sup>605</sup> Pazarıcı, a.g.e., s. 543; Madde hükümlerinin çevirisi için bkz. Melike Batur Yamaner vd. **12 Ağustos 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokolleri**, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları: 42, İstanbul, 2009, s. 2, 26, 50, 121-122

<sup>606</sup> Sylvain Vite, "Typology Of Armed Conflicts In International Humanitarian Law: Legal Concepts And Actual Situations", **International Review of the Red Cross**, 91(873), 2009, s. 75

<sup>607</sup> Eric C Sigmund, "Conflict Classification and Conflict Typology, American Red Cross", <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:dW9-98WlgQEJ:https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/47521/Illinois%2520Conflict%2520Classification%2520Presentation.ppt%3Fsequence%3D2+%cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr> (07.02.2018)

Cenevre Sözleşmelerinin ortak üçüncü maddesi, 1977 tarihli II nolu Protokol hazırlanana kadar uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalar için önemli bir kaynak olmasına rağmen, muhtevası itibariyle II Nolu Protokol'e kıyasla kısıtlı bir içeriğe sahiptir.<sup>608</sup> Cenevre Sözleşmelerine ek 1977 tarihli II nolu Protokol, aynı tarihli I nolu Protokol dışında kalan çatışmalara uygulanmaktadır.<sup>609</sup> Söz konusu bu Protokol'ün 1. Maddesi, Protokol'ün hangi durumlarda kimlere uygulanabileceğine ilişkin kapsamı belirlemektedir. Protokol'ün takip eden maddelerinde, Protokol hükümlerinin ayırım yapılmaksızın herkese uygulanacağı ve taraf devletlerin kendi iç hukuk düzenlerini sağlamada meşru tüm haklarını kullanabileceği gibi hükümlere yer verilmektedir.

Uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalara ilişkin olarak güncel ve temel bir takım sorunlar bulunmaktadır. Bu sorunların başlangıç noktası ise uluslararası silahlı çatışmalar ile uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalar arasındaki ayırımın iç içe girdiği durumlarda ortaya çıkmaktadır. Belirli bir devlet ülkesinde yaşanan bir iç çatışmaya farklı bir devletin dahil olması, çatışmanın uluslararası bir çatışma mı yoksa uluslararası nitelikte olmayan bir çatışma mı olduğu konusunda karışıklığa sebebiyet vermektedir. İşte bu noktada, bir devlet ülkesinde başlayan bir iç çatışmaya başka devlet veya devletlerin dahil olması, ortaya "uluslararasılaşan bir silahlı çatışma"nın çıkmasına neden olmaktadır.<sup>610</sup> Bir devlet ülkesinde meydana gelen iç çatışmanın uluslararasılaşması durumu, öğretinin üzerinde kanaat birliğine vardığı şu iki durumda mümkün olabilmektedir: Bunlardan birincisi, iç çatışmanın yaşandığı ülke devletine karşı gelen muhaliflere savaştan statüsünün verilmesi, ikincisi de başka devletlerin de bu iç çatışmalara karışmasıdır.<sup>611</sup> Bu şart iç silahlı çatışmaların uluslararasılaşan bir çatışmaya dönüşmesi noktasında önemli bir parametre olsa da, bu noktada benzer ve farklı söylemler mevcuttur.<sup>612</sup> Lakin egemen devletlerin önemli sorunlarından birini oluşturan ve iç mesele olarak gelişen terörizmin bir silahlı çatışma olarak değerlendirilemeyeceği bilinmekle birlikte konuya ilişkin açık bir düzenleme de bulunmamaktadır.<sup>613</sup>

---

<sup>608</sup> Tütüncü, a.g.e., s. 56-57

<sup>609</sup> Tütüncü, a.g.e., s. 57

<sup>610</sup> Ali İbrahim Akkutay, "Silahlı Çatışmalar Hukukunda İç Silahlı Çatışmaların Uluslararasılaşması", **Ankara Üniversitesi HFD**, 65 (1), 2016, s. 3

<sup>611</sup> Pazarıcı, a.g.e., s. 540. Pazarıcı, uluslararası hukukta savaştan statüsünün genel itibariyle egemen devletlere verildiğini dolayısıyla devlet dışı aktörlerin savaştan statüsünü alamayacağını ifade etmektedir. Savaştan statüsüne sahip olan devlet adına savaşı fiilen yürütenlere de çarpışan denilmektedir. Çarpışan statüsü genel itibariyle devletlerin düzenli birliklerine ait olan bir statü olmakla birlikte, bu birlikler dışında kalan yardımcı birliklere veya benzer amaçta çatışmayı idame ettiren kimseler için de bu statüden belirli şartları taşımaları koşuluyla bahsedilebilmektedir. Konuyla ilgili detaylı bilgi için bkz. Tütüncü, a.g.e., s. 84-92

<sup>612</sup> Akkutay, "Silahlı Çatışmalar Hukukunda İç Silahlı Çatışmaların Uluslararasılaşması", a.g.e., s. 9

<sup>613</sup> Akkutay, "Silahlı Çatışmalar Hukukunda İç Silahlı Çatışmaların Uluslararasılaşması", a.g.e., s. 14

Uluslararası nitelikte olmayan bir silahlı çatışmanın uluslararasılaşması hususunda ele alınabilecek güncel örnekler mevcuttur. Kızıllaç Örgütü tarafından 2012’de iç savaş olarak nitelendirilen Suriye’deki çatışmalar,<sup>614</sup> bu açıklamaya örnek olarak verilebilir. 2011’de başlayan ve 2012’de “uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışma” olarak nitelendirilen çatışmaların 7 yıldır devam etmesine rağmen, niteliğine ilişkin olarak açık bir tanımlama yapmak oldukça zor görünmektedir. Bu çatışmaların niteliğine ilişkin tanımlama yapmanın önündeki en büyük zorluklardan biri, başka devletlerin çatışmalara dahil olmasıdır. Rusya’nın Esad rejimi yanında durarak silah desteği vermesi ile Türkiye başta olmak üzere bazı devletlerin de muhaliflere destek vermesi, çatışmanın salt bir uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışma olduğu yönündeki savları zayıflatmaktadır.<sup>615</sup> Görüldüğü üzere, tek bir devlet ile bu devletin içerisindeki bir grup veya gruplar arasında yaşanan çatışmalar uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışma olarak tanımlansa da, uygulamada diğer devletler tarafından sağlanan destek yeni çatışma tipolojilerini literatüre kazandırabilmektedir.

#### 2.4.3.3. BM Öncülüğünde Gerçekleştirilen Silahlı Çatışmalar

Silahlı çatışmalar hukuku, uluslararası silahlı çatışmalarla uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmaların başlaması ve yürütülmesine ilişkin kuralları ihtiva etmektedir. Çatışmaya katılan tarafların devletler veya devlet dışı aktörlerden oluşmasına göre sınıflandırılan bu çatışma türleri, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra BM’nin kurulmasıyla birlikte yeni bir görüntü kazanmıştır. Uluslararası bir örgüt olan BM, mevzu bahis bu iki silahlı çatışmalardaki aktörler olan devletler ve devletlerin içinde ayaklanan gruplardan başka üçüncü bir cenahı oluşturmaktadır. BM, temel misyonu olan uluslararası barış ve güvenliği tesis etme adına, bir takım harekâtlar gerçekleştirebilmektedir. BM’ye bağlı askeri bir kuvvet kurma fikrinin hayata geçirilememesi nedeniyle farklı isimlerde *ad hoc* çözümler geliştirilmiştir.<sup>616</sup> Barışı kurma (*peace-making*), barışı koruma (*peace-keeping*) ve barışı zorla uygulama (*peace enforcement*) operasyonları bu bağlamda karşılaşılan örneklerdir.<sup>617</sup> Takip eden başlıklar altında ele alınacak bu harekât türleri, görüleceği üzere, var olan çatışmaların seyrini olumlu veya olumsuz yönde etkileme kabiliyetine sahiptir.

<sup>614</sup> BBC, “Syria in Civil War, Red Cross Says”, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-18849362>, 2012, (12.02.2018)

<sup>615</sup> Cosmin Ivanciu, “The Status Of Armed Conflicts. Case Study: The Conflict In Syria”, **Scientific Research And Education In The Air Force-Afases**, 2016, s. 583-594

<sup>616</sup> Bozkurt vd., **Devletler Hukuku**, a.g.e., s. 328

<sup>617</sup> Pazarıcı, a.g.e., s. 547

#### 2.4.3.3.1. Barışı Kurma ve Barışı Koruma Harekâtları

BM tarafından silahlı çatışmaların yaşandığı bölgelere sevk edilme amacıyla kurulan barış güçleri, Güvenlik Konseyi'ndeki veto yetkisinden dolayı, etkin bir şekilde krizlere çare bulunamadığından, somut olaya özgü oluşturulmaktadır.<sup>618</sup> BM'nin kurulmasının akabinde ilk olarak uygulamaya koyulan harekât örnekleri barışı kurma ve barışı koruma operasyonları olmuştur. Genel itibariyle aynı konsept içerisinde kullanılan barışı koruma ve barışı kurma operasyonları, tanım itibariyle bir takım farklılıklara sahiptirler. Barışı koruma, çatışma esnasında çatışan kimseler arasına bir takım bariyerler koymak suretiyle ve fakat hiçbir şekilde taraflara lehte ve aleyhte müdahalede bulunmama üzerine geliştirilen bir barış gücü örneğidir.<sup>619</sup> Barışı kurma ise sulhu pekiştirmek amacıyla, doğrudan ihtilafli taraflarla görüşmek suretiyle arabuluculuk yaparak, var olan iletişim problemlerini ortadan kaldırmaya yönelik faaliyetlerde bulunma olarak tanımlanabilmektedir.<sup>620</sup> Tütüncü tarafından önleyici diploması girişimleri başlığı altında birleştirilen barışı koruma ve barışı kurma, ihtilafın taraflarının rızaları alınarak oluşturulan barış güçleridir.<sup>621</sup> Barışı koruma faaliyetlerinin, çatışmanın önlenmesi ve barışın kurulması konusunda kapsayıcı bir mahiyete sahip olmasından dolayı<sup>622</sup> bu başlık altında genel itibariyle barışı koruma ifadesi kullanılacaktır.

BM Şartı'nda yer almayan barışı koruma operasyonları, BM tarafından gerçekleştirilen harekâtlar içerisinde birinci nesil operasyonlar olarak tanımlanmaktadır.<sup>623</sup> Soğuk Savaş döneminde ilk olarak tecrübe edilen bu birinci nesil operasyonlar, BM Şartı'nın VI. ve VII. bölümü altında dayanak noktası aranan girişimler olmuştur.<sup>624</sup> Barışı koruma operasyonlarının BM Şartı'nın ilgili bölümlerinde açıkça yer almaması, bu bölümlerin barışı koruma operasyonları için yasal dayanak olamayacağı yönünde tartışmalara neden olmuştur.<sup>625</sup> BM Eski Genel Sekreterleri Dag Hammarskjöld, barışı koruma operasyonları için her iki bölümün de uygun dayanak noktası olmadığını söyleyerek, bu operasyonların ancak "Bölüm Altı-buçuk"a dayandırılabilceğini ifade etmiştir.<sup>626</sup> BM Şartı dışında barışı koruma operasyonları için dayanak nokta arayışı devam

---

<sup>618</sup> Tütüncü, a.g.e., s. 35

<sup>619</sup> Conflict Research Consortium, "Peacemaking", <https://www.colorado.edu/conflict/peace/treatment/peacemkg.htm> (18.02.2018)

<sup>620</sup> Conflict Research Consortium, "Peacemaking", <https://www.colorado.edu/conflict/peace/treatment/peacemkg.htm> (18.02.2018)

<sup>621</sup> Tütüncü, a.g.e., s. 39

<sup>622</sup> Tütüncü, a.g.e., s. 39

<sup>623</sup> Ülkü Demirtürk Demirdöğen, "Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonları Ve Güç Kullanma Olgusu (1946-1996)", *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 11, s. 237

<sup>624</sup> Demirdöğen, a.g.e., s. 239

<sup>625</sup> Demirdöğen, a.g.e., s. 239

<sup>626</sup> Demirdöğen, a.g.e., s. 239

etmiştir. Güvenlik Konseyi 5 daimi üyesinin, özellikle de operasyonların finansörü konumundaki ABD'nin BM barışı koruma operasyonlarına rıza göstermesi, operasyonların meşruiyetine ilişkin ileri sürülen argümanlardan biri olmuştur.<sup>627</sup> Yerel aktörlerin BM barışı koruma operasyonlarına rıza göstermesi ve işbirliği içinde olmaları da meşruiyet arayışı kapsamında ileri sürülen tezlerden biri olmuştur.<sup>628</sup> Son olarak, BM'nin tarafsızlığı ve bağımsızlığı, barışı koruma operasyonlarının etkili birer girişim olduklarının önemli bir göstergesi olarak kabul edilmektedir.<sup>629</sup>

Yasal dayanakları hususunda açık bir kaynağa sahip olmayan barışı koruma operasyonları, BM Eski Genel Sekreteri Dag Hammarskjöld tarafından belirlenen şu ilkelerle sistematize edilmeye çalışılmıştır:<sup>630</sup> Barış güçleri, BM Şartı'nın VII. bölümünde ifade edilen askeri güçlerden değildir ve bundan dolayı bu güçlerin gönderildiği ülke devletinin rızasına ihtiyaç duyulmaktadır. Barış güçleri, salt savaşmak için hazırlanmış vurucu bir güç olarak kabul edilemez. BM barış güçleri ancak ve ancak meşru müdafaa halinde silahlı kuvvet kullanma yoluna gidebileceklerdir.

BM barışı koruma operasyonları, genel itibarıyla birkaç farklı şekilde oluşturulabilmektedir. Devletlerarasında vuku bulan ve uluslararası silahlı çatışmalar için geçerli olan barışı koruma operasyonları genellikle, askeri birliklerin tasfiye edilmesi ve sınır hattında ateşkesin sağlanmasını izleme şeklinde gerçekleştirilebilir.<sup>631</sup> Devlet dışı aktörlerin dahil olduğu uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışma durumlarında ise barışı koruma birliklerinin işi biraz daha karmaşık ve zordur.<sup>632</sup> Bu gibi durumlarda barışı koruma birlikleri yalnızca ihtilafa taraf askeri birliklerin izlenmesi ile yükümlü olmayıp, insan haklarının izlenmesi; insani yardımların temini ve korunması; birliklerin tasfiyesi ve yeniden eğitimi; polis güçlerinin reforme edilmesi; sivillerin korunması; hukuk sisteminin iyileştirilmesi; ekonominin ve bazı durumlarda yeni hükümet görevi devralana kadar idare sisteminin yeniden inşa edilmesi gibi yükümlülükler de sahiptirler.<sup>633</sup> Barışı koruma operasyonlarının hangi amaç ve ölçekte yapıldığı somut olaya göre değişmekle birlikte, bu operasyonların başarısını ve başarısızlığını ölçmek kolay değildir.<sup>634</sup> Howard'a göre, operasyonların başarısını ölçme hususunda göz önünde bulundurulabilecek dört parametre mevcuttur:<sup>635</sup> Mevzubahis ihtilaftaki sivil ve çarpışanlara ilişkin kayıp sayısı, coğrafi ve katılımcı

---

<sup>627</sup> Jon E Fink, "From Peacemaking to Peace Enforcement: The Blurring of the Mandate for the Use of Force in Maintaining International Peace and Security", **Md. J. Int'l L. & Trade**, 19(1), 1995, s. 14

<sup>628</sup> Fink, a.g.e., s. 14

<sup>629</sup> Fink, a.g.e., s. 15

<sup>630</sup> Demirdöğen, a.g.e., s. 239

<sup>631</sup> Lise Morje Howard, "Peacekeeping, Peace Enforcement, and UN Reform", **Geo. J. Int'l Aff.**, 16(6), 2015, s. 7

<sup>632</sup> Howard, a.g.e., s. 7

<sup>633</sup> Howard, a.g.e., s. 7-8

<sup>634</sup> Howard, a.g.e., s. 8

<sup>635</sup> Howard, a.g.e., s. 8-9

sayısına göre çatışmanın kapsamı, çatışmanın olumlu veya olumsuz bir şekilde bir sonuca bağlanması ve son olarak görevin uygulanması bahsi geçen parametrelerdir.

Barışı koruma operasyonları Soğuk Savaş döneminin sıklıkla başvurulan uygulamaları olmuştur. 1946 ve 1956 tarihleri arasında 4 gözlemci görevi oluşturulmuştur.<sup>636</sup> İsrail ile Arap komşuları arasında ateşkesin sağlanmasına ilişkin örnekte de görüleceği üzere,<sup>637</sup> gözlemci barış güçlerinde herhangi bir askeri birlik konuşlandırması olmaksızın silahsız, tarafsızca ve tarafların rızası alınmak koşuluyla gözlem görevi yürütülmüştür.<sup>638</sup> Gözlemcilik görevlerini takip eden dönemde, 1956 tarihinde Mısır ve İsrail arasında yaşanan ihtilafa ilişkin oluşturulan BM Acil Gücü (UNEF I), barış gücü örneklerin ilkinin teşkil etmektedir.<sup>639</sup> UNEF I'in 1967'de sona erdirilmesini müteakiben, 1973'te Mısır ve İsrail arasındaki çatışmaların yeniden başlamasıyla, aynı yıl Güvenlik Konseyi'nin 338 sayılı kararı doğrultusunda BM İkinci Acil Gücü (UNEF II) bölgeye sevk edilmiştir.<sup>640</sup> 1987 tarihine kadar da toplamda 13 adet barışı koruma harekâtı gerçekleştirilmiştir.<sup>641</sup> 1960'da Kongo'ya gönderilen ONU ve 1978'de Lübnan'a gönderilen UNIFIL, BM Barış Güçlerine verilebilecek örneklerden bazılarıdır.<sup>642</sup>

Birinci nesil olarak kabul edilen barışı koruma operasyonları, görüldüğü üzere, ihtilafa taraf aktörlerin rızaları alınmak koşuluyla ve ancak meşru müdafaa halinde kuvvet kullanma yetkisine sahip olarak misyonlarını yürütmüşlerdir. Takip eden başlık altında ele alınacak barışı uygulama operasyonları ise barışı koruma operasyonlarına oranla daha radikal tasarrufların gerçekleştirildiği uygulama örnekleri olarak bilinmektedir.

---

<sup>636</sup> Demirdöğen, a.g.e., s. 241

<sup>637</sup> Filistin'de bir Arap ve bir Yahudi devleti kurulmasına ilişkin 1947 tarihli Genel Kurul planının açıklanmasını müteakiben, Arapların söz konusu plana karşı çıkması ve akabinde İsrail Devleti'nin kuruluşunun ilan edilmesi ile iki taraf arasında sorunlar baş göstermiştir. Arap tarafının İsrail'e karşı savaş açmasıyla birlikte 1948 tarihinde Güvenlik Konseyi almış olduğu 50 sayılı karar doğrultusunda bölgeye, BM Ateşkes Gözlemci Grubu (UNTSO) isminde gözlemci gücü göndermiştir. Bkz. UNTSO, "Background", <https://untso.unmissions.org/background> (20.02.2018)

<sup>638</sup> Ricky J Lee, "The United Nations – Peacekeeping Successes But Peace Enforcement Failures", *Austl. Int'l L.J.*, 2000, s. 183

<sup>639</sup> Demirdöğen, a.g.e., s. 241. 1956'da Mısır'ın Süveyş Kanalı'nı millileştirmesi üzerine, İsrail Devleti, İngiltere ve Fransa ile birlikte Mısır'a müdahalede bulunmuştur. Güvenlik Konseyi'nin bu iki daimi üyesinin veto yetkilerinden dolayı da konuya ilişkin herhangi bir Güvenlik Konseyi kararı alınmamıştır. Bunun üzerine "Barış İçin Birlik" kararı kapsamında harekete geçen Genel Kurul, aynı yılın Kasım ayında BM Acil Gücü'nün kurulmasına karar verdi. Savaşın durdurulması ve ateşkesin denetimi için gönderilen birliklerin Kanal'a konuşlanmasını müteakiben İngiliz, Fransız ve İsrail askeri birlikleri bölgeden ayrıldı. Sadece meşru müdafaa halinde kuvvet kullanma yetkisine sahip olan UNEF I, barışı koruma operasyonlarının önemli bir örneğini oluşturmaktadır. Ayrıntı için bkz. U.N., "Middle East UNEF I Background", <https://peacekeeping.un.org/mission/past/unef1backgr1.html> (20.02.2018)

<sup>640</sup> U.N., "Middle East UNEF II Background", <https://peacekeeping.un.org/mission/past/unef2backgr1.html> (20.02.2018).

<sup>641</sup> Tütüncü, a.g.e., s. 39

<sup>642</sup> Bkz. Tütüncü, a.g.e., s. 36-37

#### 2.4.3.3.2. Barışı Uygulama

Barışı uygulama girişimi, silahlı kuvvet kullanımını gerekli kılan, çatışan tarafları bir birlerinden ayıran ve daha önce var olmayan ateşkesin sağlanmasına yönelik tasarruflar olarak tanımlanabilir.<sup>643</sup> Burada bahsi geçen kuvvet kullanımı, çatışmalarda zarar gören kimselerin güvenliklerinin sağlanması noktasında güvenli bölgelerin oluşturulmaları için gerekli olabilmektedir.<sup>644</sup> İkinci nesil BM barış gücü olarak tanımlanan barışı uygulama operasyonları, soğuk savaşın bitmesiyle birlikte sayıca ve yoğunluk olarak artan iç çatışmaların bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.<sup>645</sup> Bahsi geçen dönemde iç çatışmalar nedeniyle devlet yapılanmalarında meydana gelen bozulmalar, mevcut BM operasyonlarından görece daha katı önlemlerin alınmasını gerekli kılmış ve barışı uygulama operasyonları önem kazanmıştır.<sup>646</sup> Barışı koruma uygulamaları ile karşılaştırıldığında daha müdahaleci bir doğası bulunan barışı uygulama operasyonları, BM Şartı'nın VII. bölümü doğrultusunda Güvenlik Konseyi'nin silahlı kuvvet kullanımı olarak bilinmektedir.<sup>647</sup>

Barışı uygulama operasyonları ilk olarak, BM Eski Genel Sekreteri Ghali'nin 1992'de hazırlayarak Güvenlik Konseyi'ne sunduğu "Barış İçin Bir Gündem" isimli rapor ile gündeme gelmiştir.<sup>648</sup> BM tarafından daha önce gerçekleştirilen barışı koruma operasyonlarının ve benzeri önleyici diplomasi girişimlerinin de yer aldığı bu rapor, gerektiğinde klasik barışı koruma operasyonlarını kapsam itibarıyla genişleten, barışı koruma birliklerine oranla daha ağır silahlarla donatılmış barışı uygulama birliklerinin hazırlanabileceğini önermektedir.<sup>649</sup>

İkinci nesil barış güçleri olarak tanımlanan barışı uygulama operasyonları ile selefi olan barışı koruma operasyonları arasında kayda değer farkların bulunduğu hususunda doktrin görüş birliği içindedir. Fink'in değindiği ilk ve en önemli fark barışı koruma operasyonlarının yasal dayanağına ilişkin bir muğlâklık olmasına rağmen, barışı uygulama operasyonlarının yasal dayanağının BM Şartı'nın VII. bölümü olmasıdır.<sup>650</sup> İki operasyon tipi arasındaki diğer önemli fark ise, barışı koruma misyonunun ihtilafli bölgeye gönderilmeden önce tarafların rızası alınırken, barışı uygulama operasyonlarının gerçekleştirilmesi esnasında herhangi bir rıza alınımına ihtiyaç

---

<sup>643</sup> Global Security, "Peace Enforcement", [https://www.globalsecurity.org/military/library/report/call/call\\_93-8\\_chap3.htm](https://www.globalsecurity.org/military/library/report/call/call_93-8_chap3.htm) (20.02.2018)

<sup>644</sup> Global Security, "Peace Enforcement", [https://www.globalsecurity.org/military/library/report/call/call\\_93-8\\_chap3.htm](https://www.globalsecurity.org/military/library/report/call/call_93-8_chap3.htm) (20.02.2018)

<sup>645</sup> Demirdöğen, a.g.e., s. 237

<sup>646</sup> Demirdöğen, a.g.e., s. 237

<sup>647</sup> Tütüncü, a.g.e., s. 40

<sup>648</sup> Demirdöğen, a.g.e., s. 242

<sup>649</sup> BM Genel Sekreter, A/47/277, 1992

<sup>650</sup> Fink, a.g.e., s. 16

duyulmamaktadır.<sup>651</sup> Bununla birlikte, barışı koruma ve uygulama operasyonları arasında ilave farkların bulunduğunu ifade edenler de mevcuttur. Örneğin, Howard'a göre, bu iki girişim tamamıyla birbirlerinden farklı olup, bu farklılık üç temel alanda ortaya çıkmaktadır:<sup>652</sup> Birincisi, operasyonların amaçlarına ilişkin farklılıklardır. Barışı koruma operasyonlarının temel amacı var olan bir barış andlaşmasının uygulanması amacıyla BM güçlerinin sevkine ilişkin iken, barışı uygulama operasyonlarının amacı askeri kuvvet kullanarak çatışmanın bitirilmesi ve yeni bir barış andlaşmasının akdedilmesidir.<sup>653</sup> İkincisi, barışı koruma ve barışı uygulama operasyonlarının kullandığı araçların farklı olmasıdır. Barışı koruma operasyonlarına katılan askeri birlikler çeşitli ülkelerden gelen, sadece ateşkes ve birliklerin eğitimi gibi hususlarda faaliyet gösteren, ortak bir dile sahip olmayan ve kendi aralarında karşılıklı ve işbirliği içerisinde çalışma kapasiteleri düşük olan birliklerden oluşmaktadırlar. Buna karşı barışı uygulama birlikleri, ortak bir dile sahip olan, ortak bir askeri teçhizata sahip olan ve birbirleriyle uyumlu bir şekilde hareket edebilen birliklerdir.<sup>654</sup> Üçüncüsü ise, aktörler açısından farklılıktır. Barışı koruma birlikleri genellikle çokuluslu bir yapıda olmasına rağmen barışı uygulama birlikleri bir veya birkaç devletin içinde olduğu küçük koalisyonlar tarafından yürütülmektedir.<sup>655</sup> Barışı uygulama operasyonları, bazı durumlarda NATO gibi bölgesel aktörleri de bünyesine dahil edebilmektedir.<sup>656</sup>

Barışı uygulama operasyonları 1992 tarihli raporu takip eden dönemde uygulamaya koyulan girişimler olmuştur. Barışı koruma operasyonlarının aksine, çatışan tarafların rızasını almadan gerçekleştirilen barışı uygulama operasyonlarının erken dönem örnekleri arasında, Somali'de gerçekleştirilen BM operasyonu (UNOSOM) gösterilebilir.<sup>657</sup> 1991 tarihinde Somali devlet başkanı Barre'nin görevden alınmasının ardından iç savaşın patlak verdiği Somali, yaklaşık 1 milyon insanın mülteci haline geldiği, yaklaşık 5 milyonluk bir kesimin de açlık ve hastalıkla mücadele ettiği bir yer olmuştur.<sup>658</sup> BM tarafından Somali'ye gönderilen silahsız gözlemci birliği, başlangıçta gıda yardımının dağıtımını asiste etmek amacıyla oluşturulmuşsa da, sivil nüfusun içinde bulunduğu durumun daha da kötüleşmesi üzerine Güvenlik Konseyi, BM Şartı'nın VII. bölümüne dayanarak söz konusu birliğin etkinliğini artırmıştır.<sup>659</sup> 1993'ün sonlarına doğru da Güvenlik Konseyi'nce çıkarılan 794 sayılı karar ile Genel Sekreter ve üye devletler, gerekli her türlü tedbirin

---

<sup>651</sup> U.N., **United Nations Peacekeeping Operations Principles and Guidelines**, UN Publication, New York, 2008, s. 34

<sup>652</sup> Howard, a.g.e., s. 10-11

<sup>653</sup> Howard, a.g.e., s. 11

<sup>654</sup> Howard, a.g.e., s. 11

<sup>655</sup> Howard, a.g.e., s. 11

<sup>656</sup> Howard, a.g.e., s. 11

<sup>657</sup> Lee, a.g.e., s. 187

<sup>658</sup> U.N., "Somalia UNOSOM I Background", <https://peacekeeping.un.org/mission/past/unsom1backgr1.html> (21.02.2018)

<sup>659</sup> Lee, a.g.e., s. 189



alınması hususunda yetkilendirilmiştir.<sup>660</sup> İnsani yardımın dağıtımına ilişkin bir yetkilendirme olması bakımından diğerlerinden farklı olan bu karar<sup>661</sup> ile oluşturulan BM birliklerin, insani yardımı engellemeye çalışan silahlı kimselere karşı silahlı kuvvet kullanabileceğinin belirtilmesi,<sup>662</sup> yeni dönemde barış gücü birliklerinin niteliklerinin ne derece değiştiğini açıkça göstermektedir.

Barışı uygulama bağlamında, çatışan tarafların rızaları alınmadan gerçekleştirilen diğer bir uygulama örneği de Bosna Hersek'teki BM Koruma Gücü'dür (UNPROFOR).<sup>663</sup> 1992'de Güvenlik Konseyi'nin 743 sayılı kararı ile kurulan UNPROFOR, ateşkesin kontrolü ve insani yardımların yerine ulaştırılmasının denetimi için klasik bir barışı koruma operasyonu olarak tasarlanmış, kısa zamanda Konsey tarafından çıkartılan yeni kararlar doğrultusunda nitelik ve uygulama alanı olarak genişletilmiştir.<sup>664</sup> Bosna'da Sırpların gerçekleştirdiği saldırılar karşısında sıklıkla değiştirilen operasyon görev ve yetkileri, UNPROFOR'un başarılı bir uygulama olmasını engellemiştir.<sup>665</sup> Klasik barışı koruma operasyonu şeklinde başlayarak, güç kullanma yetkisi ile donatılmak suretiyle görev ve yetkileri genişletilen UNPROFOR,<sup>666</sup> Soğuk Savaşın bitimi sonrası oluşturulan barışı uygulama operasyonlarına da bir örnek teşkil etmiştir.

#### 2.4.4. Silahlı Çatışmalardan Dolayı Sorumluluk

Uluslararası hukuk sisteminde temel süjenin devlet olması ve sistem içerisinde temel sorumluluk sahibinin de devlet olması kural niteliğinde olmakla birlikte, devletin sorumluluğunun sınırlarının belirlenmesine ilişkin çalışmalar devam etmektedir.<sup>667</sup> Bununla birlikte, silahlı çatışmaların işletilmesine, diğer bir ifade ile *jus in bello* kısmına ilişkin tasarrufların sorumluları ise doğal olarak bireylerdir. Uluslararası nitelikte bir suçun bir gerçek kişi tarafından işlenmesi durumunda, bu kimselerin bir ulusal veya uluslararası yargı mekanizması önünde yargılanması, uluslararası ceza hukukunun amaçları arasında yer almakla birlikte, bireylerin bu şekilde uluslararası bir yargı mekanizması tarafından yargılanması durumu görece yeni bir konudur.<sup>668</sup>

---

<sup>660</sup> Lee, a.g.e., s. 189

<sup>661</sup> Lee, a.g.e., s. 189

<sup>662</sup> Demirdöğen, a.g.e., s. 243

<sup>663</sup> Lee, a.g.e., s. 187

<sup>664</sup> U.N., "United Nations Protection Force", [http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unprof\\_b.htm](http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unprof_b.htm), 1996, (22.02.2018)

<sup>665</sup> Demirdöğen, a.g.e., s. 253

<sup>666</sup> Demirdöğen, a.g.e., s. 254

<sup>667</sup> BM Genel Kurulu tarafından kurulan Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun, devletlerin sorumluluğuna ilişkin hazırlanmış olduğu taslak metin için bkz. U.N., "Draft Articles On Responsibility Of States For Internationally Wrongful Acts, With Commentaries", [http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9\\_6\\_2001.pdf](http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_6_2001.pdf), 2001, (22.02.2018)

<sup>668</sup> Aksar, **Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk**, a.g.e., s. 154

Uluslararası bir suçun işlenmesi halinde yargılama yapmaya yetkili mahkemelerin belirlenmesi hususunda görüş ayrılıkları mevcuttur. Uluslararası bir suçun işlenmesi durumunda yetkili mahkemenin belirlenmesi aşamasında, ABD ulusal mahkemelerin yetkili olabileceğini savunurken, Kıta Avrupası ülkeleri ise uluslararası bir yargı merciinin yetkili olmasının daha doğru olacağını ileri sürmektedirler.<sup>669</sup> Uluslararası hukuk sistemi içerisinde BM'nin ve özellikle de Güvenlik Konseyi'nin yapısı göz önünde bulundurulduğunda, Konsey'in daimi üyeleri arasındaki görüş ayrılıklarının, ilgili konuya ilişkin olumsuz bir yansıması olduğu ve olacağı görülmektedir. Bu nedenlerle, kurulan *ad hoc* ceza mahkemeleri, uluslararası ceza hukukunun gelişimi bağlamında kayda değer gelişmelerin yaşanmasına vesile olmuştur.<sup>670</sup>

İkinci Dünya Savaşı'nın hemen sonrasında kurulan Nürnberg Mahkemesi, *ad hoc* olarak kurulan ceza mahkemelerinin ilk örneğini teşkil etmektedir.<sup>671</sup> Savaş esnasında yaşanan ihlaller, özellikle de Nazilerin Yahudileri katletmeleri, savaş sonrasında müttefik devletlerce bir ceza mahkemesinin kurulmasına neden olmuştur.<sup>672</sup> 1942 tarihinden itibaren, savaş suçlarının takibine ilişkin başlatılan çalışmalar, 1945 tarihli Londra Deklarasyonu ile nihayete erdirilerek, uluslararası ceza hukukunun temeli sayılabilecek bir belge olan Nürnberg Askeri Mahkemesi Statüsü oluşturulmuştur.<sup>673</sup> İngiltere, Fransa, Sovyetler Birliği ve ABD tarafından kurulan Mahkeme, savaş suçları, insanlığa karşı suçlar ve barışa karşı 1939 ile 1945 tarihleri arasında işlenen suçlar bakımından yargılama yapmıştır.<sup>674</sup> İkinci Dünya Savaşı esnasında, Japonya tarafından işlenen aynı suçları yargılamak üzere müttefik devletlerce 1946'da kurulan Uluslararası Tokyo Askeri Mahkemesi *ad hoc* mahkemelerin ikinci örneğidir.<sup>675</sup> Bu iki mahkemenin sadece mağlupları yargılaması ve cezalandırması, mahkemelerin eleştirilen özelliklerinin başında gelmektedir.<sup>676</sup> Mahkemelerin eleştirildiği diğer bir özelliği ise, *suçta ve cezada kanunilik ilkesi*'ne aykırı bir şekilde, daha önce var olmayan suçların işlenmesinden sonra oluşturulan bir statüye göre yargılama yapmalarıdır.<sup>677</sup>

*Ad hoc* ceza mahkemesi uygulamalarına, soğuk savaş sonrası dönemde de rastlanılmaktadır. 1993'de BM Güvenlik Konseyi'nin 827 sayılı kararı ile Eski Yugoslavya topraklarında vuku bulan ağır insan hakları ihlallerinin faillerini yargılamak için kurulan Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza

---

<sup>669</sup> Cengiz Başak, **Uluslararası Ceza Mahkemeleri ve Uluslararası Suçlar**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2003, s. 27

<sup>670</sup> Başak, **Uluslararası Ceza Mahkemeleri ve Uluslararası Suçlar**, a.g.e., s. 27

<sup>671</sup> Başak, **Uluslararası Ceza Mahkemeleri ve Uluslararası Suçlar**, a.g.e., s. 28

<sup>672</sup> Nimet Güller ve Hamide Zafer, **Uluslararası Ceza Mahkemesi El Kitabı**, Gustav-Stresemann-Institut e.V. - European Academy Bonn (GSI), Bonn, 2006, s. 3-4

<sup>673</sup> Güller ve Zafer, a.g.e., s. 4

<sup>674</sup> Güller ve Zafer, a.g.e., s. 6

<sup>675</sup> Güller ve Zafer, a.g.e., s. 7

<sup>676</sup> Başak, **Uluslararası Ceza Mahkemeleri ve Uluslararası Suçlar**, a.g.e., s. 34

<sup>677</sup> Ersan Şen, **Uluslararası Ceza Mahkemesi**, Seçkin Kitabevi, Ankara, 2009, s. 21



Hollanda'nın Lahey kentinde faaliyet gösteren UCM,<sup>685</sup> kendisinden önce kurulan *ad hoc* mahkemelerin aksine, *kanunilik ilkesi*'nin bir gereği olan Roma Statüsünde yer alan suçlar bakımından, yürürlüğe girdikten itibaren yargılama yetkisine sahiptir. Bu bağlamda, Roma Statüsü'nün 5. maddesinde belirtildiği üzere UCM, soykırım, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve saldırı suçu bakımından yetkilidir. Statü'nün 5, 6 ve 7. maddelerinde tanımlanan soykırım, insanlığa karşı suçlar ve savaş suçları bakımından yetki 1 Temmuz 2002 tarihi itibariyle geçerli olmuş, 15 Aralık 2017'de Mahkeme'nin Saldırı Suçu üzerinde yetkili olduğu kabul edilmiş ve 17 Temmuz 2018 tarihi itibariyle saldırı suçu UCM'nin yargılama yetkisine dahil edilmiştir.<sup>686</sup> UCM'nin yer bakımından yetkisi ise, madde 12'de ifade edildiği üzere, Statü'ye taraf olmak kaydıyla, eylemin gerçekleştirildiği devlet ülkesinde işlenen suçlar ile sınırlıdır. Aynı madde hükmüne göre, eylemi gerçekleştiren kimse, taraf bir devlet vatandaşı ise UCM bu durumda da yargı yetkisini kullanabilecektir.

Statü'nün 14. maddesinde belirtildiği üzere, taraf devletler kendi ülkelerinde gerçekleşen bir olay hakkında UCM'ye başvuruda bulunabilmektedir. Benzer şekilde Statü'nün 13. maddesine göre, Güvenlik Konseyi, BM Şartı'nın VII. bölümü bağlamında yetkilerini kullandığı bir durum özelinde, ihtilafa konu eyleme karışan şahısların bağlı bulunduğu devletin Statü'ye taraf olup olmamasına bakmaksızın, durumu UCM'ye sevk edebilmektedir. UCM'nin yargılama tarihine bakıldığında, Uganda, Orta Afrika Cumhuriyeti, Sudan, Kenya, Libya ve Fildişi Sahilleri'ne ilişkin olaylarda, devlet başvurusu ve Güvenlik Konseyi'nin durumu UCM'ye sevk etmesi yöntemiyle açılan davalara baktığı görülmektedir.<sup>687</sup>

#### 2.4.5. Silahlı Çatışmalar Hukuku ve Angajman Kuralları İlişkisi

Silahlı çatışmalar hukuku, iç çatışmaların yaşandığı dönemlerde uluslararası hukukun en önemli konularından biri haline gelmektedir. Suriye'de yaşanan çatışmaların, uluslararası silahlı çatışmalar ve uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalar kapsamında değerlendirilmesine sıklıkla şahit olunması<sup>688</sup> da bu önermeyi doğrular mahiyettedir. Lakin Türkçe yazında üzerinde çok fazla durulmayan angajman kurallarının, silahlı çatışmalar hukuku ile olan ilişkisi de araştırmaya muhtaç bakir konulardan biridir. Silahlı çatışmalar hukuku, yukarıda da bahsedildiği

<sup>685</sup> Şen, a.g.e., s. 77

<sup>686</sup> 2010 tarihinde Uganda'nın başkenti Kampala'da gerçekleştirilen gözden geçirme konferansında, saldırı suçunun tanımı yapılmasına rağmen, bu suça ilişkin mahkemenin yargılama yetkisine 1 Ocak 2017'den sonra sahip olacağı kararlaştırılmıştır. Ayrıntı için bkz. Dapo Akande, "What Exactly was Agreed in Kampala on the Crime of Aggression", <https://www.ejiltalk.org/what-exactly-was-agreed-in-kampala-on-the-crime-of-aggression/>, 2010, (22.02.2018).; ICC, "How the Court Works", <https://www.icc-cpi.int/about/how-the-court-works/Pages/default.aspx#legalProcess> (09.11.2018).; Owen Bowcott (17.07.2017), "ICC Crime of Aggression Comes Into Effect Without Key Signatories", **The Guardian**

<sup>687</sup> Ayrıntılı bilgi için bkz. Elif Uzun, "Uluslararası Ceza Mahkemesi Tarihçesi, Yapısı ve Mevcut Davalar", Murat Saraçlı (Ed.), **Uluslararası Hukukta Güncel Sorun Alanları, içinde** (41-69), Bigbang Yayınları, Ankara, s. 63-68

<sup>688</sup> Bkz. Terry D Gill, "Classifying the Conflict in Syria", **International Law Studies**, 92, 2016, s. 353-380

üzere, Lahey ve Cenevre Sözleşmelerince oluşturulan, silahlı çatışmaların başlamasına yani *jus ad bellum*'a ve çatışmaların gidişatına ilişkin, *jus in bello*'dan oluşmaktadır. Angajman kuralları ise en genel haliyle, silahlı bir çatışmada kuvvetin nasıl, nerede ve hangi ölçüde kullanılacağını belirleyen emir, direktif veya rehberler olarak tanımlanmaktadır. Angajman kuralları farklı ulus ve örgütlere göre farklı mahiyetlerde yorumlanmakta ve farklı ölçekte uygulamaya yansıtılmaktadır. Özellikle BM tarafından gerçekleştirilen barış misyonlarında, angajman kurallarının uygulanması hususu önem arz etmektedir. Bu bağlamda, kuvvet kullanımına ilişkin olmalarından ötürü, silahlı çatışmalar hukuku ve angajman kuralları arasında önemli bir ilişki bulunmaktadır. Bu iki alan benzer özellikler taşıyabildikleri gibi, bazı noktalarda da birbirlerinden ayrılmaktadırlar.

Silahlı çatışmalar hukuku ve angajman kuralları birbirlerini tamamlama adına önemli benzerliklere sahiptirler. Silahlı çatışmalar hukukunun her şeyden önce, angajman kurallarının uymakla yükümlü oldukları genel yasal çerçevenin sınırlarını çizmesi bakımından, iki alan arasında ciddi bir bağ bulunmaktadır.<sup>689</sup> Silahlı çatışmalar hukuku, yasal çerçevenin çizilmesinde gücünü uluslararası andlaşmalardan almaktadır.<sup>690</sup> Diğer bir ifade ile silahlı çatışmalar hukukunu var eden dayanaklar Lahey ve Cenevre Sözleşmeleri gibi uluslararası hukuk metinleridir. Lakin angajman kuralları bu yasal çerçeveye uymak zorunda olmasına rağmen, silahlı çatışmalar hukukunun bir parçası değildir.<sup>691</sup> Angajman kuralları hazırlanırken, silahlı çatışmalar hukukunun önemli ilkelerinden olan, askeri gereklilik, asker sivil ayrımına dikkat etme, orantılılık, insanilik, sivillerin korunması hususunda gerekli önlemleri almak, yasaklı silahları kullanmama ve insanlar arasında herhangi bir unsurdan dolayı ayrımcılık gütmeme ilkelerine dikkat edilmektedir.<sup>692</sup> Bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere, angajman kuralları her ne kadar silahlı çatışmaların herhangi bir türünü veya eklentisini oluşturmasa da, silahlı çatışmalar hukuku ile sınırlanmaktadır. Çeşitli ulus ve örgütlerin uygulamalarında bir takım farklılıklara sahip olmalarına rağmen, angajman kurallarına dayanılarak, silahlı çatışmalar hukukunun yasakladığı bir duruma koşut tasarrufta bulunulamaz.

Angajman kurallarının silahlı çatışmalar hukukunun çizdiği yasal çerçeveye bağlı kalmak kaydıyla düzenlenmelerine karşın, ikisi arasında bir takım farklılıklar da mevcuttur. Bunlardan ilki, silahlı çatışmalar hukuku, uluslararası toplumun çoğunluğu tarafından karşılıklı bir şekilde uyulan kurallardan oluşurken, angajman kuralları sadece belirli bir kuvvetçe uyulan kurallar olup, bu kuvvetlerin bağlı bulunduğu askeri ve politik mercilerin talepleri ile şekil alabilmektedir.<sup>693</sup> İkincisi, silahlı çatışmalar hukukunun emredici kuralları, angajman kurallarının aksine, her

---

<sup>689</sup> Varga, a.g.e., s. 5

<sup>690</sup> Varga, a.g.e., s. 5

<sup>691</sup> Varga, a.g.e., s. 5

<sup>692</sup> Varga, a.g.e., s. 5-6

<sup>693</sup> Varga, a.g.e., s. 5

durumda geçerli olan kurallardır ve bu kuralların ihlali doğrudan cezai bir soruşturmayı gerektirirken, angajman kurallarının ihlali doğrudan silahlı çatışmalar hukukunun ihlali olmadığı gibi her halükarda bir cezai soruşturma da mevzu bahis değildir.<sup>694</sup> Angajman kuralları silahlı çatışmalar hukukuna göre daha kısıtlı olan kurallar bütünüdür ve ihlalleri durumunda cezai soruşturmanın yapılıp yapılmayacağı ulusal hukuk sistemlerine göre değişiklik gösterebilir.<sup>695</sup>

Angajman kuralları ile silahlı çatışmalar hukuku arasında var olan ilişki, angajman kurallarının somut olaya ve aktöre göre değişen özelliğinden dolayı uygulamada bir takım farklılıklara sebep olabilmektedir. Uluslararası barış ve güvenliğin korunması kapsamında gerçekleştirilen askeri harekâtlar göz önünde bulundurulduğunda, iki alan arasındaki ilişki daha iyi anlaşılabilir.

---

<sup>694</sup> Varga, a.g.e., s. 5

<sup>695</sup> Varga, a.g.e., s. 5

## ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

### 3. ANGAJMAN KURALLARININ UYGULAMA ÖRNEKLERİ

BM Güvenlik Konseyi, uluslararası barış ve güvenliğin tehdit edildiği durumlarda, BM Şartı'nın kendisine tanıdığı yetkilere dayanarak barış misyonları oluşturmaktadır. Bu misyonlardan bazıları, çalışmanın 2. bölümünde açıklandı üzere, BM Şartı'nın VI. bölümüne dayanılarak oluşturulan barışı koruma operasyonları iken, bazıları da Şart'ın VII. bölümüne dayanılarak hazırlanan ve kuvvet kullanma yetkisi ile donatılan barışı uygulama operasyonları olabilmektedirler. Bunların dışında, BM yetkilendirmesi olmaksızın kolektif meşru müdafaya dayanarak veya ihtilafın tarafı devletin davetiyle oluşturulan uluslararası koalisyonlar da bulunmaktadır. Öyle ki, bazı durumlarda bu tarz askeri koalisyonlarca başlatılan operasyonlara ilişkin olarak süreç içerisinde BM Güvenlik Konseyi yetkilendirmesi de çıkartılabilmektedir. Bu sebeplerden dolayı, somut bir olayı BM yetkilendirmesi veya BM yetkilendirmesi dışındaki bir operasyon şeklinde ayırma tabi tutmak, konunun angajman kuralları bağlamında ele almasını zorlaştırmaktadır.

Çalışmanın bu bölümünde angajman kurallarının uygulama örneklerine yer verilecektir. Bu örneklerde uygulanan angajman kuralları, kavramın gelişim sürecindeki örnekler olmalarından mütevellit genellikle gizlilik derecesine sahip olan ve sınırlı devlet uygulamalarında görülen örnekler olarak bilinmektedir. Angajman kurallarına dair literatürde var olan çalışmalarda kullanılan bu uygulama örnekleri, askeri ve politik bileşenin arasındaki denge arayışına ilişkin ele alınacaktır. Bu bağlamda sırasıyla Kore Savaşı, Vietnam Savaşı, Lübnan İç Savaşı, Körfez Savaşı, Eski Yugoslavya barış gücü uygulamaları, Irak'ın işgali ve Afganistan müdahalesinde uygulanan angajman kurallarına yer verilecektir.

#### 3.1. Kore Savaşı ve Angajman Kuralları

Kore Savaşı, BM Şartı'nın 2. maddesindeki kuvvet kullanma yasağının bir istisnası olarak kuvvet kullanımına önemli bir örnek teşkil etmektedir. Uluslararası hukukta kuvvet kullanmaya ilişkin ilgili kısımda kısaca bahsedilen Kore Savaşı, uluslararası hukuk açısından bir takım ilkeleri temsil etme adına önemlidir. Bunlardan birincisi, Kore Savaşı BM'nin kuvvet kullanmaya ilişkin

yetkilendirmede bulunduğu ilk olaydır. İkincisi ise, çalışmanın birinci bölümünde bahsedildiği üzere, angajman kuralları bugünkü kullanımına en yakın şekilde ilk kez Kore Savaşı'nda kullanılmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nda Japonya'nın mağlup olan tarafta yer almasının bir sonucu olarak, Japonya'ya bağlı olan Kore, o dönemin iki önemli gücü olan ABD ve Sovyetler arasında üstünlük kurma aracı haline gelmiştir.<sup>696</sup> ABD Kore'nin Güneyi'nde, Sovyetler ise Kuzeyi üzerinde etkinlik kurmuştur.<sup>697</sup> 1950'de Sovyetler destekli Kuzey Kore'nin 38. paraleli geçerek Güney Kore'yi işgale başlaması üzerine, ABD işgalin durdurulması adına BM'ye başvuru yapmıştır.<sup>698</sup> Sovyetler'in Güvenlik Konseyi toplantılarına katılmamasını da fırsat bilen ABD, Güvenlik Konseyi tarafından çıkartılan bir dizi karar doğrultusunda kendi önderliğinde Kore'ye müdahalenin yolunu açmıştır.<sup>699</sup> Güvenlik Konseyi'nce oluşturulan Birleşik Kumanda Gücü'ne toplamda 21 BM üyesi devlet askeri destek verirken, ABD nicelik itibarıyla en büyük destekçi olarak yer almıştır.<sup>700</sup> Gerçekte ABD-Sovyet çekişmesinin bir neticesi olan Kore hadisesinde ABD, durumun kolektif güvenlikle ilgili olduğunu ve Kore'ye gönderilen askeri birliklerin BM birlikleri olduklarını sıklıkla dile getirmiştir.<sup>701</sup> ABD her ne kadar Kore'ye gönderilen birliklerin BM'ye bağlı olduğunu söylese de, gerçekte birlikleri kendisi yönetmiştir.<sup>702</sup>

Kore Savaşı'nın uluslararası hukuk bağlamında önemli olmasının ikinci nedeni ise modern anlamda angajman kurallarının ilk olarak bu savaşta uygulanmasıdır. Angajman kuralları ilk kez Kore Savaşı'nda ABD hava araçlarının hedeflerinin ve sınırlarının neler olduğunu belirten kurallar bütünü olarak tanımlanmıştır.<sup>703</sup> Washington tarafından Mac Arthur'a gönderilen direktiflerde, Çin'in Sovyetler yanında savaşa dahil olmasını önlemek için, ABD yönetimi tarafından verilen direktiflerde, savaş uçaklarının Çin hava sahasına girmemeleri gerektiği ve Yalu Nehri'nin Kuzey kısmında yer alan Shuido Barajı'na herhangi bir zarar verilmemesi gerektiği belirtilmiştir.<sup>704</sup> Washington tarafından sahadaki birliklere gönderilen bu direktifler, savaşın genişletilmemesi ve ABD aleyhine sonuç doğurmaması adına uyulması gereken kurallar olarak bilinmekteydi. Bu

---

<sup>696</sup> Harry S Truman Presidential Library & Museum, "The United Nations in Korea", <https://www.trumanlibrary.org/dbq/unitednations.php>, 2017, (05.03.2018)

<sup>697</sup> Truman, a.g.e.

<sup>698</sup> Truman, a.g.e.

<sup>699</sup> BM Güvenlik Konseyi, 83, 1950, BM Güvenlik Konseyi, 84, 1950

<sup>700</sup> Australian Government Department of Veterans' Affairs, "United Nations Forces in the Korean War", <https://anzacportal.dva.gov.au/history/conflicts/korean-war/korean-war/armed-forces-korean-war/united-nations-forces-korean-war> (05.03.2018)

<sup>701</sup> Oral Sander, **Siyasi Tarih, 1918-1994**, 25. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 2015, s. 278

<sup>702</sup> Sander, a.g.e., s. 278

<sup>703</sup> Addicott, a.g.e., s. 15

<sup>704</sup> Corn, a.g.e., s. 214



dönemde Çin tarafından yapılan açıklamalar da bu kanıları doğrular nitelikteydi. Buna göre Çin, BM birliklerinin Yalu Nehri üzerindeki sınırları ihlal etmesi halinde savaşa dahil olacağını açıkça ifade etmiştir.<sup>705</sup> Çin tarafından yapılan bu açıklamalara rağmen BM güçlerinin sınırı geçmesi üzerine Çin, 7 Ekim 1950’de savaşa dahil olarak, ABD birliklerine ciddi kayıplar verdirmiştir.<sup>706</sup>

ABD askeri birliklerinin Yalu Nehri’ni geçerek Çin sınırını ihlal etmeleri ve Çin’in savaşa dahil olması, bahsi geçen angajman kurallarına dayandırılabilir. Burada dikkat edilmesi gereken birinci husus, angajman kurallarının askeri birliklerin savaşta hareket kabiliyetini kısıtlamasıdır.<sup>707</sup> Öyle ki, angajman kurallarının, ABD askerlerinin “elleri arkalarında bağlı bir şekilde” savaşmalarına sebep olduğu şeklinde bir anlayışın yerleşmesine neden olmuştur.<sup>708</sup> Bu durum ise düşman karşısında çarpıştığı sırada kendi kuralları ile kısıtlanan birliklerin, angajman kurallarını ihlal etmelerine neden olmuştur. ABD hava kuvvetlerinde görevli pilotlarca gerçekleştirilen bu ihlallerin, yüksek rütbeli ABD’li komutanlar tarafından bilindiği ve hatta desteklendiği de doğrulanmıştır.<sup>709</sup> Savaştan sonraki yaklaşık 50 yıllık sürede gizliliği muhafaza edilmesine rağmen, bazı kanıtlara göre ABD hava araçları, çoğu bilinçli ve yüksek rütbeli askerlerce onaylanmış şekilde, bazıları ise onaylanmamasına rağmen göz yumulmak suretiyle Çin hava sahasına girmiştir.<sup>710</sup> Angajman kurallarına aykırı bir şekilde yapılan bu uçuşların ilkleri, ABD savaş uçakları F-86’ların nezaretinde gözlem uçuşu yapan RF-80 uçakları ile gerçekleştirilmiştir.<sup>711</sup> Sovyet kaynakları da bu süreçte ABD hava araçlarının yaptığı hava sahası ihlallerini doğrulamıştır.<sup>712</sup> Dahası, ABD savaş uçaklarının Çin hava sahasına girerek Rus savaş uçaklarına angaje olduğu bilgisinin Rusya tarafından bilinmesine rağmen, Rusya’nın ve Çin’in duruma aşırı reaksiyon göstermemesinin arkasında yatan neden ise ABD’nin hava üstünlüğünün açık bir şekilde kabul edilmek istenmemesi ve BM’nin sürece bizzat dahil olmasıdır.<sup>713</sup> Angajman kurallarını ihlal eden ABD’li pilotların bir kısmının cezalandırılması,<sup>714</sup> ihlallerin ABD tarafından doğrulandığını

---

<sup>705</sup> James Wright, “What We Learned From the Korean War”, **The Atlantic**, <https://www.theatlantic.com/international/archive/2013/07/what-we-learned-from-the-korean-war/278016/>, 2013, (05.03.2018)

<sup>706</sup> Sander, a.g.e., s. 280-281

<sup>707</sup> Kenneth P Wernell, “Across the Yalu: Rules of Engagement and the Communist Air Sanctuary during the Korean War”, **The Journal of Military History**, 72(2), 2008, s. 451

<sup>708</sup> Wernell, a.g.e., s. 451

<sup>709</sup> Wernell, a.g.e., s. 452-453. Konuya ilişkin farklı söylemler bulunsa da, ABD hava kuvvetlerine ait F-86 savaş uçağı pilotlarının anılarında yer alan notlarda, Çin hava sahasının ihlal edildiği doğrulanmıştır.

<sup>710</sup> Wernell, a.g.e., s. 463

<sup>711</sup> Wernell, a.g.e., s. 463

<sup>712</sup> Wernell, a.g.e., s. 464

<sup>713</sup> Wernell, a.g.e., s. 465, 472

<sup>714</sup> Wernell, a.g.e., s. 468

gösterirken, Warrel gibi bazı yazarlar, hava angajman kurallarının ihlal edilmesinin sıcak takip ve navigasyon hatalarına dayandığını ileri sürmektedirler.<sup>715</sup>

Çin hava sahasına yönelik ihlaller mevcut olsa da, angajman kuralları Kore Savaşı sürecinde ABD askeri birlikleri üzerinde önemli bir kısıtlama aracı olarak varlığını sürdürmüştür. Katı angajman kuralları, savaşın ilk 3 ayında 8 binin üzerinde ABD askerinin hayatını kaybetmesine neden olmuştur.<sup>716</sup> 1951 ile 1953 yılları arasında bu sayı 22 bini bulmuştur.<sup>717</sup> Bundan dolayıdır ki, bazıları cezalandırılırsalar dahi çoğu ABD’li savaş uçağı pilotu bu ihlalleri ile ün kazanmıştır.<sup>718</sup> Netice itibariyle, askerin savaşma kabiliyetini zayıflatan angajman kuralları aleyhine bir tavır benimsendiğini ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Kore Savaşı’ndaki başarısızlığın genel olarak bir değerlendirmesi yapıldığında, angajman kuralları ve bu kurallara ilişkin hususların başarısızlıktaki etkisi açık bir şekilde görülmektedir. Kongre kararı olmaksızın, tutarsız ve açık olmayan askeri hedeflerin belirlenmesi, demokrasinin korunması gibi gerekçelerle askeri operasyon gerçekleştirilmesi, katı angajman kuralları ve kuvvet kullanma adına önemli politik sınırlamaların bulunması, başarısızlıkların temel sebepleri arasında yer almaktadır.<sup>719</sup> BM’nin ilk tecrübesi olan Kore Savaşı’nın neticesinde, harekâta önderlik eden ABD’nin, 40 binin üzerinde askerini kaybetmesi,<sup>720</sup> angajman kuralları adına ciddi bir sorgulama yapılmasına sebep olmuştur. Bu da, 1954 ve 1958 yılları arasında ve devamında belirli periyotlarla angajman kurallarına ilişkin gerekli güncellemelerin yapılmasını sağlamıştır.<sup>721</sup>

### 3.2. Vietnam Savaşı ve Angajman Kuralları

İkinci Dünya Savaşı’nın bitişini takip eden süreçte patlak veren Vietnam Savaşı, doğrudan BM tarafından müdahale edilen veya barış gücü gönderilen bir çatışma türü olmamıştır. Doğu bloğu temsilcisi Sovyetler Birliği hamiliğindeki Kuzey Vietnam ile Batı bloğunun temsilcisi ABD hamiliğindeki Güney Vietnam arasında 1975’e değin süren Vietnam savaşı, iki bloğun hâkimiyet çatışmasının bir ürünüdür.<sup>722</sup> 1954 tarihinde akdedilen Cenevre barışı ile Vietnam, Kuzey ve Güney

---

<sup>715</sup> Wernell, a.g.e., s. 457

<sup>716</sup> James Wright, a.g.e.

<sup>717</sup> James Wright, a.g.e.

<sup>718</sup> Wernell, a.g.e., s. 451

<sup>719</sup> James Wright, a.g.e., 38. Paralel üzerinde, Kuzey Kore ve Güney Kore’yi birbirinden ayrılan askerden arındırılmış bir bölge bulunmaktadır. Bu bölgede ve bölgeye yakın Güney hattında görevli ABD askerine verilen angajman kuralları el kartları için bkz. Manny Seck, **The Quiet War: The US Army in the Korean Demilitarized Zone 1953-2004**, American Public University, Virginia, 2011

<sup>720</sup> Michael Hickey, (21.03.2011), “The Korean War: An Overview”, **BBC**

<sup>721</sup> Gary D Solis, **The Law of Armed Conflict: International Humanitarian Law in War**, Cambridge University Press, Cambridge, 2010, s. 492

<sup>722</sup> James E Westheider, **The Vietnam War**, Greenwood Press, London, 2007, s. 1-6

Vietnam olarak iki devlete bölündü.<sup>723</sup> ABD Soğuk Savaş'ın başlarından itibaren Güney Vietnam'a yardım ederken, 1964 tarihinde Kuzey Vietnam tarafından ABD denizaltısına yapılan bir saldırı ile ABD'nin aktif müdahalesi başlamış oldu.<sup>724</sup> 1965'te Kuzeyli gerillalara karşı hava saldırıları ile başlayan Rolling Thunder Operasyonu<sup>725</sup> ve 1972 yılbaşında yapılan Linebacker II Operasyonu,<sup>726</sup> ABD'nin Vietnam Savaşı'na ilişkin akılda kalan önemli askeri girişimleri olmuştur. Nixon'un ABD başkanı seçilmesinden birkaç yıl sonra da ABD güçleri ülkeden çekilmiştir.<sup>727</sup> Yaklaşık 21 yıl süren savaş, 1975'te Kuzey'in galibiyeti ile sonuçlanmış ve iki devlet Vietnam Sosyalist Cumhuriyeti olarak birleşmiştir.<sup>728</sup> ABD ise 55 binin üzerinde bir asker kaybıyla ciddi bir yenilgi almıştır.<sup>729</sup>

Vietnam Savaşı, BM önderliğinde veya BM kararı ile belirli bir devlet önderliğinde barış gücü oluşturulmasının bir örneği olmayıp, ABD'nin bireysel tasarruflarının bir sonucu olmuştur. Bu açıdan bu savaş BM barış operasyonları bağlamında değerlendirmek mümkün olmasa da, BM barış güçlerinin önemli bir bölümüne önderlik yapan ABD'nin bu savaşa dahil olması ve daha da önemlisi, ABD'nin bundan sonra oluşturulan BM misyonlarındaki angajman kurallarını etkilemesi bakımından Vietnam Savaşı önemlidir. Aşağıda detaylarına değinilecek olan Vietnam Savaşı'ndaki ABD angajman kuralları, ABD'nin hali hazırda uyguladığı angajman kurallarını temelden etkilemiştir. Bu sebeplerden dolayı, Vietnam Savaşı'nda uygulanan angajman kurallarının bilinmesi, takip eden dönemde gerçekleştirilen operasyonlardaki ABD angajman kurallarını yorumlama adına elzemdir.

Vietnam Savaşı'nda ABD kuvvetleri için hazırlanan angajman kuralları, 10 yıllık süreç içerisinde ABD askerinin operasyon kabiliyetini ciddi bir şekilde kısıtlaması ve ciddi kayıplara sebep olmasından dolayı eleştiri konusu olmuştur.<sup>730</sup> Savaş sürecinde kozmik gizlilik (*top secret*) derecesine sahip olan ABD angajman kuralları,<sup>731</sup> savaşın bitimini takip eden dönemde yayımlanmıştır.<sup>732</sup> Soğuk Savaş döneminde politik mülahazalar dikkate alınarak gerçekleştirilen

---

<sup>723</sup> Westheider, a.g.e., s. 6

<sup>724</sup> Erhan Üstündağ, (Çev.) (30.04.2015), "Vietnam Savaşının Kısa Tarihi", **BİANET**

<sup>725</sup> Üstündağ, "Vietnam Savaşının Kısa Tarihi", a.g.e.

<sup>726</sup> Erhan Üstündağ (Çev.), (25.12.2012), "1972 Noel'i: Hanoi'ye Bomba Yağmuru", **BBC**

<sup>727</sup> Üstündağ, "Vietnam Savaşının Kısa Tarihi", a.g.e.

<sup>728</sup> Tarihi Olaylar, "Vietnam Savaşı", <http://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar-detay.php?id=165> (02.03.2018)

<sup>729</sup> Tarihi Olaylar, a.g.e.

<sup>730</sup> Harold Pease, "Fighting With One Hand Tied Behind Our Back in Vietnam and Afghanistan", Liberty Under Fire, <http://libertyunderfire.org/2010/08/fighting-with-one-hand-tied-behind-our-back-in-vietnam-and-afghanistan/>, 2010, (02.03.2018)

<sup>731</sup> Pease, a.g.e.

<sup>732</sup> Stephen P Randolph, **Rules of Engagement, Policy, And Military Effectiveness: The Ties That Bind**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Air University Air War College, s. 6

ABD askeri harekâtları,<sup>733</sup> Vietnam Savaşı'nda da politik mercilerin tasarrufları doğrultusunda devam etmiştir. Sovyetlerin ve Çin'in savaşa dahil olmasını ve çatışmaların tırmandırılmasını engellemek isteyen ABD başkanı Johnson, angajman kurallarına ciddi sınırlandırmalar getirmiştir.<sup>734</sup> Başkanla birlikte Savunma Bakanı Robert McNamara da olası bir Çin ve Sovyet tehdidinden dolayı angajman kurallarının kısıtlanması yönünde direktifler vermiştir.<sup>735</sup> ABD askeri kanadı ise politika yapıcılardan farklı bir şekilde, Güney Vietnam'daki savaşı sona erdirmenin tek yolunun, Kuzey Vietnam'a gerçekleştirilecek etkili bir bombalama harekâtı olacağına inanmaktaydı.<sup>736</sup> Angajman kurallarının ABD askerlerine zarar verdiğini ve savaşın gidişatını ABD aleyhine çevirdiğini ileri süren Senatör Barry Goldwater de, Kongre'de yaptığı bir konuşmada, Başkan ve Savunma Bakanı'nın angajman kurallarına ilişkin kısıtlamalarından dolayı duymuş olduğu rahatsızlığı açık bir şekilde dile getirmiştir.<sup>737</sup>

Politik, askeri ve hukuki bileşenden oluşan angajman kuralları, Vietnam örneğinde görüldüğü üzere, politik bileşenin ağırlıklı olarak hissedildiği bir uygulama olmuştur. Sovyetlerin ve Çin'in tahrik edilmemesi politik gayesiyle, özellikle de hava operasyonları için getirilen sınırlamalar, ABD birliklerini zor durumda bırakmıştır.<sup>738</sup> Vietnam Savaşı'nda uygulanan ve erişime açık olan angajman kurallarından bazıları şu şekildedir:<sup>739</sup>

Gayrimeskun alanlarda düşmanla doğrudan angaje olan komutanlar ön izin olmaksızın top atışını isteyebilirler; Meskun alanlarda düşmanla doğrudan angaje olan komutanlar, sadece görevleri tehlikeye girmiş ise, pozitif bir şekilde düşmanı tanımlayabilmişlerse ve sadece savunma amaçlı ateş emri verebilirler; Düşmanı açıkça görmeden yapılan atışlar ancak ve ancak vilayette görevli amirin onayı ile gerçekleştirilebilir; Atışın serbest olduğu bölgeler (*Free Fire Zone*) için Güney Vietnam'lı siyasi otoritelerden yetki alınması gerekir ve bu alanlar tüm diğer angajman kuralları açısından kısıtlıdır. Kuzey Vietnam'ın başkenti Hanoi ve diğer önemli bir şehri olan Haiphong'un 30 mil uzaklığındaki alan bombalanamaz; Kuzey Vietnam'ın kuzey sınırındaki 30 millik alanda Sovyet hava araçları olan MIG'lere saldırı gerçekleştirilemez; Tren bakım istasyonları, elektrik tesisleri, hidroelektrik santralleri ve havaalanlarının vurulması yasaktır; Yoldan 200 metreden daha uzakta park halinde bulunan askeri kamyonların vurulması yasaktır;

---

<sup>733</sup> Randolph, a.g.e., s. 1

<sup>734</sup> Matthew J Derschel, "The Effects Of Restrictive Rules Of Engagement On The Rolling Thunder Air Campaign", Global Security, <https://www.globalsecurity.org/military/library/report/1995/DM.htm>, 1995, (02.03.2018)

<sup>735</sup> Derschel, a.g.e.

<sup>736</sup> Randolph, a.g.e., s. 5

<sup>737</sup> Paul Schmehl, "The Rules of Engagement in the 2nd Indochina War", **Vietnam Veterans for Factual History**, <https://blog.vvfh.org/2016/12/the-rules-of-engagement-in-the-2nd-indochina-war/>, 2016, (02.03.2018)

<sup>738</sup> Schmehl, a.g.e.; Derschel, a.g.e.; Randolph, a.g.e., s. 6-7

<sup>739</sup> Schmehl, a.g.e.; Derschel, a.g.e.; Randolph, a.g.e., s. 6-7

Korunan alanlarda yer alan askeri hedeflerin vurulması yasaktır; Baraj, bent ve kanalların vurulmaları kesinlikle yasaktır.

Bu angajman kurallarının uzun bir komuta zincirine bağlı olması, katı ve pozitif olarak düşmanın tanımlanmasını gerektirmesi, sahadaki askerlerin korkulu rüyası haline gelmiştir.<sup>740</sup> Buna ilave olarak, angajman kurallarının karmaşık bir şekilde hazırlanmış olması, öğrenilmesi ve hatırlanmasını zorlaştırmıştır.<sup>741</sup> 1964 tarihinde Kuzey Vietnam tarafından ABD denizaltısının vurulması olayından sonra başlatılan Rolling Thunder Operasyonu'nda dahi askerin sınırlı müdahalesine izin verilmiştir.<sup>742</sup> Kısıtlı angajman kurallarına aykırı hareket edenler cezalandırılmışlardır. 1967'de Haiphong yakınlarında Sovyetlere ait bir geminin bombalanması olayına karışan bir komutan ile uçak mürettebatı askeri mahkemede yargılanmıştır.<sup>743</sup>

Vietnam'da ABD askerleri için belirlenen angajman kurallarının herkesçe kabul edilen en önemli sorunu, ABD birliklerinden ziyade düşmanın işini kolaylaştırmış olmalarıdır.<sup>744</sup> ABD angajman kurallarının kısıtlı olmasından faydalanan Kuzey Vietnam, kritik coğrafi alanlara sürekli bir şekilde savunma sistemi inşa etmiştir.<sup>745</sup> Hava angajman kurallarında yer alan 30 millik yasağı kendi lehlerine kullanan Kuzey Vietnam, ABD hava araçlarının vurulması yasak olan Haiphong havaalanını teçhizat sevkiyatı için kullanmıştır.<sup>746</sup> Benzer şekilde, savunma sistemlerini ve savaş mühimmatlarını, angajman kuralları gereği vurulması yasak olan sivil nüfusun yakınlarındaki alanlara yerleştirmiştir.<sup>747</sup> 1965 ile 1967 arasında sürekli olarak savunma sistemleri üzerine çalışan Kuzey Vietnamlılar, ABD tarafından başlatılan Rolling Thunder Operasyonu'nun amacını gerçekleştirmesine engel olmuşlardır.<sup>748</sup> Operasyonun bitmesinin akabinde yeni başkan Nixon tarafından verilen direktirler sonrasında 1972'de başlatılan Linebacker Operasyonu, Johnson döneminde belirlenen angajman kurallarını esneterek ABD hava araçlarının yetkilerini artırsa da,<sup>749</sup> savaş Kuzey Vietnam'ın galibiyeti ile sonuçlanmıştır.

Soğuk Savaşın ilk yıllarında angajman kuralları adına ciddi ve başarısız bir tecrübe edinen ABD, takip eden dönemlerde dahil olduğu operasyonlarda uygulayacağı angajman kurallarının

---

<sup>740</sup> Pease, a.g.e.

<sup>741</sup> Matthew, a.g.e.

<sup>742</sup> Matthew, a.g.e.

<sup>743</sup> Matthew, a.g.e.

<sup>744</sup> Pease, a.g.e.

<sup>745</sup> Matthew, a.g.e.

<sup>746</sup> Matthew, a.g.e.

<sup>747</sup> Matthew, a.g.e.

<sup>748</sup> Matthew, a.g.e.

<sup>749</sup> Randolph, a.g.e., s. 1-14

nasıl olması gerektiğine ilişkin iyi bir ders çıkarmış oldu. Kendi askeri kuvvetleri için belirlenen angajman kurallarının, düşman lehine sonuç doğurması, hiç şüphesiz angajman kurallarının temel bileşenlerinden olan politik bileşene ağırlık verilmesinin bir neticesidir. Askeri yetkililerin, ABD askeri gücünün etkin bir şekilde kullanılması yönünde görüş beyan etmiş olmalarına rağmen, angajman kuralları içindeki askeri bileşen ihmal edilmiş ve dünyanın en büyük güçlerinden olduğu kabul edilen ABD, Kuzey Vietnamlı gerillalar karşısında hezimete uğramıştır.

### 3.3. Lübnan İç Savaşı ve Angajman Kuralları

Lübnan 20. yüzyılın ilk yarısından itibaren sıklıkla iç savaflara ev sahipliği yapan bir ülke olagelmıştır. Lübnan'da meydana gelen iç savaşların temel sebebi ise ülkede yaşayan halkın farklı din ve mezheplere tabii olmasıdır.<sup>750</sup> Bunlara ilave olarak, Lübnan'a yerleşmeye başlayan yaklaşık 300 bin Filistinli mülteci ve 5 ile 7 bin arasındaki Filistin gerilla gücü, Lübnan'da hali hazırda var olan gerilimin artmasına katkı sağlamıştır.<sup>751</sup> Lübnan'daki dini gruplaşmalar, genel itibariyle sağcı Hristiyan gruplar ile sol ağırlıklı Müslüman gruplar arasında şekillenmiştir.<sup>752</sup> Ülke yönetiminde cumhurbaşkanlığı makamında Hristiyan, başbakanlık makamında ise Müslüman temsilci olmakla birlikte, Hristiyanların gerek siyasi gerekse ekonomik ve sosyal ayrıcalıklarının Müslümanlardan daha iyi olması, Müslüman kesimde rahatsızlık yaratmıştır.<sup>753</sup> Nüfusu görece daha hızlı artan Müslüman kesim, cumhurbaşkanlık makamını elde etme gayesi içinde olmuştur.<sup>754</sup> Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) militanlarının da denkleme dahil olmasıyla tansiyon yükselmiş, 13 Nisan 1975'de sağcı Hristiyan bir grup olan Falanjistler ile FKÖ arasındaki çatışmalarla iç savaş başlamıştır.<sup>755</sup>

Çatışmaların tüm ülkeye yayılması üzerine dış aktörler Lübnan iç savaşına dahil olmuştur. Bunlardan ilki, 1976'da Suriye önderliğinde oluşturulan Arap Caydırıcı Gücü olmuştur.<sup>756</sup> Mart 1978'de FKÖ askerlerinin İsrail'e saldırması üzerine İsrail, Güney Lübnan'ı işgal etmiştir.<sup>757</sup> Bunun üzerine Güvenlik Konseyi, İsrail'in askerlerini Lübnan'dan çekmesi hususunda çağrıda bulunarak, Lübnan'ın talebi doğrultusunda, barış ve güvenliğin tesis edilmesi ve Lübnan'da bozulan otoritenin tekrar sağlanması için Lübnan Geçici Gücü'nü (UNIFIL) oluşturmuştur.<sup>758</sup>

---

<sup>750</sup> Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, 17. Baskı, Alkım Yayınları, 2010, s. 871

<sup>751</sup> Armaoğlu, a.g.e., s. 871

<sup>752</sup> Armaoğlu, a.g.e., s. 872

<sup>753</sup> Armaoğlu, a.g.e., s. 872-873

<sup>754</sup> Talka Köse, **SETA Lübnan Raporu, Lübnan'da İstikrar Arayışları**, SETAV, Ankara, 2006, s. 9

<sup>755</sup> Köse, a.g.e., s. 9-10

<sup>756</sup> Köse, a.g.e., s. 10

<sup>757</sup> U.N., "Filistin Meselesi ve Birleşmiş Milletler", <http://www.unicankara.org.tr/filistin/10.html>, 2007, (06.03.2018)

<sup>758</sup> Filistin Meselesi ve Birleşmiş Milletler, a.g.e. 1978 tarihinde 425 ve 426 sayılı Güvenlik Konseyi kararları doğrultusunda kurulan UNIFIL, ara ara yapılan barış andlaşmalarına rağmen savaşın devam etmesinden dolayı 2006

FKÖ'nün İsrail aleyhine gerçekleştirdiği faaliyetler neticesinde İsrail, 6 Haziran 1982'de Güney Lübnan'ı işgal ederek Beyrut'a girmiştir.<sup>759</sup> Güvenlik Konseyi tarafından 1982'de çıkartılan 508 ve 509 sayılı kararlarla ateşkesin durdurulması istenmiştir.<sup>760</sup> Arap Caydırıcı Gücü ve UNIFIL dışında Lübnan'da savaşa dahil olan üçüncü bir grup ise Lübnan'ın isteği üzerine ABD, Fransa, İtalya ve İngiltere tarafından, Filistinli askerlerin bölgeden çıkartılması için gönderilen Çok Uluslu Güç (ÇUG) olmuştur.<sup>761</sup>

Barışı koruma bağlamında Lübnan için oluşturulan UNIFIL, çatışma taraflarının tamamı tarafından rıza gösterilmemesinden dolayı başarısız misyonlar arasında sayılmaktadır.<sup>762</sup> 1978'de Güvenlik Konseyi'nin ilgili kararları ile yetkilendirilen misyonun temel görevi, İsrail kuvvetlerinin Lübnan'dan çekilmelerini izleme, İsrail ve Lübnan arasında tampon işlevi görme ve Lübnan otoritesinin Güney Lübnan'da tesis edilmesini sağlamaktır.<sup>763</sup> Çatışma taraflarının misyona karşı sergiledikleri olumsuz tavır, UNIFIL'in uzun süre kırılğan bir yapıda seyretmesine sebep olmuş, İsrail'in 2000 yılına kadar Lübnan'dan çekilmeyi reddetmesi de buna açık bir örnek teşkil etmiştir.<sup>764</sup> 2000 yılında, İsrail işgal ettiği Lübnan topraklarından çekilmeye başlamış, BM yetkilileri de İsrail'in çekildiği toprakları netleştirme adına "Mavi Hat" adında bir sınır oluşturmuştur.<sup>765</sup> Hizbullah ile İsrail arasında çatışmaların 2006'da tekrar başlaması üzerine Güvenlik Konseyi'nin almış olduğu 1701 sayılı karar ile UNIFIL askerlerinin ülkeye yeniden konuşlandırılmasına karar verilmiştir.<sup>766</sup>

UNIFIL'in etkin bir güç olamamasının ardındaki nedenlerden biri, hiç şüphesiz angajman kuralları olmuştur. 1982'de İsrail'in Güney Lübnan'a başlattığı işgal girişimi esnasında geçerli olan angajman kuralları, meşru müdafaa dışında misyon personelinin görevinin engellenmeye çalışılmasında dahi kuvvet kullanımına cevaz verse de, angajman kurallarına dayanak oluşturan Güvenlik Konseyi kararının yetersiz olması, UNIFIL komuta zincirindeki uyuşmazlıklar, BM bürokrasisindeki sorunlar ve barış gücü birliklerinin yeterli askeri ekipmana sahip olmaması UNIFIL için belirlenen angajman kurallarının istenen başarıyı elde edememesine sebep

---

tarikh ve 1701 sayılı Güvenlik Konseyi kararı ile tekrar uzatılmıştır. Bkz. U.N., "UNIFIL Mandate", <https://unifil.unmissions.org/unifil-mandate> (06.03.2018)

<sup>759</sup> Armaoğlu, a.g.e., s. 877

<sup>760</sup> Filistin Meselesi ve Birleşmiş Milletler, a.g.e.

<sup>761</sup> Filistin Meselesi ve Birleşmiş Milletler, a.g.e.

<sup>762</sup> Frederick H Fleitz, **Peacekeeping Fiaccoes of the 1990s, Causes, Solutions and U.S. Interests**, Praeger Pub. London, s. 54

<sup>763</sup> Fleitz, a.g.e., s. 54

<sup>764</sup> Fleitz, a.g.e., s. 54

<sup>765</sup> Muhammed Ali Akman (23.02.2018), "İsrail-Lübnan sınırındaki Mavi Hat ve UNIFIL", AA

<sup>766</sup> Akman (23.02.2018), "İsrail-Lübnan sınırındaki Mavi Hat ve UNIFIL", AA, a.g.e.

olmuştur.<sup>767</sup> 2006 tarihli 1701 sayılı Güvenlik Konseyi kararına dayanılarak hazırlanan yeni angajman kuralları ise eskisine nazaran ciddi farklılıklar içermektedir.<sup>768</sup> Yeni kararlar birlikte barış gücü askeri daha nitelikli ve ağır silahlarla donatılmıştır.<sup>769</sup> Üst düzey bir BM görevlisinin ifadelerine göre yeni angajman kuralları, BM birliklerine Hizbullah militanlarına karşı özgür bir şekilde ateş açılmasını izin vermektedir.<sup>770</sup>

Lübnan İç Savaşı'nın sona erdirilmesi için farklı odaklar tarafından başlatılan bağımsız girişimler, Lübnan'daki vaziyeti *sui generis* bir durum haline getirmiştir. Öyle ki, Güvenlik Konseyi'nin daimi üyeleri olan ABD, Fransa ve İngiltere'nin BM'ye koştur bir şekilde bunu gerçekleştiriyor olması dikkat çeken bir gelişme olmuştur. Her ne kadar Lübnan'ın daveti üzerine oluşturulmuşsa da,<sup>771</sup> ÇUG'un hukukiliği eleştiri konusu olmuştur. BM dışında kurulan ÇUG'un sadece Lübnan hükümetinin rızası üzerine kurulduğunu, diğer tarafların rızalarının söz konusu olmadığını belirten Zimler, ÇUG'un barışı korumadan ziyade müdahale olarak değerlendirilebileceğini ileri sürmektedir.<sup>772</sup> ÇUG'un, uluslararası hukuk nezdinde dayanağının kusurlu bir girişim olduğunu belirten Zimler, buradaki asıl amacın ABD'nin Sovyetler Birliği'nin Lübnan'a girmesini önleyerek Lübnan'da yeni tarafların oluşmasını ve dengelerin değişmesini engellemeye çalıştığını savunmaktadır.<sup>773</sup> Filistin kuvvetlerinin Beyrut bölgesini tahliye etmesine yardımcı olmak için oluşturulan ilk ÇUG, Ağustos 1982'de başlamış ve iki haftalık bir süre içerisinde görevi sona ermiştir.<sup>774</sup> Devlet başkanı seçilen Falanjist Beşir Cemayil'in suikast sonucu hayatını kaybetmesi sonrası ülkede tansiyon tekrar yükselmiş, Lübnan Hükümeti ÇUG'un tekrar geri gelmesini talep etmiştir.<sup>775</sup> 1982'de tekrar Lübnan'a gelen ÇUG, 1984'ün başlarından itibaren çekilmeye başlamıştır.<sup>776</sup> ABD, Fransa ve İtalya'nın yaklaşık 2 bin askeri personeli ile faaliyete başlayan ÇUG'a daha sonradan İngiltere de 100 kadar asker ile katılım göstermiş, lakin görev yaptıkları süre içerisinde ÇUG birlikleri saldırılara maruz kalmış ve ciddi kayıplar vermişlerdir.<sup>777</sup>

---

<sup>767</sup> Eugene Yukin, "UNIFIL's Mandate and Rules of Engagement", **American University of Beirut**, [https://website.aub.edu.lb/ifi/ifi\\_saj/Documents/saj2009/unifil\\_mandate\\_rules\\_of\\_engagement\\_yukin.pdf](https://website.aub.edu.lb/ifi/ifi_saj/Documents/saj2009/unifil_mandate_rules_of_engagement_yukin.pdf) (07.03.2018)

<sup>768</sup> Yukin, a.g.e.

<sup>769</sup> Yukin, a.g.e.

<sup>770</sup> Yukin, a.g.e; Yeni angajman kuralları örnekleri için ayrıca bkz. ABC, "UNIFIL sets rules of engagement in Lebanon", <https://www.abc.net.au/news/2006-10-04/unifil-sets-rules-of-engagement-in-lebanon/1278062>, 2006, (07.03.2018)

<sup>771</sup> Bkz. Asil, "Multinational Force In Lebanon Resolution", **International Legal Materials**, 22(6), 1983, s. 1391-1394

<sup>772</sup> Brian L Zimler, "Peacekeeping Without the UN: The Multinational Force in Lebanon and International Law", **Yale Journal of International Law**, 10(1), 1984, s. 243

<sup>773</sup> Zimler, a.g.e., s. 240

<sup>774</sup> Zimler, a.g.e., s. 237

<sup>775</sup> Zimler, a.g.e., s. 238

<sup>776</sup> Filistin Meselesi ve Birleşmiş Milletler, a.g.e.

<sup>777</sup> Zimler, a.g.e., s. 237-242



Lübnan iç savaşında ÇUG birlikleri için hazırlanan angajman kuralları, misyonun etkin bir şekilde kullanılmasını etkilemiştir. ÇUG'un hazırlanmasında başı çeken ABD, Beyrut'taki görev esnasında barış zamanı angajman kurallarının geçerli olduğunu askeri birliklerine bildirmiştir.<sup>778</sup> Buna göre, ÇUG'a katılan ABD birlikleri doğrudan bir çatışmanın tarafı olamayacakları gibi, sadece meşru müdafaa halinde ve ABD birlikleri ile birlikte hareket eden Lübnan askeri birliklerine karşı bir saldırı olması durumunda harekete geçebileceklerdir.<sup>779</sup> ABD askeri merkezi tarafından Avrupa Komutanlığı'na verilen bu emir ile ÇUG'un temel görevinin Lübnan askerinin Beyrut'ta etkin kontrolü sağlaması olduğu ifade edilmiştir.<sup>780</sup> Sadece deniz birliklerinden oluşan ABD gücü, Beyrut havaalanı etrafına konuşlanarak Washington'dan gelen detaylı direktifleri yerine getirmeye çalışmıştır.<sup>781</sup> Lakin angajman kurallarının alt kademe komutanlar tarafından farklı yorumlanması, söz konusu kuralların etkin bir şekilde uygulanmasını zora sokmakla birlikte genel itibarıyla misyonun başarısını da olumsuz yönde etkilemiştir.<sup>782</sup> Tartışmaya konu bu uyuşmazlıkların neticesi olarak, 18 Nisan 1983'te ABD elçiliğine yapılan bombalı saldırının önüne geçilemeyerek 61 kişinin ölümüne sebep olunmuştur.<sup>783</sup>

ABD elçiliğine yapılan saldırı üzerine, Avrupa Komutanlığı tarafından angajman kurallarına ilişkin bir takım düzenlemeler yapılmıştır.<sup>784</sup> Saldırı öncesi sadece düşmanca hareket halinde kuvvet kullanımından bahseden angajman kurallarına ilave olarak, düşmanca niyete ilişkin bir dizi angajman kuralı da benimsenmiştir.<sup>785</sup> Bu ikili sistemde, "Mavi Kart" olarak isimlendirilen angajman kuralları yeni elçilik binasında görevli askerler için hazırlanmış ve düşmanca harekete dair tasarruflar içerirken, "Beyaz Kart" olarak isimlendirilen angajman kuralları ise havalimanındaki personel için hazırlanmış olup, düşmanca niyet karşısında yapılması gerekenleri içermektedir.<sup>786</sup> ABD'nin zamanla Lübnan askeri güçleri lehine misilleme faaliyetlerine girişmesi üzerine misyona karşı gerçekleştirilen, 23 Ekim 1983 tarihli eş zamanlı saldırılarda 241 ABD deniz askeri ve 57 diğer kişi hayatını kaybetmiştir.<sup>787</sup>

ÇUG'a karşı gerçekleştirilen saldırıların akabinde, ABD başkanı Reagan'ın talimatı üzerine kurulan Komisyon, yaklaşık 2 aylık bir süre zarfında saldırılara ilişkin detaylı bir rapor

---

<sup>778</sup> Huntley, a.g.e., s. 94

<sup>779</sup> Huntley, a.g.e., s. 94

<sup>780</sup> Stephen, a.g.e., s. 18

<sup>781</sup> Stephen, a.g.e., s. 19

<sup>782</sup> Broadstone, a.g.e., s. 7

<sup>783</sup> Broadstone, a.g.e., s. 7

<sup>784</sup> Broadstone, a.g.e., s. 8

<sup>785</sup> Broadstone, a.g.e., s. 8

<sup>786</sup> Broadstone, a.g.e., s. 8; Beyaz Kart angajman kurallarının bazı örnekleri için bkz, Huntley, a.g.e., s. 95

<sup>787</sup> Stephen, a.g.e., s. 19

hazırlamıştır.<sup>788</sup> Komisyon raporuna göre, Lübnan iç savaşına ilişkin politikalar, operasyon çevresi ve angajman kuralları arasında sıkı bir ilişki mevcuttur.<sup>789</sup> Bu bağlamda, misyonunun kayıplarına ilişkin temel sorun angajman kurallarının gereğinden fazla kısıtlı olması ve yeterince açık olmamasıdır.<sup>790</sup> Beyrut operasyonuna ilişkin görev tanımlamalarının açık bir şekilde yapılmaması misyonun başarısızlığını etkileyen önemli parametrelerden biri olmuştur.<sup>791</sup> ÇUG'un Beyrut'ta bulunduğu süre zarfında operasyon alanının genişlemesine rağmen angajman kurallarının gerektiği gibi değiştirilmemesi, bu iki unsur arasındaki ilişkiyi ortaya koymakla birlikte, başarısızlığın etken nedenleri hakkında da bilgi vermektedir.<sup>792</sup> Öyle ki, angajman kurallarının etkin bir hareket serbestisi sağlamadığını ileri süren yerel askeri yetkililer dahi, askeri kaygılarla politik kararlar arasında var olan ihtilafın başarısızlığa neden olduğunu belirtmişlerdir.<sup>793</sup> Son olarak, Stephen'in ifade ettiği üzere, Beyrut'ta ÇUG için belirlenen angajman kuralları, tehdidin tanımlanması ve bu tanımlamanın yerel askeri yetkililere iletilmesi hususundaki başarısızlıklar ölümlere neden olmuştur.<sup>794</sup> Bu eleştirilere koşut bir şekilde, düşmanca hareket ve düşmanca niyet kapsamında angajman kurallarında yeni düzenlemelerin yapımını takiben, elçilik binası ve havalimanındaki birliklere farklı angajman kuralları kartlarının dağıtımı, var olan kaotik durumu daha da zora sokmuştur.

### 3.4. Körfez Savaşı ve Angajman Kuralları

Saddam Hüseyin liderliğindeki Irak, 1980-1988 İran Savaşı'nın üzerinden kısa bir süre geçtikten sonra, 2 Ağustos 1990'da Kuveyt'i işgal etmiştir.<sup>795</sup> Kuveyt işgalinin ardında yatan sebep, Kuveyt'in sahip olduğu zengin petrol yataklarıdır.<sup>796</sup> İşgalin ilk gününden itibaren Güvenlik Konseyi, Irak'ın Kuveyt işgaline son vermesine ilişkin olarak bir dizi karar almıştır. Bu kararlardan ilki olan 660 sayılı karar,<sup>797</sup> Irak'ın işgale son vermesine ve eski sınırlarına derhal geri çekilmesine ilişkin ikazlar içermektedir. Bundan sonra sırasıyla alınan kararlarda da Irak'ın işgale son vermesine ilişkin uyarılar yer almakla birlikte, BM Şartı'nın VII. bölümüne dayanarak Irak'a karşı bir takım ekonomik yaptırımlar uygulamaya konulmuştur.<sup>798</sup> 29 Kasım 1990'a gelindiğinde,

---

<sup>788</sup> Stephen, a.g.e., s. 19

<sup>789</sup> Stephen, a.g.e., s. 19-20

<sup>790</sup> Broadstone, a.g.e., s. 10

<sup>791</sup> Broadstone, a.g.e., s. 10

<sup>792</sup> Huntley, a.g.e., s. 96

<sup>793</sup> Stephen, a.g.e., s. 21

<sup>794</sup> Stephen, a.g.e., s. 23

<sup>795</sup> Sander, a.g.e., s. 569

<sup>796</sup> Sander, a.g.e., s. 569

<sup>797</sup> BM Güvenlik Konseyi, 660, 1990

<sup>798</sup> Bkz. BM Güvenlik Konseyi, 661, 1990; BM Güvenlik Konseyi, 662, 1990

Güvenlik Konseyi'nin Körfez krizine ilişkin almış olduğu 678 sayılı karar ile Irak'ın Kuveyt'ten çekilmesini belirten önceki kararlar hatırlatılarak, çekilmenin gerçekleştirilmesi ile bölgede uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması adına "gerekli her türlü aracın kullanılması" hususunda üye devletler yetkilendirilmiştir.<sup>799</sup> Açık bir şekilde kuvvet kullanımından bahsedilmemesine rağmen, gerekli tüm araçların kullanılması hususundaki yetki, kuvvet kullanma yetkisi olarak yorumlanmıştır. Kararın 5. paragrafına göre, Irak'ın Kuveyt'ten çekilerek, Güvenlik Konseyi'nin konuya ilişkin eski tarihli kararlarını 15 Ocak 1991'e kadar uygulamaması halinde üye devletlerin yetkili oldukları belirtilmiştir.<sup>800</sup>

Körfez krizine ilişkin çıkartılan çok sayıda karara bakıldığında, temkinli bir yaklaşım görülmektedir. Krizin başından itibaren sıklıkla karar alması Güvenlik Konseyi'nin ihtilafa ilişkin hassasiyetini gösterirken, Irak'a karşı aceleci bir müdahale gerçekleştirilmemesi, eski operasyonlar göz önünde bulundurulduğunda dikkat çekmektedir. Armaoğlu tarafından özetlenen şu sebeplerden ötürü, Irak'a karşı sağduyulu bir yaklaşım sergilenmiştir.<sup>801</sup> Bunlardan birincisi, ABD'nin Vietnam Savaşı'nda aldığı ağır yenilgi neticesinde ortaya çıkan Vietnam Sendromu, ikincisi de Sovyetler'in krize ilişkin tutumunun kestirilememesidir.

Güvenlik Konseyi'nin almış olduğu çok sayıdaki karara ve yapılan ikazlara rağmen Kuveyt'in işgaline son vermeyen Irak'a karşı, 17 Ocak 1991'de Çöl Fırtınası Harekâtı başlatılmıştır.<sup>802</sup> Başlatılan bu hava operasyonunda ilk defa olarak Güvenlik Konseyi'nin tüm daimi üyeleri fikir birliği içerisinde olmuşlardır.<sup>803</sup> İşgalin sonrasında Suudi Arabistan'a konuşlanan ABD ve İngiliz askerlerinin, 17 Ocak'ta başlattığı ve operasyonun birinci aşaması olarak belirtilen hava bombardımanı, 24 Şubat 1991'e kadar devam etmiştir.<sup>804</sup> Hava operasyonunun bittiği gün başlatılan kara operasyonu da yaklaşık 4 gün gibi kısa bir süre zarfında Irak'ın mağlubiyeti ile sonuçlanmıştır.<sup>805</sup>

Harekât sonrası Güvenlik Konseyi tarafından alınan 687 sayılı karar ile ateşkesin hangi şartlar altında yapılacağı belirlenmiştir.<sup>806</sup> Güvenlik Konseyi tarafından Irak adına alınan tüm kararların bir "anayasası" olarak nitelendirilen 687 sayılı karar, Konsey'in o döneme kadar almış

---

<sup>799</sup> BM Güvenlik Konseyi, 678, 1990

<sup>800</sup> BM Güvenlik Konseyi, 660, 1990

<sup>801</sup> Armaoğlu, a.g.e., s. 1046-1050

<sup>802</sup> Armaoğlu, a.g.e., s. 1052-1053

<sup>803</sup> Bozkurt vd, **Devletler Hukuku**, a.g.e., s. 332

<sup>804</sup> Armaoğlu, a.g.e., s. 1052-1053

<sup>805</sup> Sander, a.g.e., s. 570

<sup>806</sup> BM Güvenlik Konseyi, 687, 1991

olduğu en uzun metinli karar olma özelliğini taşımaktadır.<sup>807</sup> Kararda Irak'ın silahsızlandırılması meselesine odaklanılmış olup, biyolojik, kimyasal ve nükleer silahlar ile menzili 150 kilometreyi aşan silahların yerlerinin Güvenlik Konseyi'ne bildirilmesi istenmiştir.<sup>808</sup> Aynı kararla kurulan bir komisyon, Irak'ın silah konusundaki yaklaşımlarını denetlemesi ve Güvenlik Konseyi'ne rapor etmesi için görevlendirilmiştir.<sup>809</sup> 688 sayılı kararla da, Irak devletinin bazı sivil gruplara karşı var olan sert tutumu nedeniyle göç ve mülteci sorunlarının ortaya çıkmasının uluslararası barış ve güvenliğe etkileri üzerinde durularak, söz konusu gruplar üzerindeki baskının sona erdirilmesi istenmiştir.<sup>810</sup>

ABD öncülüğünde 17 Ocak 1991'de başlayan Çöl Fırtınası Harekâtı'nın sonuna doğru, Güvenlik Konseyi tarafından alınan 688 sayılı karar ile Saddam zulmünden kaçan siviller için güvenli bölgeler oluşturulmaya başlanmıştır.<sup>811</sup> Bu amaç doğrultusunda, Nisan 1991'in başında ABD başkanı Bush tarafından Huzuru Temin Operasyonu (*Operation Provide Comfort*) başlatılmıştır.<sup>812</sup> Saddam Hüseyin'in baskısından dolayı, komşu ülkeler olan Türkiye ve İran'a iltica etmek zorunda kalan Kürt nüfusun insani ihtiyaçlarını karşılamak ve güvenliklerini sağlamak için başlatılan bu operasyon, müttefik güçlerce desteklenmiş olsa da, ABD tarafından, hava kuvvetlerinin gerçekleştirdiği faaliyetler ile yürütülmüştür.<sup>813</sup> Hava harekâtıyla başlayan operasyon, Türkiye-Irak sınırındaki güvenli bölgenin temini için kara birliklerince 1996'ya değin devam ettirilmiştir.<sup>814</sup>

Çöl Fırtınası Harekâtı ve akabinde gerçekleştirilen Huzuru Temin Operasyonu, angajman kurallarının uygulanması adına akılda kalıcı örnekler olmaları bakımından önemlidir. Vietnam Savaşı'nda ABD askerlerini önemli derecede kısıtlayan ve ciddi kayıplara neden olan angajman kurallarından çıkartılan dersler sayesinde, Körfez Savaşı'nda uygulanan angajman kuralları, görece çok daha az kısıtlayıcı ve askerinin güvenliğini en üst düzeyde tesis edecek şekilde hazırlanmıştır.<sup>815</sup> ABD Merkez Komutanlığı tarafından Körfez Savaşı'nda uygulanmak üzere hazırlanan iki tür angajman kuralı mevcuttur, bunlardan birincisi savaş zamanı angajman kuralları, diğeri ise

---

<sup>807</sup> Armaoğlu, a.g.e., s. 1054

<sup>808</sup> Armaoğlu, a.g.e., s. 1054

<sup>809</sup> Armaoğlu, a.g.e., s. 1054

<sup>810</sup> Bozkurt vd., **Devletler Hukuku**, a.g.e., s. 332

<sup>811</sup> UNHCR, "Chronology: 1991 Gulf War Crisis", <https://www.unhcr.org/subsites/iraqcrisis/3e798c2d4/chronology-1991-gulf-war-crisis.html>, 2003, (10.03.2018)

<sup>812</sup> UNHCR, a.g.e.

<sup>813</sup> Capt Gregory Ball, "1991-Operation Provide Comfort and Northern Watch", AFHSD, <https://www.afhistory.af.mil/FAQs/Fact-Sheets/Article/458953/operation-provide-comfort-and-northern-watch/>, 2012, (11.03.2018)

<sup>814</sup> Ball, a.g.e.

<sup>815</sup> John G Humphries, "Operations Law and the Rules of Engagement in Operation Desert Shield and Desert Storm", **Airpower Journal**, Fall, 1992, s. 1-2

düşmanca hareketlere ilişkin angajman kurallarıdır.<sup>816</sup> Güvenlik Konseyi kararlarına dayanarak hazırlanan Körfez Savaşı angajman kuralları, Vietnam'dakilerin aksine daha kısa ve anlaşılır şekilde hazırlanmış olup, askere daha geniş yetkiler vermiştir.<sup>817</sup> Kuveyt'in işgalinin hemen sonrasında, Suudi Arabistan'a konuşlanan ABD birliğinde görevli General Charles A. Horner tarafından oluşturulan, hukuk müşavirleri ve savaş planlayıcılarının da içinde bulunduğu "Kara Delik" (*Black Hole*) adındaki özel bir birim, angajman kurallarının hazırlanması ve hedeflerin belirlenmesi için önemli çalışmalar yürütmüştür.<sup>818</sup> Çalışmanın ilk bölümünde de bahsedildiği üzere, askeri hukuk müşavirlerinin sürece dahil olması, angajman kurallarının uluslararası hukuka uyumlu olması açısından önemlidir.

Kara Delik Birimi, savaşın mutlak galibiyeti için stratejik hedeflerin belirlenmesi adına da önemli katkılarda bulunmuştur. Irak'ın savaşma gücünü kırma adına belirlenen 12 stratejik hedef arasında, komuta-kontrol ve iletişim merkezleri, hava savunma sistemleri, konvansiyonel silah depoları, nükleer-kimyasal-biyolojik silahlar ve bunların türevlerine ilişkin silahların bulunduğu depolar, demiryolları ve köprüler, Scud füzeleri, petrol rafinerileri, elektrik üretim tesisleri, limanlar ve Cumhuriyet Muhafızları yer almıştır.<sup>819</sup> Lakin Vietnam'da olduğu gibi, ABD angajman kurallarınca vurulması yasak olan sivil yapı ve mekânlar, Irak'ta da askeri kalkan şeklinde kullanılarak, ABD birlikleri pasif hale getirilmeye çalışılmıştır.<sup>820</sup> Bunlar, sivil yapıların, mekânların ve kişilerin doğrudan hedef olarak belirlenmesinin uluslararası silahlı çatışmalar hukukuna aykırı olduğu ve ABD angajman kurallarının da silahlı çatışmalar hukukuna aykırı tasarrufla bulunamayacağı inancına yönelik olarak yapılan faaliyetlerdir.

Angajman kurallarının hazırlanmasına ilişkin yapılan titiz çalışmalara rağmen, uygulamaya ilişkin eleştirilerin yapıldığı görülmektedir. Bu eleştiriler de temel olarak, Kara Delik Birimi tarafından belirlenen stratejik hedefler neticesi ile sivillerin zarar görmesi üzerine olmuştur. Shotwell'e göre, Çöl Fırtınası Harekâtı strateji ve hukukun birleştirilmesi noktasında önemli ve başarılı bir operasyon olmasına rağmen, stratejik hedef olarak belirlenen elektrik santrallerinin vurulması, Irak'ın % 85'inin elektriğinin kesilmesine ve sivil nüfusun bundan etkilenmesine neden olmuştur.<sup>821</sup> Askeri değeri olmayan ve fakat siviller için elzem olan su kanalları, kanalizasyonlar, gıda depoları, mandıralar, un fabrikaları ve çocuk maması fabrikalarının koalisyon güçleri

---

<sup>816</sup> Humphries, a.g.e., s. 2

<sup>817</sup> Humphries, a.g.e., s. 3

<sup>818</sup> Humphries, a.g.e., s. 3-4

<sup>819</sup> Humphries, a.g.e., s. 3

<sup>820</sup> Humphries, a.g.e., s. 5

<sup>821</sup> C B Shotwell, "Economy and Humanity in the Use of Force: A Look at the Aerial Rules of Engagement in the 1991 Gulf War, U.S. A.F.", *Acad. J. Legal Stud.* 4, 1993, s. 15, 30

tarafından bombalandığına yönelik iddialar,<sup>822</sup> Körfez Savaşı için belirlenen angajman kurallarının amacı dışında kullandığını göstermektedir. General Colin Powell'ın iddiasına göre, siviller için önemli olduğu kabul edilen bu tesisler, Saddam Hüseyin tarafından biyolojik silah yapımı için kullanılmaktaydı.<sup>823</sup> Lakin daha sonra General Schwarzkoph tarafın yapılan bir açıklamada, tesislerin yalnız bir bölümünün silah yapımı için kullanıldığı itiraf edilmiştir.<sup>824</sup> Bu iki tutarsız açıklama göstermektedir ki, Vietnam'daki hezimetin tekerrür etmemesi adına alınan önlemler – burada angajman kuralları da dahil- askeri birliklerin güvenliğini ve operasyonun başarısını öncelimeye ağırlık vermiş olup, sivil popülasyon için yeterli özen gösterilmemiştir.

Huzuru Temin Operasyonu kapsamında yürürlükte bulunan angajman kurallarının içsel bazı olumsuz sonuçları da olmuştur. 14 Nisan 1994'te, ABD Hava Kuvvetleri'nden iki F-15 savaş uçağı, yine ABD Hava Kuvvetleri'ne bağlı iki UH-60 Blackhawk helikopterini yanlışlıkla vurarak düşürmüş ve 26 kişinin ölümüne neden olmuştur.<sup>825</sup> F-15 pilotları iki helikopteri düşmanca algılamış, helikopterlerden ve E-3 ABD Havadan Erken Uyarı ve Kontrol Uçaklarından herhangi bir bilgi almadan atış yapmıştır.<sup>826</sup> Yaşanan bu olay sonrasında kazanın, angajman kurallarının yetersizliğinden mi yoksa pilotların ihmalden mi kaynaklandığı sorgulanmıştır.<sup>827</sup> Kaza sonrası yapılan araştırmalarda, genel itibariyle operasyonun yürütücü organizasyonları arasında ve organizasyonların kendi içlerinde, angajman kurallarına ilişkin bir bilgi kopukluğu ve anlayış farklılığının kazaya neden olduğu üzerinde durulmuştur.<sup>828</sup> Daha da önemlisi, çalışmanın ilk bölümünde üzerinde durulan ve angajman kurallarının *sine quo non*'u olarak kabul edilen angajman kuralları eğitiminin eksikliği, bu kazanın gerçekleşmesinde önemli rol oynamıştır.<sup>829</sup>

### 3.5. Somali İç Savaşı ve Angajman Kuralları

Somali İç Savaşı, soğuk savaşın sona ermesini takip eden dönemin başında gerçekleştirilen, angajman kurallarının uygulanması adına önemli bir inceleme örneğidir. 1992'de BM önderliğinde başlayan destek operasyonu, ABD'nin komutaya talip olması ile Umut Operasyonu'na dönüşmüş ve bu süreç içerisinde de sırasıyla UNOSOM I, UNITAF, UNOSOM II birlikleri bölgede görev yapmıştır.<sup>830</sup> ABD'nin Somali'deki gücü, ABD Merkez Kuvvetler Komutanlığı'na (CENTCOM)

---

<sup>822</sup> Shotwell, a.g.e., s. 35

<sup>823</sup> Shotwell, a.g.e., s. 35

<sup>824</sup> Shotwell, a.g.e., s. 35

<sup>825</sup> Ball, a.g.e.

<sup>826</sup> Ball, a.g.e.

<sup>827</sup> Eflein, a.g.e., s. 36

<sup>828</sup> Eflein, a.g.e., s. 54-60

<sup>829</sup> Eflein, a.g.e., s. 63

<sup>830</sup> R Snyder, "Operation Restore Hope/Battle of Mogadishu", NVCC, <https://novaonline.nvcc.edu/eli/evans/his135/Events/Somalia93/somalia93.html> (27.02.2018)

bağlı olarak ve onun hazırladığı angajman kuralları doğrultusunda bölgeye konuşlandırılmıştır.<sup>831</sup> CENTCOM tarafından hazırlanan ve Aralık 1992 ile Mayıs 1993 tarihleri arasında geçerli olan ve Birleşik Görev Gücü Angajman Kuralları (UNITAF ROE) olarak bilinen angajman kuralları, koalisyon güçleri tarafından da kabul edilmiştir.<sup>832</sup> Yerel halkın bizatihi kendilerinde ve araçlarında ateşli silahların bulunması,<sup>833</sup> angajman kurallarının askerlerce uygulanması noktasında, özellikle “tehdit”in tanımı hususunda bir takım yorum farklılıklarına sebep olmuştur.<sup>834</sup> 4 Mayıs 1993’te ABD’ce kurulan UNITAF gücünün görevini UNOSOM II’ye devretmesi ile birlikte, ABD kuvvetleri UNOSOM II’nin UNITAF angajman kurallarından daha kısıtlayıcı tarzda angajman kurallarını kabul edeceklerine ilişkin endişelenseler de UNOSOM II, UNITAF’ın kabul ettiği angajman kurallarını aynen uygulamıştır.<sup>835</sup> 814 sayılı Güvenlik Konseyi kararı ile UNOSOM II’nin yetkilerinde meydana gelen artış ile birlikte, yeni Kuvvet Komutanı Çevik Bir, UNOSOM II personelinin tehdit durumunda öldürücü kuvvet kullanmasına dair operasyon emri vermiştir.<sup>836</sup>

Çevik Bir tarafından çıkartılan 39 Nolu Emir (*Frag Order 39*) ile sertleşen operasyonlar sonucu muhaliflerden iki kişinin ölmesi üzerine, UNOSOM askerlerine yönelik şiddet eylemleri artmış ve 24 Pakistanlı barış gücü askeri öldürülmüştür.<sup>837</sup> Bu hadise üzerine, Somali’deki komutaya ilişkin değişikliğe gidilerek, yeni askeri birlikler oluşturulmuş, lakin komuta yapısının dallanıp budaklanması angajman kurallarının uygulanmasını da zora sokmuştur.<sup>838</sup> Bu olaylar üzerine, UNITAF angajman kuralları döneminde bölgede rahatça hareket edebilen ABD kuvvetlerine güvenlik riski nedeniyle bir takım kısıtlamalar getirilmiş, ABD angajman kurallarında yer alan düşmanca hareket ve düşmanca niyet tutumlarından mütevellit mürettebat silahı taşıyan siviller hedef haline gelmiştir.<sup>839</sup> Askerlere verilen angajman kuralları kartlarında, ellerinde mürettebat silahlı bulunan sivillerin vurulmaları gerektiği açıkça belirtilmiş ve bu durum yerel halkın duruma vakıf olması amacıyla radyo istasyonlarından duyurulmuştur.<sup>840</sup> 39 Nolu Emrin yayımlanmasını müteakiben hassaslaşan tehdit-güvelik dengesi neticesinde, ABD’li keskin

---

<sup>831</sup> Lorenz, a.g.e., s. 63

<sup>832</sup> Lorenz, a.g.e., s. 63-64

<sup>833</sup> Burada bahsi geçen teknik ateşli silahlar, “crew-served weapons” olarak bilinen, kullanımı için birden fazla kişinin fiziksel varlığını gerektiren ağır silahlardır. Kullanımı için belirli bir mürettebatı gerektiren bu tür silahlar, çalışmanın bundan sonraki kısmında “mürettebat silahı” olarak ifade edilecektir.

<sup>834</sup> Lorenz, a.g.e., s. 63-64

<sup>835</sup> Lorenz, a.g.e., s. 65

<sup>836</sup> Lorenz, a.g.e., s. 65-66

<sup>837</sup> Lorenz, a.g.e., s. 66

<sup>838</sup> Lorenz, a.g.e., s. 67

<sup>839</sup> Lorenz, a.g.e., s. 68-69

<sup>840</sup> Lorenz, a.g.e., s. 69

nişancılarından biri, hamile bir sivil Somalili kadını vurarak ölümüne sebep olmuş ve bunun üzerine keskin nişancıların uyması gereken angajman kurallarına ilişkin değişiklikler yapılmıştır.<sup>841</sup>

Somali’de, angajman kurallarından dolayı meydana gelen istenmeyen durumlara ilişkin farklı gerekçeler ileri sürülmüştür. Çevik Bir tarafından çıkartılan emrin, askere ciddi bir hareket serbestisi verdiği ve bunun da söz konusu kazalara neden olduğunu savunanlar olduğu gibi,<sup>842</sup> askeri birliklerin bölgeye konuşlandırılmasından kısa bir süre önce angajman kurallarının belirlenmesinin, bu kuralların tam olarak anlaşılmasına neden olduğunu ileri sürenler de mevcuttur.<sup>843</sup> Bununla birlikte, Somali’de uygulanan angajman kurallarına dair çıkartılması gereken dersler de oldukça önemlidir. Öncelikle, UNITAF komutanlarınca birliklere verilen, sivillerin silahsızlandırılmasına ilişkin “her türlü önlemin alınması” emrinde yer alan “her türlü önlem” ifadesi açıklıktan oldukça uzaktır.<sup>844</sup> Mürettebat silahlarının bulundurulması ve birliklere karşı kullanılması arasında ayrıma gidilmeden her ikisinin de düşmanca niyet olarak yorumlanması yerinde bir uygulama değildir.<sup>845</sup> Benzer şekilde, UNITAF’ın benimsemiş olduğu angajman kurallarının, UNOSOM II tarafında da aynen kabul edilmesi, iki görev gücünün asker sayısı ve komuta merkezindeki değişiklikler dikkate alındığında yerinde bir uygulama olmamıştır.<sup>846</sup> Çok uluslu bir operasyonda angajman kurallarının gizli tutulması, gerek operasyon amaçlarının gerçekleştirilmesine, gerekse yerel halkın angajman kurallarınca tehdit olarak belirlenen eylem ve durumları bilmelerine engel olmaktadır.<sup>847</sup> Son olarak, angajman kurallarının sahadaki komutanlar tarafından durumun gerektirdiği ölçülerde modifiye edilmesi elzem bir durum iken, bu değişimin çok sık bir şekilde gerçekleştirilmesi de başarı ihtimalini azaltmaktadır.<sup>848</sup>

### 3.6. Eski Yugoslavya Barış Gücü ve Angajman Kuralları

BM barış gücü operasyonları arasında adından sıkça söz ettirenlerden birisi de Eski Yugoslavya coğrafyasına gönderilen BM Barış Gücü (UNPROFOR) olmuştur. Barışı uygulama operasyonları başlığı altında özetlenen UNPROFOR örneği, barışı koruma harekâtı şeklinde başlayıp, barışı uygulama harekâtına dönüşmesi bakımından dikkat çektiği kadar, angajman kurallarının uygulanması açısından da eleştiri konusu olmuştur.

---

<sup>841</sup> Lorenz, a.g.e., s. 69

<sup>842</sup> Kenneth Allard, **Somalia Operations: Lessons Learned**, CCRP Publications, Washington, 1994, s. 33

<sup>843</sup> Broadstone, a.g.e., s. 12

<sup>844</sup> Allard, a.g.e., s. 33. Yazar burada, “her türlü önlem” ifadesinin farklı şekillerde yorumlanabileceğine dikkat çekmek için, söz konusu önlemin “görür görmez ateş etme” anlamına da gelebileceğini, bu nedenle operasyona ilişkin verilen emirlerin daha net ve açık ifadeler içermesi gerektiğini belirtmektedir.

<sup>845</sup> Allard, a.g.e., s. 33

<sup>846</sup> Allard, a.g.e., s. 33

<sup>847</sup> Allard, a.g.e., s. 34

<sup>848</sup> Allard, a.g.e., s. 34



UNPROFOR angajman kurallarının eleştirisi aldığı temel hususlardan ilki, belirli bir standardizasyonun olmamasıdır.<sup>849</sup> UNPROFOR'un kademeli bir şekilde BM Şartı'nı VI. bölümünden VII. bölümüne kayan bir harekât olmasına koşut bir şekilde, bu harekât içinde uygulanan angajman kuralları da, gerek yorum gerekse uygulama bakımından bir tutarsızlık örneği olmuştur.<sup>850</sup> Gerek operasyonun kendisi gerekse angajman kurallarına ilişkin değişikliklerin kâğıt üzerinde hızlı bir şekilde yapılmasına rağmen, uygulamaya yavaş bir şekilde geçirilmesi, bu tutarsızlığın sebebini oluşturmaktadır.<sup>851</sup> Barış gücü için belirlenen angajman kurallarının ulusal birlikler tarafından uygulanmaması, Srebrenitsa'da görevli Hollandalı askeri birliğin korumakla sorumlu olduğu Müslüman yerel halkı Bosnalı Sırp kuvvetlere teslim etmesine, dolayısıyla da ciddi insani kıyımlara neden olmuştur.<sup>852</sup>

BM angajman kuralları ile operasyona katılan devletlerin angajman kurallarına yaklaşımlarına ilişkin tek fark Hollanda örneğinde ortaya çıkmamıştır. ABD'nin, Vietnam ve Lübnan'da yaşanan olumsuz sonuçlardan ders çıkardığını ve bu nedenle angajman kurallarını kısa ve özlü bir şekilde yayınladığını belirten Berkowitz, BM angajman kurallarının, ABD angajman kurallarına nazaran çok karmaşık bir yapıya sahip olduğunu dile getirmiştir.<sup>853</sup> Angajman kurallarının gerçek bir barışı koruma harekâtında işleyebileceğini savunan Berkowitz, Eski Yugoslavya örneğinde, ortada korunacak bir barış olmadığını dolayısıyla temel sorunun da bu olduğunu ileri sürmüştür.<sup>854</sup> BM angajman kurallarının gereğinden fazla katı olması, spesifik bir onay dışında taarruza izin vermemesi ve silah kullanımını son çare olarak belirlemesi, askeri birliklerin hareket serbestisini sınırlayarak, Bosnalı Sırp güçleri karşısında hassas bir duruma düşmelerine sebep olmuştur.<sup>855</sup> Sonuncusu ve en önemlisi de, UNPROFOR angajman kurallarının karmaşık olması, Bosna'daki çokuluslu BM merkezinde operasyon yürütücüsünün belirlenmesine ilişkin güçlükten kaynaklanmaktadır.<sup>856</sup> Angajman kurallarının askeri ve politik direktiflerce şekillendirildiği gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, ilgili operasyon komutanlarının takdir yetkilerine ilişkin farklılıklar, liderliğe ilişkin var olan belirsizliği derinleştirmiştir.<sup>857</sup>

---

<sup>849</sup> John Simpson, "Rules of Engagement and the Use of Force in United Nations Operations", *Cambridge L. Rev.*, 1, 2016, s. 32

<sup>850</sup> Simpson, "Rules of Engagement and the Use of Force in United Nations Operations", a.g.e., s. 32

<sup>851</sup> Simpson, "Rules of Engagement and the Use of Force in United Nations Operations", a.g.e., s. 32

<sup>852</sup> Simpson, "Rules of Engagement and the Use of Force in United Nations Operations", a.g.e. s. 32. Olay sonrasında Hollanda yerel mahkemesi, 300 kişilik Müslüman mültecilerin öldürülmesi olayında Hollanda'nın sorumluluğunu kabul etmiş, Lahey Temyiz Mahkemesi de yerel mahkemenin kararını onamıştır.

<sup>853</sup> Bruce D Berkowitz, "Rules of Engagement for UN Peacekeeping Forces in Bosnia", *ORBIS*, 38(4), 1994, s. 635-636

<sup>854</sup> Berkowitz, a.g.e., s. 2

<sup>855</sup> Berkowitz, a.g.e., s. 2

<sup>856</sup> Berkowitz, a.g.e., s. 2

<sup>857</sup> Berkowitz, a.g.e., s. 2

Haziran 1993 ile Ağustos 1994 arasında UNPROFOR komutan vekili olarak görev yapan, Kanadalı Major General John A. MacInnis, Berkowitz'in iddialarını şiddetle reddetmektedir.<sup>858</sup> Berkowitz'in dile getirdiği ifadelerden yalnızca, angajman kurallarının kuvvet kullanma hususunda önemli araçlar oldukları ve açık bir dille oluşturulmaları gerektiği yönünde olanlara katıldığını söyleyen MacInnis, UNPROFOR için belirlenen angajman kurallarının Hırvatistan, Makedonya ve Bosna Hersek'teki kuvvetlerin her biri için geçerli olduğunu belirtmiştir.<sup>859</sup> Tüm birliklerin istikrarlı ortak eylemlerde bulunmalarının elzem olduğunu savunan MacInnis, komuta zinciri doğrultusunda her bir askeri komutanın söz konusu kuralları "nasıl" uygulayacağına yönelik bir "damıtma" işlemi gerçekleştirdiğini ve buna göre ilgili kuralları uyguladığının altını çizmiştir.<sup>860</sup> Görevi esnasında, birliklerdeki rütbesiz askerlerle dahi, angajman kurallarının doğru anlaşılıp anlaşılmadığını tespit etmek amacıyla mülakatlar gerçekleştirdiğini belirten MacInnis, herhangi bir olumsuzluğun yaşanmaması adına durumu bizzat kontrol ettiğini ifade etmiştir.<sup>861</sup> Berkowitz'in ileri sürdüğü gibi, angajman kurallarının askeri birlikleri düşman güçler karşısında güçsüz duruma düşürdüğü yönündeki iddiaları da yalanlayan MacInnis, angajman kurallarının meşru müdafaa halini hiçbir şekilde kısıtlamadığını ve dolayısıyla askeri birlikleri güçsüzleştiren herhangi bir durumun var olmadığını belirtmiştir.<sup>862</sup>

### 3.7. Irak'ın İşgali ve Angajman Kuralları

11 Eylül 2001'de gerçekleşen terör saldırıları, Afganistan'ın yanı sıra ABD'nin Irak'ı işgalinin de fitilini ateşlemiştir.<sup>863</sup> Terör saldırılarını gerçekleştiren El Kaide terör örgütüne destek vermekle suçlanan Irak lideri Saddam Hüseyin, kimyasal ve biyolojik silahları ülkesinde bulundurmakla suçlanmış ve işgalin zemini oluşturulmaya çalışılmıştır.<sup>864</sup> 20 Mart 2003'te ABD öncülüğündeki koalisyon tarafından başlatılan işgal operasyonu, 15 Aralık 2011'de ABD askerlerinin ülkeden çekilmesiyle son bulmuştur.<sup>865</sup> 9 yıla yakın bir zamanda neticelenen işgal

---

<sup>858</sup> John A MacInnis, "The Rules of Engagement for U.N. Peacekeeping Forces in Former Yugoslavia: A Response", **ORBIS**, 39(1), 1995, s. 97-99

<sup>859</sup> MacInnis, a.g.e., s. 97-98

<sup>860</sup> MacInnis, a.g.e., s. 98

<sup>861</sup> MacInnis, a.g.e., s. 98. MacInnis, askerlerle yaptığı mülakatlarda hangi durumlarda doğrudan olarak ateş açılabileceğini sorduğunu belirtmiş ve cevap olarak da üç durumu kabul ettiğini ifade etmiştir: Birincisi, askeri mevkinin ve diğer arkadaşlarının hedef olduğu durumlar, ateşin kaynağının tespit edilebildiği durumlar ve çatışmaya katılmayan kimselere zarar gelmeyecek şekilde saldırı yapan kimselerle angaje olunabilen durumlar.

<sup>862</sup> MacInnis, a.g.e., s. 98

<sup>863</sup> Yurdağül Şimşek ve Hüseyin Hayatsever (20.03.2018), "Irak'ın İşgalinin 15. Yılına Değerlendiren Siyasetçi Ve Uzmanlar: İşgal İstikrarsızlık, Yıkım Ve Kaos Getirdi, **Sputnik**

<sup>864</sup> Şimşek ve Hayatsever, a.g.e.

<sup>865</sup> Şimşek ve Hayatsever, a.g.e.

sonucunda, ABD'nin ileri sürdüğü kitle imha silahlarına rastlanılmamasına rağmen, yüz binlerce sivil hayatını kaybederken, milyonlarla ifade edilen bir kesim de mülteci durumuna düşmüştür.<sup>866</sup>

Irak işgalini gerçekleştirmek isteyen ABD, işgalin uluslararası hukuk nezdinde meşrulaştırılması adına Güvenlik Konseyi üzerinden bir takım girişimlerde bulunmuştur. 8 Kasım 2002 tarihinde Konsey'den çıkarttığı 1441 sayılı karar,<sup>867</sup> bu meşrulaştırma girişimlerinin önemli bir aracını oluşturmuştur. Körfez Savaşı döneminde alınan kararlara atıfla başlayan 1441 sayılı Konsey kararı, Irak'ın kitle imha silahlarına ilişkin BM'ye eksiksiz bilgi vermesi gerektiğini vurgulayarak, konuya ilişkin gerekli denetimlere dair bir ajanda hazırlamıştır. Irak'ın BM'ye sunduğu raporların doğruyu yansıtmadığını ileri süren ABD, kararda belirtilen denetim sürecinin sonunu beklemeden, İngiltere ile birlikte Irak'ı havadan bombalamaya başlamıştır.<sup>868</sup> 22 Mayıs 2003 tarihinde alınan 1483 sayılı karar ise, Irak'a karşı yapılan müdahalenin meşrulaştırılması adına önemli bir argüman olarak ileri sürülmüştür.<sup>869</sup>

Irak'ın işgali sürecinde ABD öncülüğünde başlayan Irak'a Özgürlük Operasyonu (*Operation Iraqi Freedom*),<sup>870</sup> angajman kurallarının yeni yüzyılda uygulama örneklerini inceleme açısından önemlidir. Daha önceki angajman kuralları örneklerinde görüldüğü üzere, operasyona destek veren ülkelerin bazılarının kendi birlikleri için belirlemiş oldukları kısıtlı angajman kuralları ve çekinceler ABD birliklerinin bir takım zorluklarla karşılaşmasına sebep olmuştur.<sup>871</sup> Lakin CENTCOM, Irak'taki birlikleri için daha esnek angajman kuralları belirlemiştir.<sup>872</sup> Deniz kuvvetleri dahil olmak üzere, Irak'taki tüm ABD birliklerine dağıtılan angajman kuralları kartları, tüm askerlerin savaş hukuku kurallarına uyması gerektiğini ve muharebe esnasında askerlerin yükümlülüklerini açıklamaları gerektiğini belirtmektedir.<sup>873</sup>

Angajman kuralları kartlarındaki hükümler incelendiğinde, genel hükümlerin yanı sıra bir takım esnek kuralların varlığı da görülmektedir. Meşru müdafaa hali dışında sivillere, cami ve okul

---

<sup>866</sup> Şimşek ve Hayatsever, a.g.e.

<sup>867</sup> BM Güvenlik Konseyi, 1441, 2002

<sup>868</sup> Bozkurt, **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı**, a.g.e., s. 180-181

<sup>869</sup> Bozkurt, **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı**, a.g.e., s. 182

<sup>870</sup> BM'nin Irak'a operasyon düzenlenmesi hususunda ABD'ye doğrudan bir yetki vermemesi, ilk başlarda operasyon açısından zorluklara neden olmuş, çoğu devlet açıkça destek vermekten kaçınmıştır. Buna rağmen, ABD önderliğinde 37 devlet aktif bir şekilde operasyona destek vermiştir. Bunun dışında operasyona destek veren diğer ülkeler doğrudan çatışmalara katılma, istihbarat ve yeniden inşa noktalarında ABD'nin yanında yer almışlardır. Bkz. Stephen A Carney, **Allied Participation in Operation Iraqi Freedom**, Center of Military History United States Army, Washington, 2011, s. 1

<sup>871</sup> Carney, a.g.e., s. 3

<sup>872</sup> CFLCC, "CFLCC ROE CARD", 31 OCAK 2002. CENTCOM'un Irak'taki ABD birlikleri için belirlediği angajman kurallarına erişim için ayrıca bkz. Human Rights Watch, "Appendix E: Rules of Engagement for U.S. Military Forces in Iraq", <https://www.hrw.org/reports/2003/usa1203/11.htm>, 2003, (12.11.2018)

<sup>873</sup> Human Rights Watch, **Off Target The Conduct of the War and Civilian Casualties in Iraq**, New York, 2003, s. 99

gibi mekânlara angaje olunmaması gerektiği belirtilirken, bu hükümler özelinde meşru müdafaanın sınırları geniş tutulmuştur. Buna göre, sivil alanlara ateş açılması yasaklanırken, düşman güçlerinin bu sivil alanları askeri amaçlarla kullanmaları durumunda veya bireysel meşru müdafaanın elzem olduğu durumlarda ateşli silahın kullanılabilmesi belirtilmiştir. Bu noktada dikkat çeken bir diğer husus ise, bu sivil alanlara meşru müdafaa nedeniyle ateş açılması durumunda tali zararların minimize edilmesi gerektiğine yönelik direktifin varlığıdır. Benzer şekilde düşmanın kullandığı alt yapı tesisleri, iletişim hatları ve ekonomik simgeleri ancak ve ancak meşru müdafaa halinde angaje olunması gereken yerler olarak tanımlanmıştır. Meşru müdafaa halinde sivil nüfusun olduğu alanda kuvvet kullanımına izin verilmesi ve tali kayıpların azaltılması noktasındaki direktifler açık bir şekilde angajman kurallarının esnekliğini göstermektedir. Kartların sonunda yer alan hatırlatma notuna bakıldığında, mümkün olduğu takdirde sivil ve askeri yapılar arasında ayırım yapılması gerektiği yinelenmiştir. Angajman kurallarının esnekliği adına önemli bir kanıt olan bu ifade de, sivillerin korunması noktasında kat-i bir lisandan kaçınılmış olup, ABD askeri personelinin güvenliği öncelenmiştir.

Angajman kurallarının esnekliği, ABD askeri personelinin aşırı kuvvet kullanmasına ve angajman kurallarının ihlaline neden olmuştur. Irak'taki angajman kuralları ihlaline ilişkin bir örnek olay, 2004 yılında Felluce'de gerçekleşmiştir.<sup>874</sup> Şehirde isyan karşıtı operasyonlar gerçekleştiren ABD birlikleri, siviller dahil olmak üzere birçok kişinin ölümüne neden olmuş, bir askerin cami içerisinde silahsız bir kişiye ateş ettiğine dair görüntüler basına yansımıştır.<sup>875</sup> Bunun üzerine asker hakkında soruşturma başlatılmışsa da, neticede askerin angajman kurallarına ve savaş hukukuna uygun bir şekilde hareket ettiği sonucuna varılmıştır.<sup>876</sup> Nisan 2004'te ABD birliklerine düzenlenen tuzaklı saldırıya cevap verilmesi esnasında, ABD'li Teğmen Ilario Pantano'nun silahsız iki Iraklı rehineyi vurması, angajman kurallarının ihlaline ilişkin başka bir örnektir.<sup>877</sup> İki rehinenin düşmanca tutumları nedeniyle teğmen tarafından vurulduğu öne sürülse de, olaydan 1 ay sonra Çavuş Daniel Coburn tarafından üst komuta kademesine verilen beyanatta, Iraklı rehinenin silahsız olduğu belirtilmiştir.<sup>878</sup> Teğmen hakkında başlatılan soruşturma yaklaşık 1 yıl sonra teğmenin lehine sonuçlanmış, ortada herhangi bir angajman kuralları ihlalinin olmadığı açıklanmıştır.<sup>879</sup>

---

<sup>874</sup> Wade C Reaves, **Rules of Engagement: Three Perspectives of Violations in Iraq**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, United States Marine Corps Command and Staff College Marine Corps University, 2013, s. 8

<sup>875</sup> Reaves, a.g.e., s. 8

<sup>876</sup> Reaves, a.g.e., s. 8-9

<sup>877</sup> Reaves, a.g.e., s. 10

<sup>878</sup> Reaves, a.g.e., s. 10

<sup>879</sup> Reaves, a.g.e., s. 11

Olayların gerçekleştiği 2004 yılında var olan ABD Daimi Angajman Kuralları Yönergesi ile Irak Operasyonu için hazırlanan göreve özgü angajman kuralları kartlarında, askerlerin meşru müdafaa halinde kendilerini korumak için kuvvet kullanabilecekleri belirtilmiştir. Lakin birinci örnekte görüldüğü üzere, doğrudan ateş açılması yasak olan bir mekân olan bir ibadet yerinde (cami) silahsız bir sivilin vurulması, her ne kadar soruşturma aksi yönde sonuçlanmış olsa da, angajman kurallarının ihlal edildiğini göstermektedir. İkinci olayda silahsız iki rehinenin düşmanca tutumlarından dolayı vurulması, angajman kurallarında belirtilen meşru müdafaaaya ilişkin koşulların olgunlaşmadığını, teğmen tarafından gerçekleştirilen eylemin - her ne kadar soruşturma yine asker lehinde olsa da- angajman kurallarının açık ihlalini oluşturduğu ortadadır. Irak operasyonundaki angajman kurallarının esnekliği, bu iki örnek olay özelinde anlaşılacağı üzere, angajman kurallarının ihlali ile sonuçlandığını göstermektedir.

### 3.8. Afganistan Örneğinde Angajman Kuralları

Afganistan, angajman kuralları adına dönüm noktası sayılabilecek bir örnektir. 2001’de başlayan ve önceki örneklere kıyasla çok sayıda devletin asker gönderdiği Afganistan müdahalesi, ABD dışında başka devlet ve örgütlerin angajman kurallarını uygulaması adına önemli bir örnektir.

11 Eylül 2001 sabahı ABD’den kalkan 4 uçağın, El Kaide mensubu 19 terörist tarafından kaçırılarak, New York’ta bulunan İkiz Kuleler ile Pentagon’a çarpması sonucu 3 binin üzerinde insan hayatını kaybetmiştir.<sup>880</sup> Saldırıların El Kaide terör örgütü tarafından gerçekleştirildiğini açıklayan<sup>881</sup> ABD başkanı Bush, terörizme karşı başlatılan savaşın kazanılacağını ifade etmiştir.<sup>882</sup> Bunun üzerine, 7 Ekim 2001’de Kalıcı Özgürlük Operasyonu (*Operation Enduring Freedom*, bundan sonra OEF) başlatılmıştır.<sup>883</sup> Hava harekâtı şeklinde başlayan OEF, Taliban karşıtı Kuzey İttifakı ile ortaklaşa hareket eden ABD Özel Kuvvetleri ile de karadan desteklenmiştir.<sup>884</sup> Gece başlayan operasyonun ilk hedefi, Taliban’ın hava alanları ve merkezi yerleşkesi olmuştur.<sup>885</sup> Taliban ve El Kaide’ye karşı başlatılan bu erken operasyonda, ABD savaş uçakları ve füzeleri ile

<sup>880</sup> BBC, “9/11 Terrorist Attacks”, [http://www.bbc.co.uk/history/events/the\\_september\\_11th\\_terrorist\\_attacks](http://www.bbc.co.uk/history/events/the_september_11th_terrorist_attacks) (10.06.2018)

<sup>881</sup> George W Bush, “Transcript of President Bush's address to a joint session of Congress on Thursday Night”, CNN, <http://edition.cnn.com/2001/US/09/20/gen.bush.transcript/>, 2001, (11.06.2018)

<sup>882</sup> George W Bush, “Address to the Nation on the Terrorist Attacks”, **The American Presidency Project**, <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/address-the-nation-the-terrorist-attacks>, 2001, (11.06.2018)

<sup>883</sup> George W Bush, “Address To The Nation On Operations In Afghanistan”, [https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/infocus/bushrecord/documents/Selected\\_Speeches\\_George\\_W\\_Bush.pdf](https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/infocus/bushrecord/documents/Selected_Speeches_George_W_Bush.pdf), 2001, (11.06.2018)

<sup>884</sup> National Defense Research Institute, “Operation Enduring Freedom”, [https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research\\_briefs/2005/RAND\\_RB9148.pdf](https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_briefs/2005/RAND_RB9148.pdf), 2005, (12.06.2018)

<sup>885</sup> National Defense Research Institute, “Operation Enduring Freedom”, a.g.e.

birlikte, Birleşik Krallık'a ait savaş gemileri ve denizaltıları da faaliyet göstermiştir.<sup>886</sup> OEF'le birlikte 1996'dan beri yönetimi elinde bulunduran Taliban devrilmiştir.<sup>887</sup>

11 Eylül saldırıları sonrası acil koduyla toplanan BM Güvenlik Konseyi, 12 Eylül tarihinde 1368 sayılı karar ile saldırıyı kınamıştır.<sup>888</sup> Konsey tarafından alınan bu acil ve kısa kararın içeriğine bakıldığında, uluslararası barış ve güvenliğin tehdit edildiğinin tespitinin yapıldığı görülmektedir. Saldırlara ilişkin Güvenlik Konseyi tarafından alınan diğer bir karar ise 1373 sayılı karardır.<sup>889</sup> Kararın uygulanmasına ilişkin olarak her türlü önlemin alınmasının kararlılığına vurgu yapılmış olsa da, BM Şartı'nın VII. bölümü bağlamında kuvvet kullanımına ilişkin açık bir ifadeye rastlanmamaktadır. Her ne kadar bu iki karar askeri kuvvet kullanma için açık bir yetkilendirme yapmasa da, Örnek'in de ifade ettiği gibi,<sup>890</sup> Güvenlik Konseyi'nin, bilinçli olarak bir belirsizlik ortamı yaratarak ABD'nin Afganistan müdahalesine yasal zemin hazırlamada yardımcı olduğu söylenebilir. 12 Eylül 2001'de NATO Genel Sekreteri Robertson tarafından yapılan açıklamada ise Washington Andlaşması'nın 5. maddesine olan bağlılık teyit edilmiştir.<sup>891</sup> Saldırılar karşısında net bir şekilde ABD lehine tavır takınan NATO, çalışmanın ilerleyen bölümlerinde de görüleceği üzere, ilerleyen aşamalarda operasyonlara dahil olacaktır.<sup>892</sup>

ABD, Afganistan'a karşı gerçekleştirmiş olduğu müdahaleyi meşru müdafaa argümanı ile temellendirmeye çalışmıştır.<sup>893</sup> Güvenlik Konseyi'ne sunulan mektupta da, yapılacak müdahalenin meşru müdafaa hakkına dayanacağı bildirilmiştir.<sup>894</sup> Lakin terörizme karşı meşru müdafaa olarak meşrulaştırılmaya çalışılan müdahale, BM Şartı'nın 51. maddesinde yer alan silahlı saldırı şartının sağlanması adına tatmin edici görülmemektedir. Nitekim Topal'ın da ifade ettiği üzere, ABD müdahalesine ciddi bir muhalefetin olmamasının sebebi, 11 Eylül saldırılarında çok fazla sayıda insanın hayatını kaybetmesine karşı uluslararası toplumun anlayış göstermesidir.<sup>895</sup>

---

<sup>886</sup> Global Security, "Operation Enduring Freedom", <https://www.globalsecurity.org/military/ops/enduring-freedom-ops.htm> (12.06.2018)

<sup>887</sup> "Timeline: US intervention in Afghanistan 2001 to 2017" (22.08.2017), **Aljazeera**

<sup>888</sup> BM Güvenlik Konseyi, 1368, 2001

<sup>889</sup> BM Güvenlik Konseyi, 1373, 2001

<sup>890</sup> Serdar Örnek, "Onbir Eylül Olayları ve Afganistan Operasyonu", **Yalova Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 1, s. 112

<sup>891</sup> NATO Pressrelease 123, 12.09.2001

<sup>892</sup> Örnek, "Onbir Eylül Olayları ve Afganistan Operasyonu", a.g.e., s. 129

<sup>893</sup> Örnek, "Onbir Eylül Olayları ve Afganistan Operasyonu", a.g.e., s. 116

<sup>894</sup> Mehmet Saydam, "ABD'nin Uluslararası Hukuk Çıkılmazı: Afganistan Müdahalesi", **Ortadoğu Analiz**, 2(19-20), 2010, s. 71

<sup>895</sup> Topal, **Uluslararası Hukukta Devlet Destekli Terörizme Karşı Kuvvet Kullanma**, a.g.e., s. 287

ABD'nin Birleşik Krallık ile birlikte gerçekleştirdiği hava harekâtları ve Kuzey İttifakının desteği ile karada yürütülen operasyonlar neticesinde Taliban yönetimi devrilmiş, ülkede yeni bir yönetime ihtiyaç duyulmuştur. Söz konusu ihtiyaç nedeniyle BM öncülüğünde başlatılan geçiş hükümeti çalışmaları, 2001 tarihinde Almanya'nın Bonn kentinde başlamıştır.<sup>896</sup> Taliban'ın devrilip geçici yönetimin kurulmasıyla birlikte ülkede düzenin sağlanması adına oluşturulan Uluslararası Güvenlik Destek Gücü (ISAF), BM'nin Afganistan adına uzun süreli tasarruflarından biri olmuştur.<sup>897</sup> 1386 sayılı Güvenlik Konseyi kararı ile kurulan ISAF'ın temel görevi, yeni Afgan hükümetinin ülke genelinde otoritesini sağlama konusunda hükümete destek vermek olarak tanımlanmıştır.<sup>898</sup> Birleşik Krallık'ın BM daimi temsilcisi Jeremy Greenstock tarafından, 14 Ocak 2002 tarihinde BM Güvenlik Konseyi başkanına gönderilen mektubun ekinde yer alan, ISAF ve Afgan Geçici Hükümeti arasında imzalanan Askeri Teknik Anlaşma, ISAF misyonunun detaylarını içermektedir.<sup>899</sup>

İlk kurulduğunda Kabil ve çevresinde faaliyet gösteren ISAF, 11 Ağustos 2003 tarihinde NATO kontrolüne girmesiyle birlikte, 1510 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararı ile sorumluluk alanını Kabil dışına genişletmiştir.<sup>900</sup> ISAF'ın NATO açısından sahip olduğu en önemli özelliği, NATO'nun ilk alan dışı faaliyet olmasıdır.<sup>901</sup> Merkez karargâhı Kabil'de bulunan ISAF, her bir genişlemeyle birlikte gittiği yerlerde bölge komutanlıkları kurmuştur.<sup>902</sup> Bölge komutanlıkları, ISAF'ın operasyonel kontrolü altında, kendi bölgelerindeki İl İmar Timlerinin (*Provincial Reconstruction Teams*, bundan sonra PRT)<sup>903</sup> askeri unsurları tarafından yürütülen tüm bölgesel

---

<sup>896</sup> Abdullah Yegin, **Afganistan Siyasetini Anlama Kılavuzu**, SETA Yayınları, İstanbul, 2015, s. 31. Ayrıca bkz. Agreement On Provisional Arrangements In Afghanistan Pending The Re-Establishment Of Permanent Government Institutions, 2001

<sup>897</sup> Şahin, a.g.e., s. 203

<sup>898</sup> European Parliament, "NATO's Role in Afghanistan", [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009\\_2014/documents/sede/dv/sede250110natoroleafghanistan\\_/sede250110natoroleafghanistan\\_en.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/sede/dv/sede250110natoroleafghanistan_/sede250110natoroleafghanistan_en.pdf) (16.07.2018)

<sup>899</sup> BM Güvenlik Konseyi, S/2002/117

<sup>900</sup> Sanem Özer vd, "NATO ve AB'nin Değişen Güvenlik Stratejilerinin Afganistan Örneğinde Değerlendirilmesi", **Akdeniz İİBF Dergisi**, 19, 2010, s. 272

<sup>901</sup> Robert Beljan, "Afghanistan: Lessons Learned from an ISAF Perspective", **Small Wars Journal**, <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/afghanistan-lessons-learned-from-an-isaf-perspective>, 2013, (09.01.2019)

<sup>902</sup> NATO, "ISAF Regional Command Structure", [https://www.nato.int/isaf/structure/regional\\_command/index.html](https://www.nato.int/isaf/structure/regional_command/index.html), 2009, (24.07.2018)

<sup>903</sup> İl İmar Timleri (PRT-Provincial Reconstruction Teams), güvenlik, yeniden yapılanma, merkezi yönetime destek ve sınırlı yardım operasyonları alanlarında, Afganistan'ın tamamında faaliyet gösteren, uluslararası sivil ve askeri personelin ortaklaşa oluşturduğu ekiplerdir. 2003 yılının başlarında ABD tarafından kurulmaya başlanan PRT'ler, diğer koalisyon üyelerinin desteği ile 2004 Haziran'nın sonuna kadar 13'e yükselmiştir. PRT'ler, ABD önderliğinde başlatılan OEF koalisyonu ve NATO komutasına geçen ISAF ile birlikte Afganistan'daki üçlü askeri müdahale formundan birini oluşturmaktadır. PRT'ler NATO komutasındaki ISAF'ın Afganistan'da genişlemesinde önemli roller oynamaktadırlar. ISAF PRT'leri BM yetkilendirmesiyle NATO şemsiyesi altında toplanan yapılar, OEF koalisyonu tarafına ait PRT'ler Afgan yönetimin daveti üzerine, BM yetkilendirmesi olmadan hareket eden PRT'lerdir. Lakin, OEF ve ISAF'ın ortak yürüttükleri PRT'ler, görevlendirme adına ikiliğe neden olabilmektedir. Bkz. Gerard Mc Hugh ve Lola Gostelow, **Provincial Reconstruction Teams and Humanitarian- Military Relations in Afghanistan**, Save the Childre, 2004, s. 1

sivil-askeri eylemleri koordine ederler.<sup>904</sup> Her bir bölge komutanlığı, komuta kontrolün sağlandığı bir merkez karargâhı ile bir ileri destek üssünden oluşmaktadır.<sup>905</sup>

ISAF'ın bu yayılcı politikası 4 aşamada gerçekleşmiştir. Birinci aşama Aralık 2003 tarihinde, Alman ve Fransız kuvvetlerinin etkinlik kurduğu Kuzey Bölgesine doğru olmuştur.<sup>906</sup> İkinci aşamadaki genişleme, Mayıs 2005'te Batı'ya doğru gerçekleşmiştir.<sup>907</sup> ISAF komutasının Türkiye'den Korgeneral Ethem Erdağı'ya<sup>908</sup> geçmesiyle birlikte başlayan ikinci aşamada İtalyan ve İspanyol birlikleri, ISAF'ın bu bölgedeki en önemli birlikleri olmuşlardır.<sup>909</sup> General Erdağı'dan sonra İtalyan General Mauro Del Vecchio ISAF komutanlığı görevini sürdürmüştür.<sup>910</sup> Üçüncü aşama, Temmuz 2006'da ABD, İngiltere, Kanada ve Hollandalı askeri birliklerin yer aldığı Güneye doğru genişleme şeklinde olmuştur.<sup>911</sup> ISAF'ın Afganistan'daki genişleme sürecinin son aşaması olan dördüncü aşama, 5 Ekim 2006'da ülkenin doğusundaki askeri komutayı ABD öncülüğündeki koalisyondan almasıyla gerçekleştirilmiştir.<sup>912</sup> Dördüncü aşamada genişleme ülkenin doğusuna doğru olurken, ISAF sorumluluk alanını ülkenin tamamına genişletmiştir.<sup>913</sup> ISAF'ın ilk iki aşamasında BM yetkilendirmesine uygun bir şekilde hareket edilirken, üçüncü ve dördüncü aşamada askeri harekâtlar ciddi bir şekilde artış göstermiştir. Son genişleme dönemini takiben 2006-2007 yıllarında ISAF güçleri ile Taliban arasında çok sayıda silahlı çatışma yaşanmıştır.<sup>914</sup>

### 3.8.1. ISAF Dönemi Angajman Kuralı Uygulamaları

Taliban saldırılarının artması ve akabinde ISAF güçlerinin bu saldırılara karşı giriştiği operasyonlar, sivil unsurların zarar görmesine neden olmuştur. Şubat 2007'de ISAF komutasını devralan ABD'li General Dan K. McNeill,<sup>915</sup> Mart-Nisan 2007 dönemlerinde Herat'taki

<sup>904</sup> NATO, "ISAF Regional Command Structure", [https://www.nato.int/isaf/structure/regional\\_command/index.html](https://www.nato.int/isaf/structure/regional_command/index.html), 2009, (24.07.2018)

<sup>905</sup> NATO, "ISAF Regional Command Structure", a.g.e.

<sup>906</sup> Vincent Morelli ve Paul Belkin, "NATO in Afghanistan: A test of the Transatlantic Alliance", **Congressional Research Service**, 2009, s. 5

<sup>907</sup> Gallis, "NATO in Afganistan: A Test of the Transatlantic Alliance", a.g.e., s. 12

<sup>908</sup> "Afghanistan: Turkey Takes Over ISAF Command Headquarters", (13.02.1005), **Radio Free Europe**

<sup>909</sup> Gallis, "NATO in Afganistan: A Test of the Transatlantic Alliance", a.g.e., s. 12

<sup>910</sup> NATO, "Lieutenant General Mauro DEL VECCHIO", <https://www.nato.int/nrdc-it/cv/delvecchio.htm>, 2007, (24.07.2018.)

<sup>911</sup> Gallis, "NATO in Afganistan: A Test of the Transatlantic Alliance", a.g.e., s. 12

<sup>912</sup> Jared Kline, "NCSA goes to War in ISAF", Hartmann, Uwe (Ed.), **Connecting NATO – NCSA under the Leadership of Lieutenant General Ulrich H. Wolf**, içinde (26-35), NCSA, Germany, 2009, s. 31

<sup>913</sup> Kline, a.g.e., s. 31

<sup>914</sup> Bkz. G R Dimitriu, "Winning the Story War: Strategic Communication and the Conflict in Afghanistan", **Public Relations Review**, 38, 2012, s. 201; Nancy Teeple, **Canada in Afghanistan: 2001-2010 A Military Chronology**, Defence R&D Canada Centre for Operational Research & Analysis, Kanada, 2010, s. 43

<sup>915</sup> NATO, "Commander ISAF", <https://www.nato.int/isaf/structure/bio/comisaf/mcneill.html>, 2007, (27.07.2018)



çatışmalarda, özellikle ABD hava saldırıları sonucu meydana gelen sivil kayıplara ilişkin bir rapor hazırlatmıştır.<sup>916</sup> Haziran 2007’de tamamlanan rapor neticesinde, “Gece baskınları sonucu ortaya çıkan zararın azaltılması ve istenmeyen zararlara ilişkin resmi tahminlerin alınması” konularına ilişkin olarak, General McNeill tarafından ISAF’ın ilk askeri direktifi yayımlanmıştır.<sup>917</sup> ISAF’ın alana özgü olarak yayımladığı ilk angajman kuralı örneği olan bu direktife göre, ISAF faaliyetlerinin yaralanmalara, ölümlere, sivil kayıplara veya maddi hasara neden olması, misyonun etkinliğinin azalmasına neden olmaktadır.<sup>918</sup> Buradan hareketle, McNeill’in askeri direktifi baskınlar, ön saldırılar veya hazırlık atışları ve havadan yere doğru veya görmeden yapılan atışlar üzerine odaklanmaktadır.<sup>919</sup>

General McNeill’in görevi sırasında BM Güvenlik Konseyi tarafından alınan 17 Eylül 2007 tarihli ve 1776 sayılı karar, el yapımı patlayıcılar ile yapılan saldırılar, intihar saldırıları, adam kaçırmaya, sivilleri, Afgan ve uluslararası askeri kuvvetleri hedef alan saldırılar dahil olmak üzere her türlü saldırının şiddetli bir şekilde kınandığına yer vermiştir.<sup>920</sup> Sivillerin korunması adına ISAF ve diğer uluslararası güçler tarafından alınan sert önlemlerin kabul edildiği açıklanan kararda, Afgan asker ve polis teşkilatının gelecekteki saldırılara karşı güçlendirilmesi yönündeki ihtiyaca dikkat çekilmiştir. ISAF’ın Afganistan içinde genişlemesi ve bu süreçte OEF ile işbirliği yapmasıyla birlikte, AB’nin ve özellikle de AB’nin polis teşkilatı olan EUPOL’un Afganistan’daki mevcudiyeti memnuniyetle karşılanmıştır.

Haziran 2008’e gelindiğinde, ISAF komutasını ABD’li General David D. McKiernan devralmıştır.<sup>921</sup> Görevi devralmasından kısa bir süre sonra ABD önderliğindeki koalisyon güçleri tarafından başlatılan ve birçok Afgan sivilin hayatını kaybetmesine sebep olan hava saldırıları sonrası açıklama yapan General McKiernan, OEF veya ISAF’ın neden olduğu bu tarz eylemlerin istenmeyen durumlar olduğunu ifade etmiştir.<sup>922</sup> Afganistan gibi büyük ve karmaşık bir coğrafyada isyancı gruplarla savaşmanın zorluğuna dikkat çeken McKiernan, Taliban’ın siviller arasına sızarak

---

<sup>916</sup> Sahr Muhammedally, “Minimizing Civilian Harm In Populated Areas: Lessons From Examining ISAF And AMISOM Policies”, *International Review of the Red Cross*, 98 (1), 2016, s. 233

<sup>917</sup> Muhammedally, a.g.e., s. 233

<sup>918</sup> Muhammedally, a.g.e., s. 233

<sup>919</sup> Muhammedally, a.g.e., s. 233. Direktifin birinci odak noktasına göre, hazırlık atışları veya ön saldırılar kasıtlı hedefleme olarak kabul edilirler. Bu hedeflemeler ön onay ile istenmeyen zararların tahminlerini gerektirirler. İkinci olarak, havadan zemine doğru veya görmeden yapılan veya yapılacak atışlar ancak birlikten yapılan atışlar için kullanılır, veya acil bir saldırı karşısında birlik komutanının kendi birliğini ve görevini koruma adına başka bir şans yok ise söz konusu atışlar gerçekleştirilebilir. Üçüncü olarak, taktiksel olarak mümkün olduğunda, havadan karaya doğru veya görmeden yapılan atışlar yerine hafif silahlar kullanılır.

<sup>920</sup> BM Güvenlik Konseyi, 1776, 2007

<sup>921</sup> NATO, “Commander ISAF”, <https://www.nato.int/isaf/structure/bio/comisaf/mckiernan.html>, 2008, (27.07.2018)

<sup>922</sup> Jim Garamone, “Directive Aimed at Minimizing Civilian Casualties”, *U.S. Department of Defense*, <http://archive.defense.gov/news/newsarticle.aspx?id=51201> (27.07.2018)

onları riske attığını, bu durumun da hem OEF hem de ISAF'ın işini zorlaştırdığını belirtmiştir.<sup>923</sup> McKiernan'ın göreve geldiğinde yayımlanmış olduğu ilk askeri direktifi, McNeill'in yayımladığına benzer bir şekilde, havadan karaya doğru yapılan atışlar, görmeden ateş açma, meşru müdafaa bağlamında kısıtlı kuvvet kullanımı ve askeri birliğin korunması adına başka opsiyonun kalmadığı durumlarda kuvvet kullanımı hususlarını içermektedir.<sup>924</sup> Direktif ayrıca sivil kayıplara ilişkin konulara da yer vermiştir.<sup>925</sup>

General McKiernan'ın Aralık 2008'de hazırlanmış olduğu ikinci askeri direktif ise sivil kayıpların önüne geçerek, öldürücü güç kullanımının orantılılık ilkesi ekseninde gerçekleştirileceğine dair tutumu yansıtmaktadır.<sup>926</sup> McKiernan tarafından hazırlanan askeri direktif temel olarak sivil kayıpları azaltması; askeri cevabın en az zarara neden olacak şekilde ve özenli bir şekilde verilmesi; ISAF personelinin Afgan kültürüne ve kurallarına saygı göstermesi üzerine temellendirilmiştir.<sup>927</sup> ISAF personelinin meşru müdafaa hakkının kimse tarafından kısıtlanamayacağı da direktifte belirtilmiştir. Afganistan'daki savaşın temel çözümünün askeriden ziyade politik olduğu belirtilen direktif, ISAF personelinin değişen duruma göre uyması gereken angajman kuralları adına önemli bir dokümandır.

### 3.8.1.1. COIN Stratejisi ve Angajman Kuralları

ABD tarafından başlatılan Afganistan operasyonu, ilk gününden itibaren terörizme karşı savaş mottosuyla devam etmiştir.<sup>928</sup> Lakin aradan geçen 9 yıllık sürede, El-Kaide ile mücadele adına önemli bir başarı elde edilemediği gibi, ülkenin kalkınması ve istikrarı yakalaması hususunda da hedefler gerçekleştirilememiştir.<sup>929</sup> Yapılan müdahalelerin ardından ülkede güvenlik sorununun çözümlenmediği, yolsuzluk ve uyuşturucu ticaretinin devam ettiği ve ülkenin geleceği adına belirsizliklerin giderilmediği görülmüştür.<sup>930</sup> Bu tablo karşısında, Afganistan'daki koalisyon güçlerinin almış olduğu destekte önemli ölçüde azalmıştır.<sup>931</sup>

---

<sup>923</sup> Garamone, a.g.e.

<sup>924</sup> Muhammedally, a.g.e., s. 233

<sup>925</sup> Muhammedally, a.g.e., s. 233

<sup>926</sup> Garamone, a.g.e.

<sup>927</sup> NATO, HQ ISAF/COM/08

<sup>928</sup> Sabri Çiftçi, "Afganistan Çıkmazı, Obama'nın Dış Politika Tercihleri ve Af-Pak Bölgesinin Geleceği", **Ortadoğu Analiz**, 1(11), 2009, s. 42

<sup>929</sup> Sabri Çiftçi, "Amerika'nın Yeni Savaşı: Taliban'ın Önlemez Yükselişi ve Afganistan'da Devlet İnşasının Sınırları", **Ortadoğu Analiz**, 2(22), 2010, s. 75

<sup>930</sup> Çiftçi, "Amerika'nın Yeni Savaşı: Taliban'ın Önlemez Yükselişi ve Afganistan'da Devlet İnşasının Sınırları", a.g.e., s. 75

<sup>931</sup> Çiftçi, "Amerika'nın Yeni Savaşı: Taliban'ın Önlemez Yükselişi ve Afganistan'da Devlet İnşasının Sınırları", a.g.e., s. 75

ISAF'ın Afganistan ulusal yönetiminin ve silahlı güçlerinin iyileştirilmesi adına faaliyet göstermesine rağmen, Taliban'ın 2006 yılından itibaren nicelik ve nitelik olarak eylemlerine hız kazandırması, ülkedeki durumu olumsuz yönde etkilemiştir.<sup>932</sup> 11 Eylül saldırıları sonrası Afganistan'a yapılan müdahale ile yönetimden uzaklaştırılan Taliban, 2002 tarihinde kendisi yerine başa getirilen yeni yönetimi devirme adına giriştiği mücadelesini, 2006 yılında tam bir direniş hareketine dönüştürmüştür.<sup>933</sup> 2005 yılından itibaren yerel dinamiklere temas eden Taliban, 4 yıllık süre zarfında Kabil çevresinde koalisyon güçlerini sıkıştırarak, ülke içinde güvenlik ve sosyal hizmetlere ilişkin geniş çaplı bir hizmet politikası izleyerek meşruiyetini sağlamlaştırmıştır.<sup>934</sup> Yerel halkı iyi tanıyan ve ihtiyaçlarını iyi bir şekilde tespit ve tedarik eden Taliban, elindeki askeri gücü hem sivilin kontrol edilmesinde hem de ISAF güçlerinin yıpratılarak, mukavemetlerinin kırılmasında kullanmıştır.<sup>935</sup> Sahip olduğu bu strateji ile ISAF'a destek veren ülkelerin azimlerini de kıran Taliban, ülkede adaletin sağlanması adına da şeriat mahkemeleri kurmuştur.<sup>936</sup>

ISAF misyonunun Afganistan'daki faaliyetlerine etki eden bir diğer önemli gelişme ise misyona en büyük katkıyı yapan ABD'deki yönetimin değişmesidir. Ocak 2009'da başkan Bush'tan görevi devralan yeni başkan Obama, Irak'taki savaşı bir tercih olarak nitelerken, Afganistan'dakini gereklilik olarak yorumlamıştır.<sup>937</sup> Başkan Obama, 2001 saldırıları sonrası oluşturulan Afganistan stratejisini değiştirmiştir.<sup>938</sup> 1 Aralık 2009'da açıklanan ABD'nin yeni Afganistan stratejisi şu temeller üzerine inşa edilmiştir:<sup>939</sup> Afgan ulusal kuvvetlerinin yetiştirilerek sorumluluğu kendilerine bırakmak ve bölgede aynı sorunla muhatap olan Pakistan ile işbirliğini artırmak; Taliban'ın ülke içinde yayılmasını engellemek; El-Kaide terör örgütünün Pakistan'da yenilgiye uğratılması ve Pakistan'ın istikrarının sağlanması; 2011'de Afganistan'dan çekilmeyi gerçekleştirebilme adına müttefik kuvvetlerin Afganistan'a ivedi bir şekilde sevk edilmesi; 30 bin ilave ABD askerinin Afganistan'a sevk edilmesi; askerlerin eğitimi ve kaynak sağlanması hususunda müttefiklerle koordineli olunması; Taliban'a silah bıraktırlarak El-Kaide'ye verdiği desteğin kestirilmesi.

---

<sup>932</sup> Ahmet Akif Mücek (24 Şubat 2015), "Terörizme Karşı Mücadele'nin Merkez Üssü Afganistan'da Savaş Bitti Mi?", **Toplumsal**

<sup>933</sup> Mehmet Güneş ve Özkan Özer, "Direniş ve Karşı Direniş Harekatı Örneği Olarak: Afganistan", **Ufuk Üniversitesi SBE Dergisi**, 5(9), 2016, s. 25

<sup>934</sup> Çiftçi, "Amerika'nın Yeni Savaşı: Taliban'ın Önlemez Yükselişi ve Afganistan'da Devlet İnşasının Sınırları", a.g.e., s. 77

<sup>935</sup> Güneş ve Özer, a.g.e., s. 33

<sup>936</sup> Güneş ve Özer, a.g.e., s. 33

<sup>937</sup> Mücek, a.g.e., s. 2

<sup>938</sup> Dicle Sasaoğlu, "NATO Müdahalesi ve Sonrasında Afganistan", **Bilgesam Analiz**, 1176, 2014, s. 5

<sup>939</sup> Armağan Kuloğlu, "ABD'nin Yeni Afganistan Stratejisi ve Türkiye'nin Durumu", **Ortadoğu Analiz**, 3(29), 2011, s. 78-79

Başkan Obama, selefi Bush'un tersine Afganistan'a önem verilmesi gerektiğini savunmuş, 2001'den beri devam eden terörizm karşıtı stratejinin yerine direniş karşıtı stratejinin benimseneceğini belirtmiştir.<sup>940</sup> Aşağıda açıklanacak olan COIN stratejisi, Obama döneminin önemli gelişmelerindedir. Obama'nın ilan ettiği yeni strateji, Bush döneminde uygulanan düşük yoğunluklu strateji ile terörizmin engellenmesi yerine daha geniş kapsamlı bir yaklaşımı benimseyerek, devlet inşası sürecine ağırlık vermiştir.<sup>941</sup> Bu nedenle, eski başkan Bush'un aksine, Afganistan-Pakistan bölgesine asker sevkiyatını hızlandıran Obama, 2009 yılı içerisinde 21 bin ilave askeri bölgeye göndermiştir.<sup>942</sup>

Obama'nın ABD başkanı seçilmesi ile birlikte ISAF'a en fazla askeri desteği veren ülkenin, Afganistan misyonuna ilişkin politikası da değişmiştir. Bush'un aksine Afganistan'ı gereklilik olarak tanımlayan ve bölgeye daha fazla asker sevk eden Obama ile birlikte, ISAF'ın komutası da ABD'li General Stanley McChrystal'a geçmiştir.<sup>943</sup> General McChrystal'ın hazırlamış olduğu rapor doğrultusunda, Afganistan'daki ABD ve NATO askerlerinin sayısı artırılmıştır.<sup>944</sup> Yeni dönemde terörizm karşıtı strateji yerine benimsenen direniş karşıtı strateji, 2010 yılı sonuna doğru Afganistan'daki tüm kuvvetlerin yaklaşık 400 bin civarında olmasını öngörmekteydi.<sup>945</sup> McChrystal, Obama yönetimine verilmek üzere hazırlamış olduğu raporda COIN stratejisinin temel felsefesini şu şekilde açıklamıştır: “*On Taliban üyesi ile karşılaşp bunlardan ikisini öldürürseniz geriye sekiz düşmanınız kalmaz. Öldürülen iki düşmanın arkadaşları ve akrabalarıyla birlikte geriye yirmi düşmanınız kalır.*”<sup>946</sup> Başkan Bush döneminde uygulanan terörizmle savaş stratejisine alternatif olarak McChrystal tarafından uygulamaya konulan COIN stratejisi, Afganistan-Pakistan bölgesinde başarının sağlanabilmesi için kapsamlı ve bütüncül bir yaklaşım olarak ifade edilmiştir.<sup>947</sup>

---

<sup>940</sup> Çiftçi, “Amerika'nın Yeni Savaşı: Taliban'ın Önlemez Yükselişi ve Afganistan'da Devlet İnşasının Sınırları”, a.g.e., s. 78

<sup>941</sup> Çiftçi, “Amerika'nın Yeni Savaşı: Taliban'ın Önlemez Yükselişi ve Afganistan'da Devlet İnşasının Sınırları”, a.g.e., s. 78

<sup>942</sup> Sabri Çiftçi, “Afganistan Çıkmazı, Obama'nın Dış Politika Tercihleri ve Af-Pak Bölgesinin Geleceği”, **Ortadoğu Analiz**, 1(11), 2009, s. 42

<sup>943</sup> NATO, “General McChrystal assumes command of HQ ISAF”, <https://www.nato.int/isaf/docu/pressreleases/2009/06/pr090615-429.html>, 2009, (03.08.2018)

<sup>944</sup> Çiftçi, “Amerika'nın Yeni Savaşı: Taliban'ın Önlemez Yükselişi ve Afganistan'da Devlet İnşasının Sınırları”, a.g.e., s. 78

<sup>945</sup> Çiftçi, “Amerika'nın Yeni Savaşı: Taliban'ın Önlemez Yükselişi ve Afganistan'da Devlet İnşasının Sınırları”, a.g.e., s. 78

<sup>946</sup> Evan Thomas (09.25.2009), “General McChrystal's Plan for Afghanistan”, **Newsweek**

<sup>947</sup> Çiftçi, “Afganistan Çıkmazı, Obama'nın Dış Politika Tercihleri ve Af-Pak Bölgesinin Geleceği”, **Ortadoğu Analiz**, 1(11), 2009, s. 44

ISAF misyonu ilk oluşturulduğunda kapsamlı ve kabul edilmiş bir COIN stratejisine sahip olmamıştır.<sup>948</sup> 2006 tarihinde ABD ordusu için hazırlanan COIN strateji belgesi,<sup>949</sup> Irak operasyonunda elde edilen deneyimler neticesinde oluşturulmuş, Afganistan'da istikrarın sağlanması adına kullanıma sunulmuştur.<sup>950</sup> General McChrystal'ın 2009'da ISAF komutanlığını devralmasıyla birlikte COIN stratejisi Afganistan'da uygulanmaya başlamıştır.<sup>951</sup> Afganistan'daki duruma ilişkin ilk değerlendirmesini yapan General McChrystal, ISAF misyonunun bir karşı direniş olduğunu ve içinde bulunulan sürecin karmaşık bir yapıya sahip olduğunu belirtmiştir.<sup>952</sup> 11 Eylül sonrası oluşturulan ve sonrasında NATO komutasına geçen ISAF, 2009 yılına kadar terörizmle mücadele ve Afganistan'da istikrarın sağlanmasına ilişkin faaliyet yürütmüş olduğundan, karşı direniş faaliyetlerine ilişkin ciddi bir tecrübeye sahip değildir. Bu durumun farkında olan General McChrystal, ISAF'ın operasyon kültürünün şu iki motto üzerine değişmesi gerektiğini belirtmiştir.<sup>953</sup> Birincisi Afgan halkı ile yakın bir etkileşimin kurulması, ikincisi ise içsel dinamiklerin birliğinin sağlanması.

ISAF komutanı General McChrystal'ın COIN strateji belgesiyle aynı dönemde yayınladığı ikinci önemli belge ise, angajman kurallarına ilişkin askeri direktiftir.<sup>954</sup> Aslına bakıldığında, General McChrystal bu direktifi COIN belgesinden önce yayımlamıştır,<sup>955</sup> lakin Obama yönetimi ile başlayan Afganistan politikasının verilmesi adına COIN belgesi, burada öncelikle ele alınmıştır. General McChrystal'ın askeri direktifinin önemli bir kısmı, askeri birliklerin güvenliği adına gizlilik arz etmiş olsa da, direktifin niyet ve kapsamının farkındalığının bilinmesi adına bir bölümü yayımlanmıştır.<sup>956</sup> Direktifin yayımlanan kısımlarına bakıldığında şu hususlara önem verildiği görülmektedir:<sup>957</sup>

---

<sup>948</sup> Beljan, a.g.e., s. 3

<sup>949</sup> U.S. Department of the Army, **Army Field Manual 3-24: Counterinsurgency**, Marine Corps Warfighting Publication No. 3-33.5, Washington, 2006

<sup>950</sup> Beljan, a.g.e., s. 3

<sup>951</sup> Beljan, a.g.e., s. 3

<sup>952</sup> Beljan, a.g.e., s. 3. General McChrystal tarafından yapılan değerlendirme, Afganistan'daki ISAF'ın bazı hatalı uygulamalarına dikkat çekmiştir. Generale göre, ISAF'ın neden olduğu sivil kayıplar ve diğer zararlar misyonun meşruiyetini olumsuz etkilemiştir. Hükümete yönelik bireysel ve ekonomik konulardaki güvensizlik, var olan desteğin azalmasına sebep olmuştur. Afganistan'da var olan kültürün, ISAF personeli tarafından önemsenmemesi, ISAF başarısını etkileyen en önemli unsurlardan birisidir. Hükümetin yolsuzluk olaylarına karışmış olması da destek kırıcı unsurlar arasında yer almaktadır. Bkz. Güneş ve Özer, a.g.e., s. 35

<sup>953</sup> Beljan, a.g.e., s. 3

<sup>954</sup> Amore, a.g.e., s. 59-61. Ayrıca bkz, NATO, "General McChrystal'ın Askeri Direktifi", [https://www.nato.int/isaf/docu/official\\_texts/Tactical\\_Directive\\_090706.pdf](https://www.nato.int/isaf/docu/official_texts/Tactical_Directive_090706.pdf), 2009, (03.08.2018)

<sup>955</sup> Amore, a.g.e., s. 61

<sup>956</sup> NATO, "General McChrystal'ın Askeri Direktifi", a.g.e.

<sup>957</sup> NATO, "General McChrystal'ın Askeri Direktifi", a.g.e.

Direktife göre stratejik amaç, Afganistan'ın istikrarını tehdit eden direniş hareketinin mağlup edilmesidir. Her direniş harekâtında olduğu gibi, halk desteğinin alınması Afganistan'daki karşı direniş harekâtının ve dolayısıyla direktifin temel amacını oluşturmaktadır. Operasyonlar sürecinde direnişçilerin mağlup edilmesi amacına koşut olarak, askeri birliklerin güvenliğinin sağlanması da direktifin üzerinde durduğu önemli hususlardandır. Burada önemli olan kaç Taliban üyesinin öldürüldüğünden ziyade, direnişçilerin halktan ne kadar uzak tutulabildiğidir. Afganistan'daki durumun konvansiyonel bir çatışmadan farklı olduğuna dikkat çekilen direktifte, sivil kayıpların artmasının halk desteğini azaltacağına vurgu yapılmıştır. Dikkatli bir şekilde kontrol ve disipline edilmiş kuvvetin müttefik birlikler için tehlike oluşturabileceğinin belirtildiği direktifte, aşırı kuvvet kullanımının da halkı yabancılaştıracağına yer verilmiştir. Sivil kayıplara neden olmaması adına, her seviyeden asker ve politik liderin kuvvet kullanımı konusunda iyice düşünmeleri gerektiği belirtilmiştir. General McChrystal, karmaşık yapılı çatışmaların neden olacağı durumlardan dolayı orantılı kuvvet kullanımının tamamen yasaklanmadığını belirterek, her seviyeden askerin direktifi iyice anlaması ve iletişim halinde olması gerektiğini belirtmiştir. Havadan yapılacak atışların ancak ve ancak belirli koşullar altında mümkün olabileceğinin belirtildiği direktifte, bu koşulların neler olduğu, operasyon güvenliği adına açıklanmamıştır. Benzer şekilde, özel durumları gizli olmakla birlikte, komutanların kendi birliklerini koruma amaçlı meşru müdafaa hakkına başvurabileceklerine yer verilmiştir. Operasyonlar sürecinde Afgan vatandaşlarının evlerinin aranması durumunda, Afgan Ulusal Güvenlik Kuvvetlerinin de bulunması gerektiği belirtilmiştir. Direktifte yer alan başka bir önemli husus ise, meşru müdafaa hali dışında ISAF kuvvetlerinin hiçbir şekilde camii veya kutsal mekânlara giremeyeceği veya ateş açamayacaklarıdır.

General McChrystal'ın yayınlamış olduğu askeri direktif, COIN stratejisine koşut bir şekilde, Afgan halkının desteğinin alınması hususunda ortak özellikleri yansıtmaktadır. Birlik komutanlarının gerektiğinde birliklerini koruyabilmeleri için meşru müdafaa hakkını kullanabilecekleri belirtilmiş olsa da, bireysel meşru müdafaa adına herhangi bir açıklamaya rastlanmamaktadır. Direktifin bir kısmının gizli olması nedeniyle, angajman kuralları adına önemli olan birlik ve bireysel meşru müdafaa adına tam bir değerlendirme yapılamamaktadır. Lakin 9 yıldır devam eden bir çatışmanın COIN ile ciddi dönüşümlere uğraması belirli bir süreci gerektirmektedir. Kısa sürede yapılan politik ve askeri değişikliklerin uygulamaya yansımaları aynı hız ve oranda mümkün olamamaktadır. Nitekim ileriki başlıklar altında ele alınacak olmakla birlikte, Eylül 2009'da meydana gelen Ganjal Muharebesi, General McChrystal'ın strateji ve direktifinin sorgulanması adına önemli bir örnek mahiyetindedir.<sup>958</sup> Bu gelişmeler, sivil ölümleri azaltmayı amaçlayan direktifin, asker kayıplarına neden olmasından dolayı ciddi eleştiriler almasına neden olmuştur.<sup>959</sup> General McChrystal'ın sivil kayıpları azaltmayı amaçlayan kısıtlı

---

<sup>958</sup> Amore, a.g.e., s. 62-63

<sup>959</sup> Amore, a.g.e., s. 64

angajman kuralları, Taliban'ın stratejik avantaj kazanmasından dolayı da eleştirilmiştir.<sup>960</sup> Nitekim McChrystal'ın angajman kuralları, askeri birliklerin hava saldırısında bulunmalarına ve Taliban'la mücadelede ağır silahların kullanılmasında önemli sınırlamalara sahiptir.<sup>961</sup>

Ekim 2009'da bir dergide yayımlanan yazısında, ABD yönetimini Afganistan görevi konusunda eleştiren General McChrystal, Başkan Obama tarafından görevden alınmıştır.<sup>962</sup> General McChrystal'ın COIN stratejisini hayata geçirebilmek için ABD yönetiminden istemiş olduğu 40 bin kişilik takviye yerine başkan Obama'nın 30 bin kişilik bir takviye göndermesinin, sivil ve askeri kanat arasındaki ihtilafa neden olduğu üzerinde durulmuştur.<sup>963</sup> Obama'nın kısa bir sürede Afganistan'daki askerin çekilmesi hususundaki görüşleri de bu duruma katkıda bulunmuştur.<sup>964</sup> General McChrystal, 2016 tarihli başka bir röportajında da, Afganistan'a hızlı bir şekilde girildiği, ülkenin kültürünün ve aktörlerinin anlaşılması hususunda sorunlar yaşadıklarını itiraf etmiştir.<sup>965</sup> General McChrystal'dan boşalan koltuk General David Petraeus'a devredilmiştir.

Başkan Obama tarafından General McChrystal'ın görevine son verilmesinin üzerine, Afganistan'daki ISAF ve ABD birliklerinin başına Irak'ta görev yapmış General David Petraeus geçmiştir.<sup>966</sup> 40'tan fazla ülkeden yaklaşık 130 bin civarında askerin başına geçen General Petraeus'un, Irak'ta olduğu gibi ulusal yönetim ile uluslararası koalisyonun işbirliği içinde çalışmasına yardımcı olacağı beklenmiştir.<sup>967</sup> General McChrystal döneminde Afganistan'da uygulanmaya başlanan COIN stratejisi, yakın geçmişte General Petraeus tarafından Irak'ta tecrübe edilmiştir.<sup>968</sup> 2006'da hazırlanan strateji, Irak'ta General Petraeus döneminde güvenliğin sağlanması ve şiddet olaylarının azalmasıyla başarılı olarak kabul edilmiş bir stratejidir.<sup>969</sup> Bu nedenle, General McChrystal'dan sonra COIN stratejisinin uygulanmasında etkili olacağı düşünülen General Petraeus ISAF'ın 13. komutanı olarak göreve başlamıştır. Haziran 2010'da ISAF komutasını devralan General Petraeus, ilk iş olarak bir askeri direktif yayımlamıştır.<sup>970</sup> General Petraeus, sivil kayıpların azaltılması uğruna müttefik güçlerin kuvvet kullanmalarına ciddi

---

<sup>960</sup> Chivers, C J (22.06.2010), "General Faces Unease Among His Own Troops, Too", **The New York Times**

<sup>961</sup> Chivers, a.g.e.

<sup>962</sup> Michael R Gordon (05.01.2013), "General Details Pentagon Tensions With Obama on Afghanistan", **The New York Times**

<sup>963</sup> Gordon, a.g.e.

<sup>964</sup> Gordon, a.g.e.

<sup>965</sup> Michael Miklaucic, "An Interview with Stanley McChrystal", **PRISM**, 6(3), 2016

<sup>966</sup> "Gen Petraeus formally Takes Over Afghanistan Campaign", (04.07.2010), **BBC**

<sup>967</sup> "Gen Petraeus formally Takes Over Afghanistan Campaign", a.g.e.

<sup>968</sup> John T Correll, "The Second Coming of Counterinsurgency", **Air Force Magazine**, 2013, s. 98

<sup>969</sup> Correll, a.g.e., s. 98

<sup>970</sup> Reliefweb, "Afghanistan: General Petraeus Issues Updated Tactical Directive: Emphasizes Disciplined Use Of Force", <https://reliefweb.int/report/afghanistan/afghanistan-general-petraeus-issues-updated-tactical-directive-emphasizes>, 2010, (04.08.2018)

sınırlamalar getiren General McChrystal'ın aksine daha esnek bir yaklaşım sergilemiştir.<sup>971</sup> Bir önceki direktifte olduğu gibi, General Petraeus'un askeri direktifi de bir bölümü yayımlanmış olmasına rağmen genel itibariyle gizlilik derecesine sahip bir belgedir.<sup>972</sup> ISAF kuvvetlerinin uymakla yükümlü oldukları angajman kurallarını içeren bu askeri direktif, “disiplinli kuvvet kullanımı” ve “ciddi askeri sınırlandırmalar koymama” mottoları üzerine şekillenmiştir.<sup>973</sup> Diğer bir ifadeyle, General McChrystal döneminde görülmeyecek şekilde, düşmanın öldürülmesi önünde herhangi bir engel bulunmamaktadır.<sup>974</sup> Bu konuya özellikle dikkat çeken General Petraeus, alt kademe komutanların, kendi izni olmadan ilave kısıtlamalar koymalarının yasak olduğunu açıkça belirtmiştir.<sup>975</sup> Askeri kısıtlamaları gevşetmesine rağmen, Afgan halkının çatışmaların ağırlık merkezinde olduğu belirtilen direktif, sivil kayıpların yaşanmaması adına şu emirlere yer vermektedir:<sup>976</sup> Ateş emri veren komutanın, ateş edilen hedefte herhangi bir şekilde sivil olmadığından emin olması gerekmektedir. Şayet hedefte sivillerin olup olmadığı kestirilemiyorsa ateş yasaklanmıştır. Ateşin yasaklandığının ifade edildiği bu noktada dikkat çekilen önemli istisnalar bulunmaktadır. İstisnalardan birincisi, gizlilik derecesine sahip olmasından dolayı yayımlanmamıştır. Yayımlanmayan ikinci istisnaya göre, ISAF ve Afgan askeri personelinin hayatının tehlikeye girmesi halinde ateşin yasaklanmış olmasıdır.

General Petraeus'un askeri direktifini bir önceki direktiften ayıran diğer bir önemli husus ise bireysel meşru müdafaaaya ilişkin tutumudur.<sup>977</sup> Önceki direktifte üstü kapalı olarak ifade edilen bireysel meşru müdafaa hakkı, General Petraeus'un askeri direktifinde, her komutanın koalisyon güçlerinin, Afgan işbirlikçilerin ve angajman kuralları tarafından yetkilendirilen diğerlerinin meşru müdafaa hakkına sahip oldukları ve bu hakkın bir sorumluluk olarak uygulanması gerektiğidir.<sup>978</sup> General Petraeus'un askeri direktifinde dikkati çeken en önemli husus, koalisyon güçleri ve Afgan birliklerinin meşru müdafaa hakkı bağlamında korunması ve sivil kayıplarının azaltılması hususudur.<sup>979</sup> General McChrystal'ın askeri kayıpları artıran direktifindeki başarısızlığı giderme amacı güden General Petraeus, askeri kesim ile sivillerin korunmalarının eşit öneme sahip

---

<sup>971</sup> Correll, a.g.e., s. 99

<sup>972</sup> Reliefweb, “Afghanistan: General Petraeus Issues Updated Tactical Directive: Emphasizes Disciplined Use Of Force”, a.g.e.

<sup>973</sup> Amore, a.g.e., s. 67

<sup>974</sup> Amore, a.g.e., s. 68

<sup>975</sup> Reliefweb, “Afghanistan: General Petraeus Issues Updated Tactical Directive: Emphasizes Disciplined Use Of Force”, a.g.e.

<sup>976</sup> Reliefweb, “Afghanistan: General Petraeus Issues Updated Tactical Directive: Emphasizes Disciplined Use Of Force”, a.g.e.

<sup>977</sup> Amore, a.g.e., s. 68

<sup>978</sup> Amore, a.g.e., s. 68

<sup>979</sup> Amore, a.g.e., s. 68



olduğunu her fırsatta dile getirerek, bu iki kesimin korunmasının dengesine önem verdiğini göstermiştir.

### 3.8.1.2. 2011'den 2014'e ISAF Çekilme Dönemi Angajman Kuralları

2010 tarihinde gerçekleştirilen Lizbon Zirvesi, güvenlik ve liderliğin Afganistan yönetimine devrinin 2011'den itibaren başlayacağı ve 2014'te tamamlanacağı belirtilmesi adına önemli bir gelişmedir.<sup>980</sup> Lizbon Zirvesi ile başlayan çekilme sürecinde, ABD'li General John R. Allen, ISAF komutasına Temmuz 2011'te getirilmiştir.<sup>981</sup> Kendisinden önceki dönemdeki direktiflerin eksikliklerini gören General Allen, Afganistan için revize edilmiş angajman kurallarının hazırlanmasını istemiştir.<sup>982</sup> Bu doğrultuda General Allen tarafından Kasım ve Aralık 2011 tarihlerinde sırasıyla 2 askeri direktif yayımlanmıştır: Birincisi, sivil kayıpların azaltılması hususuna yeni bir vurgu yaparken; ikinci direktif, gece operasyonlarına ilişkin politikanın gözden geçirilmesi ve askeri birliklerin, sivil kayıpların yanı sıra maddi hasarların da rapor edilmeleri gerektiği üzerinde durmaktadır.<sup>983</sup> 30 Kasım 2011 tarihli direktife göre, “*aksi ispat edilene kadar tüm Afgan halkı sivil olarak kabul edilecektir*”.<sup>984</sup> Direktifte ayrıca çatışma sonrası araştırma ve eğitimler, ISAF için önemli konu başlıkları olarak belirlenmiştir.<sup>985</sup> Direktifler üzerine konuşan General Allen, temel amaçlarının düşmanın takibi, sivil kayıpların azaltılması ve ISAF personelinin korunması arasında denge kurulması olduğunu yinelemiştir.<sup>986</sup>

Şubat 2013'te General Allen'in görev süresinin dolması üzerine, Amerikalı General Joseph F. Dunford ISAF komutanı olarak atanmıştır.<sup>987</sup> Ağustos 2014'e kadar ISAF komutanı olarak görev yapan General Dunford, selefleri General McChrystal, Petraeus ve Allen gibi, sivillerin korunmasını kendi dönemindeki kampanyaların merkezine yerleştirmiştir.<sup>988</sup> Bu doğrultuda, önceki

<sup>980</sup> NATO, “Lisbon Summit Declaration”, [https://www.nato.int/cps/en/natohq/official\\_texts\\_68828.htm](https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_68828.htm), 2010, (06.08.2018)

<sup>981</sup> CENTCOM, “General John R. Allen Assumes Command of ISAF”, <http://www.centcom.mil/MEDIA/PRESS-RELEASES/Press-Release-View/Article/903901/general-john-r-allen-assumes-command-of-isaf/>, 2011, (06.08.2018)

<sup>982</sup> Addicott, a.g.e., s. 20

<sup>983</sup> Jennifer Keene, “A Case Study In Civilian Casualty Tracking”, Sahr Muhammedally (Ed.), **Civilian Harm Tracking: Analysis of ISAF Efforts in Afghanistan**, içinde (1-9), Center for Civilians in Conflict, ABD, 2014, s. 6

<sup>984</sup> Sahr Muhammedally, “Minimizing Civilian Harm In Populated Areas: Lessons From Examining ISAF And AMISOM Policies”, **International Review of the Red Cross**, 98 (1), 2016, s. 237

<sup>985</sup> Muhammedally, “Minimizing Civilian Harm In Populated Areas: Lessons From Examining ISAF And AMISOM Policies”, a.g.e., s. 237

<sup>986</sup> Muhammedally, “Minimizing Civilian Harm In Populated Areas: Lessons From Examining ISAF And AMISOM Policies”, a.g.e., s. 237-238

<sup>987</sup> COMISAF, “General Joseph F. Dunford, Jr. Assumes Command of ISAF”, <http://www.centcom.mil/MEDIA/NEWS-ARTICLES/News-Article-View/Article/884697/general-joseph-f-dunford-jr-assumes-command-of-isaf/>, 2013, (07.08.2018)

<sup>988</sup> Christopher D Kolenda vd., **The Strategic Costs of Civilian Harm Applying Lessons from Afghanistan to Current and Future Conflicts**, Open Society Foundations, Washington, 2016, s. 4

komutanlar tarafından yayımlanan askeri direktiflerin uygulamasına devam eden General Dunford,<sup>989</sup> 26 Ağustos 2014'te görevini Amerikalı General John F. Campbell'e devretmiştir.<sup>990</sup> NATO ve Afgan yönetimi dahil olmak üzere birçok ülke ile bölgesel ve uluslararası örgütün katılımıyla gerçekleşen görüşmeler neticesinde kararlaştırıldığı üzere, ISAF misyonu 2014 sonunda görevini tamamlamıştır.<sup>991</sup> General John F. Campbell'in son komutan olarak görev yaptığı ISAF'ın yerine, sadece Afgan güvenlik güçlerini eğitecek şekilde hazırlanan Kararlı Destek Misyonu (*Resolute Support*, bunan sonra RSM) göreve başlamıştır.<sup>992</sup>

13 yıllık süre içinde çok sayıda ülke ISAF'a destek vermiştir. Bu ülkelerden bazıları diğerlerine nazaran hem göndermiş oldukları asker sayıları hem de misyona verdikleri destekler açısından diğerlerinden farklıdır. Bu noktada ISAF misyonun başlatılması ve yürütülmesi esnasında önemli roller oynayan ABD, Birleşik Krallık, Almanya ve Fransa'nın, angajman kuralları, kuvvet kullanma ve meşru müdafaa anlayışları takip eden başlıklar altında incelenecektir.

### **3.9. Afganistan'daki Müttefik Kuvvetlerin Angajman Kuralları Örnekleri ve Meşru Müdafaa Algısındaki Farklılıklar**

ISAF misyonu 13 yıllık süreçte angajman kuralları adına ikircikli uygulamalara ev sahipliği yapmış olmasından dolayı ayrı bir öneme sahiptir. Çalışmanın önceki bölümlerinde değinildiği üzere, Afganistan'da faaliyet gösteren devletlerin farklı angajman kurallarına sahip olmaları ve daha da önemlisi, angajman kurallarının hukuki unsurunun farklı temeller üzerine inşa edilmesi, sorunun temel kaynağını oluşturmaktadır. ISAF komutanlığı ve bölge komutanlıklarını yürüten ülkelerin angajman kurallarının hukuki dayanağına ilişkin farklı dayanakları benimsiyor olması, durumu daha da ciddileştirmiştir. Bu noktada, angajman kurallarının hukuki unsuru adına önemli bir temel kabul edilen uluslararası hukuk ve daha özelinde uluslararası insancıl hukuku kurallarının dikkate alınmaması, Gaston'un da üzerinde durduğu üzere, uygulamada bir takım aşırı geniş veya dar yorumlamalara neden olmuştur.<sup>993</sup> ISAF misyonunda önemli faaliyetler yürüten ABD, Birleşik Krallık, Almanya ve Fransa'nın angajman kurallarının hukuki dayanağına ilişkin farklı uygulamaları yukarıdaki durumu özetler mahiyettedir. Misyon içindeki ağırlıkları nedeniyle faaliyet ve uygulamaları üzerinde araştırmalar yapılan bu devletler, Afganistan'da angajman

---

<sup>989</sup> Kolenda vd., a.g.e., s. 31

<sup>990</sup> NATO, "NATO Secretary General Welcomes Last ISAF Command Handover", [https://www.nato.int/cps/en/natohq/news\\_112179.htm?selectedLocale=en](https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_112179.htm?selectedLocale=en), 2014, (08.08.2018)

<sup>991</sup> DW, "NATO'nun Yeni Afganistan Misyonu Başladı", <https://www.dw.com/tr/natonun-yeni-afganistan-misyonu-ba%C5%9Fad%C4%B1/a-18166042>, 2015, (08.08.2018)

<sup>992</sup> DW, "NATO'nun Yeni Afganistan Misyonu Başladı", a.g.e.

<sup>993</sup> E L Gaston, "Reconceptualizing Individual or Unit Self-Defense as a Combatant Privilege", **Harvard National Security Journal**, 8, 2017, s. 283-332

kurallarının nasıl girift bir yapıya dönüştüğünü açıklama bağlamında önemli bilgiler verecek olup, takip eden başlıklar altında sırasıyla ele alınacaktır.

### 3.9.1. ABD

ISAF'ın kuruluş aşaması, genişlemesi ve COIN stratejilerinin uygulanması aşamaları dikkate alındığında, ABD'nin Afganistan'da oyun kurucu pozisyonda hareket ettiği görülmektedir. Kasım 2001'de 1100 komandosunu Afganistan'a gönderen ABD, 2010 yılında 100 bin kişilik asker sayısı ile misyona en çok destek gönderen ülke olarak kayıtlara geçmiştir.<sup>994</sup> ISAF misyonunda bu denli önemli bir devletin sahip olduğu angajman kuralları ve bu kuralların uygulanması aşamasında önemli olan meşru müdafaa ve düşmanca niyet/düşmanca hareket fiilleri, misyonun faaliyetlerine doğrudan etki etmiştir. Angajman kuralları ile ilişkisi önceki bölümlerde incelenen bu kavramlar, ABD tarafından gerek uygulamada gerekse kavramsal çerçevede oldukça geniş bir yoruma tabi tutulmuştur.<sup>995</sup>

ABD'nin Afganistan'da uyguladığı angajman kurallarını diğer ülke uygulamalarından ayıran temel etken meşru müdafaa algısındaki farklılıktır. Çalışmanın ikinci bölümünde meşru müdafaa ile ilgili kısımda belirtildiği üzere, angajman kuralları doktrininde meşru müdafaa, ulusal meşru müdafaa, birlik meşru müdafaa ve bireysel meşru müdafaa olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. ABD'ye göre, ulusal meşru müdafaa hakkı egemenlikten ileri gelen bir hak olup, bireysel meşru müdafaa ve birlik meşru müdafaa hakkı doğrudan ulusal meşru müdafaaaya dayanmaktadır ve onun birer alt kümesi şeklindedir.<sup>996</sup> Kuvvet kullanımına geniş bir şekilde izin veren ABD meşru müdafaa anlayışı, sahip olduğu iki önemli özelliği ile diğer ülke uygulamalarından ayrılmaktadır.<sup>997</sup> Birincisi, ABD askeri birlikleri karmaşık tehdit durumlarında dahi meşru müdafaa hakkının kendilerine tanınan doğal bir hak olduğunu ileri sürerek, özel bir yetkiye gereksinim duymadan, düşmanca hareket veya düşmanca niyet durumlarına karşılık verebilmektedirler. Diğer bir ifade ile ABD birlikleri, düşmanca niyet ve düşmanca hareketi, meşru müdafaadan ayırmayarak bu iki durumu meşru müdafaanın tetikleyici unsurları olarak kabul etmektedirler. Bu nedenle, ISAF misyonu çerçevesinde yayımlanan angajman kurallarının, meşru müdafaa hakkını kısıtlayamayacağı görüşü, ABD birlikleri tarafından kabul edilmiş ve bu yönde bir uygulama geliştirilmiştir. İkincisi, meşru müdafaa hakkının kullanımı noktasında uluslararası hukukun kaynakları tarafından teyit edilen gereklilik, orantılılık ve vuku muhakkaklık ilkeleri, ABD tarafından geniş bir şekilde yorumlanmıştır.

<sup>994</sup> "A Timeline of U.S. Troop Levels in Afghanistan Since 2001", (06.07.2016), **The Associated Press**

<sup>995</sup> E L Gaston, **When Looks Could Kill Emerging State Practice on Self-Defense and Hostile Intent**, Global Public Policy Institute, Berlin, 2017, s. 25

<sup>996</sup> Gaston, **When Looks Could Kill Emerging State Practice on Self-Defense and Hostile Intent**, a.g.e., s. 27

<sup>997</sup> Gaston, **When Looks Could Kill Emerging State Practice on Self-Defense and Hostile Intent**, a.g.e., s. 25

Afganistan’da görevli askeri birlik mensuplarının meşru müdafaa algısına yönelik gerçekleştirilen bir çalışma, ABD ve Avrupalı birliklerin meşru müdafaaya bakışları arasında ciddi farklar olduğunu ortaya çıkarmıştır.<sup>998</sup> Çalışma kapsamında, gündüz vakti ISAF misyonuna ait birliklerin geçiş güzergâhı üzerinde cep telefonu ile konuşan veya o esnada kazı çalışması yapan sivil kimselerin, ISAF birlikleri için tehlike arz edip etmediği, askeri personel ve askeri hukuk danışmanlarına sorulmuştur. ABD’li birlik mensupları, kendi birliklerinin geçiş güzergâhında elinde cep telefonu olan bir sivilin, gerçekte telefon ile mi görüştüğü yoksa o anda askeri birliğe zarar verme amacına yönelik olarak bir saldırı hazırlığı içinde mi olduğunu anlayamayacaklarını, söz konusu sivil kimsenin hareketinin düşmanca niyet olarak algılanarak ateş açılabileceğini savunmuşlardır. Benzer bir şekilde, misyonun geçiş güzergâhında zemini kazmaya çalışan sivillerin, gerçekte bir kazı çalışması mı yaptıkları yoksa el yapımı patlayıcıları toprağa gömmeye mi çalıştıkları da ABD birlikleri tarafından tereddütle karşılanmış, söz konusu hareketin düşmanca niyet sayılarak ateş açılabileceği ifade edilmiştir. Çalışmanın birinci bölümde yer verilen angajman kuralları eğitimi ile doğru orantılı olan bu husus, görev yapılan coğrafyanın bilinmesinin, misyonun başarısını doğrudan etkileyebileceğine açık bir örnektir.

ABD birlikleri tarafından düşmanca niyet ve düşmanca hareket algılamaları sonucu kullanılan meşru müdafaa, Afganistan’da birçok sivil kaybın yaşanmasına neden olmuştur. 2007 tarihinde Afganistan’ın Celalabad şehri yakınlarında, ABD birliklerine karşı bombalı araçla gerçekleştirilen saldırı sonucu meşru müdafaa hakkını kullandığını iddia eden birlikler, ayırım yapmaksızın etraftaki araç ve mekânlara ateş ederek 19 sivilin hayatını kaybetmesine sebep olmuştur.<sup>999</sup>

### 3.9.2. Birleşik Krallık

Afganistan müdahalesinin başından beri ABD’nin yanında olan Birleşik Krallık, NATO kontrolü altındaki ISAF misyonunun önemli destekçilerinden biri olmuştur. ISAF misyonunun ilerleyen aşamalarında ülkenin güneyindeki Helmand şehrine konuşlandırılan İngiliz kuvvetleri, istikrar ve güvenliğin sağlanması konusunda faaliyette bulunmuştur.<sup>1000</sup> Afganistan müdahalesinin başladığı 2001’de, Kraliyet Donanması’ndan 40 komanda Afganistan’a gönderilirken,<sup>1001</sup> çatışmaların şiddetlendiği dönemlerde bu sayı 10 bine yaklaşmış, 14 yıllık süreç içerisinde 456

---

<sup>998</sup> Gaston, *When Looks Could Kill Emerging State Practice on Self-Defense and Hostile Intent*, a.g.e., s. 28

<sup>999</sup> Gaston, *When Looks Could Kill Emerging State Practice on Self-Defense and Hostile Intent*, a.g.e., s. 32

<sup>1000</sup> Amanda Mason, “What Was The British Role In Afghanistan?”, *IWM*, <https://www.iwm.org.uk/history/what-was-the-british-role-in-afghanistan>, 2018, (21.10.2018)

<sup>1001</sup> “In pictures: UK troops in Afghanistan 2001-2014” (26.10.2014), *BBC*

İngiliz askeri hayatını kaybetmiştir.<sup>1002</sup> Bu sebeple, İngiliz askeri birliklerinin sahip oldukları angajman kuralları ve meşru müdafaa algısı, ISAF misyonunun başarısı adına önemli bir parametre olarak kabul edilebilir.

Misyonun üçüncü aşamasına geçildiğinde, ABD ve Kanada ile benzer görüşü savunan Birleşik Krallık, geniş bir yetkilendirme çerçevesinde agresif bir tutum sergilemeye başlamıştır.<sup>1003</sup> ISAF'ın yanı sıra ABD ile birlikte OEF misyonunda da birlikte hareket eden İngiliz birlikleri, "Mürekkep Lekesi Stratejisi"<sup>1004</sup> ismini verdikleri strateji ile agresif ve yayılcı bir politika izlemeye başlamıştır.<sup>1005</sup> 2008 tarihli ekonomik kriz nedeniyle Afganistan'a yapılan askeri desteğin azaltılması yönünde baskılara maruz kalan İngiliz hükümeti, azalarak da olsa Afganistan'da asker artırımına devam etmiştir.<sup>1006</sup>

Operasyonun başından itibaren ABD ile birlikte hareket eden Birleşik Krallık, angajman kuralları açısından ABD'ye benzer bir tutum sergilemiştir.<sup>1007</sup> Lakin 2006 sonrası İngiliz birliklerinin uygulamış olduğu angajman kurallarında bir kısıtlamaya gidilmiştir.<sup>1008</sup> "Alfa Kartları" ile kısıtlı angajman kuralları uygulanmaya başlamış, bu politik ve askeri kısıtlamaların sonucunda asker kayıpları yaşanmıştır.<sup>1009</sup> 2007 Temmuzunda yürürlüğe giren yeni angajman kuralları önemli değişiklikler içermektedir.<sup>1010</sup> Savaş gemilerinden ve topçu birliklerinden hazırlık atışlarına dahi izin veren bir önceki agresif angajman kuralları, sivil ölümlerin artması üzerine Alfa Kartları ile kısıtlanmıştır.<sup>1011</sup> Alfa Kartları ile askeri personele verilen emirlerde, ölümcül kuvvet kullanımına sade ve sadece hayati tehlikenin varlığı esnasında ve bu tehlikenin başka bir yöntemle önlenemeyeceği durumlarda izin verilmiştir.<sup>1012</sup> ISAF misyonu sürecinde takip eden dönemde sivil

---

<sup>1002</sup> The UK Government, "The UK's Work In Afghanistan: Timeline", <https://www.gov.uk/government/publications/uks-work-in-afghanistan/the-uks-work-in-afghanistan-timeline>, 2014 (21.10.2018).; "UK Military Deaths in Afghanistan: Full List", (12.11.2015), **BBC**

<sup>1003</sup> Morelli ve Belkin, a.g.e., s. 20

<sup>1004</sup> İngilizcesi "Inkblot Strateji" olan bu stratejiye göre amaç öncelikle tam anlamıyla kontrol altına alınmış güvenli bir bölge oluşturmaktır. Akabinde bu alanın çevresi genişletilir, genişleme sağlandıkça da alan düşmandan temizlenir. Güvenli alan etrafında genişleyen askerlerin durumu, boş bir kağıda damlatıldıktan sonra genişleyen mürekkep lekesi ile metaforize edilmiştir. James F Dunnigan ve Albert A Nofi, **Dirty Little Secrets of the Vietnam War: Military Information You're Not Supposed to Know**, Thomas Dunne Books, New York, 2014

<sup>1005</sup> Morelli ve Belkin, a.g.e., s. 21

<sup>1006</sup> Morelli ve Belkin, a.g.e., s. 21

<sup>1007</sup> Gaston, **When Looks Could Kill Emerging State Practice on Self-Defense and Hostile Intent**, a.g.e., s. 43

<sup>1008</sup> Gaston, **When Looks Could Kill Emerging State Practice on Self-Defense and Hostile Intent**, a.g.e., s. 43

<sup>1009</sup> Gaston, **When Looks Could Kill Emerging State Practice on Self-Defense and Hostile Intent**, a.g.e., s. 45

<sup>1010</sup> Leigh Neville, **The British Army in Afghanistan 2006-14 Task Force Helmand**, Osprey Publishing, Oxford, 2015, s. 33

<sup>1011</sup> Neville, a.g.e., s. 33

<sup>1012</sup> Neville, a.g.e., s. 33

kayıpların önlenmesi adına uygulamasına devam edilen kısıtlayıcı angajman kuralları, meşru müdafaa dışında doğrudan bir tehdit olmadığı sürece müdahaleyi engellemiştir.<sup>1013</sup>

Kuvvet kullanımına yalnızca hayati tehlikenin olduğu ve meşru müdafanın gerekli olduğu durumlarda başvurulmasının yasal dayanakları İngiliz iç hukukuna dayanmaktadır.<sup>1014</sup> 1967 tarihli Ceza Kanunu'nun 1. bölüm, 3. maddesi<sup>1015</sup> ile 2008 tarihli Ceza Adaleti ve Göç Yasası'nın 76. maddesi<sup>1016</sup> meşru müdafaa hakkına yer vermektedir. İngiliz iç hukuku, meşru müdafaa hakkının kullanılabilmesi için aciliyet ve gereklilik kıstaslarını şart koşmaktadır.<sup>1017</sup> İngiliz mevzuatının meşru müdafaa hakkı bağlamında zengin olduğunu savunan Gaston, İngiliz yargısının söz konusu hakkın standartlarının belirlenmesi noktasında başarısız olduğunu ileri sürmektedir.<sup>1018</sup>

### 3.9.3. Almanya

2002'de ABD ile birlikte Afganistan'a askeri kuvvet göndermeye başlayan Almanya, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ilk defa olarak sınırdışında faaliyet göstermeye başlamıştır.<sup>1019</sup> Alman askeri birlikleri, 2007 yılına kadar ülkenin kuzeyinde istikrarlı bir ortam oluşturulması ve yeniden inşa faaliyetlerinde bulunmuşlardır.<sup>1020</sup> Alman birliklerinin 2007'ye kadarki faaliyetlerini birinci safha olarak niteleyen Schmitt, 2007 ile 2008 arası dönemi mevcut askeri izinlerin yeterli olmadığına belirlendiği ikinci safha olarak isimlendirmiş, 2009 ile 2014 arası dönemi de COIN operasyonlarına aktif katılımın sağlandığı üçüncü safha olarak nitelendirmiştir.<sup>1021</sup> Alman askeri birlikleri uyuşturucu ticareti ve kuzeyli grupların çatışmaları gibi önemli sorunlarla karşılaşmış olsa da, hükümetin belirlemiş olduğu 2003 tarihli konsept gereği askeri kuvvet kullanımı konusunda sınırlı bir hareket alanına sahip olmuştur.<sup>1022</sup> Alman birliklerinin zaman zaman askeri kuvvet kullanma gereksinimi duymalarına rağmen, angajman kurallarının politik bileşeninin aldığı kararlar neticesinde askeri faaliyetler kısıtlı bir alanda gerçekleştirilmiştir.

Afgan hükümeti ve UNAMA personelinin korunması görevlerinde bulunan Alman birliklerinin, görev tanımları ile sahip oldukları kuvvet kullanma yetkilerini gözden geçiren Alman

---

<sup>1013</sup> Gaston, **When Looks Could Kill Emerging State Practice on Self-Defense and Hostile Intent**, a.g.e., s. 45

<sup>1014</sup> Gaston, "Reconceptualizing Individual or Unit Self-Defense as a Combatant Privilege", s. 297

<sup>1015</sup> Criminal Law Act 1967

<sup>1016</sup> Criminal Justice and Immigration Act 2008

<sup>1017</sup> Gaston, "Reconceptualizing Individual or Unit Self-Defense as a Combatant Privilege", s. 299

<sup>1018</sup> Gaston, "Reconceptualizing Individual or Unit Self-Defense as a Combatant Privilege", s. 301

<sup>1019</sup> Rob Broomby, (04.03.2002), "German Special Forces In Action", **BBC**

<sup>1020</sup> Olivier Schmitt, "French Military Adaptation in the Afghan War: Looking Inward or Outward?", **Journal of Strategic Studies**, 40(4), 2017, s. 585

<sup>1021</sup> Schmitt, "French Military Adaptation in the Afghan War: Looking Inward or Outward?", a.g.e., s. 585

<sup>1022</sup> Schmitt, "French Military Adaptation in the Afghan War: Looking Inward or Outward?", a.g.e., s. 586

hükümeti, bu yetkilerle orantılı olacak şekilde birliklerin koruma misyonuna son vererek, güvenli ortamın oluşturulması hususunda destek verme misyonunun uygulanmasını kabul etmiştir.<sup>1023</sup> Nisan 2010'da Kunduz'da devriye gezen Alman askerlerine karşı Taliban tarafından gerçekleştirilen saldırılarda Alman askerlerinin hayatlarını kaybetmesi,<sup>1024</sup> politik bileşenin angajman kurallarını daha da esnetmesi adına önemli bir gelişme olmuştur. ISAF'a destek veren diğer NATO müttefik güçlerinin, Alman birliklerinin sahip olduğu kısıtlı misyona ilişkin getirmiş oldukları eleştiriler de angajman kurallarının esnetilmesinin nedenleri arasında yer almaktadır.<sup>1025</sup> Yeni angajman kuralları ile birlikte düşmanın takip edilmesi ve silahlı kuvvet kullanımına ilişkin olarak önleyici müdahalelere dahi izin verilmeye başlanmıştır.<sup>1026</sup> Bununla birlikte, düşmanca niyet olarak nitelenebilecek durumlarda bile kuvvet kullanımına izin verilmiştir.<sup>1027</sup> Ayrıca çok sayıda ofansif operasyonun başlatılması ve yerel komutanların taktiksel düzeyde misyonu şekillendirmelerine izin verilmesi, yeni angajman kuralları ile ortaya çıkan gelişmeler arasında yer almaktadır.<sup>1028</sup>

Alman birliklerinin sahip olduğu meşru müdafaa hakkı Alman iç hukukuna dayanmaktadır.<sup>1029</sup> “Acil Savunma” ve “Acil Yardım” başlıkları altında Alman Ceza Kodu'nun 32 ile 35. bölümü arasında yer alan meşru müdafaa,<sup>1030</sup> acil bir durumda yasal olmayan saldırı karşısında, şahsın kendisinin veya bir başkasının korunması adına başvurulabilecek bir hak olarak tanımlanmıştır.<sup>1031</sup> Korku veya terör nedeniyle meşru müdafaanın sınırlarının aşılması durumunda cezai sorumluluk bulunmadığı ise 33. bölümde belirtilmiştir. Ulusal meşru müdafaa hakkına ilişkin parametrelerden biri olan gereklilik de, bölüm 34 altında düzenlenmiştir.

### 3.9.4. Fransa

Fransa 2001'den itibaren Afganistan'a asker göndermeye başlamış, 2007 yılına kadar Kabil'de devriye görevi ve Afgan güçlerinin eğitilmesi gibi sınırlı faaliyetlerde bulunmuştur.<sup>1032</sup> Dönemin Cumhurbaşkanı Sarkozy'nin Amerikan yanlısı politikaları gereği, NATO'nun yeniden

---

<sup>1023</sup> Schmitt, “French Military Adaptation in the Afghan War: Looking Inward or Outward?”, a.g.e., s. 587

<sup>1024</sup> “Four German Soldiers Killed in Afghanistan”, (15.04.2010), *Spiegel*

<sup>1025</sup> Gaston, **When Looks Could Kill Emerging State Practice on Self-Defense and Hostile Intent**, a.g.e., s. 39

<sup>1026</sup> Gaston, **When Looks Could Kill Emerging State Practice on Self-Defense and Hostile Intent**, a.g.e., s. 39

<sup>1027</sup> Gaston, **When Looks Could Kill Emerging State Practice on Self-Defense and Hostile Intent**, a.g.e., s. 39

<sup>1028</sup> Schmitt, “French Military Adaptation in the Afghan War: Looking Inward or Outward?”, a.g.e., s. 588

<sup>1029</sup> Gaston, **When Looks Could Kill Emerging State Practice on Self-Defense and Hostile Intent**, a.g.e., s. 38

<sup>1030</sup> German Criminal Code 1998

<sup>1031</sup> Gaston, **When Looks Could Kill Emerging State Practice on Self-Defense and Hostile Intent**, a.g.e., s. 38

<sup>1032</sup> Schmitt, “French Military Adaptation in the Afghan War: Looking Inward or Outward?”, a.g.e., s. 581

entegre edilmesi ile Afganistan'a ilave asker gönderileceğine ilişkin açıklamalar,<sup>1033</sup> Fransa'nın 2001'den beri bölgedeki pozisyonunun değiştiğini göstermektedir. Bununla birlikte Ağustos 2008'de Kabil yakınlarında 10 Fransız askerinin Taliban tarafından kurulan bir tuzakta hayatını kaybetmesi, 1983'te Lübnan'daki bombalı saldırı sonucu 58 Fransız askerinin hayatını kaybetmesi olayından sonraki ikinci büyük trajedi olarak kayda geçmiş, operasyonlara soğuk bakan Fransız halkının desteği alınmış ve bu olay Afganistan'daki Fransız birlikleri için bir dönüm noktası olmuştur.<sup>1034</sup> Bu dönüm noktası ile birlikte, Fransız birlikleri 2009'dan itibaren Taliban'a karşı operasyonlarına başlamıştır.<sup>1035</sup>

Fransız birlikleri ile Taliban arasında başlayan silahlı çatışmalar kuvvet kullanımı, meşru müdafaa ve birliklerin uymakla yükümlü oldukları angajman kurallarını gündeme getirmiştir. Angajman kuralları, birliklerin tehlikeye atılmaması adına gizlilik derecesinde olsa da, meşru müdafaa hakkının dayandırıldığı temeller, birliklerin kuvvet kullanma düzeylerini doğrudan etkilemektedir. Bu noktada, Fransız birlikleri için bilinmesi gereken en önemli husus, askerlerin sahip oldukları meşru müdafaa haklarının doğrudan Fransız iç hukukuna dayanıyor olmasıdır.<sup>1036</sup> Fransız Ceza Kanunu 2. bölüm madde 122 (1) ve madde 122 (8), cezai sorumluluğun ortadan kalktığı durumlara yer vermektedir.<sup>1037</sup> Madde 122 (5)'te yer verilen meşru müdafaa hakkına göre, kişinin kendisinin veya bir başkasının haksız bir saldırıya maruz kalması halinde, meşru müdafaa'nın gerekliliği çerçevesinde ve orantılı olarak saldırılara verilen cevaplar cezai sorumluluğun istisnaları olarak kabul edilmektedir. Benzer şekilde, 2005 tarihli Fransız Savunma Kanunu'nun L4123-12-II maddesine göre Fransız askeri personeli şu durumlarda Fransa sınırları dışındaki eylemlerinden dolayı cezai sorumluluktan muaf tutulmaktadır: Görevin icrası için gerekli olan eylemler, Fransa'nın taraf olduğu uluslararası andlaşmalar ve teamül hukuku dahil olmak üzere uluslararası hukuk kurallarını ihlal etmeyen eylemler ve yürürlükteki angajman kurallarına aykırı olmayan eylemler.<sup>1038</sup>

Afganistan'da faaliyet gösteren Fransız askerlerinin sahip oldukları meşru müdafaa haklarının dayanağı, görüldüğü üzere Fransız iç hukuku içerisinde yer almaktadır. Bu yönüyle Fransız yaklaşımı, Birleşik Krallık ve Almanya uygulamaları ile paralellik göstermektedir. Diğer taraftan, meşru müdafaa hakkını ulusal meşru müdafaa hakkına dayandıran ABD uygulaması ile de ciddi farklılıklara sahiptir. Dahası, Fransa'nın meşru müdafaa hakkına dair sahip olduğu yaklaşım, gerek

---

<sup>1033</sup> Barbara Jankowski, **War Narratives in a World of Global Information Age France and the War in Afghanistan**, IRSEM, Paris, 2013, s. 15

<sup>1034</sup> Jankowski, a.g.e., s. 15; Olivier, "French Military Adaptation in the Afghan War: Looking Inward or Outward?", a.g.e., s. 583

<sup>1035</sup> Schmitt, "French Military Adaptation in the Afghan War: Looking Inward or Outward?", a.g.e., s. 583

<sup>1036</sup> Gaston, "Reconceptualizing Individual or Unit Self-Defense as a Combatant Privilege", s. 291

<sup>1037</sup> French Criminal Code 2005

<sup>1038</sup> Gaston, **When Looks Could Kill Emerging State Practice on Self-Defense and Hostile Intent**, a.g.e., s. 35



Avrupalı müttefiklerinden gerekse de ABD'nin uygulamalarından bir noktada ayrılmaktadır. Fransa, ISAF içerisindeki ülkelerle kıyaslandığında, meşru müdafaa hakkını –ABD'nin tam tersi bir şekilde- oldukça dar bir şekilde yorumlamıştır.<sup>1039</sup> Düşmanca niyet anlamına gelen fiillere cevap verilmesi konusunda Fransız uygulamasını yorumlayan hukuk danışmanları ve askerler, “tehdidin yakın olması” kriterini ciddi bir titizlikte değerlendirdiklerini belirterek, “ön alıcı kuvvet kullanma”ya (*preemptive force*) başvurmadıklarını belirtmişlerdir.<sup>1040</sup> Meşru müdafaa ve düşmanca niyet noktasında Amerikan uygulamasından çok farklı olduklarını belirten Fransız askerleri, ABD'nin yaptığının aksine havan topu ve buna benzer şekilde ağır silah taşıyanlara karşı meşru müdafaa hakkının kullanılamayacağını ve henüz tehdit oluşturmamış bu durumların düşmanca niyet şeklinde algılanamayacağını ifade etmişlerdir.<sup>1041</sup>

### 3.10. Afganistan'da Angajman Kurallarından Kaynaklanan Kazalar

2001'de başlayıp 2014 tarihine kadar devam eden Afganistan operasyonu, çok sayıda devletin sürece dahline şahit olmuştur. Her bir destekçi devletin operasyondan beklentileri, operasyona vermiş olduğu destek şekli ve miktarı, operasyon için belirlenen ortak kurallara yaklaşımı ve kendi hukuki rejimi farklılık göstermektedir. Bu farklılıklar doğal olarak angajman kurallarının hazırlanmasını ve bu kurallara uyulmasını da zorlaştırmaktadır. Bu şartlar altında hazırlanan angajman kuralları, kendi içinde bir takım eksiklikler barındırmaktadır. Angajman kuralları hazırlanırken kullanılan dil, angajman kuralları eğitiminin verilmemesi veya eksik verilmesi ve netice itibarıyla bu kuralların ihlal edilmesi önemli sorunlar olarak tespit edilmiştir. Bu sorunlar ise sahada asker kayıpları ile sonuçlanmıştır. Afganistan operasyonu sürecinde angajman kurallarından kaynaklı çok sayıda hadise meydana gelmiştir. Bu hadiselerin sonucunda bazen siviller, bazen de askeri personellerden hayatını kaybedenler olmuştur. Takip eden başlıklar altında angajman kurallarının uygulanmasından kaynaklı iki olaya yer verilmiştir. Angajman kurallarının sorunlu olması ve ihlal edilmesi ile bu kuralların çok kısıtlayıcı bir şekilde hazırlanmış olması, aşağıdaki olayların sebepleri olarak bilinmektedir.

#### 3.10.1. Tarnak Olayı

Afganistan müdahalesinin başlarında vuku bulan ve Tarnak Olayı olarak kayıtlara geçen kaza, 17 Nisan 2002 akşamında, Afganistan'ın Kandahar vilayeti yakınlarında meydana gelmiştir.<sup>1042</sup> Kanada ordusuna bağlı Üçüncü Hafif Piyade Taburu'nun, El-Kaide'ye ait eski bir eğitim üssünde gece eğitimi yapması esnasında, ABD F-16 savaş uçağı tarafından yanlışlıkla ateş

<sup>1039</sup> Gaston, *When Looks Could Kill Emerging State Practice on Self-Defense and Hostile Intent*, a.g.e., s. 33

<sup>1040</sup> Gaston, *When Looks Could Kill Emerging State Practice on Self-Defense and Hostile Intent*, a.g.e., s. 35

<sup>1041</sup> Gaston, *When Looks Could Kill Emerging State Practice on Self-Defense and Hostile Intent*, a.g.e., s. 36

<sup>1042</sup> Jeter, a.g.e., s. 377

açılmış, kaza sonucu 4 Kanada askeri hayatını kaybetmiş, 8'i de yaralanmıştır.<sup>1043</sup> Gece eğitimi için Tarnak Çiftliğine gelen Kanada askerleri, yakın saldırıda zırhlı araca saldırı taktiklerini uygulamak için bir simülasyon oluşturmuşlardır.<sup>1044</sup> O sırada Kandahar bölgesinden geçen ABD F-16 savaş uçağı pilotları Harry Schmidt ve William Umbach, gece karanlığında Kanada askerlerinin ateşledikleri silahları fark etmiş ve bu durumu kendileri için bir tehlike olarak yorumlamıştır.<sup>1045</sup> Pilot Umbach öncelikle koordinatların belirlenmesi için izin talep etmiş ve hava radar sistemi (AWACS) gerekli izni vermiştir.<sup>1046</sup> Yerden kendilerine ateş açıldığını AWACS'a bildiren pilot Umbach, yirmi milimetrik canon ile cevap vermek için yeni bir izin talep etmiştir.<sup>1047</sup>

AWACS tarafından pilotlara verilen ilk talimatta, angajman kuralları gereği F-16'lar için bir tehdit unsuru yok ise oradan uzaklaşılması gerektiği belirtilerek, talep reddedilmiştir.<sup>1048</sup> AWACS tarafından verilen ikinci talimatta da yerden yapılan ve düşmanca bir hareket olarak yorumlanan eyleme yönelik herhangi bir müdahale yapılmaması gerektiği belirtilmiş, pilotlardan ilave bilgiler istenmiştir.<sup>1049</sup> AWACS'tan gelen ateş etmeme emrine karşılık, yerde duran ve ellerindeki silahlarla kendilerine ateş açıldığını savunan pilot Umbach, meşru müdafaa hakkına başvurduğunu söyleyerek yerdekileri bombalamıştır.<sup>1050</sup> Bombalamadan yaklaşık 40 saniye sonra pilotları bilgilendiren AWACS, yerdekilerin müttefik olduklarını bildirmiştir.<sup>1051</sup> F-16 uçağı tarafından müdahale edilen olay, değerlendirme süreci dahil başından sonuna kadar 2 dakika 5 saniye içinde gerçekleşmiş, Kanadalı 4 askerin ölümüne 8 askerin de yaralanmasına sebep olmuştur.<sup>1052</sup>

Olayın ardından ABD Savunma Bakanlığı ve Kanada Ulusal Savunma Bakanlığı eş zamanlı olarak 19 Nisan 2002'de soruşturma başlatmışlardır.<sup>1053</sup> Ayrıca, Kanada tarafından kurulan Tarnak Soruşturma Komisyonu olayla ilgili araştırma başlatarak ABD'li ve Kanadalı askeri yetkilerle görüşmeler sağlamış, ancak bombalama eylemini gerçekleştiren pilot Schmidt ile doğrudan görüşmeyerek pilotun yazılı savunmasını almıştır.<sup>1054</sup> İki ülke tarafından yürütülen soruşturma

---

<sup>1043</sup> Mark Yaniszewski, "Reporting on Fratricide: Canadian Newspapers and the Incident at Tarnak Farm, Afghanistan", **International Journal**, 62(2), 2007, s. 363

<sup>1044</sup> Yaniszewski, a.g.e., s. 363

<sup>1045</sup> David Mutimer, **Canadian Annual Review of Politics and Public Affairs 2002**, University of Toronto Press, London. 2008, s. 73

<sup>1046</sup> Jeter, a.g.e., s. 402

<sup>1047</sup> Dungan, a.g.e., s. 317

<sup>1048</sup> Robert E Rasmussen, **The Wrong Target The Problem Of Mistrargeting Resulting In Fratricide And Civilian Casualties**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Faculty of the Joint Advanced Warfighting School, 2007, s. 62

<sup>1049</sup> Dungan, a.g.e., s. 317

<sup>1050</sup> Dungan, a.g.e., s. 317

<sup>1051</sup> Dungan, a.g.e., s. 317-318

<sup>1052</sup> Dungan, a.g.e., s. 318

<sup>1053</sup> Mutimer, a.g.e., s. 73

<sup>1054</sup> Mutimer, a.g.e., s. 73

sonucuna göre, yerden F-16'lara doğru yapılan atışların uçaklar için risk oluşturmadığı, pilot Schmidt'e koordinat belirleme için izin verildiği fakat bombalama için izin verilmediği teyit edilmiştir.<sup>1055</sup> Soruşturma sonucu teyit edilen bir diğer husus ise Kanadalıların, Tarnak çiftliğinde gece eğitimi yapacaklarına dair bildirim yapıldığı olmuştur ki bu da ABD'nin süreci yönetme konusunda başarısız olduğunu göstermiştir.<sup>1056</sup> Bunun üzerine ABD hava kuvvetleri, pilot Schmidt'i 4 kişinin taksirle öldürülmesi ve 8 kişiye karşı saldırı eylemi ile suçlarken, diğer pilot Umbach da yardım ve yataklık ile suçlanmıştır.<sup>1057</sup> Sonuç itibarıyla, askeri mahkemece yargılanan pilotlardan Schmidt cezai bir yaptırıma maruz kalmayıp sadece görevden alınarak para cezasına çarptırılmış, Umbach ise kınama cezası olarak ordudan emekli edilmiştir.<sup>1058</sup>

Tarnak Olayı, Afganistan operasyonunu iki farklı açıdan etkilemiştir. Birincisi, operasyonun birinci yılında gerçekleşen bu olay, iki müttefik devlet arasında güven sorgulamasına neden olmuştur. Tarnak olayı üzerinde bir değerlendirme yapan Stewart, terörizm tehdidinin kısmen ABD politikaları tarafından yönlendirildiğine dair Kanada'da bir algının doğrudan olmasa da oluştuğunu savunmaktadır.<sup>1059</sup> ABD'nin olaylara aşırı tepki verdiğini belirten Stewart, Kanadalıların söz konusu politikalar ve aşırı tepkiler konusunda kendilerini iyi ayırtabileceklerini ifade etmektedir.<sup>1060</sup>

Tarnak Olayının Afganistan operasyonu üzerindeki ikinci etkisi ise şüphesiz angajman kuralları bağlamında olmuştur. Henüz 1 yıllık bir geçmişe sahip olan bir operasyonda, ABD pilotlarının angajman kurallarına uymama nedeniyle müttefiklerine zarar vermesi, operasyonun devamına ilişkin endişelere neden olmuştur. Bu açıdan Tarnak Olayının yaşandığı dönemde var olan angajman kurallarını hatırlamak ve F-16 pilotlarının tam olarak neyi ihlal ettiklerini değerlendirmek yerinde olacaktır.

Olayın yaşandığı dönem itibarıyla, 2000 tarihli Daimi Angajman Kuralları Yönergesi tüm ABD birlikleri için geçerli angajman kurallarıdır. Daimi Angajman Kuralları, askeri birliklerin her türlü düşmanca hareket veya açık düşmanca tehdide karşı korunması noktasında mevcut her türlü önlemi almaları için birlik komutanlarının yetki ve yükümlülüğe sahip olduklarını belirtmektedir.<sup>1061</sup> Tehdit durumunda tanınan bu meşru müdafaa hakkının ise bir takım sınırları

---

<sup>1055</sup> Mutimer, a.g.e., s. 73-74

<sup>1056</sup> Mutimer, a.g.e., s. 74

<sup>1057</sup> Mutimer, a.g.e., s. 74

<sup>1058</sup> CBC, "Friendly Fire' Pilot Relives Incident", <https://www.cbc.ca/news/world/friendly-fire-pilot-relives-incident-1.552827>, 2005, (25.10.2018)

<sup>1059</sup> John Stewart, **Strangers with Memories: The United States and Canada from Free Trade to Baghdad**, McGill-Queen's University Press, Kanada.2017, s. 107

<sup>1060</sup> Stewart, a.g.e., s. 107

<sup>1061</sup> Dungan, a.g.e., s. 315

mevcuttur. Daimi Angajman Kuralları, meşru müdafaa hakkının kullanılabilmesi için “gereklilik” ve “orantılılık” kriterlerinin sağlanması gerektiğini belirterek, bu iki kriteri de ayrıca tanımlamıştır.<sup>1062</sup> Hava birlikleri için de hükümler içeren Daimi Angajman Kuralları, hava birliklerinin kendilerine yöneltilmiş ağır silahlı bir tehdit bulunması halinde her zaman için meşru müdafaa haklarının olduğunu belirtmektedir.<sup>1063</sup> Bununla birlikte, Daimi Angajman Kurallarının hava birliklerine ilişkin sahip olduğu iki önemli kısıtlama da mevcuttur:<sup>1064</sup> Birincisi, hava araçlarının kasti bir şekilde düşman uçaksavarların menziline girmemesi, bu ünitelere angaje olmaması ve yok etmemesidir. İkincisi ise, hava komutanlığının izni olmadan belirli bir yüksekliğin (15 bin fit) altına inmemeleri gerektiğidir.

İlgili döneme ait angajman kuralları yönergesi ekseninde Tarnak Olayı değerlendirildiğinde, başka parametreler olmakla birlikte, genel itibarıyla pilotların angajman kurallarına aykırı hareket ettikleri görülmektedir. Öncelikle belirtilmesi gereken husus, her iki pilotta Daimi Angajman Kuralları kapsamında kendi bireysel birimlerinin komutanıdır ve doğal olarak meşru müdafaa hakkına başvurma yetkileri vardır.<sup>1065</sup> Lakin pilotlar tarafından vurulan hedefler, kendileri için bir tehdit unsuru olmamıştır. Nitekim gereklilik prensibi açısından olaya bakıldığında, uçaklara yönelik bir tehdidin bulunmamasından dolayı yapılan müdahale gereklilik ilkesinin açık bir ihlalidir. Pilotlar, Daimi Angajman Kurallarındaki hava araçlarına ilişkin kısıtlamalardan haberdar olmalarından dolayı, koordinat belirleme adına alçalma gereksiniminin izne tabi olduğunu bilerek AWACS’tan izin talep etmiş, lakin hedefin vurulmaması yönünde AWACS tarafından verilen iki kesin talimata da uymamışlardır.

İki pilotun angajman kurallarını ihlal etmesi, şüphesiz Tarnak Olayının temel sebebidir. Lakin yukarıda da değinildiği üzere olaya ilişkin başka parametreler de mevcuttur. Dungan’ın üzerinde durduğu şu hususlar, Tarnak Olayının oluşmasında etkisi olan gerçekler olarak tanımlanmıştır:<sup>1066</sup> Angajman Kuralları Yönergesinin iyi bir şekilde hazırlanmaması, özellikle de meşru müdafaa hakkının ne olduğu ve nasıl kullanılacağına dair eksikler, aşırı genel ve baskıcı ifadelerin kullanılması; havacı birlikler dahil olmak üzere angajman kuralları eğitiminin tam olarak verilememesi. Sayılan bu sebepler, angajman kurallarının hazırlanması ve ilgili kesime aktarılmasına ilişkin sorunlardır.

---

<sup>1062</sup> Dungan, a.g.e., s. 315-316

<sup>1063</sup> Dungan, a.g.e., s. 316

<sup>1064</sup> Dungan, a.g.e., s. 316

<sup>1065</sup> Jeter, a.g.e., s. 400

<sup>1066</sup> Dungan, a.g.e., s. 318-322

### 3.10.2. Ganjal Muharebesi

Obama'nın ABD başkanı seçilmesi ve General Stanley A. McChrystal'ın ISAF'ın başına geçmesiyle birlikte, genelde Afganistan stratejisine özel de ise angajman kurallarına ilişkin önemli değişiklikler gerçekleştirilmiştir. COIN stratejisinin ele alındığı bölümde etraflıca ele alınan bu döneme ilişkin olarak başkan Obama ve General McChrystal ciddi eleştirilere maruz kalmışlardır. Taliban'la mücadele sürecinde angajman kurallarının önemli bir oranda kısıtlanması, Bond'un da belirttiği üzere, Ganjal hadisesinin Vietnam'dakine benzer bir şekilde vuku bulmasına neden olmuştur.<sup>1067</sup>

Kısıtlı angajman kuralları nedeniyle trajediye dönüşen Ganjal Muharebesi'nin gerçekleşmesi şu şekilde olmuştur.<sup>1068</sup> Ganjal Muharebesi olarak isimlendirilen bu trajedi, 8 Eylül 2009 tarihinde Pakistan sınırına yakın Kunar vilayetinin Ganjal Köyü yakınlarında yaşanmıştır. Afgan sınır polis danışmanı William D. Swenson ile bir grup ABD askeri ve Afgan sınır polisleri, devriye ekibinden ayrılarak araçsız bir şekilde şafak sökmeden önce Ganjal Köyüne girmişlerdir. Güvenlik güçlerinin köye girmesi ile birlikte, bazı ev ve müstahkem yapılara gizlenmiş 60 Taliban üyesi, ağır silahlar, havan topları, roketler, el bombaları ve makineli tüfeklerle devriye gezen ABD ve Afgan güçlerine saldırmışlardır. ABD askerinin öldürüldüğünün telsizden duyulması üzerine harekete geçen Deniz Piyade Çavuşu Meyer, derhal olay yerine intikal etmiştir. Çavuş Meyer, muharebe bölgesine intikal ederek, Afgan ve ABD'li yaralıları olay yerinden çıkardığını ifade etmiştir.<sup>1069</sup> ABD ve Afgan birliklerini düşükleri tuzaktan kurtarmaya çalışan Meyer, bu cesur davranışı nedeniyle 15 Eylül 2011'de "Kongre Onur Madalyası" ile şereflendirilmiştir.<sup>1070</sup> Fakat yaklaşık 10 saat süren çatışma sonucunda 4 ABD askeri, 8 Afgan Ulusal Ordu mensubu ve 1 de çevirmen hayatını kaybetmiştir.<sup>1071</sup>

2001 ile başlayan Afganistan müdahalesinde, senaryo ve kayıplar dikkate alındığında benzer onlarca çatışma olduğu söylenebilir. Lakin Ganjal Muharebesi'ni özel kılan husus, kayıpların temel sebebinin angajman kuralları olmasıdır. Ganjal Muharebesi üzerine kendisiyle mülakat yapılan Çavuş Meyer, Ganjal'da çatışan ve Taliban tarafından çevrelenen askerlerin başındaki Üsteğmen Johnson'un, telsizle operasyon merkez üssünü arayarak topçu desteğinin verilmesini talep ettiğini

---

<sup>1067</sup> Joseph Bond, "What was the difference of the military rules of engagement in Afghanistan and Iraq during both the Bush and Obama Administrations?", **Quora**, <https://www.quora.com/What-was-the-difference-of-the-military-rules-of-engagement-in-Afghanistan-and-Iraq-during-both-the-Bush-and-Obama-Administrations>, 2015, (24.10.2018)

<sup>1068</sup> J D Leipold, "Battle Of Ganjal: Army's First Officer To Receive Medal Of Honor From OIF/OEF Recounts Ambush", **U.S. Army**, [https://www.army.mil/article/113102/battle\\_of\\_ganjal\\_armys\\_first\\_officer\\_to\\_receive\\_medal\\_of\\_honor\\_from\\_oifoe\\_f\\_recounts\\_ambush](https://www.army.mil/article/113102/battle_of_ganjal_armys_first_officer_to_receive_medal_of_honor_from_oifoe_f_recounts_ambush) (24.10.2018)

<sup>1069</sup> Amore, a.g.e., s. 40

<sup>1070</sup> Amore, a.g.e., s. 439-440

<sup>1071</sup> Leipold, a.g.e.

ifade etmiştir.<sup>1072</sup> Üsteğmen ve beraberindeki 3 ABD askerinin bulunduğu konumun köye çok yakın olması gerekçesiyle topçu desteğinin verilemeyeceği üsteğmen Johnson'a söylenmiştir.<sup>1073</sup> Destek talebi çatışma boyunca tekrarlanmış olsa da, herhangi bir hava desteği veya topçu desteği gönderilmemiş, üsteğmen Johnson ve beraberindeki 3 ABD askeri yaşamını yitirmiştir.<sup>1074</sup> Olay sonrası yapılan soruşturmada ihmali bulunduğu belirtilen 2 askere kınama cezası verilmiştir.<sup>1075</sup> Yaklaşık 10 saatlik çatışma sürecinde merkez üssünden talep edilen hava ve topçu desteğinin verilmemesi, General McChrystal tarafından yayımlanan askeri direktifin, sivillerin korunmasına öncelik tanınmasından ileri gelmektedir. General McChrystal'ın direktifinden dolayı hava desteğinin verilmediği yönündeki söylemler ABD Savunma Bakanlığı tarafından yalanlanmış olsa da hadise sonrası başlatılan soruşturmada ifadesi alınan bir asker, sorunun kaynağının kısıtlı angajman kuralları olduğunu itiraf etmiştir.<sup>1076</sup>

General McChrystal'ın askeri direktifinin ele alındığı bölümde de ifade edildiği üzere, hava desteğinin verilmesi bir takım özel şartlara bağlanmıştır. Birliklerin güvenliği için gizlilik derecesine sahip olan direktifte, hava desteğinin verilmesi esnasında sivil kayıpların yaşanmamasına çok dikkat edildiği bilinmektedir. Lakin yaklaşık 10 saat süren Ganjal Muharebesi'nde defalarca yinelenen hava desteği talebi, açık bir şekilde direktifin sivil kayıpların önlenmesi adına yorumlandığını göstermektedir. Buradan anlaşıldığı üzere, Ganjal Muharebesi hali hazırda kısıtlı olan angajman kurallarının çok dar bir şekilde yorumlanmasının bir sonucu olarak kayıtlara geçmiştir. Akabinde General David Petraeus ISAF komutasını devralarak, askeri birliklerin güvenliğini ön plana çıkartan esnek angajman kurallarını yayımlamıştır.<sup>1077</sup>

### **3.11. NATO'nun Yeni Görevi “Kararlı Destek Misyonu” ve Bu Dönemde Uygulanan Angajman Kuralları**

1 Haziran 2015'te başlayan RSM, Afgan güvenlik güçlerinin eğitimi, danışmanlığı ve desteğine ilişkin görevlendirilmiştir.<sup>1078</sup> 30 Eylül 2014 tarihinde Afganistan ile NATO arasında imzalanan Kuvvetlerin Statüsü Andlaşması, 27 Kasım 2014'te Afganistan Parlamentosu tarafından

---

<sup>1072</sup> Amore, a.g.e., s. 41

<sup>1073</sup> Amore, a.g.e., s. 41

<sup>1074</sup> Amore, a.g.e., s. 41

<sup>1075</sup> Amore, a.g.e., s. 42

<sup>1076</sup> Jain Overton, “Air Power in Afghanistan How NATO Changed the Rules, 2008-2014”, **AOAV**, <https://aoav.org.uk/2015/report-nato-had-to-change-air-strikes-rules-to-reduce-civilian-deaths-in-afghanistan/>, 2014, (10.01.2019), s. 15

<sup>1077</sup> Amore, a.g.e., s. 67

<sup>1078</sup> NATO, “Resolute Support Mission (RSM): Key Facts and Figures”, [https://www.nato.int/nato\\_static\\_fl2014/assets/pdf/pdf\\_2018\\_04/20180425\\_2018-04-RSM-Placemat.pdf](https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_04/20180425_2018-04-RSM-Placemat.pdf), 2018, (29.10.2018)

onaylanarak RSM'nin yasal dayanağını oluşturmuştur.<sup>1079</sup> NATO ile yapılan anlaşmayla birlikte Afganistan Devleti, ABD ile de ikili bir güvenlik anlaşması imzalamıştır.<sup>1080</sup> Söz konusu bu iki anlaşmaya göre NATO ve ABD güçlerinin özdeş bir rejim altında hareket ettiği, anlaşmaların içerik ve söylem olarak birbirleriyle örtüştüğü, ortak bir müzakere ile geliştirildiği ve doğal olarak bir uyum içerisinde uygulanması gerektiği belirtilmektedir.<sup>1081</sup> Bu iki anlaşma dikkate alındığında, RSM yasal dayanağı açısından ISAF'tan ayrılmaktadır. Oslon'un dikkat çektiği üzere,<sup>1082</sup> ISAF 11 Eylül saldırılarına cevaben meşru müdafaa hakkına başvurulmak suretiyle başlatılan bir operasyon iken, RSM kuvvetler statüsü anlaşmasının 2. maddesinde belirtildiği üzere Afganistan Devleti'nin rızası sonucu ülkede faaliyetlerine başlamıştır. Ayrıca, 12 Aralık 2014 tarih ve 2189 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararı da RSM'nin yasal dayanaklarından birini oluşturmaktadır.<sup>1083</sup> 5 Eylül 2014 tarihli Galler Zirvesi'nde alınan kararlara değinen Konsey kararı, ISAF sonrası NATO'nun RSM ile birlikte savaş dışı destek, danışmanlık ve eğitim hizmetlerine vurgu yapmıştır. Kararda, NATO ile Afganistan arasında yapılan ikili anlaşmanın ve Afganistan Devleti'nin davetinin, RSM için önemli bir dayanak olduğu da açıkça belirtilmiştir.

Savaş dışı faaliyetler için oluşturulan RSM, bunun dışında diğer bir takım farklarla ISAF'tan ayrılmaktadır. Birincisi, eğitim, danışmanlık ve destek hizmeti veren RSM, ISAF'ın aksine, İç İşleri ve Savunma Bakanlığı, Ulusal Güvenlik Direktörlüğü ve üst düzey askeri yetkilerle çalışması öngörülen bir misyondur.<sup>1084</sup> RSM personeli Afgan güvenlik güçlerinin savaşına doğrudan katılmayacak olmakla birlikte, ISAF'ın da yapmış olduğu gibi, eğitim amaçlı personel seçimi, lojistik tedarik, dağıtım ve benzeri hususlarda Afgan yetkililere stratejik ve operasyonel planların hazırlanması hususunda yardım edeceklerdir.<sup>1085</sup> Sayısal olarak durum değerlendirildiğinde de iki misyon arasında önemli farklar olduğu görülmektedir. ISAF misyonu, katılımın en yoğun olduğu dönem olan 2011 yılında 132 bin askeri bünyesinde bulundururken, RSM'nin 13 bin kişilik sınırlı

---

<sup>1079</sup> NATO, "Resolute Support Mission (RSM): Key Facts and Figures", a.g.e.; Anlaşma için bkz: NATO, "Agreement between the North Atlantic Treaty Organization and the Islamic Republic of Afghanistan on the Status of NATO Forces and NATO personnel conducting mutually agreed NATO-led activities in Afghanistan" [https://www.nato.int/cps/ic/natohq/official\\_texts\\_116072.htm?selectedLocale=en](https://www.nato.int/cps/ic/natohq/official_texts_116072.htm?selectedLocale=en) , 2014,(29.10.2018)

Andlaşmaya bakıldığında genel itibariyle RSM'ye ilişkin tanımlamalar, yetki alanları, katkıda bulunan devletler ve benzeri konulara yer verildiği görülmektedir. RSM Afgan güçlerinin eğitimi, danışmanlığı ve desteklenmesi alanlarında yetkilendirilmiş olmakla birlikte, anlaşmanın 2. Maddesi, söz konusu bu üç görevin hangi Afgan güçlerine ne derece genişletilebileceğine yer vermiştir.

<sup>1080</sup> Sasaoğlu, a.g.e., s. 2

<sup>1081</sup> Peter M Olson, "Introductory Note To Security And Defense Cooperation Agreement Between The United States Of America And The Islamic Republic Of Afghanistan & Agreement Between The North Atlantic Treaty Organization And The Islamic Republic Of Afghanistan On The Status Of Nato Forces And Nato Personnel Conducting Mutually Agreed Nato-Led Activities In Afghanistan", **International Legal Materials**, 54(2), 2015, s. 272

<sup>1082</sup> Olson, a.g.e., s. 272

<sup>1083</sup> BM Güvenlik Konseyi, 2189, 2014

<sup>1084</sup> Philipp Münch, "Resolute Support Light, NATO's New Mission versus the Political Economy of the Afghan National Security Forces", **Afghanistan Analysts Network**, 2015, 1, s. 2

<sup>1085</sup> Münch, a.g.e., s. 2

bir personeli bulunmaktadır.<sup>1086</sup> Ayrıca, ISAF döneminde bölge komutanlıklarının bulunduğu merkezler olan Kabil, Bagram, Herat, Kandahar ve Mezar-ı Şerif, RSM döneminde Eğitim Danışmanlık ve Destek Komutanlıkları olarak düzenlenmiştir.<sup>1087</sup>

1 Haziran 2015'te faaliyetlerine başlayan RSM, Mart 2016'ya kadar ISAF'ın son komutanı General F. Campbell tarafından komuta edilmiştir.<sup>1088</sup> Misyon, Mart 2016'dan Eylül 2018'e kadar General John W. Nicholson'ın kontrolünde bulunduktan sonra,<sup>1089</sup> 2 Eylül 2018 itibariyle General Austin Scott Miller komutayı devralmıştır.<sup>1090</sup> Taliban tehdidi yeni misyonun temel sorunu olmakla birlikte, ISAF misyonu bünyesinde NATO müttefiki ülkelerin silahlı güçlerine yardımcı pozisyondaki Afgan güçleri, RSM içerisinde operasyonların doğrudan sorumluluğunu üstlenen yapı haline gelmiştir. Henüz gelişimini tamamlamamış bu yapı doğal olarak RSM güçleri için bir tehdit oluşturmaktadır.<sup>1091</sup> Buna ilave olarak, IŞİD terör örgütü de Afganistan'da faaliyet göstermeye başlamıştır. Afganistan ülkesinde kalıcı olabilmek için Taliban ve El Kaide ile mücadele eden IŞİD,<sup>1092</sup> sahip olduğu çatışma stratejileri sayesinde 2016-2017 döneminde ciddi sivil kayıplarına neden olmuştur.<sup>1093</sup>

RSM döneminde Afganistan'da istikrar ve güvenliğin sağlanması adına kayda değer bir başarı sağlanamamıştır. Afganistan devlet başkanı Ghani, Taliban ile ön koşulsuz görüşmelerin sağlanabileceğini dile getirmiş olsa da, Taliban tarafından gelen açıklamalarda, yabancı güçlerin ülkeyi terk etmesi gerektiği vurgulanarak, Afganistan hükümeti ile doğrudan görüşmelerin yapılmayacağını, ABD ile görüşülmesi gerektiği açıklanmıştır.<sup>1094</sup> ABD cephesinden gelen açıklamalarda ise Taliban'ın doğrudan Afganistan hükümeti ile görüşmesi gerektiği yinelenmiştir.<sup>1095</sup> Taraflar için yıpratıcı olan 17 yıllık çatışma süreci, barış görüşmelerini gerektirmiş olsa da, koşullar üzerinde anlaşmaların sağlanamaması, sürecin olumlu olarak sonlandırılmamasına neden olmaktadır. RSM döneminde belirlenen ve değişkenlik gösterebilen politikalar, çatışmalarda uygulanan angajman kurallarını da doğrudan etkilemektedir.

---

<sup>1086</sup> Münch, a.g.e., s. 3

<sup>1087</sup> Münch, a.g.e., s. 3

<sup>1088</sup> NATO, "RSM, History", <https://rs.nato.int/about-us/history.aspx> (05.11.2018)

<sup>1089</sup> NATO, "RSM, History", a.g.e.

<sup>1090</sup> NATO, "RSM, Resolute Support Mission Commander", <https://rs.nato.int/about-us/leadership/resolute-support-headquarters/rsm-commander.aspx> (05.11.2018)

<sup>1091</sup> Laviniu Bojor ve Mircea Cosma, "Afghanistan After NATO Withdrawal", **Scientific Bulletin**, 20(1), 2016, s. 113

<sup>1092</sup> Lauren McNally ve Alex Amiral, "The Islamic State in Afghanistan Examining its Threat to Stability", **Middle East Institute Policy Focus Series**, 2016, s. 4

<sup>1093</sup> Sarah Ashraf, "ISIS Khorasan: Presence and Potetial in the Afghanistan-Pakistan Region", **The Henry Jackson Society**, <https://henryjacksonsociety.org/publications/isis-khorasan-presence-and-potential-in-the-afghanistan-pakistan-region/>, 2017, (11.01.2019), s. 3

<sup>1094</sup> Clayton Thomas, "Afghanistan: Background and U.S. Policy in Brief", **CRS Report**, s. 4

<sup>1095</sup> Thomas, "Afghanistan: Background and U.S. Policy in Brief", a.g.e., s. 4



2003'ten beri ülkede faaliyet gösteren NATO, 2016 sonrası RSM'nin eğitim, danışmanlık ve destek faaliyetlerine devam edeceğine, 2020'nin sonuna kadar da finansal desteğin sağlanacağına yönelik bir takım kararlar almıştır.<sup>1096</sup> Afganistan'ın terör örgütleri için yeniden güvenli bir alan haline gelmemesinin temel amaç olduğu yinelenen deklarasyonda, Afganistan devletinin temel sorumluluk sahibi yapı olduğu belirtilmiştir.<sup>1097</sup>

Benzer bir durum ABD için de geçerlidir. 2014 tarihinde RSM'ye ilişkin açıklama yapan başkan Obama, daha önce de ifade edildiği üzere, 2015'te asker sayısının 10 bin civarına düşürüleceğini, 2016'nın sonuna doğru da yalnız Kabil elçiliği bünyesinde askeri birliklerin kalacağını ifade etmiştir.<sup>1098</sup> ABD başkanlığının Obama'dan Donald Trump'a geçmesiyle birlikte, ABD'nin Afganistan politikasına ilişkin değişimler yaşanmıştır. Trump, başkanlık seçimleri sonrasında 21 Ağustos 2017'de Afganistan ve Güney Asya'ya ilişkin yeni stratejisini açıklamıştır.<sup>1099</sup> Trump'ın yeni stratejisi şunları içermektedir: Afganistan'da zaman temelli ayrılmadan ziyade koşul temelli bir ayrılma planının benimsenmesi, diplomatik ve ekonomik katılımın askeri çabalara entegre edilmesi, Pakistan'a karşı daha agresif bir duruş sergileyen ve stratejik bir ortaklığın daha da gelişmesini sağlayan gözden geçirilmiş bir bölgesel yaklaşım ve son olarak ABD birlikleri için genişletilmiş hedefleme yetkilileri.<sup>1100</sup> Trump tarafından açıklanan bu yeni strateji ile ABD silahlı kuvvetleri üzerindeki kısıtlamalar kaldırılmıştır.<sup>1101</sup> ABD askerinin Afganistan'dan çekilmesinin koşullara göre gerçekleşeceğinin yeni stratejide yer alması, ülkenin istikrar ve güvenliği adına atılan adımların daha etkin bir şekilde sonuç vermesi adına önemlidir. Ayrıca, silahlı kuvvetler üzerindeki kısıtlamaların esnetilmesi de, takip eden başlık altında ele alınacağı üzere, asker kayıplarının önlenmesi ve angajman kuralları adına önemli bir gelişmedir.

---

<sup>1096</sup> NATO, "Warsaw Summit Communiqué," [https://www.nato.int/cps/su/natohq/official\\_texts\\_133169.htm](https://www.nato.int/cps/su/natohq/official_texts_133169.htm) (03.11.2018), paragraf 86; Ayrıca Bkz. NATO, "NATO-Afghanistan Relations", [https://www.nato.int/nato\\_static\\_fl2014/assets/pdf/pdf\\_2018\\_07/20180706\\_1807-backgrounder-afghanistan-en.pdf](https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_07/20180706_1807-backgrounder-afghanistan-en.pdf), 2018, (06.11.2018); NATO, "Brussels Summit Declaration", [https://www.nato.int/cps/en/natohq/official\\_texts\\_156624.htm](https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm) (03.11.2018), paragraf 53.; NATO, "Joint Statement on the Resolute Support Mission in Afghanistan", [https://www.nato.int/cps/en/natohq/official\\_texts\\_156625.htm](https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156625.htm), 2018, (03.11.2018)

<sup>1097</sup> NATO, "Warsaw Summit Communiqué", a.g.e., para. 87

<sup>1098</sup> ISAF görevine koşut bir şekilde ABD tarafından Afganistan'da yürütülen OEF de, ISAF'la birlikte tamamlanmış, Afganistan ile imzalanan yeni ittifak anlaşmaları ile birlikte "Özgürlük Operasyonu Gözcülüğü" (Operation Freedom's Sentinel- OFS) başlatılmıştır.<sup>1098</sup> RSM ile aynı anda 1 Haziran 2015'te başlayan OFS'nin iki görevi olduğu açıklanmıştır: Birincisi, ABD kuvvetlerinin Afganistan'da El Kaide, ona bağlı birlikler ve IŞİD'in Afganistan koluna karşı mücadele, ikincisi NATO'nun RSM misyonu üzerinden Afgan güvenlik güçlerinin desteklenmesi, eğitimi ve danışmanlık hizmetlerinin verilmesidir. Bkz UNTSO, "Background", <https://untso.unmissions.org/background> (20.02.2018);

US Department of Defense Inspector General (2018), <http://www.dodig.mil/In-the-Spotlight/Article/1444123/lead-inspector-general-for-operation-freedoms-sentinel-quarterly-report-to-the/> (05.11.2018)

<sup>1099</sup> Thomas, "Afghanistan: Background and U.S. Policy in Brief", a.g.e., s. 10

<sup>1100</sup> Thomas, "Afghanistan: Background and U.S. Policy in Brief", a.g.e., s. 10

<sup>1101</sup> Lalkovic, a.g.e., s. 4

ISAF misyonu sürecinde tehdit algı ve durumlarına göre değişimler gösteren angajman kuralları, savaş dışı danışmanlık, destek ve eğitim faaliyetleri için oluşturulan RSM’de önemli değişimler geçirmiştir.<sup>1102</sup> ABD ve diğer NATO kuvvetlerinin Taliban ve diğer isyancı gruplara karşı aktif bir saldırı başlatmasını yasaklayan yeni angajman kuralları, ancak doğrudan belirli bir saldırı karşısında birliklerin kendilerini savunmalarına izin vermektedir.<sup>1103</sup> Yeni angajman kurallarına göre tek taraflı olarak silahlı kuvvete başvuramayan koalisyon güçleri, ülkedeki birincil sorumluluk sahibi olan Afgan güvenlik güçlerinin çatışmayı başlatmasını beklemek zorunda kalmıştır.<sup>1104</sup>

Taliban ve diğer grupların hareket alanlarını genişletmesine olanak sağlayan angajman kuralları, NATO güçlerine karşı saldırıların ve dolayısıyla da kayıpların artmasına sebep olmuştur. RSM’nin başlamasını takip eden gün gerçekleşen Taliban saldırısında 9 Afgan sivil hayatını kaybetmiştir.<sup>1105</sup> Haziran 2016’dan itibaren saldırılarını sıklaştıran Taliban, Afganistan Parlamentosu dahil olmak üzere birçok kez sivillere ve koalisyon güçlerine karşı saldırılar gerçekleştirmiş ve birçok insanın ölümüne ve yaralanmasına sebep olmuştur.<sup>1106</sup> Saldırıları doğrudan Taliban tarafından gerçekleştirilmiş olsa da, angajman kurallarının kısıtlanması dolaylı bir şekilde bu duruma hizmet etmiştir.

Yeni angajman kurallarının sebep olduğu bu kayıplar, RSM içinde ve dışında ciddi bir şekilde sorgulanmaya başlamıştır. Misyonda görevli Çekya uyruklu Mike Baka, ISAF’tan RSM’ye geçişte her şeyin aynı olduğu, tek değişenin angajman kuralları olduğunu ifade edilmiştir.<sup>1107</sup> ABD’nin eski Kabil büyükelçisi James Cunningham da Washington’un Afganistan’daki angajman kurallarını esnetmesi gerektiğini belirtmiştir.<sup>1108</sup> Afganistan’da geçerli olan angajman kurallarının esnetilmesi gerektiğine ilişkin benzer bir mesaj da RSM’nin ilk komutanı General Campbell’den gelmiştir.<sup>1109</sup> Misyunun ikinci yılında angajman kurallarının esnetilmesine ilişkin Pentagon tarafından herhangi bir haber gelmezken, görevi General Campbell’den devralan General

---

<sup>1102</sup> Carlo Munoz, “New Mission Brings New Rules For Patrols In Afghanistan”, <https://www.stripes.com/news/new-mission-brings-new-rules-for-patrols-in-afghanistan-1.357432>, 2015, (06.11.2018).; Dan de Luce and Paul Mcleary, “Obama’s Afghanistan Dilemma: To Bomb or Not to Bomb”, <https://foreignpolicy.com/2016/03/15/obamas-afghan-dilemma-to-bomb-or-not-to-bomb/>, 2016, (06.11.2018)

<sup>1103</sup> Carlo Munoz, “New Mission Brings New Rules For Patrols In Afghanistan”, a.g.e.

<sup>1104</sup> Joe Wilson, “Fix Rules Of Engagement For Afghanistan Fight: Rep. Joe Wilson”, <https://breakingdefense.com/2016/11/fix-rules-of-engagement-for-afghanistan-fight-rep-joe-wilson/>, 2016, (06.11.2018)

<sup>1105</sup> NATO, “Resolute Support Condemns Killing Of Civilians”, <https://rs.nato.int/news-center/press-releases/2015/resolute-support-condemns-killing-of-civilians-2.aspx>, 2015, (06.11.2018)

<sup>1106</sup> Bkz NATO, “NATO News Releases”, <https://rs.nato.int/news-center/news-releases.aspx> (06.11.2018)

<sup>1107</sup> Carlo Munoz, “New Mission Brings New Rules For Patrols In Afghanistan”, a.g.e.

<sup>1108</sup> Luce ve Mcleary, a.g.e.

<sup>1109</sup> Luce ve Mcleary, a.g.e.

Nicholson misyonun değerlendirilmesi üzerine çalışmaya başlamıştır.<sup>1110</sup> Luce ve Mcleary, Mart 2016 itibarıyla, ülkede kontrol alanını genişleten Taliban ve IŞİD'in engellenmesi adına Pentagon'un üst düzey yetkililerinin angajman kurallarının esnetilmesi üzerine çalıştıklarını dile getirmiştir.<sup>1111</sup>

Şubat 2017'de ABD Senatosu Silahlı Hizmetler Komitesi'nde konuşan RSM komutanı General Nicholson, misyon kapsamında birkaç binlik ilave birliğin gönderilmesini talep etmiştir.<sup>1112</sup> Washington'dan talep edilen ilave birliklerin kimlerden oluşması gerektiği, nerede ve nasıl kullanılacağı üzerinde değerlendirmelerde bulunan McInnis ve Feickert, misyonun değişip değişmeyeceği, değişmesi halinde yeni misyonun ne olacağı, misyonun değişmesi halinde angajman kurallarının ne derece değişeceği ve bu değişim sonrası ABD angajman kuralları ile diğer koalisyon ortaklarına ait angajman kurallarının birbirleriyle çelişme durumunun ne olacağını sorgulamışlardır.<sup>1113</sup> ISAF dönemi deneyimler üzerinden durum değerlendirmesi yapan McInnis ve Feickert, diğer koalisyon ortağı devletlerden de ilave birliklerin gönderilmesi halinde geçmişte yaşanan ulusal şerhler sorununa dikkat çekerek, muhtemel bir şerh durumunun ABD kuvvetlerini olumsuz etkileyebileceğini hatırlatmışlardır.<sup>1114</sup> Koalisyon güçlerinin Afganistan'daki geçmiş deneyimleri göz önünde bulundurulduğunda, Kathleen J. McInnis'in RSM'ye ve gelecek olan desteğe ilişkin kaygılarının yerinde olduğu anlaşılmaktadır.

Kısıtlı angajman kurallarının değiştirilmesine yönelik gelen talepler ABD yönetimi tarafından olumlu karşılanmıştır. ABD Başkanı Trump'ın 21 Ağustos 2017'de açıklamış olduğu yeni Afganistan stratejisi, yeni angajman kuralları adına önemli bir gelişme olmuştur. Bu yeni stratejiye göre Afganistan'daki ABD birliklerinin hedefleme yetkileri artırılmıştır.<sup>1115</sup> 3 Ekim 2017 tarihinde açıklama yapan ABD Savunma Bakanı Jim Mattis, yeni Afganistan stratejisine koşut bir şekilde kendisine Afganistan'daki angajman kurallarını esnetme yönünde yetki verildiğini belirtmiştir.<sup>1116</sup> Buna göre, ABD birlikleri Taliban'la temas halinde ateş açma konusunda kendilerini kısıtlayan ön koşullardan kurtulmuş, daha esnek angajman kurallarına sahip olmuşlardır.<sup>1117</sup> Angajman

---

<sup>1110</sup> Luce ve Mcleary, a.g.e.

<sup>1111</sup> Luce ve Mcleary, a.g.e.

<sup>1112</sup> Dan Lamothe (09.02.2017), "The Washington Post, Top U.S. Commander In Afghanistan Opens Door To A 'Few Thousand' More Troops Deploying There, **The New York Times**

<sup>1113</sup> Kathleen J McInnis ve Andrew Feickert, "Additional Troops for Afghanistan? Considerations for Congress", **CRS Report**, 2017, s. 5

<sup>1114</sup> McInnis, a.g.e., s. 6

<sup>1115</sup> Thomas, "Afghanistan: Background and U.S. Policy in Brief", a.g.e., s. 10

<sup>1116</sup> Lukas Mikelionis, (04.10.2017), "US Relaxes Rules Of Engagement To Help Troops In Afghanistan Defeat Taliban", **Fox News**

<sup>1117</sup> Mikelionis, "US Relaxes Rules Of Engagement To Help Troops In Afghanistan Defeat Taliban", a.g.e.

kurallarında yapılan birincil değişiklik “coğrafi yakınlık” kriteri üzerinde olmuştur.<sup>1118</sup> Buna göre birlikler, isyancıların kendilerine ne kadar yakın olduğuna bakmaksızın onlara silahlı bir şekilde angaje olabileceklerdir.<sup>1119</sup> Yapılan bu birincil değişime ilişkin açıklama yapan Mattis, bu değişimden sonra koalisyon askeri birliklerinin, NATO görevine karşı eylemde bulunan ve Afganistan hükümetine karşı saldırı gerçekleştiren herkesin peşinden gidebileceklerini ifade etmiştir.<sup>1120</sup> Bu yeni değişiklikle birlikte sahadaki komutanlara duruma, deneyimlerine ve sağduyularına göre taktiklerini değerlendirerek düşmanı belirleme yetkisi verilmiştir.<sup>1121</sup>

Angajman kurallarında yapılan ikinci önemli değişiklik, ABD askeri danışmanlarının, düşmana daha yakın durumdaki Afgan güçleri arasına yerleştirilmesine izin verilmesidir.<sup>1122</sup> Değişiklik öncesi durumda, ABD askeri danışmanları sadece Afgan güçleri ile genel merkez bünyesinde birlikte çalışırken, değişiklik sonrasında askeri danışmanlar sahaya yakın birliklerle çalışarak, daha belirleyici faaliyetlerde bulunma imkânına sahip olmuşlardır.<sup>1123</sup> Diğer bir ifadeyle, değişiklik öncesi sadece stratejik seviyede faaliyet yürüten ABD askeri danışmaları, değişiklikle birlikte taktiksel seviyede hizmet vermeye başlamışlardır. Angajman kurallarında meydana gelen bu ikinci değişikliği değerlendiren ABD Genel Kurmay Başkanı General Dunford, askeri danışmanların alt seviyelere kadar inerek çalışabilmelerini, daha etkili sonuçların alınması açısından olumlu bir gelişme olarak değerlendirmiştir.<sup>1124</sup> Yeni angajman kuralları ile birlikte ABD ve diğer koalisyon birliklerinin korunması adına önemli gelişmeler yaşandığını belirten Mattis, bu değişimin sivillerin korunmayacağı anlamına gelmediğini, ABD birliklerinin sivil halkın korunması için ellerinden gelen her şeyi yapacaklarını vurgulamıştır.<sup>1125</sup>

Trump’ın yeni stratejisi sonrası Afganistan’daki ABD birliklerine (hem RSM içindeki birliklere hem de OFS –OEF’in devamı- içindeki birliklere) ilave 3 bin asker daha gönderilmiştir.<sup>1126</sup> ABD’nin Afganistan’daki angajman kurallarını esnetmesine rağmen, benzer değişikliklerin diğer NATO üyelerince de yapılması beklenmemelidir.<sup>1127</sup> ISAF döneminde diğer

---

<sup>1118</sup> Marc LiVecche, “New Rules of Engagement Help the Battle”, **Providence**, <https://providencemag.com/2017/10/rules-engagement-jim-mattis/> (11.01.2019)

<sup>1119</sup> LiVecche, a.g.e.

<sup>1120</sup> LiVecche, a.g.e.

<sup>1121</sup> LiVecche, a.g.e.

<sup>1122</sup> Aaron Mehta, (03.10.2017), “Mattis Reveals New Rules of Engagement”, **Military Times**

<sup>1123</sup> LiVecche, a.g.e.

<sup>1124</sup> LiVecche, a.g.e.

<sup>1125</sup> Mikelionis, “US Relaxes Rules Of Engagement To Help Troops İn Afghanistan Defeat Taliban”, a.g.e.

<sup>1126</sup> Wojciech Lorenz ve Marcin Andrzej Piotrowski, “Military Dimension of the New U.S. and NATO Afghanistan Strategy”, **PISM Bulletin**, 130, 2017, s. 2

<sup>1127</sup> Lorenz ve Piotrowski, a.g.e., s. 2

NATO birliklerinin verdiği destekler karşısında yaşadıkları kayıplar göz önünde bulundurulduğunda durum daha iyi değerlendirilebilmektedir.

Temmuz 2019 itibariyle, NATO üyesi ve partner ülkeler dahil olmak üzere toplam 41 devletten 16 bin asker RSM içinde görev yapmaktadır.<sup>1128</sup> RSM görev tanımında belirtildiği üzere, uluslararası koalisyon ülkeleri Afgan güvenlik güçlerinin eğitilmesi, desteklenmesi ve danışmanlık hizmetlerinin verilmesi hususunda faaliyetlerini sürdürmektedirler.<sup>1129</sup> RSM'nin başlamasıyla yaşanan görev değişimi, asker sayısındaki ani düşüş ve var olan koalisyon birliklerinin savaş dışı faaliyetlerde bulunmaları, Afganistan'daki Taliban ve diğer isyancı grupların eylemlerini şiddetlendirmeleri sonucunu doğurmuştur. Artan intihar saldırıları ve Afganistan'da güvenlik ve istikrarın tehlikeye girmesi endişesi üzerine angajman kuralları sorgulanmaya başlamıştır. Hem RSM içinde hem de OFS içinde askeri bulunan ABD, 2016 sonu gibi çekilmeyi planladığı Afganistan'da angajman kurallarını esnetmek zorunda kalmıştır. Lakin angajman kurallarında meydana gelen değişim taktiksel düzeyde bir değişim olmasından dolayı, RSM'nin savaş dışı niteliğine ilişkin bir değişime neden olmadığından çok büyük bir etki yaratarak isyancı grupların tamamen ortadan kaldırılması adına bir başarı sergileyememiştir. Nitekim UNAMA tarafından 2018 yılı için hazırlanan yıllık rapora<sup>1130</sup> ve son olarak 2019 yılı ilk çeyreği için hazırlanan rapora<sup>1131</sup> bakıldığında, ülkede meydana gelen sivil kayıplarda nicelik olarak bir değişimin yaşanmaması, misyonun başarısızlığını özetlemektedir. 130 binin üzerinde askeri personeli bulunan ve doğrudan isyancılarla savaşma yetkisine sahip olan ISAF'ın 14 yıllık süreçte sağlayamadığı güven ve istikrarın, 16 bin kişilik savaşma yetkisi olmayan RSM tarafından sağlanması kısa vadede gerçekleşecek gibi görünmemektedir.

---

<sup>1128</sup> NATO, "NATO Mission", <https://rs.nato.int/about-us/mission.aspx> (01.07.2019)

<sup>1129</sup> Bkz. NATO, "NATO Afghan Army and Border Force Soldiers Learn to Repair IED-Defeating Robots", <https://rs.nato.int/news-center/feature-stories/2018-feature-stories/afghan-army-and-border-force-soldiers-learn-to-repair-ieddefeating-robots.aspx> (06.11.2018)

<sup>1130</sup> U.N., "Reports on the Protection of Civilians in Armed Conflict", [https://unama.unmissions.org/sites/default/files/24\\_february\\_2019\\_-\\_civilian\\_deaths\\_from\\_afghan\\_conflict\\_in\\_2018\\_at\\_highest\\_recorded\\_level\\_-\\_un\\_report\\_english.pdf](https://unama.unmissions.org/sites/default/files/24_february_2019_-_civilian_deaths_from_afghan_conflict_in_2018_at_highest_recorded_level_-_un_report_english.pdf) (05.05.2019)

<sup>1131</sup> U.N., "Reports on the Protection of Civilians in Armed Conflict", [https://unama.unmissions.org/sites/default/files/unama\\_protection\\_of\\_civilians\\_in\\_armed\\_conflict\\_-\\_first\\_quarter\\_report\\_2019\\_english\\_.pdf](https://unama.unmissions.org/sites/default/files/unama_protection_of_civilians_in_armed_conflict_-_first_quarter_report_2019_english_.pdf) (05.05.2019)

## SONUÇ

Angajman kuralları kuvvet kullanımı konusunda önemli bir uygulama aracı olarak kabul edilmektedir. Politik, askeri ve hukuki bileşenden oluşan angajman kuralları, askeri kuvvetin nasıl, nerede ve ne ölçüde kullanılacağını belirlemektedir. Başka bir anlatımla, politik merciler tarafından askeri birimlere verilen direktifler ve bu direktiflere koşut biçimde sahadaki alt askeri birimlerin yönlendirilmesi angajman kuralları sayesinde olmaktadır. Bu politik ve askeri bileşen arasındaki ilişki, devletlerin hukuk sistemlerine bağlı olarak, ulusal ve uluslararası hukuk ekseninde gerçekleşmektedir.

Uluslararası hukuk literatürü incelendiğinde, kuvvet kullanımı ve silahlı çatışmalara ilişkin eserlere rastlamak mümkün olmakla birlikte, sahadaki etkili araçlar olarak angajman kuralları, özellikle Türkçe yazında, yeteri kadar incelenmemiştir. Angajman kurallarının oluşum sürecine bakıldığında, birer uluslararası hukuk sükeleri olarak devletlerin ve uluslararası örgütlerin siyasi organlarının etkin olduğu görülmektedir. Bu uluslararası hukuk sükelerinin dış politika anlayışları, içinde buldukları coğrafya, uluslararası hukuk sistemi adına arz ettikleri önem ve buna benzer içsel bir takım sebepler, angajman kurallarının politik mercilerce şekillendirilmesinde doğrudan etkilidir. Benzer şekilde, ulusal güvenliğin sağlanması adına angajman kurallarının gizliliği de devletler için elzem bir konudur. Türkiye dahil olmak üzere birçok devlet, askeri birliklerin güvenliği başta olmak üzere bazı sebeplerden dolayı angajman kurallarını gizli tutmaktadırlar. Angajman kurallarının gizlilik arz etmesi askeri birlikleri korumasına rağmen, zaman zaman bu kurallardan haberdar olmayan sivil nüfusun silahlı çatışmalarda zarar görmesine neden olabilmektedir.

Bu çalışmanın amacı, uluslararası hukuk ekseninde angajman kurallarını teorik olarak ele almak ve uygulamadaki durumunu incelemektir. Bu noktada çalışmanın birinci bölümü angajman kurallarının teorik boyutuna yer vermiştir. Birinci bölüm altında, angajman kurallarının farklı devlet ve örgütlerce nasıl tanımlandığına; angajman kurallarını oluşturan politik, askeri ve hukuki bileşenlerin literatürdeki durumuna; ilk dönem angajman kuralları ile modern angajman kuralları arasındaki farklılara; modern angajman kuralları kapsamında savaş ve barış zamanı angajman kuralları, daimi angajman kuralları, harekâta özgü angajman kuralları, aktif olmayan angajman kuralları ve çok uluslu angajman kuralları olmak üzere angajman kurallarının çeşitlerine; angajman kurallarının tasarlanması; eğitimi; askeri hukuk müşavirinin angajman kuralları açısından önemi;

angajman kurallarının yayımı ve angajman kurallarından dolayı sorumluluk konularına yer verilmiştir.

Birinci bölümün sonunda yer alan Türkiye Cumhuriyeti'nin angajman kurallarına dair tutumu, çalışmanın ulusal ölçekli hedeflerinin gerçekleştirilmesi adına büyük önem arz etmektedir. Angajman kurallarına ilişkin ulusal yasal dayanakların tanımlanması ve yeni hükümet sisteminde angajman kurallarının nasıl olabileceği yönünde çıkarımlara yer verilmiştir. Burada ki amaç gizlilik derecesine sahip olan ulusal angajman kurallarını ifşa etmeye çalışmak değildir. Aksine, ulusal güvenliğin sağlanmasında angajman kurallarının etkin bir şekilde kullanılabilmesi adına yol göstermektir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise, angajman kurallarının kuvvet kullanma aracı olduğu göz önünde bulundurularak, uluslararası hukukta kuvvet kullanma ve silahlı çatışmalara ilişkin açıklamalar, angajman kuralları adına oldukça önemli olan meşru müdafaa hakkı ve bu hakkın angajman kuralları doktrinindeki türleri ele alınmıştır. Bu noktada ulusal, birlik ve bireysel meşru müdafaa hakları ile angajman kuralları farklı doktrinlerdeki yansımalarıyla birlikte incelenmiştir.

Angajman kurallarının uygulama boyutu, üçüncü bölümün tamamında tartışılmıştır. Buna göre, gerek BM Güvenlik Konseyi yetkilendirmesiyle gerekse bu tür bir yetkilendirme olmadan gerçekleştirilen askeri operasyonlarda angajman kurallarının uygulanışı ele alınmıştır. Kore Savaşı'ndan Afganistan'daki misyona değin gerçekleşen operasyonlarda angajman kurallarına getirilen sınırlamalar, angajman kurallarının bileşenleri arasındaki uyumsuzluklar, angajman kurallarının neden olduğu askeri ve sivil kayıplar söz konusu amacın uygulama boyutundaki sorunları olarak ele alınmıştır.

Çalışmanın amacı ve bu amacın gerçekleştirilme aşamalarına ilişkin hedefler, angajman kurallarının sistematize bir şekilde gelişemediği ve uygulama örneklerinin sorunlu olduğunu ispatlamaya yönelik olmuştur. Bu sorunsalın kaynağına ilişkin bir de hipotez ileri sürülmüştür. Buna göre, angajman kurallarının uygulamada başarılı olamamasının temel nedeni, askeri ve politik bileşen arasındaki denge sorunudur. Çalışmanın amaç ve hedeflerinin gerçekleştirilmesi ile hipotezinin sınanması, uluslararası hukuk ekseninde yapılmaya çalışılmıştır.

Kuvvet kullanma noktasında önemli araçlar olan angajman kuralları yürütme emirleri, konuşlandırma emirleri, operasyon planları ve daimi emirler olarak farklı şekillerde tanımlanmıştır. Tanımlandığı ulusal askeri doktrine göre bağlayıcılık derecesine ilişkin farklı çıkarımlar yapılmıştır. Kimi devletler angajman kurallarını salt bir askeri emir olarak kabul etmiş ve hukuken bağlayıcı olduğuna karar vermiş, kimisi ise bu kuralları askeri emir olarak tanımlamamıştır. Lakin askeri emir olarak tanınmamasına rağmen, Yunanistan ve Letonya örneğinde görüldüğü üzere angajman kurallarının bağlayıcı olduğu belirtilmiştir.

Eski dönem uygulamaları bir kenara bırakıldığında modern angajman kurallarının politik, askeri ve hukuki olmak üzere üç bileşenden oluştuğu genel olarak kabul görmektedir. Tanımlama hususunda olduğu gibi burada da ulusal doktrinlere göre bu bileşenlerin önem sıraları farklılaşmaktadır. Bu durum angajman kurallarının uygulanmasına ciddi bir şekilde etki etmiştir. Örneğin bir devlet politik bileşene ağırlık verirken diğeri askeri bileşeni önelemiştir. Lakin her halükarda hukuki bileşen angajman kuralları için bir sınır görevi görmüştür. Ulusal ve uluslararası hukuk kurallarına uygun olacak şekilde devletler askeri ve politik bileşenleri üzerinden önceliklerini dile getirmişlerdir. Hukuki bileşenin esnetilmeye çalışılması veya ihlal edilmesi belirli bir yaptırım mekanizmasını devreye sokacağından, uygulamadaki ağırlık koyma veya denge hususu askeri ve politik bileşen arasında kalmıştır. Devletlerin, iç hukuk ile uluslararası hukuk arasındaki ilişkiye bağlı olarak monist veya düalist olmaları, angajman kurallarının hukuki bileşeninin kısıtlayıcı veya izin verici olabilmesine etki etmektedir. Ayrıca uluslararası arenada sahip olunan askeri, ekonomik ve siyasi güç de hiç şüphesiz bu duruma etki etmektedir. Güvenlik Konseyi daimi üyesi ve BM misyonlarına öncülük eden, ekonomik ve askeri açıdan güçlü bir devlet ile gelişmemiş bir devletin sahip olduğu angajman kuralları farklılık gösterebilmektedir. Öyle ki aynı devletin farklı dönem ve olaylara karşı benimsemiş olduğu tutum dahi askeri, politik ve hukuki bileşen üzerinde etkili olabilmektedir.

Angajman kuralları, değişken ve karmaşık yapıları gereği anlaşılması kolay olmayan bir konudur. Özellikle silahlı kuvvet kullanma anında düşmanla karşı karşıya gelen rütbesiz bir asker açısından düşünüldüğünde, kısıtlı zamanda ve belirli bir tehdit altında angajman kurallarını yorumlamak ve karar vermek oldukça zor görünmektedir. Bu nedenle angajman kurallarının teoriden uygulamaya geçirilmesinde bir takım araçlar mevcuttur. Bunlardan en basit ve anlaşılır olanı angajman kuralları kartlarıdır. Askeri birliklere dağıtılan bu kartlar, ulusal angajman kuralları doktrinine koşut olarak hazırlanmış göreve özgü angajman kurallarının temel noktaları hakkında bilgi vermektedir. Meşru müdafaa hali, düşmanca hareket ve düşmanca niyet durumlarına ilişkin yapılması gereken fiilleri tanımlayan kartlar, operasyonların yürütülmesi esnasında angajman kurallarının uygulamasını kolaylaştırmaktadır. Gerek angajman kurallarının gerekse angajman kuralları kartlarının hazırlanması aşamasında askeri hukuk müşavirinin sürece dahil olması, ilgili angajman kurallarının ulusal ve uluslararası hukuka uygunluğunu sağlama adına önemlidir. Bununla birlikte, askeri birliklere yeterli ve periyodik angajman kuralları eğitiminin verilmesi de angajman kurallarının etkin bir şekilde uygulanmasını sağlamaktadır.

Askeri personelin güvenliği ve ulusal güvenlik gerekçeleriyle gizlilik derecesine sahip olan angajman kuralları zaman zaman bunlardan haberdar olmayan sivil kimselerin zarar görmesine neden olabilmektedir. Bu nedenle operasyon bölgesindeki sivil halka angajman kurallarının temel noktaları hakkında bilgi vermek sivil kayıpların önlenmesi adına önemlidir. Afganistan'da görevli ABD askerlerinin sahip olduğu esnek angajman kuralları bu duruma iyi bir örnektir. ABD askeri



birliklerinin geçişi esnasında elinde telefon bulunan veya yol kenarında kazı çalışması yapan sivillerin düşmanca algılanarak vurulmaları angajman kurallarının sivil halk tarafından bilinmesi gerekliliğini doğurmaktadır. Bununla birlikte angajman kurallarına aykırı bir biçimde veya angajman kuralları kartlarında belirtilenden fazla kuvvet kullanımı, ilgili devlet askerlerinin ulusal yargı mercileri önünde sorumluluklarına neden olmaktadır.

Çalışmanın amacının temel bileşenlerinden bir diğeri olan angajman kuralları uygulaması, teorik boyutun hayata geçirilmesi adına önemlidir. İkinci Dünya Savaşı'na kadarki dönemde var olan uygulama örnekleri, çalışma hipotezinin sınanması adına dikkate alınmamıştır. Bu durumun iki sebebi bulunmaktadır. Birincisi, bu döneme kadar angajman kurallarının ortak bir tanım ve isme sahip olmaması, bileşenlerine ilişkin bir konsensüsün bulunmamasıdır. İkinci sebep ise, uluslararası hukuk sisteminin ve dolayısıyla da kuvvet kullanımının belirli bir sistematığe bağlanmasının İkinci Dünya Savaşı sonrası gerçekleştirilebilmiş olmasıdır. Bu sebeplerden dolayı, Kore Savaşı, Vietnam Savaşı, Lübnan İç Savaşı, Körfez Savaşı, Somali İç Savaşı, Yugoslavya İç Savaşı, Irak'ın İşgali ve Afganistan müdahalesi, angajman kuralları için belirlenen uygulama örnekleri olmuştur.

Angajman kurallarının örnekleri üzerine bir takım çalışmaların yapıldığı bilinmektedir. Özellikle Afganistan müdahalesine kadar olan örnekler bu bağlamda sayılabilir. Afganistan müdahalesi ve burada uygulanan angajman kuralları gerek güncel olmalarından dolayı gerekse diğerlerine oranla daha fazla veriye erişilebiliyor olmasından dolayı biraz daha ayrıntılı ele alınmıştır. Her bir uygulama örneğinin angajman kuralları açısından detaylı bir şekilde incelenmesi, bu çalışmanın kapsamını ciddi bir şekilde genişletecektir. Bu nedenle, örnekler veri erişimleri ve güncelliklerine göre farklı boyutlarda ele alınarak üçüncü bölüm içerisine sığdırılmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada ileri sürülen askeri ve politik bileşenler arasındaki denge sorunu, modern angajman kuralları uygulamalarından bu yana sorun olagelmıştır. Kore Savaşı esnasında Washington yönetimi tarafından Kore'deki birlik komutanı General MacArthur'a verilen talimatlar ile angajman kuralları kısıtlanmıştır. Çin'in savaşa dahlini önlemek gibi politik amaçlar uğruna yapılan bu kısıtlamalar, savaş esnasında çok sayıda ABD askerinin hayatını kaybetmesine sebep olmuştur. Politik bileşen tarafından belirlenen kısıtlı angajman kurallarından kaynaklı sorunlara doğrudan maruz kalan askeri birlikler ise zaman zaman angajman kurallarını ihlal etmişlerdir. Bazı askeri yöneticilerin bu ihlalleri bilmelerine rağmen duruma sessiz kalmaları, politik bileşen tarafından alınan kararların askeri bileşen tarafından tasvip edilmediğini göstermektedir. Öyle ki BM kuvvetlerine komutanlık eden General MacArthur, savaşı genişletme çabası nedeniyle ABD başkanı Truman tarafından görevden alınmıştır. Bu durum açık bir şekilde göstermektedir ki, askeri bileşenin en alt kademesinden en üst birimine kadar herkes, politik bileşenin bağlayıcı kararı olmasına rağmen kısıtlı angajman kurallarını uygulamaktan kaçınmıştır. Bu da iki bileşen arasında sorunlara neden olarak, netice itibarıyla girişilen operasyonu olumsuz yönde etkilemiştir.

Politik ve askeri bileşen arasındaki uyuşmazlık Vietnam Savaşı'nda da bariz bir şekilde görülmüştür. 55 bin ABD askerinin yaşamına mâl olan Vietnam Savaşı, ABD angajman kuralları adına önemli bir dönüm noktası olmuştur. Kore Savaşı'ndakine benzer şekilde, ABD yönetimi savaşın alanını genişletmeme adına askeri birlikler için kısıtlı angajman kuralları belirlemiştir. Dönemin ABD başkanı Johnson ve Savunma Bakanı McNamara tarafından şiddetle savunulan kısıtlı angajman kuralları, askeriye tarafından ciddi bir muhalefet görmüştür. Politik bileşenin tasarruflarının aksine hareket ederek angajman kurallarını ihlal eden askerler yargılanmışlardır. Kısıtlı angajman kurallarından dolayı askerinin hareket kabiliyetinin kısıtlanması, Kuzey Vietnam güçlerinin bir takım savunma sistemleri kurmalarını kolaylaştırmıştır. Nixon döneminde angajman kuralları önceki döneme oranla esnetilmiş olsa da, Kuzey Vietnam güçlerinin kısıtlı angajman kuralları döneminde geliştirmiş oldukları sistemlerden dolayı ABD birlikleri ciddi kayıplar vermiştir. ABD için bir sendrom haline gelen Vietnam, sonraki tarihli operasyonlarda ABD askeri birliklerinin görece daha esnek angajman kurallarına sahip olmalarına neden olmuştur.

Lübnan İç Savaşı angajman kuralları adına önemli bir gelişmedir. BM tarafından yetkilendirilen UNIFIL misyonu için belirlenen angajman kuralları, Kore ve Vietnam'daki angajman kurallarına nazaran daha esnek yapıya sahiptir. Lakin misyonun komuta zincirindeki uyuşmazlıklar ile misyona sağlanan silah ekipmanlarının yetersizliği, angajman kurallarının etkin bir şekilde uygulanamamasına neden olmuştur. Diğer bir ifadeyle, politik bileşen tarafından belirlenen angajman kuralları kısıtlı olmasa da, yine aynı bileşen tarafından askeri birliklere verilen ekipmanın yetersizliği doğal olarak angajman kurallarını anlamsız kılmıştır. Bu durumun yarattığı olumsuzlukların giderilmesi adına UNIFIL'e ilerleyen zamanlarda yeni ve daha ağır nitelikte silahlar tesis edilmiştir.

UNIFIL'in görev yaptığı süre zarfında ABD, Fransa, İtalya ve İngiltere tarafından oluşturulan bağımsız bir koalisyon gücü de, Lübnan'ın daveti üzerine ülkede faaliyetlerine başlamıştır. Barış Zamanı Angajman kuralları ABD yönetimi tarafından Lübnan'da uygulamaya sokulmuştur. Bu da meşru müdafaa dışında askeri birliklerin herhangi bir askeri faaliyette bulunmasına engel olmuştur. Bu durumun doğal bir neticesi olarak ABD birlikleri önemli sayıda kayıplar vermiştir. Yaşanan gelişmeler üzerine politik bileşen tarafından angajman kuralları esnetilmiş olsa da, asker kayıpları devam etmiştir. Bunun üzerine başkan Reagan tarafından başlatılan soruşturma neticesinde, angajman kurallarının kısıtlı ve karmaşık olması başarısızlık nedeni olarak açıklanmıştır. Her hâlükarda sorunların kaynağı olarak angajman kuralları görülse de, bu kuralların oluşum ve uygulama sürecinde askeri ve politik bileşen arasındaki uyumsuzlukların temel sorumluluk nedenleri olduğu ileri sürülebilir.

1990'da Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesiyle birlikte başlayan Körfez Savaşı, önceki uygulamaya örneklerinden farklı angajman kurallarını gündeme getirmiştir. Özellikle Vietnam'da yaşanan askeri trajedi, askeri personelin güvenliği için angajman kurallarının esnetilmesi sonucunu

doğurmuştur. Vietnam Sendromu nedeniyle Körfez Savaşı'nda ABD tarafından Savaş Zamanı Angajman Kuralları devreye sokulmuştur. Önceki uygulama örneklerine bakıldığında meşru müdafaa dışında kuvvet kullanmanın yasak olduğu açıkça bilinirken, Körfez Savaşı'nda angajman kuralları tarafından belirlenen hedefler arasında ulaşım ve iletişime yönelik alt yapıların olduğu görülmüştür. Bu nedenle ABD'nin Körfez Savaşı'nda belirlediği angajman kuralları, önceki uygulamalardan önemli derecede farklılık göstermiştir. Lakin askeri personelin güvenliği için esnetilen angajman kuralları, bu kez de sivillerin zarar görmesi ile sonuçlanmıştır. Angajman kuralları tarafından belirlenen hedeflerin genişletilmesi, sivil alanların da muhasamata dahil olmasına yol açarak sivilleri olumsuz yönde etkilemiştir. Diğer taraftan angajman kurallarının esnetilmesi paradoksal bir şekilde yine askeri birimlere zarar vermiştir. Huzuru Temin Operasyonu kapsamında ABD hava kuvvetlerine bağlı savaş uçakları, yine ABD hava kuvvetlerine bağlı bir helikopteri vurmuştur. Düşmanca algılanan helikopterin düşürülmesiyle birlikte 26 asker hayatını kaybetmiştir.

Esnek angajman kurallarına rağmen bu tür kayıpların yaşanması ciddi bir sorundur. Önceki örneklerin aksine politik bileşenin kısıtlamalarına dayanmayan bu sorun askeri bileşenin kendi içindeki bir sorun olarak değerlendirilebilir. Diğer bir ifadeyle sorun, askeri bileşenin kendi içindeki direktiflerin uygulanması aşamasında ortaya çıkmıştır. Askeri birlikler sahip oldukları geniş angajman kuralları nedeniyle ihmalkâr davranmış, sivillerin korunması adına bir başka denge sorununu ortaya çıkartmıştır.

Somali İş Savaşı'nda geçerli olan angajman kuralları da uygulama açısından kayda değer örneklerdir. ABD komutasında devam eden BM misyonu, süreç içerisinde bir takım değişiklikler geçirmiş olmasına rağmen aynı angajman kuralları uygulanmaya devam etmiştir. Düşmanca unsur algılamasındaki esneklik sivil nüfusun zarar görmesine neden olmuştur. Angajman kurallarının esnekliğinin yanı sıra angajman kurallarının askeri birlikler tarafından anlaşılabilmesi nedeniyle kayıpların ortaya çıktığı da ileri sürülen iddialar arasındadır. Yaşanan bu olaylar neticesinde angajman kuralları kısıtlanmıştır. Körfez Savaşı'ndakine benzer şekilde Somali'de askeri bileşenin kendi içinde yaşadığı bir denge sorunu olduğu görülmektedir. Politik bileşenden gelen izin verici direktiflere karşı stratejik düzeydeki askeri komutanlar tarafından verilen direktiflerdeki yoruma açık ifadeler sivil kayıpların yaşanmasına sebep olmuştur.

Yugoslavya İç Savaşı'nda uygulanan angajman kuralları da nevi şahsına münhasır bir özelliğe sahip olmuştur. Bu durumun temel nedeni barışı koruma adına başlayan BM misyonunun zaman içinde barışı uygulama misyonuna dönüşmesidir. Bu değişim şüphesiz angajman kurallarını da etkilemiştir. Kısa sürede değişen angajman kuralları uygulamaya aktarma hususunda bir takım aksaklıklar yaşamıştır. Bununla birlikte Afganistan örneğinde sıklıkla karşılaşılan ulusal şerhler, Hollanda tarafından Yugoslavya İç Savaşında ortaya çıkmıştır. Angajman kuralları konusunda Kore ve Vietnam Savaşlarında önemli tecrübeler edinen ABD, birlikleri için açık ve anlaşılır

angajman kuralları ihdas ederken, BM'nin Yugoslavya'ya özgü angajman kurallarının karmaşık yapıda olması ulusal şerhler sorununa neden olmuştur.

11 Eylül saldırıları sonrasında ABD tarafından gerçekleştirilen Irak müdahalesi, uluslararası hukuk açısından meşruiyeti sorgulanan bir operasyon olmuştur. Müdahalenin yasal dayanaklarına ilişkin var olan belirsizlik, angajman kurallarının hukuki bileşeni adına da geçerlidir. Bununla birlikte politik ve askeri bileşen açısından da sorunlar mevcuttur. İşgali başlatan ABD, CENTCOM vasıtasıyla tüm birliklerinde geçerli olacak şekilde tek bir angajman kuralı belirlemiştir. Kore ve Vietnam deneyimlerinden dolayı angajman kurallarını esnetme yönünde bir tutum belirleyen ABD, Irak işgali sürecinde de aynı tutumu benimsemiştir. İşgal operasyonu sürecinde askeri birliklere verilen angajman kuralları kartlarında askerlerin nasıl davranmaları gerektiği yönünde direktifler yer almıştır. Meşru müdafaa halinde askerlerin angajman kuralları ile bağlı olmadığı ve silahlı kuvvet kullanabilecekleri her operasyon için geçerli olmakla birlikte, Irak operasyonunda meşru müdafaa hakkı geniş yorumlanmıştır. Angajman kuralları sivil nüfusun korunmasına önem verse de, kalabalık yerlerden askeri birliklere doğru ateş açılması halinde meşru müdafaanın devreye girebileceği belirtilmiştir. Bunun sonucu olarak, ABD askerleri aşırı kuvvet kullanımına giderek kendilerine verilen esnekliği kötüye kullanmışlardır.

Kore ve Vietnam'da uygulanan ABD angajman kurallarına bakıldığında, politik bileşenin ağırlığını koruduğu, dengenin askeri bileşen aleyhine bozulduğu görülmektedir. Bu iki savaşta yaşanan asker kayıpları, politik bileşen üzerinde baskı kurulmasına neden olmuştur. Bundan dolayı takip eden operasyonlarda genellikle askeri bileşenin lehine angajman kuralları hazırlanmıştır. Körfez Savaşı'ndan sonra gerçekleşen ABD operasyonlarına bakıldığında, askeri personelin korunmasına yönelik esnek angajman kurallarının uygulamaya geçirildiğine şahit olunmaktadır. Diğer bir ifadeyle, denge politik bileşen aleyhine bozulmaya başlamıştır. Bunun neticesinde de sivil kayıpların sayısında artış gözlemlenmiştir. Soğuk savaş sonrası gerçekleşen operasyonlarda ABD dışındaki devletler de kendi angajman kurallarını uygulamaya başlamışlardır. Bu nedenle BM yetkilendirmesi altında olsun ya da olmasın çok uluslu operasyonlarda ulusal şerhler sorunu ortaya çıkmıştır. ABD ile karşılaştırıldığında angajman kuralları adına doktriner çalışmaları görece yeni olan diğer devletler, ABD'nin aksine kendi ulusal angajman kurallarının yayımlanması hususunda isteksiz davranmışlardır. Dolayısıyla ABD dışındaki devlet veya örgüt angajman kurallarının, Afganistan operasyonu öncesindeki bir operasyonda test edilme imkânı bulunmadığından konuya ilişkin değerlendirme yapmakta olanaksız görülmektedir.

11 Eylül saldırıları sonrası Taliban ve El Kaide'ye yönelik ABD tarafından OEF başlatılmıştır. Güvenlik Konseyi'nin almış olduğu kararlar doğrultusunda başlatılan başka bir operasyon olan ISAF, 2003 yılında NATO komutasına geçmiştir. OEF, ABD'nin meşru müdafaa hakkına dayanarak giriştiği bir askeri operasyon iken NATO komutasındaki ISAF, Afgan güçlerinin desteklenerek güvenli bir ortam yaratılması adına faaliyetlerine devam etmiştir. Süreç

içerisinde coğrafi olarak ülke geneline yayılan ISAF, saldırıların artmasıyla birlikte askeri kuvvet kullanımı konusunda tasarruflarda bulunmuştur. Dört aşamalı genişleme sonrası ülkede artan Taliban saldırıları, ISAF'ın silahlı kuvvet kullanma oranını da aynı ölçüde artırmıştır. Bu doğrultuda 2006 sonrası artan saldırılara karşı ISAF birlikleri ülkenin farklı bölgelerinde operasyonlar gerçekleştirmişlerdir.

13 yıllık misyon sürecinde çoğu Amerikalı olmak üzere farklı ülkelerden komutanlar ISAF komutanlığı yapmışlardır. Komutanlar gerek mevcut tehditlere gerekse ülkelerinin politikalarına koşut bazı askeri direktifler yayımlamışlardır. İlki 2007'de Amerikalı General McNeill tarafından çıkartılan askeri direktif, sivil kayıpların artması sonucu misyonun etkinliğini koruma amaçlı olmuştur. McNeill'den sonra komutayı devralan McKiernan tarafından yayımlanan direktif de bir öncekine koşut emirler içermiştir. McKiernan'ın yayımladığı ikinci direktif askeri eylemlerin sivil kayıpları minimuma indirecek şekilde yapılması gerektiğine ancak meşru müdafaa halinde herhangi bir kısıtlamanın olmayacağına vurgu yapmıştır.

2009 yılında Obama'nın ABD başkanı seçilmesiyle birlikte, ABD'nin Afganistan stratejisinde bir takım değişiklikler olmuştur. Bush döneminde başlatılan terörizmle savaş mottosu, direnişle mücadele şeklinde revize edilmiştir. Obama döneminde ISAF komutasını devralan General McChrystal, direnişle mücadele adına COIN stratejisini başlatmıştır. COIN bağlamında General McChrystal'in üzerinde durduğu iki önemli husus olmuştur. Bunlardan birincisi Afgan halkı ile yakın ilişki kurulması, ikincisi ise Afganistan'daki içsel dinamiklerle etkileşimin sağlanmasıdır. General McChrystal tarafından çıkartılan askeri direktif, COIN'e koşut bir yaklaşım sergilemiştir. Buna göre, sivil kayıpların azaltılması ve Afgan halkının desteğinin alınması adına önceki dönemlerde gerçekleştirilen bazı uygulamalara kısıtlama getirilmiştir. Bu minvalde, meşru müdafaa dışında camii ve benzeri alanlara girilmemesi, yerel halkın evlerinin aranması esnasında Afgan güvenlik güçlerinin de bulunması, direktifte yer alan hususlardan bazılarıdır. Güvenlik gerekçesi ile önemli bir kısmı gizli olan askeri direktif, genel itibariyle kısıtlayıcı tarzda bir yaklaşıma sahip olmuştur.

General McChrystal komutasında yürürlüğe giren COIN stratejisi ve aynı dönemde yayımlanan angajman kuralları sivil kayıpları azaltmayı öncelendiğinden dolayı askeri kayıpların yaşanmasına neden olmuştur. General McChrystal döneminde yaşanan Ganjal Muharebesi, o dönemki angajman kurallarının uygulamasına adına önemli bir örnek olaydır. 8 Eylül 2009'da Taliban tarafından tuzağa düşürülen ISAF personeli ve Afgan güçleri, General McChrystal tarafından yayımlanan kısıtlı angajman kurallarından dolayı, destek çağrısı yapmalarına rağmen gerekli desteği alamamışlardır. Sivil kayıpların yaşanmaması adına topçu desteği verilmemiş ve neticede ISAF güçleri ve Afgan güvenlik güçlerine bağlı askerler hayatını kaybetmiştir. Bu durum politik ve askeri bileşen arasındaki denge sorununu tekrar gündeme getirmiştir. Obama yönetiminden gelen direktifler doğrultusunda angajman kurallarını düzenleyen General

McChrystal, sivil kayıpları önleme adına askerin güvenliğini ikinci plana atmıştır. Ganjal Muharebesi ile Vietnam'dakine benzer bir durum General McChrystal döneminde ortaya çıkmıştır. Politik bileşenin direktifleri olayın gerçekleşmesinde etkili olsa da, sorumluluk askeri bileşene yıkılmış, General McChrystal görevden alınmıştır.

General McChrystal sonrası ISAF komutanı olarak atanan General Petraeus, COIN stratejisinin yeni uygulayıcısı olarak belirlenmiştir. Göreve gelir gelmez yeni bir angajman kuralı yayımlayan Petraeus, askeri personelin güvenliğini artırmaya yönelik emirlere yer vermiştir. Güvenlik gerekçesi ile önemli bir kısmı gizli tutulan yeni direktif ile asker ve sivil güvenliğine eşit önem verildiği vurgulanmıştır.

COIN stratejisinin belirlenmesi ve buna koşut angajman kurallarının yayımlanması politik bileşenin etkisi doğrultusunda olmuştur. Diğer bir ifadeyle angajman kurallarının belirlenmesinde politik bileşen önemli bir etkide bulunmuştur. Lakin Ganjal Muharebesi ile birlikte sorumluluk askeri bileşene yıkılarak yeni bir komuta ve yeni angajman kuralları yayımlanmıştır. Her iki angajman kurallarında da askeri bileşenin etkisi görece az olmakla birlikte, sorumluluk askeri bileşende kalmıştır. General McChrystal'ın politik bileşen aleyhine yaptığı değerlendirmeler sonrasında görevden alınması durumu da dikkate alındığında, angajman kurallarının uygulanmasına ilişkin iki bileşen arasında bir çekişmenin yaşandığı açıkça görülmektedir.

ISAF'ın çekilme sürecinde 2011'de komutayı devralan General Allen tarafından iki farklı angajman kuralları yayımlanmıştır. Kendisinden önceki dönemde çıkartılan angajman kurallarının eksiklerine değinerek yeni kuralların hazırlandığını ifade eden Allen, sivil kesimin korunması ile askeri personelin güvenliği arasında denge kurulmaya çalışıldığını belirtmiştir. General Allen'den sonra 2013'te ISAF komutasını devralan General Dunford sivillerin korunmasını önceleyerek önceki angajman kurallarını uygulamaya devam etmiştir.

ISAF'ın 2014'te sona ermesiyle birlikte 1 Haziran 2015'te RSM dönemi başlamıştır. Afgan güvenlik güçlerinin eğitimi, danışmanlığı ve desteğine ilişkin görevlendirilen RSM, Afganistan'ın NATO ve ABD ile yaptığı ikili anlaşmalarla hukuksal olarak temellendirilmiştir. ISAF'tan farklı olarak doğrudan çatışmaya girmeyen RSM, Afgan güvenlik güçlerinin uzun vadede sorumluluğu üstlenmesi için kurulmuştur. Lakin bu dönemde bir takım sorunlarla karşılaşmıştır. Bunlardan birincisi Afgan güvenlik güçlerinin yapı ve işleyişine ilişkindir. Afgan güvenlik güçleri yapı itibarıyla etnik unsurlar temelinde şekillenen, liyakati önemsemeyen bir oluşumdur. Salt ekonomik kaygılarla hareket eden ve hatta hayali çalışanlar üzerinden kazanç elde eden bir yapı olması nedeniyle kendisine devredilen sorumluluğu yerine getirme konusunda yeterli değildir. Bununla birlikte, müttefik güçlerin ülkeden çekilmesiyle birlikte IŞİD terör örgütünün Afganistan'a girmesi de ikinci bir sorun olarak belirlemiştir. Bu durumda, yakın bir zamanda Afganistan'dan çekilmenin mümkün olmadığı görülmüştür. RSM'nin savaş dışı faaliyetlere odaklanması, ülkede faaliyet

gösteren çoğunluğu ABD’li müttefik güçlerin angajman kurallarının kısıtlanmasına neden olmuştur. Taliban ve IŞİD terör örgütü karşısında askeri personelin kısıtlı angajman kurallarına sahip olması, askeri bileşenin politik bileşene baskı yapmasına neden olmuştur. Askeri bileşenden gelen talepler doğrultusunda Afganistan’a yönelik yeni strateji yeni ABD başkanı Trump tarafından 21 Ağustos 2017’de açıklanmıştır. Askeri personel lehine tasarruflar içeren yeni stratejiye koşut olarak 3 Ekim 2017’de Savunma Bakanı Jim Mattis tarafından angajman kurallarının esnetildiği açıklanmıştır. Bu yeni angajman kurallarına göre, askeri birlikler için geçerli olan coğrafi yakınlık kriteri kaldırılmış, stratejik düzeyde faaliyet gösteren ABD askeri danışmanları taktiksel düzeydeki Afgan güçleriyle çalışma imkânı bulabilmiştir. 2016’da çekilmeyi planlayan ABD, angajman kurallarını esnetmek suretiyle Afganistan’daki faaliyetlerine devam etmek zorunda kalmıştır.

2001’de başlayan ve halen devam eden Afganistan operasyonu, angajman kuralları adına önemli ve güncelliğini koruyan bir örnek olmuştur. Bu süreçte OEF’i başlatan ABD, akabinde ISAF’ı komuta etmiş fakat 2003 yılında ISAF NATO komutasına geçmiştir. ISAF’ın görevinin sona ermesiyle birlikte yerine RSM görevi başlamış, OEF de OFS şeklinde devam etmiştir. ABD, Afganistan’daki angajman kurallarını hem kendi yürüttüğü operasyonlarda görevli askeri birlikler için hem de ISAF altındaki birlikleri için geçerli kılmıştır. Uygulamada olduğu süreç içerisinde ISAF altındaki ABD askeri personel sayısı, çatışmaların en yoğun olduğu dönemlerde 100 binin üzerine çıkarak toplam ISAF personelinin çok büyük bir kısmı ABD askerlerinden oluşmuştur. Bu nedenle ABD Daimi Angajman Kuralları ile göreve özgü angajman kuralları genel olarak ISAF adına önemlidir.

ISAF’ın NATO komutasında olması NATO angajman kurallarını da önemli kılmaktadır. Lakin NATO angajman kuralları operasyonlara ilişkin genel kurallara yer vermektedir. 2003 yılında ilk kez yayımlanan ve tek çokuluslu angajman kuralları olan NATO angajman kuralları, NATO üyelerinin NATO operasyonlarında uymaları gereken kuralları içermektedir. Lakin NATO angajman kuralları yönergesi NATO üyesi devletlerin bu kurallara uygun olmak kaydıyla kendi angajman kurallarını uygulamalarına da izin vermektedir. Buna rağmen üye devletler NATO angajman kurallarına çekince koyarak kendi birliklerine kendi angajman kurallarını uygulamak istemektedirler. Ulusal hukukların farklılıkları, devletlerin uluslararası hukuka yaklaşım farklılıkları, BM yetkilendirmelerinin farklı yorumlanması ve ulusal politik karar mekanizmaları, söz konusu çekincelerin temel sebepleri olarak görülmektedir. Bu şartlar altında, her devlet kendi askeri personelinin güvenliğini NATO angajman kurallarına bırakmakta isteksiz davranarak kendi angajman kurallarını uygulamak istemiştir.

Uygulamada ulusal çekincelerin gündeme gelmesi, NATO angajman kurallarının teorik bir şekilde varlığını sürdürmesine neden olmuştur. Bu şartlar altında, NATO angajman kurallarına şerh koyan çoğu devlet kendi angajman kurallarını uygularken, askeri personelin güvenliği adına bu kuralları gizli tutmuştur. Bu durum da doğal olarak angajman kuralları üzerine yapılacak

çalışmaları ABD angajman kuralları üzerinden idame ettirmeyi zorunlu kılmaktadır. Yukarıda ifade edildiği üzere ABD'nin gerek kendi bağımsız misyonlarında gerekse NATO komutasındaki operasyonlarda önemli sayıda asker bulundurması, ABD angajman kuralları üzerinden konunun değerlendirilmesini rasyonel hale getirmektedir. Hattı zatında ISAF ve akabinde kurulan RSM'nin komuta kademesinde çoğunlukla ABD'li bir generalin bulunması haklılık payını artırmaktadır. Bununla birlikte, diğer devletlerin angajman kuralları gizli olmakla birlikte, bu devletlerin askeri birlikleri tarafından meşru müdafaa hakkının uygulanma biçimi, gizli olan bu angajman kuralları hakkında bilgi vermektedir. Meşru müdafaa hakkının kullanımının geniş veya dar yorumlanması, ilgili angajman kurallarının politik ve askeri bileşeni arasındaki ilişkiye dair de önemli bilgiler vermektedir. Bu bağlamda ABD'den sonra ISAF'a önemli destekler veren Birleşik Krallık, Almanya ve Fransa'nın angajman kuralları ve meşru müdafaa algısı önemlidir.

Çatışmaların yoğunlaştığı 2006'ya kadar ABD'ye benzer şekilde hareket eden Birleşik Krallık, 2006 sonrası operasyonlarda sivil kayıpların artması üzerine angajman kurallarını kısıtlamıştır. İçeriği yayımlanmayan angajman kurallarında yaşanan bu değişim, tıpkı ABD örneklerinde olduğu gibi, sivil kayıpların yaşandığı dönemlerde politik bileşen ile askeri bileşen arasındaki dengeyi askeri bileşen aleyhine bozmuştur. Almanya için de benzer bir durum söz konusu olmuştur. 2003 tarihinde verilen bir politik direktifle askeri bileşen kısıtlanmıştır. Uzun bir süre kısıtlı angajman kuralları ile faaliyet gösteren Alman birliklerinin 2010'da pusuya düşürülmesi üzerine içeriği gizli tutulan angajman kuralları askeri bileşen lehine esnetilmiştir. Almanya'dakine benzer bir durum Fransız birlikleri için de geçerli olmuştur. Başlarda kısıtlı angajman kurallarına sahip olan Fransız birliklerinin 2008 yılında Kabil yakınlarında tuzağa düşürülmesi, takip eden dönemde Taliban'a karşı daha esnek angajman kurallarına sahip olmalarını sağlamıştır. Birleşik Krallık, Almanya ve Fransa'ya ait askeri birliklerin ISAF bünyesinde farklı angajman kurallarına sahip olduğu ve bu angajman kurallarının bazı somut gelişmeler neticesinde değiştirildiği görülmektedir. Gizlilik derecesinden dolayı erişime kapalı olan bu angajman kuralları, genellikle askeri personelin zarar gördüğü saldırılar sonucunda esnetilmiştir. Bu saldırılar, askeri bileşenin politik bileşen karşısında elini güçlendirmiş olup, kamuoyu desteğini kaybetmek istemeyen politik bileşen, angajman kurallarını revize ederken askeri bileşenle arasındaki dengeyi korumak zorunda kalmıştır. Bu üç ülkenin angajman kurallarını anlamaya yönelik diğer önemli bir parametre ise meşru müdafaa algılarıdır. Üç ülkede de meşru müdafaa hakkı, yasal dayanağını iç hukuktan almaktadır. Bu durum ABD uygulamasıyla taban tabana zıtlık göstermektedir. Avrupa uygulamalarının aksine ABD, meşru müdafaa hakkını ulusal meşru müdafaya dayandırmaktadır. Bu da, Avrupalı birliklerin iç hukukta herhangi bir yaptırımla karşılaşmama adına meşru müdafaa hakkına başvururken temkinli davranmalarına neden olmuştur.

Afganistan operasyonu angajman kurallarının uluslararası hukuk ekseninde askeri ve politik bileşeni arasındaki dengenin sınanması adına önemli bir örnektir. Operasyona dahil olan devletlerin angajman kuralları ve meşru müdafaa yorumları dikkate alındığında, politik ve askeri bileşen



arasındaki dengenin genel itibariyle politik bileşen lehine bozulduğu görülmektedir. Askeri kayıpların arttığı ve kamuoyu desteğinin alındığı zamanlarda ise askeri bileşenin talepleri politik bileşen tarafından kabul edilerek iki bileşen arasında bir denge kurulmaya çalışılmıştır. Bu da, angajman kurallarının iki bileşeni arasında belirli bir dengenin olmadığını, durum bazlı bir denge arayışının var olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, angajman kuralları devletlerin politikalarına koşut bir şekilde evrilebilen kurallardır. Teorik olarak hukuk, politika ve askeri bileşenden oluşsalar da, duruma göre bu bileşenlerden bazıları ön plana çıkabilmektedir. Afganistan başta olmak üzere yukarıda değinilen uygulamalar, her bir bileşene dair önceliklere yer verilen örnekler içermektedirler. Angajman kuralları her ne kadar politik mercilerin tercihleri neticesinde oluşsalar da, stratejik seviyeli askeri komutanlar durumun gerektirdiği ölçüde bu kuralları modifiye edebilmektedirler. Bu esnada, stratejik seviyeden taktiksel seviyeye değin komuta zinciri arasındaki iletişimin hayati olduğunu belirtmek elzemdir. Buna ilave olarak, her bir askeri birimin en ucundaki rütbesiz askere değin bu kuralların açık ve anlaşılır bir şekilde ulaştırılması, muhtemel sivil ve asker kayıplarını önleyebilecektir. Güvenlik gerekçesiyle angajman kurallarının gizli tutulduğu durumlarda da bölge halkı ile askeri birliklerin sorun yaşamaması adına önlemlerin alınması gerekmektedir. Her bir askeri birim ve askeri personel kendi ulusal angajman kurallarına dair bazı temel konular hakkında bilgilendirilmelidir. Örneğin, meşru müdafaa hakkının angajman kuralları ile kısıtlanamayan bir hak olduğu evleviyetle üzerinde durulması gereken bir husustur. Her ne kadar angajman kuralları kartlarında meşru müdafaaya ilişkin ifadeler yer alsın da, bu ifadelerin sadece bilgilendirmeden ibaret olduğuna vurgu yapılmalıdır. Bununla birlikte düşmanca niyet, düşmanca hareket gibi eylemler de, ilgili ulusal askeri birliğin devletinin hukuk sistemi göz önünde bulundurularak askeri personele anlatılmalıdır. Askeri hukuk müşavirlerinin etkin katılımı ile gerçekleştirilecek olan bu süreç, ulusal askeri birliğin, müttefik birliklerin ve bölgedeki sivil halkın can güvenliğini temin edecektir.

## YARARLANILAN KAYNAKLAR

“A Timeline of U.S. Troop Levels in Afghanistan Since 2001”, (06.07.2016), **The Associated Press**

Aslan, Yasin (2016), **Savaş Hukuku ve Angajman Kuralları**, Bilge Yayınevi, Ankara

“Caesar’s Rubico Crossing”, (2015), **Livius**,  
<http://www.livius.org/sources/content/plutarch/plutarchs-caesar/plutarch-on-caesars-rubico-crossing/> (11.04.2017)

“Four German Soldiers Killed in Afghanistan”, (15.04.2010), **Spiegel**

“Gen Petraeus formally Takes Over Afghanistan Campaign” (04.07.2010), **BBC**

“In pictures: UK troops in Afghanistan 2001-2014” (26.10.2014), **BBC**

“Tarihi NATO Zirvesi”, (20.11.2010), **BBC TÜRKÇE**

“Timeline: US intervention in Afghanistan 2001 to 2017” (22.08.2017), **Aljazeera**

“UK Military Deaths in Afghanistan: Full List”, (12.11.2015), **BBC**

ABC (2006), “UNIFIL sets rules of engagement in Lebanon”, <https://www.abc.net.au/news/2006-10-04/unifil-sets-rules-of-engagement-in-lebanon/1278062> (07.03.2018)

Abiew, Francis Kofi (1999), **The Evolution Of The Doctrine And Practice Of Humanitarian Intervention**, Martinus Nijhoff Publishers, Lahey

Acer, Yücel ve Kaya, İbrahim (2016), **Uluslararası Hukuk Temel Ders Kitabı**, 7. Baskı, Seçkin Kitabevi, Ankara

Addicott, Jeffery F (2011), **Terrorism Law: Materials, Cases, Comments**, 6. Baskı, Lawyers & Judges Publishing Company Inc, Tucson

----- (2013), “The Strange Case Of Lieutenant Waddell: How Overly Restrictive Rules Of Engagement Adversely Impact The American War Fighter And Undermine Military Victory”, **St. Marry’s Law Journal**, 45(1), 1-36

- African Union (2010), “African Union Mandating Process For Peace Support Operations”, [http://eeas.europa.eu/archives/docs/csdp/capabilities/eu-support-african-capabilities/documents/aide\\_memoire\\_en.pdf](http://eeas.europa.eu/archives/docs/csdp/capabilities/eu-support-african-capabilities/documents/aide_memoire_en.pdf) (08.01.2019)
- Ağır, Bülent Sarper (2006), “Bush Doktrini: Küresel Bir Hegemonik İstikrar Arayışı mı?”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, 3(12), 71-100
- Akande, Dapo (2010), “What Exactly was Agreed in Kampala on the Crime of Aggression”, <https://www.ejiltalk.org/what-exactly-was-agreed-in-kampala-on-the-crime-of-aggression/> (22.02.2018)
- Akkutay, Ali İbrahim, (2016), “Silahlı Çatışmalar Hukukunda İç Silahlı Çatışmaların Uluslararasılaşması”, **Ankara Üniversitesi HFD**, 65 (1), 1-61
- Akkutay, Berat Lale (2016), “Afrika Birliği’nin Askeri Önlemlere Başvurma Hakkı”, **Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 2(4), 21-34
- Akman, Muhammed Ali (23.02.2018), “İsrail-Lübnan sınırındaki Mavi Hat ve UNIFIL”, **AA**
- Aksar, Yusuf (2017), **Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk II**, 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara
- Akşin, Sina (2010), **Kısa Türkiye Tarihi**, 11. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul
- Alland, Denis (2002), “Countermeasures of General Interest”, **EJIL**, 13, 1221-1239
- Allard, Kenneth (1994), **Somalia Operations: Lessons Learned**, CCRP Publications, Washington
- Almeida, Paula Wajcikiewicz (2013), “From Non-indifference to Responsibility While Protecting: Brazil’s Diplomacy and the Search for Global Norms”, **Global Powers and Africa Programme Occasional Paper**, 138, <http://saiia.org.za/research/from-non-indifference-to-responsibility-while-protecting-brazils-diplomacy-and-the-search-for-global-norms/> (08.01.2019)
- Amore, Christopher D (2013) “Rules of Engagement: Balancing the (Inherent) Right and Obligation of Self-Defense with the Prevention of Civillian Casualties”, **Nat’l Sec. L. J.**, 1(1), 39-76
- Arend, Anthony Clark ve Beck, Robert J (1993), **International Law the Use of Force**, Routledge, Newyork
- Arkin, Ronald C (2009), **Governing Lethal Behavior in Autonomous Robots**, Taylor & Francis Group, United States
- Armaoğlu, Fahir (2010), **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, 17. Baskı, Alkım Yayınları
- Arsava, Füsün (2011), “Egemenlik ve Koruma Sorumluluğu”, **Gazi Üniversitesi HFD**, 15(1), 101-124

- Ashraf, Sarah (2017), “ISIS Khorasan: Presence and Potetial in the Afghanistan-Pakistan Region”, **The Henry Jackson Society**, <https://henryjacksonsociety.org/publications/isis-khorasan-presence-and-potential-in-the-afghanistan-pakistan-region/> (11.01.2019)
- American Society of International Law (1983), “Multinational Force In Lebanon Resolution”, **International Legal Materials**, 22(6), 1391-1394
- Atatürk, Mustafa Kemal (2009), **Nutuk**, Karanfil Yayınları, İstanbul
- Altunışık, Meliha Benli “The Inflexibility of Turkey’s Policy in Syria”, **IEMed. Mediterranean Yearbook** 2016, 39-44
- Australian Defence Force (2006), “Operations Series Addp 3.14 Targeting”, [http://www.defence.gov.au/foi/docs/disclosures/021\\_1112\\_Document\\_ADDP\\_3\\_14\\_Targeting.pdf](http://www.defence.gov.au/foi/docs/disclosures/021_1112_Document_ADDP_3_14_Targeting.pdf) (18.04.2017)
- Austrialian Government Department of Veterans’ Affairs (t.y.), “United Nations Forces in the Korean War”, <https://anzacportal.dva.gov.au/history/conflicts/korean-war/korean-war/armed-forces-korean-war/united-nations-forces-korean-war> (05.03.2018)
- Azarkan, Ezeli (2007), “11 Eylül Terörist Saldırıları Sonrası Dönemde Birleşmiş Milletlerin Uluslararası Terörizm Konusundaki Tutumu”, **Dicle Üniversitesi HFD**, 12(16), 45-68
- Ball, Capt Gregory (2012), “1991-Operation Provide Comfort and Northern Watch”, **AFHSD**, <https://www.afhistory.af.mil/FAQs/Fact-Sheets/Article/458953/operation-provide-comfort-and-northern-watch/> (11.03.2018)
- Başak, Cengiz (2003), **Uluslararası Ceza Mahkemeleri ve Uluslararası Suçlar**, Turhan Kitabevi, Ankara
- (2010), **Uluslararası Örgütler**, Seçkin Yayınevi, Ankara
- Başaran, Halil Rahman (2014), “Identifying the Responsibility to Protect”, **The Fletcher Forum of World Affairs**, 38(1), 195-212
- Başer, Murat (2014), **İnsancıl Hukuk Yeni Savaşlar, Yapısal Sorunlar ve Korunmayan İnsan Hakları**, Gazi Kitabevi, Ankara
- BBC (2012), “Syria in Civil War, Red Cross Says”, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-18849362> (12.02.2018)
- BBC (t.y.), ““9/11 Terrorist Attacks”, [http://www.bbc.co.uk/history/events/the\\_september\\_11th\\_terrorist\\_attacks](http://www.bbc.co.uk/history/events/the_september_11th_terrorist_attacks) (10.06.2018)
- Beja, Edsel (14.07.2012), “Duties Of The Government”, **Inquirer.net**

- Beljan, Robert (2013), “Afghanistan: Lessons Learned from an ISAF Perspective”, **Small Wars Journal**, <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/afghanistan-lessons-learned-from-an-isaf-perspective> (09.01.2019)
- Bellamy, Alex J (2003), “Feature — Legality Of The Use Of Force Against Iraq, International Law And The War With Iraq”, **Melbourne Journal of International Law**, 4(2), 1-24
- (2009), **Responsibility to Protect The Global Effort to End Mass Atrocities**, Polity Press, Cambridge
- (2015), “The Three Pillars of the Responsibility to Protect”, **Pensamiento Propio**, 41, 35-64
- Berkowitz, Bruce D (1994), “Rules of Engagement for UN Peacekeeping Forces in Bosnia”, **ORBIS**, 38(4), 635-644
- BM Genel Kurulu, 377 (V) A, 1950
- BM Genel Kurulu, SG/SM/7136 GA/9596
- BM Genel Kurulu, 2625 (XXV)
- BM Genel Kurulu, 3314 (XXIX)
- BM Genel Kurulu, A/59/2005/Add.3
- BM Genel Sekreteri, A/47/277, 1992
- BM Genel Sekreteri, A/52/682 S/1997/894
- BM Genel Sekreteri, S/2002/278
- BM Güvenlik Konseyi, 1975, 2011
- BM Güvenlik Konseyi, 1368, 2001
- BM Güvenlik Konseyi, 1373, 2001
- BM Güvenlik Konseyi, 1076, 1996
- BM Güvenlik Konseyi, 1214, 1998
- BM Güvenlik Konseyi, 1193, 1998
- BM Güvenlik Konseyi, 1973, 2011
- BM Güvenlik Konseyi, 2011, 2011
- BM Güvenlik Konseyi, 661, 1990
- BM Güvenlik Konseyi, 662, 1990
- BM Güvenlik Konseyi, 678, 1990

BM Güvenlik Konseyi, 622, 1988  
BM Güvenlik Konseyi, 687, 1991  
BM Güvenlik Konseyi, 1368, 2001  
BM Güvenlik Konseyi, 1373, 2001  
BM Güvenlik Konseyi, 1386, 2001  
BM Güvenlik Konseyi, 1401, 2002  
BM Güvenlik Konseyi, 1413, 2002  
BM Güvenlik Konseyi, 1441, 2002  
BM Güvenlik Konseyi, 1444, 2002  
BM Güvenlik Konseyi, 1510, 2003  
BM Güvenlik Konseyi, 1776, 2007  
BM Güvenlik Konseyi, 2189, 2014  
BM Güvenlik Konseyi, 221, 1966  
BM Güvenlik Konseyi, 2405, 2018  
BM Güvenlik Konseyi, 462, 1980  
BM Güvenlik Konseyi, 794, 1992  
BM Güvenlik Konseyi, 82, 1950  
BM Güvenlik Konseyi, 83, 1950  
BM Güvenlik Konseyi, 84, 1950  
BM Güvenlik Konseyi, S/2002/117  
BM A/66/551–S/2011/701

Bojor, Laviniu ve Cosma, Mircea (2015), “Afghanistan After NATO Withdrawal”, **Scientific Bulletin** 20(1), 110-115

Bond, Joseph (2015), “What was the difference of the military rules of engagement in Afghanistan and Iraq during both the Bush and Obama Administrations?”, **Quora**, <https://www.quora.com/What-was-the-difference-of-the-military-rules-of-engagement-in-Afghanistan-and-Iraq-during-both-the-Bush-and-Obama-Administrations> (24.10.2018)

Bowcott, Owen (17.07.2017), “ICC Crime of Aggression Comes Into Effect Without Key Signatories”, **The Guardian**

Bozkurt, Enver (2007), **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma**, 3. Baskı, Asil Yayın Dağıtım

- Bozkurt, Enver vd. (2015), **Devletler Hukuku**, 8. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara
- Brierly, J L (2012), “International Law and Resort to Armed Force”, Tarcisio Gazzini ve Nicholas Tsagourias (Ed.), **The Use of Force in International Law**, içinde (308-319), Routledge, New York
- Brigham Young University (2000), “Buffalo Soldiers At Huachuca: The Battle Of Naco”, <http://net.lib.byu.edu/estu/wwi/comment/huachuca/HI1-10.htm>, (12.04.2017)
- Brooks, Thom (Ed.) (2013), **Just War Theory**, Brill Yayıncılık, Hollanda
- Broomby, Rob (04.03.2002), “German Special Forces In Action”, **BBC**
- Bush, George W (2001a), “Address To The Nation On Operations In Afghanistan”, [https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/infocus/bushrecord/documents/Selected\\_Speeches\\_George\\_W\\_Bush.pdf](https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/infocus/bushrecord/documents/Selected_Speeches_George_W_Bush.pdf) (11.06.2018)
- (2001b), “Address to the Nation on the Terrorist Attacks”, **The American Presidency Project**, <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/address-the-nation-the-terrorist-attacks> (11.06.2018)
- (2001c), “Transcript of President Bush's address to a joint session of Congress on Thursday Night”, **CNN**, <http://edition.cnn.com/2001/US/09/20/gen.bush.transcript/> (11.06.2018)
- Cambridge Dictionary (t.y.), “Engagement”, <http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/engagement> (17.04.2017)
- Cambridge Dictionary (t.y.), “Rules of Engagement”, <http://dictionary.cambridge.org/us/dictionary/english/rules-of-engagement> (17.04.2017)
- Canada Chief of the Defence Staff (2009), “Canadian Forces Joint Publication: CFJP 01 Canadian Military Doctrine”, [http://publications.gc.ca/collections/collection\\_2010/forces/D2-252-2009-eng.pdf](http://publications.gc.ca/collections/collection_2010/forces/D2-252-2009-eng.pdf) (18.04.2017)
- Carney, Stephen A (2011), **Allied Participation in Operation Iraqi Freedom**, Center of Military History United States Army, Washington
- Carswell, Andrew J (2013), “Unblocking the UN Security Council: The Uniting for Peace Resolution”, **Journal of Conflict & Security Law**, 18(3), 453-480
- Cathcart, Blaise (2010), “Application of Force and Rules of Engagement in Self-Defence Operations”, içinde (201-212), Terry D. Gill ve Dieter Fleck (Ed.), **The Handbook of the International Law of Military Operations**, Oxford University Press, New York
- CBC (2005), “Friendly Fire' Pilot Relives Incident”, <https://www.cbc.ca/news/world/friendly-fire-pilot-relives-incident-1.552827> (25.10.2018)

- CENTCOM (2011), “General John R. Allen Assumes Command of ISAF”,  
<http://www.centcom.mil/MEDIA/PRESS-RELEASES/Press-Release-View/Article/903901/general-john-r-allen-assumes-command-of-isaf/> (06.08.2018)
- Center for Law and Military Operations (2000), “Rules of Engagement Handbook for Judge Advocates”,[http://www.difesa.it/SMD\\_/CASD/IM/ISSMI/Corsi/Corso\\_Consigliere\\_Giuridico/Documents/52952\\_roehandbook.pdf](http://www.difesa.it/SMD_/CASD/IM/ISSMI/Corsi/Corso_Consigliere_Giuridico/Documents/52952_roehandbook.pdf) (21.04.2017)
- Chesterman, Simon (2004), “The Use of Force in UN Peace Operations”, **New York University**, 1-21
- Chivers, C J (22.06.2010), “General Faces Unease Among His Own Troops, Too”, **TheNew York Times**
- Christensen, Troy (2012), “The Esprit de Corp of the Greek Phalanx”, **Teaspoon of History**,  
<https://teaspoonofhistory.wordpress.com/2012/06/21/the-esprit-de-corp-of-the-greek-phalanx/> (11.04.2017)
- Cincotta, Howard vd (1991), **What is democracy?**, United States Information Agency, Washington
- Civilization Fanatics Center, “Are peacekeeping laws the same as they when we were in Beirut?”,  
<https://forums.civfanatics.com/threads/are-peacekeeping-laws-the-same-as-they-when-we-were-in-beirut.100142/> (25.06.2019)
- Clancy, Scott (2004), “Rules of Engagement: An Architecture for the Battlespace of Today Ex New Horizons”, **Canadian Forces College**, 1-71
- Cole, Juan (2005), “US Military Rules of Engagement and Iraq War”, Informant Comment,  
<https://www.juancole.com/2005/08/us-military-rules-of-engagement-and.html> (14.12.2017)
- COMISAF (2013), “General Joseph F. Dunford, Jr. Assumes Command of ISAF”,  
<http://www.centcom.mil/MEDIA/NEWS-ARTICLES/News-Article-View/Article/884697/general-joseph-f-dunford-jr-assumes-command-of-isaf/> (07.08.2018)
- Conflict Research Consortium (t.y.), “Peacemaking”,  
<https://www.colorado.edu/conflict/peace/treatment/peacemkg.htm> (18.02.2018)
- Converse, Philip E (1987), “Changing Conceptions of Public Opinion in the Political Process”, 51(2), **Public Opinion Quarterly**, 51(2), 12-24
- Cooper, Camilla Guldahl (2014), “Rules Of Engagement Demystified: A Study Of The History, Development And Use Of ROEs”, **Military Law and the Law of War Review**, 53(1), 1-54
- Coplen, Lorelei E W (2010), “Strategic Bridge Towards Community Building: The Military’s Role”, Harry R Yarger (Ed.), **Short Of General War: Perspectives On The Use Of Military Power In The 21st Century**, içinde (57-74), SSI, United States



- Corn, Geoffrey vd. (Ed.) (2015), **U.S. Military Operations: Law, Policy, and Practice**, Oxford Scholarship, New York
- Correll, John T (2013), “The Second Coming of Counterinsurgency”, **Air Force Magazine**, 94-99
- Crawford, James (1994), “Counter-Measures as Interim Measures”, **EJIL**, 5, 65-76
- Çağlayan, Sezai (2018), “Koruma Sorumluluğunun Bir Eleştirisi: “Koruma Öncelikli Sorumluluk””, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, 6(12), 335-360
- Çağlayan, Sezai ve Doğan, Muharrem (2017), “Avrasya’dan Ortadoğu’ya Rus Dış Politikasının Hukuki Meşruiyeti”, Turgay Düğen ve Sayavuş Qasimov (Ed.), **IV. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu Bildiri Kitabı Dördüncü Cilt**, Niğde, 875-882
- Çakmak, Cenap (2014), **Uluslararası Hukuk Giriş, Teori ve Uygulama Bir Uluslararası İlişkiler Yaklaşımı**, Ekin Yayıncılık, Bursa
- Çelik, Şener (2014), “Suriye İç Savaşı’nda Silahlı Çatışma Hukuku İhlalleri”, **İGÜSBD**, 1(2), 37-65
- Çelik, Ümit (2017), “Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı ve Avrupa Birliği Askeri Operasyonları”, **EUROPolitika**, <http://www.europolitika.com/?p=934> (08.01.2019)
- Çiftçi, Sabri (2009), “Afganistan Çıkmazı, Obama’nın Dış Politika Tercihleri ve Af-Pak Bölgesinin Geleceği”, **Ortadoğu Analiz**, 1(11), 41-48
- (2010), “Amerika’nın Yeni Savaşı: Taliban’ın Önlemez Yükselişi ve Afganistan’da Devlet İnşasının Sınırları”, **Ortadoğu Analiz**, 2(22), 74-81
- Dalar, Mehmet (2008), “Uluslararası Hukukta “Haklı Savaş” Doktrini: Bir Problemin Analizi”, **Muhafazakar Düşünce**, 4(15), 230-247
- Demirdöğen, Ülkü Demirtürk (2006), “Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonları Ve Güç Kullanma Olgusu (1946-1996)”, **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi**, 11, 236-257
- Demirel, Naim (2015), **BM Güvenlik Konseyi ve Uluslararası Barış ve Güvenliğin Korunması**, Derin Yayınları, İstanbul
- Demurenko, Andrei ve Nikitin, Alexander (1998), “Basic Terminology And Concepts İn International Peacekeeping Operations: An Analytical Review”, **Center For Army Lessons Learned**, <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a435106.pdf> (07.01.2019)
- Deng, Francis M (2017), “The Responsibility While Protecting (RwP) Talking Points for Remarks”, [http://www.responsibilitytoprotect.org/FD%20statement%20on%20Brazil%20initiative,%2021\\_2\\_12.pdf](http://www.responsibilitytoprotect.org/FD%20statement%20on%20Brazil%20initiative,%2021_2_12.pdf) (14.11.2017)
- Denk, Erdem (2015), **Uluslararası Örgütler Hukuku Birleşmiş Milletler Sistemi**, Siyasal Kitabevi, Ankara

- Derschel, Matthew J (1995), “The Effects Of Restrictive Rules Of Engagement On The Rolling Thunder Air Campaign”, **Global Security**, <https://www.globalsecurity.org/military/library/report/1995/DM.htm> (02.03.2018)
- Dış Politika ve Savunma Araştırmaları Grubu (2010), “Başlangıcından Bugüne NATO Stratejik Konsepti'nin Geçirdiği Evreler”, **BİLGESAM**, [http://www.bilgesam.org/incele/1221/-baslangicindan-bugune-nato-stratejik-konsepti'nin-gecirdigi-evreler/#.XDcdi\\_ZuLIV](http://www.bilgesam.org/incele/1221/-baslangicindan-bugune-nato-stratejik-konsepti'nin-gecirdigi-evreler/#.XDcdi_ZuLIV)(03.08.2018)
- Dill, Janina (2010), **Applying The Principle Of Proportionality In Combat Operations**, Oxford Institute For Ethics, Law, And Armed Conflict, Oxford
- DiMeglio, Richard P (2013), “Training Army Judge Advocates To Advise Commanders As Operational Law Attorneys”, **Boston College Law Review**, 54(3), 1185-1206
- Dimitriu, G R (2012), “Winning the Story War: Strategic Communication and the Conflict in Afghanistan”, **Public Relations Review**, 38, (195–207)
- Dinstein, Yoram (2001), **War Aggression and Self-Defence**, 3. Baskı, Cambridge University Press, Cambridge
- Doğan, İlyas (2013), **Devletler Hukuku**, 2. Baskı, Astana Yayınları, Ankara
- Dorschel, Major Matthew (1995), “The Effects Of Restrictive Rules Of Engagement On The Rolling Thunder Air Campaign”, **Global Security**, <http://www.globalsecurity.org/military/library/report/1995/DM.htm> (14.04.2017)
- Dost, Süleyman ve Korkmaz, Zehra (2015), “Savaşa Varmayan Zorlama Yolu Olarak Zararla Karşılık ve Bazı Uygulamalar”, **Süleyman Demirel Üniversitesi HFD**, 5(2), 111-157
- Dunnigan, James F ve Nofi, Albert A (2014), **Dirty Little Secrets of the Vietnam War: Military Information You're Not Supposed to Know**, Thomas Dunne Books, New York
- Dungan, C Peter (2014), “Rules of Engagement and Fratricide Prevention: Lessons From the Tarnak Farms Incident”, **UCLA J. Int’l L. & Foreign Aff.**, 9, 301-322
- Durch, William J vd. (2003), **The Brahimi Raport and the Future of UN Operations**, Stimson Center, Washinton
- DW, (2015), “NATO'nun Yeni Afganistan Misyonu Başladı”, <https://www.dw.com/tr/natonun-yeni-afganistan-misyonu-ba%C5%9Flad%C4%B1/a-18166042> (08.08.2018)
- E.U.. (t.y.), “EU in the World” [https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/area/geo\\_en](https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/area/geo_en) (22.12.2018)
- Eflein, Dawn R (1998), “A Case Study of Rules of Engagement in Joint Operations: The Air Force Shootdown of Army Helicopters in Operation PROVIDE COMFORT”, **A.F.L. Rev.**, 44, 33-74

- Enuka, Chuka (2012), “Post-Cold War Conflicts: Imperative for Armed Humanitarian Intervention”, **Global Journal of Human Social Science Interdisciplinary**, 12(9), 16-26
- Ercan, Pınar Gözen (2015), “İkinci On Yılına Girerken Koruma Sorumluluğunu Yeniden Düşünmek: Lex Ferenda Olarak R2P”, **Hacettepe HFD**, 5(2), 165-182
- Erdal, Selcen (2014), “Uluslararası Hukukta Karşı Önlemler ve Akçakale’de Yaşananlar”, **Selçuk Üniversitesi HFD**, 22(1), 3-26
- Ereker, Fulya A (2004), “İlkçağlardan Günümüze Haklı Savaş Kuramı”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, 1(3) 1-36
- Eren, Yusuf (2012), “Uluslararası Hukukta Savaşa Varmayan Kuvvet Kullanma Yolları”, **İnönü Üniversitesi HFD**, 3(2), 229-260
- Erten, Makbule Ezgi (2017), “Türkiye-Suriye Sınırı Hava Sahasında Türkiye’nin Uyguladığı Angajman Kuralları”, **ERÜHFD**, 12 (1), 91-111
- European Parliament (t.y.), “NATO’s Role in Afghanistan”, [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009\\_2014/documents/sede/dv/sede250110natoroleafghanistan\\_/sede250110natoroleafghanistan\\_en.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/sede/dv/sede250110natoroleafghanistan_/sede250110natoroleafghanistan_en.pdf) (16.07.2018)
- Evans, Gareth (2012), “R2P and RWP After Libya and Syria”, <http://www.gevans.org/speeches/speech485.html> (14.11.2017)
- Faix, Martin (2010), “Rules Of Engagement Some Basic Questions And Current Issues”, **Czech Yearbook of International Law**, 1, 133-145
- Feickert, Andrew (2006), **U.S. and Coalition Military Operations in Afghanistan: Issues for Congress**, Congressional Research Service, Washington
- Fimple, Stephen M (2003), **Rules—In a Knife Fight? A Study of Rules of Engagement**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Joint Military Operations Department
- Findlay, Trevor (2002), **The Use Of Force İn UN Peace Operations**, Oxford University Press, New York
- Fink, Jon E (1995), “From Peacemaking to Peace Enforcement: The Blurring of the Mandate for the Use of Force in Maintaining International Peace and Security”, **Md. J . Int'l L. & Trade**, 19(1), 1-47
- Fitzgerald, Eliza (2016), “Helping States Help Themselves: Rethinking the Doctrine of Countermeasures Are Countermeasures an effective means of resolving disputes between states?” **Macquarie Law Journal**, 16, 67-87
- Fleck, Dieter (Ed.) (2013), **The Handbook of International Humanitarian Law**, 3. Baskı, Oxford University Press, New York

- Fleitz, Frederick H (2002), **Peacekeeping Fiaccoes of the 1990s, Causes, Solutions and U.S. Interests**, Praeger Pub. London
- Fournier, Sylvain (2009), “NATO Military Interventions Abroad: How ROE Are Adopted and Jurisdictional Rights Negotiated”, Stefano Manacorda ve Adan Nieto (Ed.), **Criminal Law Between War And Peace: Justice And Cooperation In Criminal Matters In International Military Interventions**, *içinde* (113-122), Ediciones de la Universidad, Cuenca
- French Defense Ministry (2014), “Doctrine and Experimentation, No. 128/DEF/CICDE/NP”, [http://www.cicde.defense.gouv.fr/IMG/pdf/20140612\\_np\\_cicde\\_fra-jd-01a-def.pdf](http://www.cicde.defense.gouv.fr/IMG/pdf/20140612_np_cicde_fra-jd-01a-def.pdf) (19.04.2017)
- Fussnecker, Jerrod (2014), “The Effects of International Human Rights Law on the Legal Interoperability of Multinational Military Operations”, **Army law**, 7-20
- Gallis, Paul (2007), “NATO in Afganistan: A Test of the Transatlantic Alliance”, **CRS**, 6(3), 10-32
- Garamone, Jim (t.y.), “Directive Aimed at Minimizing Civilian Casualties”, **U.S. Department of Defense**, <http://archive.defense.gov/news/newsarticle.aspx?id=51201> (27.07.2018)
- Gaston, E L (2017a), “Reconceptualizing Individual or Unit Self-Defense as a Combatant Privilege”, **Harvard National Security Journal**, 8, 283-332
- (2017b), **When Looks Could Kill Emerging State Practice on Self-Defense and Hostile Intent**, Global Public Policy Institute, Berlin
- Genel Kurmay Başkanlığı (t.y.), “Türkiye'nin Barışı Destekleme Harekâtına Katkıları”, <https://www.tsk.tr/Sayfalar?viewName=BarisiDestekleme> (27.06.2019)
- Gilboa, Eytan (2005), “The CNN Effect: The Search For A Communication Theory Of International Relations”, **Political Communications**, 22(1), 27-44
- Gill, Terry D (2010), “Legal Basis of the Right of Self-Defence under the UN Charter and under Customary International Law”, Terry D. Gill ve Dieter Fleck (Ed.), **The Handbook of the International Law of Military Operations**, *içinde* (187-198), Oxford University Press, New York
- (2016), “Classifying the Conflict in Syria”, **International Law Studies**, 92, 353-380
- Global Security (2012), “Status-of-Forces Agreement [SOFA]”, <https://www.globalsecurity.org/military/facility/sofa.htm> (01.08.2017)
- Global Security (t.y.), “Operation Enduring Freedom”, <https://www.globalsecurity.org/military/ops/enduring-freedom-ops.htm> (12.06.2018)
- Global Security (t.y.), “Peace Enforcement”, [https://www.globalsecurity.org/military/library/report/call/call\\_93-8\\_chap3.htm](https://www.globalsecurity.org/military/library/report/call/call_93-8_chap3.htm) (20.02.2018)

- Global Security (t.y.), “Appendix C The Infantry Battalion In Low-Intensity Conflict”, <https://www.globalsecurity.org/military/library/policy/army/fm/7-20/Appc.htm> (25.06.2019)
- Gomes, Keith (t.y.), “An Intellectual Genealogy of the Just War: A Survey of Christian Political Thought on the Justification of Warfare”, **Small Wars Journal**, <https://smallwarsjournal.com/blog/journal/docs-temp/80-gomes.pdf> (08.01.2019)
- Gordon, Michael R (05.01.2013), “General Details Pentagon Tensions With Obama on Afghanistan”, **The New York Times**
- Goswami, B N (1961), “The Commonwealth and the "Uniting for Peace" Resolution: a Study of the Legal Stand of Some Commonwealth Countries”, **International Studies**, 3(4), 451–460
- Gözler, Kemal, Kaplan, Gürsel (2015), **Kısa İdare Hukuku**, 9. Baskı, Ekin Yayıncılık, Bursa
- Greenwood, Christopher (2011), “Self-Defence”, **Oxford Public International Law**, <http://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e401>(22.11.2017)
- Grunawalt, Richard J (1997), “The JCS Standing Rules of Engagement: A Judge Advocate's Primer”, **A.F.L. Rev.** 42, 245-258
- Gupta, Sanjay (2008), “The Doctrine of Pre-emptive Strike: Application and Implications During the Administration of President George W. Bush”, **International Political Science Review**, 29(2), 181-196
- Güller, Nimet ve Zafer, Hamide (2006), **Uluslararası Ceza Mahkemesi El Kitabı**, Gustav-Stresemann-Institut e.v. -European Academy Bonn (GSI), Bonn
- Güneş, Mehmet ve Özer, Özkan (2016), “Direniş ve Karşı Direniş Harekatı Örneği Olarak: Afganistan”, **Ufuk Üniversitesi SBE Dergisi**, 5(9), 23-44
- Hall, Major DB (1997), “Rules Of Engagement And Non-Lethal Weapons: A Deadly Combination?”, **Global Security**, <http://www.globalsecurity.org/military/library/report/1997/Hall.htm> (14.04.2017)
- Harry S. Truman Presidential Library & Museum (2017), “The United Nations in Korea”, <https://www.trumanlibrary.org/dbq/unitednations.php> (05.03.2018)
- Hart, H L A (2012), **The Concept of Law**, 3. Baskı, Clarendon Law Series, Oxford University Press, New York
- Helmersen, Sondre Torp (2014), “The Prohibition of The Use of Force As Jus Cogens Explaining Apparent Derogations”, **Netherlands International Law Review**, 61(2), 167-193
- Henseler, Sean P (2006), “Self-Defense in the Maritime Environment under the New Standing Rules of Engagement/Standing Rules for the Use of Force (SROE/SRUF)”, **Naval Law Review**, 53, 211-228

- Hickey, Michael (21.03.2011), "The Korean War: An Overview", **BBC**
- Hoegge, Howard H (2002), "Rules of Engagement Also a Matter of Doctrine", **Army Law**, <https://www.thefreelibrary.com/ROE+...+also+a+matter+of+doctrine.-a090926490> (08.01.2019)
- Hole, Leo Van Den (2003), "Anticipatory Self-Defence Under International Law", **American University International Law Review**, 19(1), 69-106
- Holzgrefe, Jeff L (2003), "The Context for Humanitarian Intervention", Jeff L Holzgrefe ve Robert O Keohane (Ed.), **Humanitarian Intervention Ethical, Legal, and Political Dilemmas**, içinde (13-14), Cambridge University Press, Cambridge
- Hosang, Hans F R Boddens (2015), "Force Protection, Unit Self-Defence and Personal Self-Defence: Their Relationship to Rules of Engagement", içinde (), Terry D. Gill ve Dieter Fleck (Ed.), **The Handbook of the International Law of Military Operations**, Oxford University Press, New York
- (2017), **Rules of Engagement. Rules on the Use of Force as Linchpin for the International Law of Military Operations**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Amsterdam
- Hoş, Hasan Serdar (2013), **Haklı Savaş ve İnsancıl Hukuk**, 1. Baskı, 12 Levha Yayıncılık, İstanbul.
- Howard, Lise Morje, (2015), "Peacekeeping, Peace Enforcement, and UN Reform", **Geo. J. Int'l Aff.**, 16(6), 6-13
- Hugh, Gerard Mc ve Gostelow, Lola, (2004), **Provincial Reconstruction Teams and Humanitarian– Military Relations in Afghanistan**, Save the Children
- Human Rights Watch (2003), "Appendix E: Rules of Engagement for U.S. Military Forces in Iraq", <https://www.hrw.org/reports/2003/usa1203/11.htm> (12.11.2018)
- Human Rights Watch (2003), **Off Target The Conduct of the War and Civilian Casualties in Iraq**, New York
- Humphries, John G (1992), "Operations Law and the Rules of Engagement in Operation Desert Shield and Desert Storm", **Airpower Journal**, Fall, 25-42
- Huntley, Todd C (2014), "Balancing Self-Defense and Mission Accomplishment in International Intervention: Challenges in Drafting and Implementing Rules of Engagement", **Md. J. Int'l L.** 29(1), 82-118
- ICC (t.y.), "How the Court Works", <https://www.icc-cpi.int/about/how-the-court-works/Pages/default.aspx#legalProcess> (09.11.2018)
- IHL, <http://www.ihl.org/> (18.04.2017)

- International Commission On Intervention And State Sovereignty (2001), **The Responsibility To Protect**, International Development Research Centre, Ottawa
- International Institute of Humanitarian Law (2009), “Sanremo Handbook On Rules Of Engagement”, <http://iihl.org/wp-content/uploads/2017/11/ROE-HANDBOOK-ENGLISH.pdf> (01.07.2019)
- ISW (t.y.), “Regional Command South”,<http://www.understandingwar.org/region/regional-command-south-0> (25.07.2018)
- Ivanciu, Cosmin (2016), “The Status Of Armed Conflicts. Case Study: The Conflict İn Syria”, **Scientific Research And Education In The Air Force-Afases**, 583-594
- İlhan, Suat (2013), “Atatürk’ün Cepheleerde Verdiği Dört Emir”, **ATAM**, <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-09/ataturkun-cepheleerde-verdigi-dort-emir> (12.04.2017)
- Jankowski, Barbara (2013), **War Narratives in a World of Global Information Age France and the War in Afghanistan**, IRSEM, Paris
- Jervis, Robert (2003), “Understanding the Bush Doctrine”, **Political Science Quarterly** 118(3), 365-388
- Jeter, Paul E (2004), “What Do Special Instructions Bring to the Rules of Engagement? Chaos or Clarity”, **A.F.L. Rev.**, 55, 377-411
- Johnson, Larry D (2014), ““Uniting for Peace”: Does It Still Serve Any Useful Purpose?”, **American Society of International Law**, 108, 106-115
- Joint Chiefs of Staff (t.y.), “J3”, <http://www.jcs.mil/Directorates/J3-Operations/> (23.05.2017)
- Kalshoven, Frits ve Fontein, Thyla (2013), “Some Reflections on Self-Defence as an Element in Rules of Engagement, içinde (97-113) M. Matthee vd. (Ed.) **Armed Conflict and International Law: In Search of the Human Face**, T.M.C. Asser Press, The Hague
- Keene, Jennifer (2014), “A Case Study In Civilian Casualty Tracking”, Sahr Muhammedally (Ed.), **Civilian Harm Tracking: Analysis of ISAF Efforts in Afghanistan**, içinde (1-9), Center for Civilians in Conflic, ABD
- Kelsen, Hans (2003), **Principles of International Law**, The Lawbook Exchange, LTD. Clark, New Jersey
- Kenkel, Kai Michael (2016), “Brazil and the Responsibility While Protecting Initiative”, **Oxford Research Group**, <https://www.oxfordresearchgroup.org.uk/Blog/brazil-and-the-responsibility-while-protecting-initiative> (04.12.2017)
- Keskin, Funda (1998), **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler**, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları 20, Ankara

- Kırdım, Şahin Eray (2017), “Uluslararası Hukukta Davet ile Müdahale Örneği: Rusya’nın Suriye’ye Askeri Müdahalesi”, **Akdeniz Üniversitesi SBE Dergisi**, 1, 179-191
- Kline, Jared (2009), “NCSA goes to War in ISAF”, Hartmann, Uwe (Ed.), **Connecting NATO – NCSA under the Leadership of Lieutenant General Ulrich H. Wolf**, içinde (26-35), NCSA, Germany
- Kobek, Maria Luisa Parraguez ve Rodriguez, Mariana Gonzalez (2013), “The American Way Of War: Afghanistan And Iraq”, **Revista Enfoques** 11(18), 77-101
- Kolenda, Christopher vd. (2016), **The Strategic Costs of Civilian Harm Applying Lessons from Afghanistan to Current and Future Conflicts**, Open Society Foundations, Washington
- Kopel, David B (2008), “The Natural Right Of Self-Defense: Heller’s Lesson For The World”, **Syracuse Law Review**, 59(30), 999-1016
- Köse, Talka (2006), **SETA Lübnan Raporu, Lübnan’da İstikrar Arayışları**, SETAV, Ankara
- Kramer, Hilde Haaland ve Yetiv, Steve A (2007), “The UN Security Council's Response to Terrorism: Before and after September 11, 2001”, **Political Science Quarterly**, 122(3), 409-432
- Kretzmer, David (2013), “The Inherent Right to SelfDefence and Proportionality in Jus Ad Bellum”, **The European Journal of International Law**, 24(1), 235–282
- Kuloğlu, Armağan (2011), “ABD’nin Yeni Afganistan Stratejisi ve Türkiye’nin Durumu”, **Ortadoğu Analiz**, 3(29), 77-82
- Kunig, Philip (2008), “Intervention, Prohibition of”, **Oxford Public International Law**, 2-15
- Kurtdarcan, Bleda R (2015), “Silahlı Çatışmaların Düzenlenmesinde Hukuk ve Siyasetin Kesişim Noktası “Angajman Kuralları” Hakkında Kısa Bir Kılavuz”, **Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 10 (127), 115-130
- Lagerwall, Anne (2017), “Jus Cogens”, Oxford Bibliographies, <http://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199796953/obo-9780199796953-0124.xml> (12.10.2017)
- Lamothe, Dan (09.02.2017), “The Washington Post, Top U.S. Commander İn Afghanistan Opens Door To A ‘Few Thousand’ More Troops Deploying There, **The New York Times**
- Langan, John (1984), “The Elements of St. Augustine’s Just War Theory”, **The Journal of Religious Ethics**, 12(1), 19-38
- Lau, Holning (2005), “Rethinking the Persistent Objector Doctrine in International Human Rights Law”, **Chicago Journal of International Law**, 6(1), 495-510



- Lee, Ricky J (2000), "The United Nations – Peacekeeping Successes But Peace Enforcement Failures", **Austl. Int'l L.J.**, (180-199)
- Leipold, J D, "Battle Of Ganjgal: Army's First Officer To Receive Medal Of Honor From OIF/OEF Recounts Ambush", **U.S. Army**, [https://www.army.mil/article/113102/battle\\_of\\_ganjgal\\_armys\\_first\\_officer\\_to\\_receive\\_medal\\_of\\_honor\\_from\\_oifoef\\_recounts\\_ambush](https://www.army.mil/article/113102/battle_of_ganjgal_armys_first_officer_to_receive_medal_of_honor_from_oifoef_recounts_ambush) (24.10.2018)
- Library of Congress, "Battle of Bunker Hill", [http://www.loc.gov/teachers/lyrical/poems/bunker\\_hill.html](http://www.loc.gov/teachers/lyrical/poems/bunker_hill.html) (12.04.2017)
- Lineer, Thomas A (1993), **Evolution of Cold War Rules of Engagement: The Soviet Combat Role in the Korean War, 1950-1953**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Army Command And General Staff Coll Fort Leavenworth Ks
- LiVecche, Marc (2017), "New Rules of Engagement Help the Battle", **Providence**, <https://providencemag.com/2017/10/rules-engagement-jim-mattis/> (11.01.2019)
- Lohr, Michael F ve Gallotta, Steve (2003), "Legal Support in War: The Role of Military Lawyers", **Chicago Journal Of International Law**, 4(2), 465-478
- Loon, Hendrik Willem Van (1945), **The Story of Mankind**, Pocket Books, Inc. New York
- Lorenz, Wojciech ve Piotrowski, Marcin Andrzej (2017), "Military Dimension of the New U.S. and NATO Afghanistan Strategy", **PISM Bulletin**, 130, 1-2
- Lorenz, F M (1995), "Rules of Engagement in Somalia: Were They Effective?", **Naval L. Rev.**, 42, 62-78
- Luce, Dan de ve Mcleary, Paul (2016), "Obama's Afghanistan Dilemma: To Bomb or Not to Bomb", <https://foreignpolicy.com/2016/03/15/obamas-afghan-dilemma-to-bomb-or-not-to-bomb/> (06.11.2018)
- MacInnis, General John A (1995), "The Rules of Engagement for U.N. Peacekeeping Forces in Former Yugoslavia: A Response", **ORBIS**, 39(1), 97-99
- Mason, Amanda (2018), "What Was The British Role In Afghanistan?", **IWM**, <https://www.iwm.org.uk/history/what-was-the-british-role-in-afghanistan> (21.10.2018)
- Mattox, John Mark (2006), **Saint Augustine and the Theory of Just War**, Continuum Yayınları, Londra
- Maxwell AFB (1997), "Three Levels of War", <https://www.cc.gatech.edu/~tpilsch/INTA4803TP/Articles/Three%20Levels%20of%20War=CADRE-excerpt.pdf> (25.05.2017)
- McEvoy, Philip (2011), "Law At The Operational Level", David Whetham (Ed.), **Ethics, Law And Military Operations**, 1. Baskı, içinde (108-134), Palgrave Macmillan, New York

- McInnis, Kathleen J ve Feickert, Andrew (2017), “Additional Troops for Afghanistan? Considerations for Congress”, **CRS Report**, 1-7
- McNally, Lauren ve Amiral, Alex (2016), “The Islamic State in Afghanistan Examining its Threat to Stability”, **Middle East Institute Policy Focus Series**, 1-17
- McNeill, William H (2008), **Dünya Tarihi**, (Çev. Alaeddin Şenel), 13. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara
- McPherson, James M (1988), **Battle of Cry of Freedom: The Civil War Era**, Oxford University Press, New York
- Mehta, Aaron (03.10.2017), “Mattis Reveals New Rules of Engagement”, **Military Times**
- Merriam, John J (2001), “Kosovo and the Law of Humanitarian Intervention”, **Case Western Reserve Journal of International Law**, 33(1), 111-154
- Mestrović, Stjepan G (2008), **Rules of Engagement? A Social Anatomy of An American War Crime: Operation Iron Triangle, Irak**, Algora Publishing, New York
- Mihai, Costel (2015), “Legal Aspects Of Elaborating The Rules Of Engagement For The Multinational Operations”, **Law Annals Titu Maiorescu**, 132-145
- Mikelionis, Lukas (04.10.2017), “US Relaxes Rules Of Engagement To Help Troops İn Afghanistan Defeat Taliban”, **Fox News**
- Miklaucic, Michael (2016), “An Interview with Stanley McChrystal”, **PRISM**, 6(3), 178-188
- Morelli, Vincent ve Belkin, Paul (2009), “NATO in Afghanistan: A test of the Transatlantic Alliance”, **Congressional Research Service**, 1-37
- Moseley, Alexander (t.y.) , “Just War Theory”, **IEP**, <https://www.iep.utm.edu/justwar/> (07.10.2017)
- Muhammedally, Sahr (2016), “Minimizing Civilian Harm İn Populated Areas: Lessons From Examining ISAF And AMISOM Policies”, **International Review of the Red Cross**, 98 (1), 225–248
- Munoz, Carlo (2015), “New Mission Brings New Rules For Patrols İn Afghanistan”, <https://www.stripes.com/news/new-mission-brings-new-rules-for-patrols-in-afghanistan-1.357432> (06.11.2018)
- Mutimer, David (2008), **Canadian Annual Review of Politics and Public Affairs 2002**, University of Toronto Press, London
- Mücek, Ahmet Akif (24 Şubat 2015), “Terörizme Karşı Mücadele'nin Merkez Üssü Afganistan'da Savaş Bitti Mi?”, **Toplumsal**

- Münch, Philipp (2015), “Resolute Support Light, NATO’s New Mission versus the Political Economy of the Afghan National Security Forces”, **Afghanistan Analysts Network**, 1, 1-8
- Naef, Wanja Eric (t.y.), Overview of National Security Structure, **IWAR**, <http://www.iwar.org.uk/military/resources/us/national-security-structure.htm> (23.05.2017)
- Naert, Frederik (2011), “The Application of Human Rights and International Humanitarian Law in Drafting EU Missions’ Mandates and Rules of Engagement”, **Institute for International Law**, 151, 1-18
- National Defense Research Institute (2005), “Operation Enduring Freedom”, [https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research\\_briefs/2005/RAND\\_RB9148.pdf](https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_briefs/2005/RAND_RB9148.pdf) (12.06.2018)
- NATO (2003), “General Götz Gliemerth: ISAF Commander”, <https://www.nato.int/docu/review/2003/kosovo-kabul/General-Gotz-Gliemerth-ISAF-Commander/EN/index.htm> (23.07.2018)
- NATO (2007), “Lieutenant General Mauro DEL VECCHIO”, <https://www.nato.int/nrdc-it/cv/delvecchio.htm> (24.07.2018)
- NATO (2009), “General McChrystal’in Askeri Direktifi”, [https://www.nato.int/isaf/docu/official\\_texts/Tactical\\_Directive\\_090706.pdf](https://www.nato.int/isaf/docu/official_texts/Tactical_Directive_090706.pdf) (03.08.2018)
- NATO (2009), “ISAF Regional Command Structure”, [https://www.nato.int/isaf/structure/regional\\_command/index.html](https://www.nato.int/isaf/structure/regional_command/index.html) (24.07.2018)
- NATO (2010), “Lisbon Summit Declaration”, [https://www.nato.int/cps/en/natohq/official\\_texts\\_68828.htm](https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_68828.htm) (06.08.2018)
- NATO (2010), “Nato Legal Deskbook”, <https://info.publicintelligence.net/NATO-LegalDeskbook.pdf> (07.01.2019)
- NATO (2012), “Chicago Summit Declaration on Afghanistan”, [https://www.nato.int/cps/en/natohq/official\\_texts\\_87595.htm](https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87595.htm) (07.08.2018)
- NATO (2014), “Agreement between the North Atlantic Treaty Organization and the Islamic Republic of Afghanistan on the Status of NATO Forces and NATO personnel conducting mutually agreed NATO-led activities in Afghanistan” [https://www.nato.int/cps/ic/natohq/official\\_texts\\_116072.htm?selectedLocale=en](https://www.nato.int/cps/ic/natohq/official_texts_116072.htm?selectedLocale=en) (29.10.2018)
- NATO (2014), “NATO Secretary General Welcomes Last ISAF Command Handover”, [https://www.nato.int/cps/en/natohq/news\\_112179.htm?selectedLocale=en](https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_112179.htm?selectedLocale=en) (08.08.2018)

NATO (2015), “Resolute Support Condemns Killing Of Civilians”, <https://rs.nato.int/news-center/press-releases/2015/resolute-support-condemns-killing-of-civilians-2.aspx> (06.11.2018)

NATO (2016), “Warsaw Summit Communiqué,” [https://www.nato.int/cps/su/natohq/official\\_texts\\_133169.htm](https://www.nato.int/cps/su/natohq/official_texts_133169.htm) (03.11.2018)

NATO (2016), “Description of Acquisition Part 1 Bidding Instructions RFP-ACT-SACT-16-46”, <file:///C:/Users/Cglyn/Desktop/rfp016046.pdf> (27.06.2019)

NATO (2017), “Standardization”, [https://www.nato.int/cps/sk/natohq/topics\\_69269.htm](https://www.nato.int/cps/sk/natohq/topics_69269.htm) (14.07.2017)

NATO (2018), “Brussels Summit Declaration”, [https://www.nato.int/cps/en/natohq/official\\_texts\\_156624.htm](https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm) (03.11.2018)

NATO (2018), “Joint Statement on the Resolute Support Mission in Afghanistan”, [https://www.nato.int/cps/en/natohq/official\\_texts\\_156625.htm](https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156625.htm) (03.11.2018)

NATO (2018), “NATO Afghan Army and Border Force Soldiers Learn to Repair IED-Defeating Robots”, <https://rs.nato.int/news-center/feature-stories/2018-feature-stories/afghan-army-and-border-force-soldiers-learn-to-repair-ieddefeating-robots.aspx> (06.11.2018)

NATO (2018), “NATO Glossary Of Terms And Definitions”, [https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&escr=s&source=web&cd=1&ved=2ahUKEwiL7ayUsNvfAhWwBWBHV2AvMQFjAAegQICRAC&url=https%3A%2F%2Fstandard.di.mod.bg%2Fpls%2Fmstd%2FMSTD.blob\\_upload\\_download\\_routines.download\\_blob%3Fp\\_id%3D281%26p\\_table\\_name%3Dd\\_ref\\_documents%26p\\_file\\_name\\_column\\_name%3Dfile\\_name%26p\\_mime\\_type\\_column\\_name%3Dmime\\_type%26p\\_blob\\_column\\_name%3Dcontents%26p\\_app\\_id%3D600&usg=AOvVaw0hE9ua6oDwVM9nqSFUH7QC](https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&escr=s&source=web&cd=1&ved=2ahUKEwiL7ayUsNvfAhWwBWBHV2AvMQFjAAegQICRAC&url=https%3A%2F%2Fstandard.di.mod.bg%2Fpls%2Fmstd%2FMSTD.blob_upload_download_routines.download_blob%3Fp_id%3D281%26p_table_name%3Dd_ref_documents%26p_file_name_column_name%3Dfile_name%26p_mime_type_column_name%3Dmime_type%26p_blob_column_name%3Dcontents%26p_app_id%3D600&usg=AOvVaw0hE9ua6oDwVM9nqSFUH7QC) (07.01.2019)

NATO (2018), “NATO-Afghanistan Relations”, [https://www.nato.int/nato\\_static\\_fl2014/assets/pdf/pdf\\_2018\\_07/20180706\\_1807-backgrounder-afghanistan-en.pdf](https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_07/20180706_1807-backgrounder-afghanistan-en.pdf) (06.11.2018)

NATO (2018), “Resolute Support Mission (RSM): Key Facts and Figures”, [https://www.nato.int/nato\\_static\\_fl2014/assets/pdf/pdf\\_2018\\_04/20180425\\_2018-04-RSM-Placemat.pdf](https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_04/20180425_2018-04-RSM-Placemat.pdf) (29.10.2018)

NATO (t.y.), “NATO Mission”, <https://rs.nato.int/about-us/mission.aspx> (01.02.2019)

NATO (t.y.), “NATO News Releases”, <https://rs.nato.int/news-center/news-releases.aspx> (06.11.2018)

NATO (t.y.), “RSM, History”, <https://rs.nato.int/about-us/history.aspx> (05.11.2018)

- NATO (t.y.), “RSM, Resolute Support Mission Commander”, <https://rs.nato.int/about-us/leadership/resolute-support-headquarters/rsm-commander.aspx> (05.11.2018)
- NATO Pressrelease 122, 11.09.2001
- NATO (2008), “Commander ISAF”, <https://www.nato.int/isaf/structure/bio/comisaf/mckiernan.html> (27.07.2018)
- NATO, (2009), “General McChrystal assumes command of HQ ISAF”, <https://www.nato.int/isaf/docu/pressreleases/2009/06/pr090615-429.html> (03.08.2018)
- NATO, HQ ISAF/COM/08
- Neville, Leigh (2015), **The British Army in Afghanistan 2006-14 Task Force Helmand**, Osprey Publishing, Oxford
- Nussbaum, Arthur (1943), “Just War: A Legal Concept?”, **Michigan Law Review**, 42(3), 453-479
- O’Connell, Daniel Patrick (1975), **The Influence of Law on Sea Power**, Manchester University Press, Manchester
- Odello, Marco (2005), “Commentary On The United Nations' High-Level Panel On Threats, Challenges And Change”, **Journal of Conflict & Security Law**, 10(2), 231-262
- ORSAM, “Düşürülen Rus Savaş Uçağı, Angajman Kuralları ve Uluslararası Hukuk”, <https://orsam.org.tr/tr/dusurulen-rus-savas-ucagi-angajman-kurallari-ve-uluslararasi-hukuk/> (25.06.2019)
- Olson, Peter M (2015), “Introductory Note To Security And Defense Cooperation Agreement Between The United States Of America And The Islamic Republic Of Afghanistan & Agreement Between The North Atlantic Treaty Organization And The Islamic Republic Of Afghanistan On The Staus Of Nato Forces And Nato Personnel Conducting Mutually Agreed Nato-Led Activities In Afghanistan”, **International Legal Materials**, 54(2), 272-305
- Overton, Iain (2014), “Air Power in Afghanistan How NATO Changed the Rules, 2008-2014”, **AOAV**, <https://aoav.org.uk/2015/report-nato-had-to-change-air-strikes-rules-to-reduce-civilian-deaths-in-afghanistan/> (10.01.2019)
- Oxford Dictionary (t.y.), “Engagement”, <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/engagement> (17.04.2017)
- Öktem, Emre (2013), **Uluslararası Teamül Hukuku**, Beta Yayıncılık, İstanbul
- Öndül, Hüsnü (2008), “İnsancıl Hukuka Giriş”, <http://www.ihd.org.tr/insancil-hukuka-g/> (28.01.2018.)
- Örnek, Serdar (2012), “Onbir Eylül Olayları ve Afganistan Operasyonu”, **Yalova Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 1, 107-134

- (2013), **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı 1991 ve 2003 Irak Harekatları**, Seçkin Kitabevi, Ankara
- Özer, Sanem vd. (2010), “NATO ve AB’nin Değişen Güvenlik Stratejilerinin Afganistan Örneğinde Değerlendirilmesi”, **Akdeniz İİBF Dergisi**, 19, 257-285
- Özgen, Cenk (2016), “Avrupa Birliği Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası’nda İlk Çatlak: Libya Krizi”, **OÜSOBİAD**, 15, 143-176
- Pamuk, İsmail (2012), “Angajman Kuralları: Tanımı, Kapsamı Ve Uygulanmasına İlişkin Bir İnceleme”, **Public and Private International Law Bulletin**, 32(2), 105-145
- Parker, James (2001), **Comparing Strategies of the 2d Punic War: Rome’s Strategic Victory Over the Tactical/Operational Genius, Hannibal Barca**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, U.S. Army War College
- Pattison, James (2013), ““The Ethics of “Responsibility While Protecting”: Brazil, the Responsibility to Protect, and Guidelines for Humanitarian Intervention””, **Human Rights & Human Welfare**, 71, 1-26
- Pazarıcı, Hüseyin (2015), **Uluslararası Hukuk**, 14. Baskı, Turhankitavevi, Ankara
- Pease, Harold (2010), “Fighting With One Hand Tied Behind Our Back in Vietnam and Afghanistan”, **Liberty Under Fire**, <http://libertyunderfire.org/2010/08/fighting-with-one-hand-tied-behind-our-back-in-vietnam-and-afghanistan/> (02.03.2018)
- Penn State (t.y.), “Battle of Zama (202 BC)”, <http://sites.psu.edu/successoftheromans/roman-campaigns/battle-of-zama-202-bc/>, (05.01.2019)
- Perry, Richard M (1999), **Striking the Balance: Airpower Rules of Engagement in Peace Operations**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, School of Advanced Airpower Studies Air University Maxwell AFB
- Pesendorfer, Michael (2015), “Law Of Armed Conflict And Rules Of Engagement” Jochen Rehr ve Galia Glume (Ed.), **Handbook on CSDP Missions and Operations The Common Security and Defence Policy of the European Union**, içinde (126-132), Directorate for Security Policy of the Federal Ministry of Defence and Sports of the Republic of Austria, Vienna
- Phillips, Guy R (1993), “Rules of Engagement: A Primer”, **Army Law**, 4(5), 4-27
- Pierrini, Jean Pual (2009), “Rules of Engagement, Status of Forces Agreements and Criminal Law: Different Approaches as to the Legal Base of the Use of Force in Military Operations and Conflicts of Jurisdiction in Respect of Foreign Friendly Fire”, Stefano Manacorda ve Adan Nieto (Ed.), **Criminal Law between War and Peace: Justice and Cooperation in**

**Criminal Matters in International Military Interventions**, içinde (123-162), Ediciones de la Universidad, Cuenca

Preston, Stephen (2016), "Law of War Manuel", **U.S. Department of Defense**, <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/DoD%20Law%20of%20War%20Manual%20-%20June%202015%20Updated%20Dec%202016.pdf?ver=2016-12-13-172036-190> (07.01.2019)

Ramsden, Michael (2016), "Uniting For Peace" In The Age Of International Justice", **The Yale Journal of International Law Online**, 42, 1-23

Randolph, Stephen P (1994), **Rules of Engagement, Policy, And Military Effectiveness: The Ties That Bind**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Air University Air War College

Rasmussen, Robert E (2007), **The Wrong Target The Problem Of Mistargeting Resulting In Fratricide And Civilian Casualties**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Faculty of the Joint Advanced Warfighting School

Reaves, Wade C (2013), **Rules of Engagement: Three Perspectives of Violations in Iraq**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, United States Marine Corps Command and Staff College Marine Corps University.

Reilly, Michael S (1996), **The Rules Of Engagement In The Conduct Of Special Operations**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Naval Postgraduate School

Reisman, W Michael ve Armstrong, Andrea (2006), "The Past and Future of the Claim of Preemptive Self-Defense", **Faculty Scholarship Series**, 957, 525-550

Reliefweb (2010) ,"Afghanistan: General Petraeus Issues Updated Tactical Directive: Emphasizes Disciplined Use Of Force", <https://reliefweb.int/report/afghanistan/afghanistan-general-petraeus-issues-updated-tactical-directive-emphasizes> (04.08.2018)

Rhodes, James Ford (1999), **History of The Civil War 1861-1865**, Dover Publications, New York

Roach, Ashley (1995), "Rules of Engagement", **International Law Studies**, 68 (1), 479-490

Roggio, Bill (2018), "US confirms death of emir of Islamic State Khorasan", **Long War Journal**, <https://www.longwarjournal.org/archives/2018/09/us-confirms-death-of-emir-of-islamic-state-khorasan.php> (02.11.2018)

Rousseff, Dilma (2011), "Brazil", **U.N.**<https://gadebate.un.org/en/66/brazil> (04.12.2017)

Rowe, Peter (2006), **The Impact of Human Rights Law on Armed Forces**, Cambridge University Press, Cambridge

Royal Fleet Auxiliary (t.y.), "1919 – Operation Red Trek", <http://www.historicalrfa.org/rfa-operations/939-rfa-operations> (13.04.2017)

- Rules of Engagement, <http://www.118ahc.org/StoriesPage10.htm> (25.06.2019)
- Sander, Oral (2015), **Siyasi Tarih, 1918-1994**, 25. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 2015
- Sasaoğlu, Dicle (2014), “NATO Müdahalesi ve Sonrasında Afganistan”, **Bilgesam Analiz**, 1176, 1-8
- Saydam, Mehmet (2010), “ABD’nin Uluslararası Hukuk Çıkmazı: Afganistan Müdahalesi”, **Ortadoğu Analiz**, 2(19-20), 68-76
- Schabas, William A (2007), **An Introduction to the International Criminal Court**, 3. Baskı, Cambridge University Press, Cambridge
- Schmehl, Paul (2016), “The Rules of Engagement in the 2nd Indochina War”, **Vietnam Veterans for Factual History**, [https://blog.vvfh.org/2016/12/the-rules-of-engagement-in-the-2nd-indochina-war/\(02.03.2018\)](https://blog.vvfh.org/2016/12/the-rules-of-engagement-in-the-2nd-indochina-war/(02.03.2018))
- Schmitt, Michael N vd. (2006), **The Manual on the Law of NonInternational Armed Conflict With Commentary**, International Institute of Humanitarian Law, Sanremo
- Schmitt, Olivier (2017), “French Military Adaptation in the Afghan War: Looking Inward or Outward?”, **Journal of Strategic Studies**, 40(4), 577–599
- Scott, Shirly vd (2010), **International Law and the Use of Force: A Documentary and Reference Guide**, Greenwood Publishing, Oxford
- Seck, Manny (2011), **The Quiet War: The US Army in the Korean Demilitarized Zone 1953-2004**, American Public University, Virginia
- Sellers, Mortimer N S (2014), “Intervention under International Law”, **Maryland Journal of International Law**, 29(1), 1-11
- Shaw, Malcolm N (2008), **International Law**, 6. Baskı. Cambridge University Press, Cambridge
- Shotwell, C B (1993), “Economy and Humanity in the Use of Force: A Look at the Aerial Rules of Engagement in the 1991 Gulf War, U.S. A.F.”, **Acad. J. Legal Stud.**, 4, 15-57
- SIGAR (2014), <https://www.sigar.mil/pdf/special%20projects/SIGAR-14-36-SP.pdf> (31.10.2018).
- Sigmund, Eric C (t.y.), “Conflict Classification and Conflict Typology, American Red Cross”, <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:dW9-98WlgQEJ:https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/47521/Illinois%2520Conflict%2520Classification%2520Presentation.ppt%3Fsequence%3D2+&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr> (07.02.2018)
- Simma, Bruno (1999), “NATO, The UN And The Use Of Force: Legal Aspects”, **EJIL**, 10, 1-22
- Simpson, John (2016), “Rules of Engagement and the Use of Force in United Nations Operations”, **Cambridge L. Rev.**, 1, 18-40



- Snyder, R (1993), "Operation Restore Hope/Battle of Mogadishu", NVCC, <https://novaonline.nvcc.edu/eli/evans/his135/Events/Somalia93/somalia93.html>(27.02.2018)
- Solis, Gary D (2010), **The Law of Armed Conflict: International Humanitarian Law in War**, Cambridge University Press, Cambridge
- Sorgucu, Ayhan (2015), **Hava ve Uzay Hukuku**, 3. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara
- Spektor, Matias (2012), "Humanitarian Intervention Brazilian Style?", **Americas Quarterly**, 54-59
- Stafford, W A (2000), "How to Keep Military Personnel from Going to Jail for Doing the Right Thing: Jurisdiction, ROE& the Rules of Deadly Force", **The Army Lawyer**, 1-25
- Stanford Encyclopedia of Philosophy (2005), "Hugo Grotius", <https://plato.stanford.edu/entries/grotius/#JusWarDoc> (07.10.2017)
- Starke, JG (1989), **Introduction to International Law**, 10. Baskı, Butterworths, London
- Stefan, Cristina G (2017), "On non-Western norm Shapers: Brazil and the Responsibility While Protecting", **European Journal of International Security**, 2(1), 88-110
- Stephens, Dale (1998), "Rules of Engagement and the Concept of Unit Self Defense", **Naval Law Review**, 45, 126-151
- Stewart, John (2017), **Strangers with Memories: The United States and Canada from Free Trade to Baghdad**, McGill-Queen's University Press, Kanada
- Stuenkel, Oliver (2012), "BRICS and the "Responsibility while protecting" Concept" **The Hindu**, <http://www.postwesternworld.com/2012/03/11/the-hindu-brics-and-the-%E2%80%98responsibility-while-protecting%E2%80%99-concept/> (16.11.2017)
- Sur, Melda (2013), **Uluslararası Hukukun Esasları**, 7. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul
- Şahin, Güngör (2016), **Küresel Güvenlik ve NATO: Teori-Aktör-Tehdit-Risk**, Detay Yayıncılık, Ankara
- Şen, Ersan (2009), **Uluslararası Ceza Mahkemesi**, Seçkin Kitabevi, Ankara
- Şimşek, Yurdagül ve Hayatsever, Hüseyin (20.03.2018), "Irak'ın İşgalinin 15. Yılına Değerlendiren Siyasetçi Ve Uzmanlar: İşgal İstikrarsızlık, Yıkım Ve Kaos Getirdi, **Sputnik**
- Tarihi Olaylar (t.y.), "Vietnam Savaşı", <http://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar-detay.php?id=165> (02.03.2018)
- Taşdemir, Fatma ve Özer, Adem, (2017), "Kuvvet Kullanma Hukuku Açısından Fırat Kalkanı Operasyonu", 4(7), 53-70

- TDK (t.y.), “Angajman”,  
[http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com\\_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c3319a14b7f91.59579178](http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c3319a14b7f91.59579178) (07.01.2019)
- Teeple, Nancy (2010), **Canada in Afghanistan: 2001-2010 A Military Chronology**, Defence R&D Canada Centre for Operational Research & Analysis, Kanada
- The UK Government (2014), “The UK's Work In Afghanistan: Timeline”,  
<https://www.gov.uk/government/publications/uks-work-in-afghanistan/the-uks-work-in-afghanistan-timeline> (21.10.2018)
- Thimm, Johannes (2018), “From Exception to Normalcy The United States and the War on Terrorism”, **German Institute for International and Security Affairs**
- Thomas, Clayton (2018), “Afghanistan: Background and U.S. Policy in Brief”, **CRS Report**, 1-14.
- Thomas, Evan (09.25.2009), “General McChrystal's Plan for Afghanistan”, **Newsweek**
- Topal, Ahmet Hamdi (2004), **Uluslararası Hukukta Devlet Destekli Terörizme Karşı Kuvvet Kullanma**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü
- (2014a), “Kırım İşgali ve Uluslararası Hukuk Krizi”, Akif Emre (Ed.), **Kırım Krizini Nasıl Okumalı?**, içinde (29-31), DÜBAM, İstanbul
- (2014b), “Uluslararası Barış Ve Güvenliğin Sürdürülmesi Kapsamında Barış İçin Birlik Kararı'nın Uygulanabilirliği”, **TAAD**, 5(19), 101-126
- Tosun, Fatih (2009), “Uluslararası Hukuk'ta “Kuvvet Kullanma ve Karışma” Kavramlarının Değişen Anlamı”, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, 9, 89-118
- Tourinho, Marcos vd. (2016), “Responsibility While Protecting”: Reforming R2P Implementation”, **Global Society**, 30(1), 134-150
- TRT Haber (25.12.2018), “Türk askeri 2 yıl daha Afganistan'da”,  
<https://www.trthaber.com/haber/gundem/turk-askeri-2-yil-daha-afganistanda-398925.html>  
(27.06.2019)
- Trumbull, Charles P IV (2012), “The Basis of Unit Self Defense and Implications for the Use of Force”, **Duke Journal of Comparative & International Law**, 23, 121-148
- Tsagourias, Nicholas (2010), “Necessity and the Use of Force: A Special Regime”, I F Dekker ve E Hey (Ed.), **Netherlands Yearbook of International Law**, içinde 11-44, Asser Press, Lahey
- Turan, Menaf (2018), “Türkiye'nin Yeni Yönetim Düzeni: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi”, **Social Sciences Research Journal**, 7(3), 42-91
- Tütüncü, Ayne Nur (2012), **İnsancıl Hukuka Giriş**, 2. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul

Türkten, Ferdi (27.11.2015), “Rus Uçağı Değişen Angajman Kuralları Çerçevesinde Düşürüldü”, **Anadolu Ajansı.**

Türk Dil Kurumu,  
[http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com\\_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.58f4b0ebf271c7.85498423](http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.58f4b0ebf271c7.85498423) (17.04.2017)

U.N. (2000), “Report Of The Panel On United Nations Peace Operations”,  
[http://www.un.org/en/events/pastevents/pdfs/Brahimi\\_Report\\_Exec\\_Summary.pdf](http://www.un.org/en/events/pastevents/pdfs/Brahimi_Report_Exec_Summary.pdf)  
(07.01.2019)

U.N. (1994), “Convention on the Safety of United Nations and Associated Personnel”,  
[https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg\\_no=XVIII-8&chapter=18&clang=\\_en#EndDec](https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XVIII-8&chapter=18&clang=_en#EndDec) (14.12.2017)

U.N. (1996), “United Nations Protection Force”,  
[http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unprof\\_b.htm](http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unprof_b.htm) (22.02.2018)

U.N. (2001), “Draft Articles On Responsibility Of States For Internationally Wrongful Acts, With Commentaries”, [http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9\\_6\\_2001.pdf](http://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_6_2001.pdf)  
(22.02.2018)

U.N. (2003), “Handbook On United Nations Multi Dimensional Peacekeeping Operations”,  
[https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/peacekeeping-handbook\\_un\\_dec2003\\_0.pdf](https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/peacekeeping-handbook_un_dec2003_0.pdf)  
(07.01.2019)

U.N. (2007), “Filistin Meselesi ve Birleşmiş Milletler”,  
<http://www.unicankara.org.tr/filistin/10.html> (06.03.2018)

U.N. (2008), **United Nations Peacekeeping Operations Principles and Guidelines**, UN Publication, New York

U.N. (2011), “Conclusions of the Conference on Afghanistan and the International Community: From Transition to the Transformation Decade Bonn Conference”,  
<https://peacemaker.un.org/afghanistan-bonnconference2011> (07.08.2018)

U.N., (2018), “Reports on the Protection of Civilians in Armed Conflict”,  
[https://unama.unmissions.org/sites/default/files/24\\_february\\_2019\\_-\\_civilian\\_deaths\\_from\\_afghan\\_conflict\\_in\\_2018\\_at\\_highest\\_recorded\\_level\\_-\\_un\\_report\\_english.pdf](https://unama.unmissions.org/sites/default/files/24_february_2019_-_civilian_deaths_from_afghan_conflict_in_2018_at_highest_recorded_level_-_un_report_english.pdf) (05.05.2019)

U.N., (2019), “Reports on the Protection of Civilians in Armed Conflict”,  
[https://unama.unmissions.org/sites/default/files/unama\\_protection\\_of\\_civilians\\_in\\_armed\\_conflict\\_-\\_first\\_quarter\\_report\\_2019\\_english\\_.pdf](https://unama.unmissions.org/sites/default/files/unama_protection_of_civilians_in_armed_conflict_-_first_quarter_report_2019_english_.pdf) (05.05.2019)

- U.N. (t.y.), “Middle East UNEF I Background”,  
<https://peacekeeping.un.org/mission/past/unef1backgr1.html> (20.02.2018)
- U.N. (t.y.), “Middle East UNEF II Background”,  
<https://peacekeeping.un.org/mission/past/unef2backgr1.html> (20.02.2018)
- U.N. (t.y.), “Overview”, <http://www.un.org/en/sections/about-un/overview/> (09.10.2017)
- U.N. (t.y.), “Somalia UNOSOM I Background”,  
<https://peacekeeping.un.org/mission/past/unsom1backgr1.html> (21.02.2018)
- U.N. (t.y.), “UNAMA”, <https://unama.unmissions.org/mandate>, (23.07.2018)
- U.N. (t.y.), “UNIFIL Mandate”, <https://unifil.unmissions.org/unifil-mandate> (06.03.2018)
- U.N., (t.y.), “Background Information on the Responsibility to Protect”,  
<http://www.un.org/en/preventgenocide/rwanda/about/bgresponsibility.shtml> (30.11.2017)
- U.S. Chairman of the Joint Chiefs of Staff, CJCSI 3121. 01B
- U.S. Department of Defense (2016), “Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms”, [https://fas.org/irp/doddir/dod/jp1\\_02.pdf](https://fas.org/irp/doddir/dod/jp1_02.pdf) (13.04.2017)
- U.S. Department of the Army (2006), **Army Field Manual 3-24: Counterinsurgency**, Marine Corps Warfighting Publication No. 3-33.5, Washington
- U.S. The Judge Advocate General S Legal Center & School (2015), “Operational Law Handbook”,  
[http://www.loc.gov/rr/frd/Military\\_Law/pdf/operational-law-handbook\\_2015.pdf](http://www.loc.gov/rr/frd/Military_Law/pdf/operational-law-handbook_2015.pdf)  
(07.01.2019)
- UK Ministry of Defence (2011), “Joint Doctrine Publication 0-01 British Defence Doctrine”,  
<http://www.defencesynergia.co.uk/wp-content/uploads/2015/05/UK-Joint-Doctrine-Pub-0-01-Nov-2011.pdf> (18.04.2017)
- Uluslararası Adalet Divanı, Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua, Nicaragua v. USA, ICJ Reports 1986
- UNHCR (2003), “Chronology: 1991 Gulf War Crisis”,  
<https://www.unhcr.org/subsites/iraqcrisis/3e798c2d4/chronology-1991-gulf-war-crisis.html>  
(10.03.2018)
- UNTSO (t.y.), “Background”, <https://untso.unmissions.org/background> (20.02.2018)
- US Department of Defense Inspector General (2018), <http://www.dodig.mil/In-the-Spotlight/Article/1444123/lead-inspector-general-for-operation-freedoms-sentinel-quarterly-report-to-the/> (05.11.2018)
- Uzun, Elif (2007), **Milletlerarası Hukuka Aykırı Eylemlerden Dolayı Devletin Sorumluluğu**, Beta Yayıncılık, İstanbul

- (2012), “Uluslararası Ceza Mahkemesi Tarihçesi, Yapısı ve Mevcut Davalar”, Murat Saraçlı (Ed.), **Uluslararası Hukukta Güncel Sorun Alanları**, içinde (41-69), Bigbang Yayınları, Ankara
- Ünal, Şeref (2003), **Devletler Hukukuna Giriş**, Yetkin Yayınları, Ankara.
- Üstündağ, Erhan (Çev.) (25.12.2012), “1972 Noel’i: Hanoi’ye Bomba Yağmuru”, **BBC**
- (Çev.) (30.04.2015), “Vietnam Savaşının Kısa Tarihi”, **BİANET**
- Varga, Attila Ferenc (2012), “Rules of Engagement vis-à-vis International Humanitarian Law”, **AARMS**, 11(1), 1-11
- Varlık, Ali Bilgin (2013), “Savaşı Tanımlamak: Terminolojik bir Yaklaşım”, **Avrasya Terim Dergisi**, 1(2), 114-129
- Vite, Sylvain (2009), “Typology Of Armed Conflicts In International Humanitarian Law: Legal Concepts And Actual Situations”, **International Review of the Red Cross**, 91(873), 69-94
- Watson, Hugh Stanton (2000), “Armed Conflict and Humanitarian Intervention International Standard Rules of Engagement”, **Austl. Int’l L. J.**, 151-179
- Waxman, Matthew C (2009), **Intervention to Stop Genocide and Mass Atrocities International Norms and U.S. Policy**, Council on Foreign Relations Press, New York
- Weisburd, A Mark (1995), “The Emptiness of The Concept of Jus Cogens, As illustrated By The War in Bosnia-Herzegovina”, **Michigan Journal of International Law**, 17(1), 1-51
- Welsh, Jennifer (2013), “Brazil’s “Responsibility While Protecting” Proposal: A Canadian Perspective”, **Canadian Centre For The Responsibility To Protect**, [\*\*http://ccr2p.org/publications-3/\(08.01.2019\)\*\*](http://ccr2p.org/publications-3/(08.01.2019))
- Wernell, Kenneth P (2008), “Across the Yalu: Rules of Engagement and the Communist Air Sanctuary during the Korean War”, **The Journal of Military History**, 72(2), 451-476
- Westheider, James E (2007), **The Vietnam War**, Greenwood Press, London
- Wheeler, Nicholas J (2000), “Unilateral Humanitarian Intervention and International Law”, **British International Studies Association Annual Conference**, 105(2), 198-218
- Williams, Winston S (2013), “Multinational Rules of Engagement: Caveats and Frictions”, **Army Law**. 24-28
- (2012), “Training The Rules Of Engagement For The Counterinsurgency Fight”, **Army Lawyer**, 42-48
- Williams, Winston ve Ford, Chris (2017), “Changes to Rules of Engagement Approval Levels and Civilian Casualties”, **Just Security**, <https://www.justsecurity.org/40416/rules-engagement-approval-levels-civilian-casualties/> (25.05.2017)

- Wilson, Joe (2016), “Fix Rules Of Engagement For Afghanistan Fight: Rep. Joe Wilson”, <https://breakingdefense.com/2016/11/fix-rules-of-engagement-for-afghanistan-fight-rep-joe-wilson/> (06.11.2018)
- Wolusky, G Anthony (1999), “Combat Crime: Rules of Engagement in Military Courts-Martial”, **Mil. L. & L. War Rev.** 38, 91-118
- Wright, James (2013), “What We Learned From the Korean War”, **The Atlantic**, [https://www.theatlantic.com/international/archive/2013/07/what-we-learned-from-the-korean-war/278016/\(05.03.2018\)](https://www.theatlantic.com/international/archive/2013/07/what-we-learned-from-the-korean-war/278016/(05.03.2018))
- Wright, Thomas (2012), ““Brazil Hosts Workshop on “Responsibility While Protecting””, <http://foreignpolicy.com/2012/08/29/brazil-hosts-workshop-on-responsibility-while-protecting/> (14.11.2017)
- Xing, Yan (2015), “Analysis of Political Decision-Making and Its Influencing Factors”, **Cross-Cultural Communication**, 11(3), 42-46
- Yamaner, Melike Batur (2009), **12 Ağustos 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokolleri**, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları: 42, İstanbul
- Yaniszewski, Mark (2007), “Reporting on Fratricide: Canadian Newspapers and the Incident at Tarnak Farm, Afghanistan”, **International Journal**, 62(2), 362-380
- Yavaşgel, Emine ve Polat, Veli (2014), “Ortadoğu’da Leviathan’a Karşı Sivil Devrimler”, Hasret Çomak ve Caner Sancaktar (Ed.), **Ortadoğu Analizi İki Kutuplu Sistem Sonrası Ortadoğu ve Arap Baharı**, içinde (59-98), Beta Yayıncılık, İstanbul
- Yegin, Abdullah (2015), **Afganistan Siyasetini Anlama Kılavuzu**, SETA Yayınları, İstanbul
- Yukin, Eugene (t.y.), “UNIFIL’s Mandate and Rules of Engagement”, **American University of Beirut**, [https://website.aub.edu.lb/ifi/ifi\\_saj/Documents/saj2009/unifil\\_mandate\\_rules\\_of\\_engagement\\_yukin.pdf](https://website.aub.edu.lb/ifi/ifi_saj/Documents/saj2009/unifil_mandate_rules_of_engagement_yukin.pdf) (07.03.2018)
- Zimble, Brian L (1984), “Peacekeeping Without the UN: The Multinational Force in Lebanon and International Law”, **Yale Journal of International Law**, 10(1), 222-251

## ÖZGEÇMİŞ

Sezai ÇAĞLAYAN, 05.08.1988 tarihinde Sinop'un Türkeli İlçesi'nde doğdu. 2002 yılında Gazi Mustafa Kemal İlköğretim Okulu'nu, 2005 tarihinde İstanbul Bahçelievler Kocasınan Lisesi'ni ve 2012 yılında Gazi Üniversitesi Kamu Yönetimi bölümünü bitirdi. Aynı yıl kazandığı Milli Eğitim Bakanlığı yurtdışı öğrenim bursu ile İngiltere'nin Leicester şehrindeki Leicester Üniversitesi Hukuk Fakültesi Uluslararası Kamu Hukuku bölümünde yüksek lisans çalışmalarına başladı. 2014 tarihinde sunmuş olduğu, "An Assessment of the Concept of Environmental Justice within the context of the Case Law of the European Court of Human Rights" başlıklı yüksek lisans tezi onur derecesine layık görüldü. 2015 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi ile Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nin ortaklaşa açtığı Kamu Hukuku Ortak Doktora Programına kayıt yaptırdı. Aynı yıl başladığı Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ali Fuad Başgil Hukuk Fakültesi Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı'ndaki araştırma görevliliği mesleğini halen sürdürmektedir. Uluslararası hukuk ve insan hakları hukuku alanında Türkçe ve İngilizce kaleme aldığı çok sayıda ulusal ve uluslararası makalesi ve bir kitap bölümü bulunmaktadır.

ÇAĞLAYAN, evli olup İngilizce bilmektedir.